

Etnisk norsk

Et begrepshistorisk perspektiv

Alexander Sordal Kjebekk

Masteroppgave i historie

Høstsemester 2020

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Universitetet i Oslo

Det er ikke nødvendigvis noe galt med begrepet etnisk norsk. Man skjønner hvordan det blir brukt. Men en slags rasetenkning ligger til grunn, og den blir kinkig når Språkrådet bruker det synonymt med nordmann. Da skaper språket grenser: Nye norskinger kan bli en del av staten, men ikke av folket. Det kreves at de skal bli så norske som overhodet mulig, likevel får de ikke kalle seg nordmenn.

Knut Olav Åmås, «Negeren og nordmannen» i *Aftenposten* 5. november 2006.

*Vad är det då jag har emot uttrycket 'etnisk norsk'? Ingenting alls, om det används för att till exempel beskriva norskamerikaner i USA. Men när det används om majoriteten i ett land blir det mer problematiskt, eftersom det inte finns någon klar definition på vad som krävs för att få kalla sig etnisk norsk. Ofta används uttrycket på ett sätt som gör att jag får associationer till George Orwells roman *Djurfarmen* (på norska *Kamerat Napoleon*), med de bevingade orden: 'Alla djur är lika, men en del djur är mer lika än andra.'*

Björn Lindahl, «Norska tabu» i *Ny Tid* 7. februar 2014.

Det er heller ikke uvanlig å forstå 'etnisk nordmann' som en penere måte å ordlegge seg på når man vil skille hvite nordmenn fra brune nordmenn. 'Ekte nordmenn', som man kalte det da jeg var liten, og selv om de ikke sa det eksplisitt, så skjønte jeg jo at det var en måte å fortelle meg at jeg var 'fake' eller annenrangs. Hvis vi nå er enige om at jeg er en ikke-etnisk nordmann, mens mannen min (blond, blåøyd, pen) er det, kan det godt tenkes at barna våre heller ikke passerer som etniske nordmenn.

Cathrine Sandnes, «Født norsk eller blitt norsk» i *Dagbladet* 18. februar 2017.

Forord

Begrepet *etnisk norsk* – hva betyr det egentlig? Og hvor kommer det fra?

Dette var spørsmålene jeg satt igjen med en januardag i 2019, etter å ha lest om hvordan Fremskrittspartiets Per Willy Amundsen hadde bedt om omlegging av barnetrygden for å redusere fødsler blant innvandrere, for dermed å vedlikeholde en såkalt etnisk norsk befolkning for framtiden. Fristen for å velge emne til masteroppgaven i historie var rett rundt hjørnet, og plutselig lå tematikken klart. Jeg ville forsøke å skrive om forestillinger rundt norskhet, om hvordan de begrepsfestes og har endret seg gjennom tid. Resultatet ble tilslutt dette – en fortelling om det sammensatte begrepet etnisk norsk og dets begrepshistorie.

Takk til veileder Eirinn Larsen for stødig og tålmodig hjelp gjennom nesten to år. Uten dine mange tilbakemeldinger og vedvarende interesse, ville dette prosjektet ha grunnstøtt fullstendig.

Takk til venner og familie for støtte, korrektur og midlertidig kost og losji på innspurten!

Nannestad,

12. november 2020.

Sammendrag

Tre grunnleggende premisser for denne oppgaven er at begreper er bærere av tvetydig og mangfoldig innhold, at de endrer seg kontekstuellt, og at de kan studeres historisk. Min studie tar for seg historien til det sammensatte begrepet etnisk norsk.

Ved å benytte et begrepshistorisk perspektiv, har jeg kunnet belyse begrepets skiftende betydning og kontekstuelle reise. Fra å betegne en kuriøs norskamerikansk minoritet i USA på 1970-tallet, vandret begrepet videre til en samisk rettighetskontekst ved inngangen til 1980-tallet. Begrepet ble da et majoritetsbegrep, og fikk nytt innhold. Den nyere innvandringen til Norge førte begrepet inn i en ny innvandringspolitisk kontekst på 1990-tallet. Begrepet opparbeidet seg en stadig mer politisert konnotasjon, og fra midten av 2000-tallet gikk det over i en fase preget av mer kontroversiell bruk og nye erfaringer.

Analysen bygger på både kvalitative og kvantitative analyser av Nasjonalbibliotekets digitaliserte avissamling. Slik har jeg kunnet studere hvordan begrepet først oppstod sporadisk i norskamerikansk sammenheng på 1970-tallet, fikk en kvantitativ *take off* under kommune- og fylkestingsvalget i 1995, nådde en topp ved terroråret i 2011, for deretter å ha falt tilbake i bruksantall gjennom de seneste årene fram til i dag.

Innhold

Innledning	1
Forskningsspørsmål	2
Historiografi og litteratur	2
Teori og metode	9
Kilder og avgrensing	11
Kapittel 1: Et nytt begrep – etnisk norsk blant amerikanere og samer	14
Begrepet etnisk	15
<i>The ethnic revival</i> – den etniske norskamerikaneren våkner	17
Norskamerikanere, irskamerikanere og hvithet	19
Etnisk norske minnefelleskap – USAs nordmenn feirer seg selv	24
Den etniske nordmann vender hjem	27
Samisk etnisk mobilisering	30
Inn i en ny kontekst – samer og norske etniske nordmenn	33
Sammenfatning	38
Kapittel 2: Begrepets tredje vending – nyere innvandring og gjennombrudd	40
En kvantitativ <i>take off</i>	41
Fremmede innvandrere, nye erfaringer	45
Innvandringslandet Norge – flyktninger og innvandringspolitikk	48
Etniske nordmenn tar internt nasjonalismeoppgjør	50
Innvandrere tar begrepet i egne hender	53
Trusler mot det etnisk norske – målbærer av innvandringsmotstand	55
Valgåret 1995 – en begrephistorisk milepæl	59
Et politisert begrep til debatt	66
Antirasistisk motmobilisering – nye spørsmål	69
Sammenfatning	73
Kapittel 3: Konfliktbegrepet – striden om norskhetens grenser	74
Vekst, topp og nedgang	75
Språkrådets etniske nordmann – kan innvandreren bli norsk?	78
22. juli – et nytt alvor	83
Etnisk norsk terrorisme	90

Svensk korrekthet – et rasistisk begrep	93
Velferdsstaten i framtiden – etniske nordmenn som ny minoritet?	96
Kronisk norsk – mot et begrepshavari	106
Sammenfatning	111
Avslutning	112
Et resultat av etnisk vending.....	112
En begrepsliggjøring av nye erfaringer.....	113
Begrepets kontekstuelle reise	113
Begrepets vekst og fall – og framtid	114
Konklusjon	115
Litteraturliste	118
Vedlegg	128

Innledning

Fremskrittspartiets leder Carl I. Hagen smiler stramt til de to programleiderne idet kameraet går på. I et dunkelt opplyst TV-studio sitter Hagen og NRKs journalister Terje Svabø og Solveig Ruud. Lokalvalget 1995 er mindre enn tre uker unna. Før sommeren har Hagens partifelle Øystein Hedstrøm advart mot hvordan «den etnisk norske befolkning» i framtiden kan komme i mindretall i Norge.¹ Programleder Ruud tar ordet. «Carl I. Hagen, hvem er det som etter din mening tilhører den etniske norske befolkning?». Partilederen åpner munnen, men nøler. To lange sekunder passerer.

CH: Vet du hva, jeg vil holde meg til Statistisk (sentralbyrås).

TS: (Nei, nå kan du holde deg til det stortingsdokumentet dere har gitt ut).

CH: Statistisk sentralbyrå har (snakket om fjernkulturelle, og det er det også jeg gjør).

TS: (Nei, Carl I. Hagen, dette, dette får du ikke snakke deg) bort fra.

CH: Den etniske befolkningen vil jeg si, det er de som [nøler] i tredje, fjerde generasjon kanskje har hatt noen innvandrere, men ikke lenger, ikke nærmere enn nå. Slik at, du kan godt si at jeg er innvandrer fordi tipptippoldefaren min var en innvandrer, men det vi bruker i dagligtale, [pause, endrer stemmeleie til en overbærende tone] og ærlig talt dere to, det norske folk vet udmerket godt hva vi snakker om [smiler], når vi snakker om innvandringspolitikk og innvandrere. Jeg syns ikke dere skal lage dere dummere [smiler hjertelig] enn dere egentlig er.²

Valgåret 1995 står sentralt i fortellingen om det sammensatte begrepet *etnisk norsk*. Gjennom dette året ble begrepsbruken i norske aviser mangedoblet sammenliknet med årene før. Fra 1990 til 1994 ble begrepet brukt tilsammen 48 ganger i forskjellige varianter. I 1995 alene ble det sammensatte begrepet brukt 100 ganger. Ti år senere, i 2005, var tallet økt til 857. Toppåret kom i terroråret 2011, med et antall på 2615 treff. Etter dette, sank begrepsbruken. Da stortingspolitiker Inger-Marie Ytterhorn – også medlem av Hagens parti – i 2018 møtte massiv kritikk etter å ha beklaget seg over en ikke-etnisk norsk leder av 17. mai-komitéen i Oslo, var det årlige antallet gått ned til 927.³

Denne begrephistorien handler ikke bare om Fremskrittspartiet og tall. Fortellingen om begrepet etnisk norsk er sammensatt, og begynner før 1995. Den handler om norskamerikansk

---

¹ Spence, Thomas, «– Kun en av fem blir nordmenn» i *Aftenposten* 27. april 1995.

² Forenklet transkribert fra <https://tv.nrk.no/serie/kommune-og-fylkestingsvalg-tv/1995/FAKP70006195/avspiller> [06:25-07:11], NRK, «Partilederutspørring – Fremskrittspartiet», TV-sending, 23. august 1995 (20.10.2020). CH/Carl I. Hagen, TS/Terje Svabø. Bueparentes indikerer overlappende tale, og beskrivelser av Hagens kroppsspråk i hakeparentes er min subjektive tolkning.

³ Søk i korpus, 9. september 2020. Se tall og graf i vedlegg.

identitetspolitikk, samisk rettighetsmobilisering og nyere innvandring til Norge, men også om innvandringsdebatt, norskhetsdebatt og begrepsdebatt.

Store norske leksikon betegner oppslagsordet ‘etnisk norsk’ på sine nettsider som et «omstridt begrep som knytter en person til norsk identitet ut fra andre kriterier enn om man er norsk statsborger».⁴ Dette begrepet, som andre begreper, har sin egen historie. En *begrepshistorisk* analyse – med fokus på begrepenes historisitet og iboende tvetydighet – kan tilføre nye perspektiver på et slik «omstridt begrep», som ullent begrep for norskhetens innhold og grenser.

Forskningsspørsmål

Denne oppgaven er et forsøk på en begrepshistorisk analyse av det sammensatte begrepet etnisk norsk.⁵ Oppgaven forteller samtidig begrepets historie, fra det først oppstod i norske aviser på 1970-tallet, og helt fram til i dag. Min analyse av funn i Nasjonalbibliotekets digitale avissamling, viser hvordan begrepet gjennom disse 40 årene foretok en reise – kontekstuell, kvantitativt og konnotativt. Fra å være en nøytral betegnelse på en kuriøs minoritet i USA på 1970-tallet, var sammensetningen etnisk norsk på slutten av 2010-tallet blitt et kontroversielt, og stadig mer problematisert, majoritetsbegrep i hjemlig norsk offentlighet. Denne oppgaven tar for seg denne reisen, og skal overordnet svare på to hovedproblemstillinger.

Når og innenfor hvilke kontekster oppstod begrepet ‘etnisk norsk’? Hvilke aktører har anvendt begrepet? Og med hvilken betydning?

Hvordan har begrepets meningsinnhold endret seg over tid? Hva slags meningsinnhold, konnotasjoner eller oppfatninger – hvilke kamper mellom ulike og motstridende meningsinnhold – har begrepet som begrep gjennom tiden vært bærer av og arena for? Og hvilke meningsinnhold av begrepet slo tilslutt igjennom?

Historiografi og litteratur

En begrepshistorisk analyse av begrepet etnisk norsk, er et tverrfaglig nybrottsarbeid. Min begrepshistorie er et tentativt innlegg i den begrepshistoriske metodetradisjonen, og samtidig i

---

⁴ Store norske leksikon, «Jo Benkow», 21. mai 2013, https://nbl.snl.no/Jo_Benkow (12.10.2020).

⁵ Med sammensetningen ‘etnisk norsk’, sikter jeg også til variasjoner av begrepet som ‘etnisk norske’, ‘etnisk nordmann’ og ‘etniske nordmenn’.

norsk sosialhistorie og kulturhistorie om norskamerikanere, norsksamiske relasjoner, nyere innvandring, innvandringsdebatt og norskhetsdebatt. Oppgaven er forsøksvis også et bidrag til samfunnsvitenskapelig litteratur om norskhet, etnisitet og medier, som ellers mangler det begrepshistoriske perspektivet med fokus på begrepenes iboende betydningskonflikter og historisitet. Ved å bruke både begrepshistorisk litteratur, en sammensatt norsk historielitteratur og utfyllende samfunnsvitenskapelig litteratur, forteller denne oppgaven historien om det sammensatte begrepet etnisk norsk.

Begrepshistorie

Den begrepshistoriske tradisjonen er et relativt nytt felt. Begrepshistorien knyttes ofte til den tyske historikeren Reinhart Koselleck, men også den britiske historikeren Quentin Skinner har tradisjonelt stått sentralt.⁶ Senere begrepshistorikere har riktignok fristilt seg noe fra Koselleck og Skinner, men de to har fortsatt stor påvirkning på feltet.

Skandinavia har flere begrepshistorikere, og begrepshistorisk litteratur har også kommet til Norge.⁷ I norsk sammenheng har særlig Helge Jordheim og Iver B. Neumann bidratt.⁸ I en artikkel fra 2006 gjør danske Lene Koch en begrepshistorisk analyse av begrepet eugenikk, der hun blant annet vektlegger hvordan fortid og fremtid – det ‘erfarte’ og det ‘forventede’ – ikke er gitte størrelser.⁹ Ifølge Koch er samfunnsutvikling dypest sett en «semantic struggle to define, defend and determine the meaning of concepts», og begrepshistorien først og fremst et verktøy «to investigate how the change of semantic fields and concepts reaches into our future and how it can contribute with a historical diagnosis of possible futures».¹⁰ Rent praktisk

---

⁶ Koselleck, Reinhart, *The practice of conceptual history: timing history, spacing concepts* (Stanford: Stanford University Press, 2002); Koselleck, Reinhardt og Richter, Michaela, «Introduction and Prefaces to the ‘Geschichtliche Grundbegriffe’», *Contributions to the History of Concepts* 6/1 (2011); Palonen, Kari, *Quentin Skinner. History, Politics, Rhetoric* (Cambridge: Polity Press, 2003).

⁷ Wiggen, Einar, «Frengistan» i *Internasjonal Politikk* 70/2 (2012); Åtland, Kristian, «Hva er sikkerhet? En drøfting av sikkerhetsbegreps innhold og utvikling fra Antikken til det 21. århundre» i *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift* 24/1-2 (2008); Leira, Håvard, «Utenrikspolitikk – en begrepshistorie» i *Skandinavisk Tidsskrift for Internasjonale Studier* 1/76 (2018); Jordheim, Helge og Wiggen, Einar, «Conceptual Synchronisation: From Progress to Crisis» i *Millennium: Journal of International Studies* 46/3 (2018).

⁸ Jordheim, Helge, *Lesningens vitenskap: utkast til en ny filologi* (Oslo: Universitetsforlaget, 2001); Jordheim, Helge, Sandmo, Erling og Braun, Hermann, *Verden* (Oslo: Unipub, 2011); Jordheim, Helge, «Does Conceptual History Really Need a Theory of Historical Times?» i *Contributions to the History of Concepts* 6/2 (2011); Neumann, Iver B., *Norge - en kritikk: Begrepsmakt i Europa-debatten* (Oslo: Pax Forlag, 2001); Jordheim, Helge og Neumann, Iver B., «Empire, imperialism and conceptual history», *Journal of International Relations and Development* 14/2 (2011).

⁹ Koch, Lene, «Past Futures: On the Conceptual History of Eugenics – a Social Technology of the Past», *Technology Analysis & Strategic Management* 18/3-4 (2006). 329-344.

¹⁰ Koch, «Past Futures: On the Conceptual History of Eugenics», 331.

undersøker hun begrepets ulike forekomster og endring i eksplisitte og normative definisjoner i skandinaviske leksikon fra hele 1900-tallet, «as seen by the authoritative voices of the day», satt i «a carefully written semantic context».¹¹ Svenske Kristian Petrov tar i sin artikkel fra 2008 for seg flere sovjetiske reform-begreper, der han vektlegger konfliktdimensjonen ved begrepens utvikling.¹² Petrov beskriver begrepshistorie som en studie av sosiale og ideologiske konflikter, og begrepene som noe som både betegner og skaper samfunnsmessige forhold.¹³

En studie som har særlig stor betydning for min analyse av etnisk norsk som begrep, er Lotta Johanssons begrepshistorie om 'svenske tilstander' fra 2018.¹⁴ Med utgangspunkt i begrepsbruken under den stortingsvalgkampen i 2017, undersøker hun begrepets vekst, historie og skiftende konnotasjoner fra 1961 til 2017. Johansson skriver at begrepet har «gått fra å ha vært en enkel beskrivelse til å bli et politisk symbol».¹⁵

Norskamerikansk kulturhistorie og samisk politisk historie

Såkalte norskamerikanere og problemstillinger knyttet til etnisitet har blitt behandlet av historikere gjentatte ganger.¹⁶ Terje Hasle Joranger beskriver i sin artikkel en norsk identitet og etnisitet hos norskamerikanere med både lokal og nasjonal forankring til Norge, med samtidig en parallell amerikansk identitet til det nye hjemlandet.¹⁷ Også Nils Olav Østrem peker på hvordan norskamerikanere hadde både regionale og nasjonale identiteter, og hvordan det ofte var felleskap basert på opphav fra samme landsdel i Norge som fikk størst betydning i tiden før nasjonalismebølgen på slutten av 1800-tallet.¹⁸ Ellers beskriver Østrem norskamerikanere som «helt tydeleg [...] ei etnisk gruppe i det fleirkulturelle amerikanske samfunnet».¹⁹ Odd Lovoll

---

¹¹ Koch, «Past Futures: On the Conceptual History of Eugenics», 335.

¹² Petrov, Kristian, «Construction, reconstruction, deconstruction: The fall of the Soviet Union from the point of view of conceptual history», *Studies in East European Thought* 60/3 (2008). 179-205.

¹³ Petrov, «Construction, reconstruction, deconstruction», 180.

¹⁴ Johansson, Lotta, «Frykten for svenske tilstander» i *Norsk Medietidsskrift* 25/3 (2018).

¹⁵ Johansson, «Frykten for svenske tilstander», 1.

¹⁶ Schultz, April, *Ethnicity on Parade: Inventing the Norwegian American through Celebration* (Amherst: University of Massachusetts Press, 1994); Lovoll, Odd m.fl., *Norwegians on the Prairie: Ethnicity and the Development of the Country Town* (St. Paul: Minnesota Historical Society Press, 2006); Olson, Daron, «Norwegian-American Historians and the Creation of an Ethnic Identity», *Scandinavian Studies* 79/1 (2007); Thaler, Peter, «Concepts of Ethnicity in Early Twentieth-Century Norwegian America», *Scandinavian Studies* 69/1 (1997).

¹⁷ Joranger, Terje Hasle, «Lokale eller nasjonale kollektive identiteter? Etnifisering og identitetsbygging blant norske immigranter i Amerika», *Historisk Tidsskrift* 89/2 (2010).

¹⁸ Østrem, Nils Olav, *Norsk utvandringshistorie* (Oslo: Samlaget, 2006), 75.

¹⁹ Østrem, *Norsk utvandringshistorie*, 78.

har også beskrevet norskamerikanere som gruppe, og kaller perioden mellom 1895 og 1925 som en blomstringstid for en «stor og selvbevisst norsktalende befolkning» i USA.²⁰ Denne gruppen hadde ifølge Lovoll en rural og konservativ karakter, og ga ellers «i mindre grad enn andre skandinaver avkall på særegne kulturtrekk».²¹

Matthew Frye Jacobson skrevet om hvordan hvite amerikanere fikk sin identitetspolitiske vekking på 1960- og 1970-tallet.²² Noel Ignatiev og Kevin Kenny har skrevet om irskamerikaneres hvithetshistorie.²³ Her trekker de blant annet fram katolisismens rolle som hinder i irenes 'vei til hvithet'. Ellers har Karen Brodtkin har skrevet om amerikanske jøders inkludering i amerikansk hvithet.²⁴ I nyere tid har Nell Irvin Painter skrevet *The History of White People* (2010), hvor hun med utgangspunkt fra amerikanske forhold beskriver hvithet som konstruksjon fra antikken til moderne tid.²⁵ I august 2020 ble det utgitt en bok om hvithet og identitet blant nordiske innvandrere til USA.²⁶

I historieforskningen på etnisitet blant nordmenn og samer står Einar Niemi sentralt. I 2014 ble det utgitt en samling av Niemis artikler.²⁷ Niemi har, med Knut Einar Eriksen, også skrevet om politisk historie om norsk-samiske relasjoner.²⁸ Kjell Olsen har i sin bok fra 2010 skrevet om etnisitet i en norsksamisk kontekst.²⁹ Trond Thuen og Einar Lie har skrevet hver sin artikkel om henholdsvis etnisitetsbegrepet og folketellingens rolle i oppbyggingen av forskjeller mellom nordmenn og samer.³⁰ Anne Julie Semb, Henry Minde og Hanne Hagtvedt Vik har alle skrevet om samisk rettighetshistorie.³¹

---

²⁰ Lovoll, Odd, *Det løfterike landet: en norskamerikansk historie*, revidert utgave (Oslo: Universitetsforlaget, 1997), 205.

²¹ Lovoll, *Det løfterike landet: en norskamerikansk historie*, 249.

²² Jacobson, Matthew Frye, *Roots Too: White Ethnic Revival in Post-Civil Rights America* (Cambridge: Harvard University Press, 2006).

²³ Ignatiev, Noel, *How the Irish Became White* (New York: Routledge, 1995); Kenny, Kevin, *The American Irish* (Harlow: Longman, 2000).

²⁴ Brodtkin, Karen, *How Jews Became White Folks* (New Brunswick: Rutgers University Press, 1998).

²⁵ Painter, Nell Irvin, *The History of White People* (New York: W.W. Norton, 2010).

²⁶ Sverdljuk, Jana (m.fl.), *Nordic Whiteness and Migration to the USA: A Historical Exploration of Identity* (London: Routledge, 2020).

²⁷ Niemi, Einar og Fagertun, Fredrik, *Veiviser i det mangfoldige nord: utvalgte artikler av Einar Niemi* (Stamsund: Orkana forlag, 2014).

²⁸ Eriksen, Knut Einar og Niemi, Einar, *Den finske fare: sikkerhetsproblemer og minoritetspolitikk i nord 1860-1940* (Oslo: Universitetsforlaget, 1981).

²⁹ Olsen, Kjell, *Identities, Ethnicities and Borderzones* (Stamsund: Orkana forlag, 2010).

³⁰ Thuen, Trond, «Variations of Ethnic Boundary Significance in North Norway», *Polar Record* 48/3 (2012); Lie, Einar, «Numbering the Nationalities: Ethnic Minorities in Norwegian Population Censuses 1845-1930», *Ethnic and Racial Studies* 25/5 (2002).

³¹ Semb, Anne Julie, «Ett folk? Samenes plass», i Narud, Hanne Marthe, Heidar, Knut og Grønlie, Tore (red.), *Stortingets historie 1964-2014* (Bergen: Fagbokforlaget, 2014); Vik, Hanne Hagtvedt og Semb, Anne Julie, «Who Owns the Land? Norway, the Sami and the ILO Indigenous and Tribal Peoples Convention», *International Journal on Minority and Group Rights* 20/4 (2013); Minde, Henry, «Urfolksoffensiv,

Nyere innvandring, innvandringspolitikk og innvandringsmotstand

I den nyere innvandringshistorien er Grete Brochmanns og Knut Kjeldstadli *Innvandringen til Norge: 900-2010* (2014) et standardverk, og gir blant annet en svært grundig gjennomgang av perioden mellom 1970 og helt fram til 2010.³² Den nyere innvandringen er den som tok til fra 1960-tallet, med den første innvandringen fra land utenfor Europa – det Brochmann og Kjeldstadli kaller den «globale sør-nord-migrasjonen».³³ I sin artikkel fra 2017 gir Arnfinn Midtbøen en oversikt over nyere norsk innvandringshistorie, og han illustrerer «hvordan innvandring har beveget seg fra periferi til sentrum i norsk samfunnsforskning».³⁴ Midtbøen har også, med Aud Kobøl, i 2018 utgitt en bok, som inneholder blant annet en nyttgivelse av Korbøls sosiologiske analyse fra 1974 om de første pakistannerne som kom til Norge.³⁵ Den tyske historikere Klaus Bade har tatt for seg den nyere innvandringen i en større europeisk sammenheng i sin bok fra 2003.³⁶

Historikerne Øystein Sørensen og Nik. Brandal har blant annet skrevet om innvandringsmotstanden på 1990-tallet i sin bok fra 2018.³⁷ Også Øyvind Strømmen har skrevet om disse bevegelsene.³⁸ Anders Ravik Jupskås har satt innvandringsmotstanden inn i en større europeisk sammenheng.³⁹

Medieforsker Sigurd Allern har skrevet om blant annet innvandringsdebattene på 1990-tallet.⁴⁰ Boken *Kritiske hendelser – nye stemmer* (2012), av blant annet Mette Andersson, er også viktig.⁴¹ Grete Brochmann og Anikken Hagelund har skrevet mer om innvandringsdebatt i boken *Velferdens grenser* (2010).⁴² Anders Grånås Kjøstvedt har skrevet om

---

folkerettsfokus og styringskrise: kampen for en ny samepolitikk 1960-1990» i Bjerkli, Bjørn og Selle, Per (red.), *Samer, makt og demokrati: Sametinget og den nye samiske offentligheten* (Oslo: Gyldendal Akademisk, 2003).

³² Brochmann, Grete og Kjeldstadli, Knut, *Innvandringen til Norge: 900-2010* (Oslo: Pax, 2014).

³³ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 217.

³⁴ Midtbøen, Arnfinn, «Innvandringshistorie som faghistorie; kontroverser i norsk migrasjonsforskning», *Nytt Norsk Tidsskrift* 34/2 (2017). 130-49.

³⁵ Korbøl, Aud og Midtbøen, Arnfinn, *Den kritiske fase: innvandring til Norge fra Pakistan 1970-1973* (Oslo: Universitetsforlaget, 2018).

³⁶ Bade, Klaus, *Migration in European History* (Malden: Blackwell, 2003), 276-300, 323-333.

³⁷ Sørensen, Øystein og Brandal, Nik., *Det norske demokratiet og dets fiender* (Oslo: Dreyers Forlag, 2018).

³⁸ Strømmen, Øyvind, *Den sorte tråden* (Oslo: Cappelen Damm, 2014); Strømmen, Øyvind, *Det mørke nettet* (Oslo: Cappelen Damm, 2012).

³⁹ Jupskås, Anders Ravik, *Ekstreme Europa* (Oslo: Cappelen Damm, 2012).

⁴⁰ Allern, Sigurd, *Fjernsynsvalgekampen* (Oslo: Pax Forlag, 2011), 218-246. Se ellers bind 3-4 i Dahl, Hans Fredrik (red.), *Norsk presses historie 1-4* (Oslo: Universitetsforlaget, 2010) for en innføring i norsk pressehistorie etter 1945.

⁴¹ Andersson, Mette (m.fl.), *Kritiske hendelser - nye stemmer* (Oslo: Universitetsforlaget, 2012).

⁴² Brochmann, Grete og Hagelund, Annikken, *Velferdens grenser* (Oslo: Universitetsforlaget, 2010).

Fremskrittspartiet.⁴³ Også Jupskås har skrevet om Fremskrittspartiet.⁴⁴ Medieforsker Terje Rasmussen berører også innvandringsdebattene i sin bok fra 2015, om saker og skandaler i norsk politikk.⁴⁵ Katrine Fangen og Mari Vaage skrev i 2018 en artikkel om Fremskrittspartiet og norsk innvandringsdebatt.⁴⁶

Norskhet, medier og 22. juli

Samfunnsvitenskapelig litteratur om norskhet, medier og 22. juli spiller også en viktig rolle i historien til begrepet etnisk norsk. Samfunnsgeograf Marta Bivand Erdal skrev i 2018 at selv om nyere innvandringshistorie har fått mer fokus de siste årene, er «fortellingen om en norskhet som rommer det mangfoldet innvandringen har medført, [...] en fortelling som fortsatt skrives».⁴⁷

Forskningen på medier og norskhet må kunne sies å starte med sosiolog Marianne Gullestads *Det norske sett med nye øyne* fra 2002.⁴⁸ Gullestad problematiserer her blant annet majoritetsbefolkningens bruk av begrepet neger. Debattboken *Blanke løgner, skitne sannheter* (2003), skrevet av journalistene Stian Bromark og Dag Herbjørnsrud, tok kritisk blant annet for seg begrepet etnisk norsk.⁴⁹ Medieforskerne Merete Lindstad og Øivind Fjeldstad skrev *Av utenlandsk opprinnelse* i 2005.⁵⁰ Her belyser de blant annet etnisk norsk som begrep.⁵¹ Tidsskriftet *Sosiologi i dag* behandlet kritisk begrepet norskhet i 2011.⁵²

---

⁴³ Kjøstvedt, Anders Granås, m.fl., *Høyrepopulisme i Vest-Europa* (Oslo: Unipub, 2009), 17-78.

⁴⁴ Jupskås, Anders Ravik, «Mangfoldig mobilisering og velsmurt valgkampmaskineri: Fremskrittspartiet rundt 40 år» i *Nytt Norsk Tidsskrift* 1/30 (2013).

⁴⁵ Rasmussen, Terje, *Offentlig parlamentarisme: Politisk strid og offentlig mening 1945-2000* (Oslo: Pax Forlag, 2015).

⁴⁶ Fangen, Katrine og Vaage, Mari, «'The Immigration Problem' and Norwegian Right-Wing Politicians» i *New Political Science* 40/3 (2018).

⁴⁷ Erdal, Marta Bivand, «Å våge å være norske sammen» i Syse, Henrik (red.), *Norge etter 22. juli: forhandlinger om verdier, identiteter og et motstandsdyktig samfunn* (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2018), 29.

⁴⁸ Gullestad, Marianne, *Det norske sett med nye øyne: kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt* (Oslo: Universitetsforlaget, 2002).

⁴⁹ Bromark, Stian og Herbjørnsrud, Dag, *Blanke løgner, skitne sannheter* (Oslo, Tiden Norsk Forlag, 2003), 135-165.

⁵⁰ Lindstad, Merete og Fjeldstad, Øivind, *Av utenlandsk opprinnelse* (2005: IJ-forlaget, Kristiansand)

⁵¹ Lindstad og Fjeldstad, *Av utenlandsk opprinnelse*, 127-128.

⁵² Løvgren, Mette og Orupabo, Julia, «Norskhet», *Sosiologi i dag* 41/3-4 (2011). 5-11; Vassenden, Anders, «Hvorfor en sosiologi om norskhet må holde norskheter fra hverandre», *Sosiologi i dag* 41/3-4 (2011). 156-182; Lynnebakke, Brit og Fangen, Katrine, «Tre oppfatninger av norskhet: opphav, kulturell praksis og statsborgerskap», *Sosiologi i dag* 41/3-4 (2011). 133-155; Leseth, Anne Birgitte, «Hvite person, hvor går du? Om forskerposisjon og norskhet», *Sosiologi i dag* 41/3-4 (2011). 13-33.

Medieforsker Elisabeth Eide har også gjentatte ganger skrevet om norskhet og medier. Eide gjør en inngående diskursanalyse av debatten vinteren 2017 i etterkant av Brochmann II-utvalgets rapport i sin artikkel fra 2018, der hun identifiserer ulike «diskurser om norskhet og tilhørighet».⁵³ I august 2020 utga Eide, Sharam Alghasi og Anne Hege Simonsen boka *Hvem er 'vi' nå?* utgitt.⁵⁴ Eide og Simonsen utga også i 2005 en bok om norskhet og medier.⁵⁵

Litteraturen om terrorangrepet 22. juli 2011 har gjennom de siste årene vokst. I 2012 Mette Anderson skrev også i 2012 en artikkel om debattendringer før og etter 22. juli.⁵⁶ Boken *22. juli: Forstå, forklare, forebygge* (2012) drøfter ulike årsaker bak 22. juli.⁵⁷ I denne boken skriver blant annet Katrine Fangen om debatten av gjerningsmannens tilregnelighet.⁵⁸ Anders Ravik Jupskås var redaktør for den tverrfaglige antologien om 22. juli fra 2013.⁵⁹

Forskningssenteret PRIO (Peace Research Institute Oslo) har gjennomført flere forskningsprosjekter på etnisitet, norskhet og identitet.⁶⁰ Resultatet av prosjektet NECORE ble blant annet boka *Norge etter 22. juli* (2018), hvor forskere skulle undersøke problemstillinger knyttet til kollektive identiteter og motstandskraft etter 22. juli-terroren.⁶¹ Flere skrev her om norskhet, blant annet Marta Bivand Erdal, Åshild Kolsås og Rojan Tordhol Ezzati.⁶²

Etnisitet, nasjonalisme og identitetspolitikk

Oversiktsverket *Ethnicity* (1996) tar for seg en rekke samfunnsvitenskapelige og idehistoriske tilnærminger til begrepet etnisitet.⁶³ Fredrik Barths bok fra 1969 er stadig et standardverk innen etnisitetsforskningen.⁶⁴ Den nye *Ethnic Groups and Boundaries Today* (2019), som ble utgitt

---

⁵³ Eide, Elisabeth, «Diskurser om de andre, identitet og norskhet», *Sakprosa* 10/1 (2018). 1-41.

⁵⁴ Eide, Elisabeth, Alghasi, Sharam, Simonsen, Anne Hege, *Hvem er 'vi' nå? Medier og minoriteter i Norge* (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2020).

⁵⁵ Eide, Elisabeth og Simonsen, Anne Hege, *Å se verden fra et annet sted: medier, norskhet og fremmedhet* (Oslo: Cappelen Forlag, 2005).

⁵⁶ Andersson, Mette, «The debate about multicultural Norway before and after 22 July 2011» i *Identities* 19/4 (2012).

⁵⁷ Østerud, Svein (red.), *22. juli: Forstå, forklare, forebygge* (Oslo: Abstrakt forlag, 2012).

⁵⁸ Fangen, Katrine, «Mellom konspirasjonsteori og galskap» i Østerud (2012).

⁵⁹ Jupskås, Anders Ravik (red.), *Akademiske perspektiver på 22. juli* (Oslo: Akademika forlag, 2013)

⁶⁰ Forskningsprosjektene NECORE og NATION ble avsluttet i henholdsvis oktober og desember 2017. Se PRIOs nettsider, www.prio.org (17.10.2020).

⁶¹ Syse, Henrik (red.), *Norge etter 22. juli: forhandlinger om verdier, identiteter og et motstandsdyktig samfunn* (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2018).

⁶² Erdal, Marta Bivand, «Å våge å være norske sammen» i Syse (2018); Ezzati, Rojan Tordhol, «Grenser for felleskap» i Syse (2018); Kolås, Åshild, «Forståelsen av 22. juli» i Syse (2018).

⁶³ Hutchinson, John, og Smith, Anthony D., *Ethnicity* i *Oxford Readers* (Oxford: Oxford University Press, 1996).

⁶⁴ Barth, Fredrik (red.), *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference* (Oslo: Universitetsforlaget, 1969).

i sammenheng med femtiårsdagen for utgivelsen av standardverket *Ethnic Groups and Boundaries* (1969) av Fredrik Barth, kan trekkes fram som et nyere eksempel.⁶⁵

Thomas Hylland Eriksen har gjort seg sentral i forskning på etnisitet, identitet, nasjonalisme og globalisering. I 2010 utga han en tredje versjon av sin bok om etnisitet og nasjonalisme.⁶⁶ Boken *Kulturell kompleksitet i det nye Norge* (2011) er resultatet av forskningsprosjektet CULCOM (Kulturell kompleksitet i det nye Norge), blant annet ledet av Eriksen, ved Universitetet i Oslo.⁶⁷ Han har ellers skrevet flere ganger om globalisering.⁶⁸

Ut av forskningen på etnisitet, globalisering og beslektete emner, har det også vokst fram en litteratur som befatter seg med identitetspolitikk som tema.⁶⁹ Også her har Eriksen deltatt. I sin bok fra 2010 om globalisering, forklarer Eriksen identitetspolitikk som en «respons på globaliseringen», og som dens «ektefødte barn».⁷⁰ Her beskriver han identitetspolitikk og identitetspolitiske bevegelser som begreper med mange virkeområder: «noen er separatistiske nasjonalistbevegelser, noen representerer historisk undertrykte minoriteter som krever like rettigheter, noen er dominerende grupper som forsøker å hindre minoriteter i å få tilgang til visse ressurser; noen er religiøse, noen er etniske, og noen er regionale».⁷¹ Ellers har Francis Fukuyama skrevet om identitetspolitikk i sin bok fra 2018.⁷² Ashley Jardina har også bidratt med sin bok fra 2019 om hvit identitetspolitikk i en amerikansk sammenheng.⁷³

Teori og metode

Begrepshistorien, slik den ble formulert av den tyske historikeren Reinhart Koselleck, er mitt teoretiske og metodiske utgangspunkt for å studere historien om begrepet etnisk norsk. Ved å

---

⁶⁵ Eriksen, Thomas Hylland (red.) og Jakoubek, Marek (red.), *Ethnic Groups and Boundaries Today i Research in Migration and Ethnic Relations Series* (London: Taylor & Francis, 2019).

⁶⁶ Eriksen, Thomas Hylland, *Ethnicity and Nationalism*, 3. utgave (London: Pluto press, 2010).

⁶⁷ Eriksen, Thomas Hylland (red.) og Næs, Hans Erik (red.), *Kulturell kompleksitet i det nye Norge* (Oslo: Unipub forlag, 2011).

⁶⁸ Eriksen, Thomas Hylland, *Røtter og føtter: identitet i en omskiftelig tid* (Oslo: Aschehoug, 2004); Eriksen, Thomas Hylland, *Globalisering: åtte nøkkelbegreper* (Oslo: Universitetsforlaget, 2010).

⁶⁹ Begrepet 'identitetspolitikk' er i seg selv en høyst verdig kandidat for en inngående begrepshistorisk analyse, men kan svært løst defineres som politisk mobilisering av felleskap basert på identitet.

⁷⁰ Eriksen, Thomas Hylland, *Globalisering: åtte nøkkelbegreper* (Oslo: Universitetsforlaget, 2010), 172, 175.

⁷¹ Eriksen, *Globalisering*, 172-173.

⁷² Fukuyama, Francis, *Identity: Contemporary Identity Politics and the Struggle for Recognition* (London: Profile Books, 2018).

⁷³ Jardina, Ashley, *White Identity Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 2019).

analyse begrepet ved hjelp av en begrepshistorisk metode, kan jeg avdekke begrepets skiftende og ulike meningsinnhold over tid.

Den tyske filosofen Friedrich Nietzsche blir ofte trukket fram som en forgjenger i begrepshistorisk tanke, med sin formulering om at bare begreper eller konsepter som *ikke* har historie kan defineres.⁷⁴ Selv om Quentin Skinner også har hatt stor betydning for utviklingen av den begrepshistoriske tradisjonen med sine teorier om språk som handling, er det i første rekke Reinhart Kosellecks *Begriffsgeschichte* jeg viser til i min studie. Samleverket *Geschichtliche Grundbegriffe* (1972-1992), redigert og skrevet av blant annet Koselleck, er på mange måter utgangspunktet for begrepshistorien som skrives i dag. Samlingen inneholder 120 politiske og sosiale grunnbegreper og deres historie, og var ment å være en studie av 'begrepsliggjøringen' av skiftet mellom en førmoderne og moderne verden.⁷⁵ Koselleck hevdet at dette skiftet, det vil si «the dissolution of the old society of orders or estates, and the development of the modern world», kunne studeres historisk «by tracking the history of how they were conceptually registered».⁷⁶ Forholdet mellom erfaringsrommet og forventingshorisonten – det erfarte og forventede – var etter dette skiftet ikke lenger symmetrisk, mente Koselleck.⁷⁷ Begreperne erfaringsrom og forventingshorisont er også Kosellecks begreper. Disse viser henholdsvis til en avgrenset og nåtidig erfaring av fortiden på den ene siden, og en mindre håndfast og mer åpen forventning om framtiden på den andre.⁷⁸

Helge Jordheim identifiserer begrepshistoriens målsetninger til «dels å bestemme ordenes forskjellige betydningsinnhold, dels å analysere hvordan de blir brukt, hvilken polemisk kontekst de hører hjemme i, hvem de henvender seg til».⁷⁹ Det er begrepets iboende og konstante konflikt – der motstridende og uforenlige innholdsforståelser 'kjemper' om å 'overleve tiden' – som er begrepshistoriens overordnede tema.⁸⁰ Jordheim skriver at etter Kosellecks egen mening er ikke begrepshistorien en selvstendig historiedisiplin, men snarere «en hjelpevitenskap for sosialhistorien».⁸¹ Jordheim og Neumann skriver at hovedtanken i dagens begrepshistorie er å se på begreper som «aggregates of experiences», og at en studie av

---

⁷⁴ Jordheim, Helge og Neumann, Iver B., «Empire, imperialism and conceptual history», *Journal of International Relations and Development* 14/2 (2011), 158.

⁷⁵ Jordheim, Helge, *Lesningens vitenskap: utkast til en ny filologi* (Oslo: Universitetsforlaget, 2001), 150-152.

⁷⁶ Koselleck, Reinhardt og Richter, Michaela, «Introduction and Prefaces to the 'Geschichtliche Grundbegriffe'», *Contributions to the History of Concepts* 6/1 (2011), 8.

⁷⁷ Jordheim, *Lesningens vitenskap*, 165-167.

⁷⁸ Jordheim, *Lesningens vitenskap*, 167-169.

⁷⁹ Jordheim, *Lesningens vitenskap*, 161.

⁸⁰ Jordheim, *Lesningens vitenskap*, 179.

⁸¹ Jordheim, *Lesningens vitenskap*, 159.

begrepenes historie er nødvendig fordi «their meanings, usages, purchase, political biases et cetera are in constant change».⁸²

Begrepet etnisk norsk er kanskje ikke et koselleckiansk *Grundbegriff* med stor innvirkning på vår forståelse av sosiale og politiske fenomener – som demokrati, stat eller frihet – men det er likevel hensiktsmessig å bruke begrepshistoriske analyseverktøy for å analysere begrepet historisk. Både diakron og synkron analyse, hvor jeg sammenlikner begrepet over tid og over ulike kontekster, er analyseperspektiver jeg benytter meg av. Selv om begrepet etnisk norsk ikke er et grunnbegrep, viser denne studien at det likevel mot utgangen av 2010-tallet var blitt et politisk konfliktbegrep. Jordheim og Neumann har beskrevet hvordan begreper også kan være politiske, og at en studie av begreper «takes us directly into the place where politics is made, namely in language».⁸³ Slik blir en begrepshistorie om begrepet etnisk norsk også en politisk historie.

Analysen av begrepet etnisk norsk vil også vise til begrepet som motbegrep i koselleckiansk forstand. Jordheim viser til hvordan Koselleck bruker motbegreper, eller *Gegenbegriff*, som analyseverktøy, og hvordan forholdet mellom to begreper kan være asymmetrisk og nedsettende.⁸⁴

En begrepshistorisk tilnærming til fortiden skal altså avdekke historiske erfaringer som ligger nedfelt i en tekst eller et begrep.⁸⁵ Det er nettopp begrepenes tvetydighet, som «konsentrater av forskjellig betydningsinnhold» eller «aggregates of experiences», som er denne oppgavens utgangspunkt og grunnleggende problem.⁸⁶

Kilder og avgrensning

Oppgavens studieobjekt er begrepet etnisk norsk og dets ulike kontekster. Helt konkret vil det si variantene ‘etnisk norsk’, ‘etnisk norske’, ‘etnisk nordmann’ og ‘etniske nordmenn’, og den konteksten begrepet til enhver tid opptrer i.

---

⁸² Jordheim og Neumann, «Empire, imperialism and conceptual history», 157

⁸³ Jordheim og Neumann, «Empire, imperialism and conceptual history», 154.

⁸⁴ Jordheim, *Lesningens vitenskap*, 173.

⁸⁵ Jordheim, *Lesningens vitenskap*, 149.

⁸⁶ Jordheim, *Lesningens vitenskap*, 163; Jordheim og Neumann, «Empire, imperialism and conceptual history», 157.

Jeg har valgt å avgrense studien til forekomster i norske aviser – det vil si, arenaer for offentlig debatt og samtale, tilgjengelig for et større publikum. Digitaliserte kronikker, reisereportasjer, leserinnlegg, lederartikler og nyhetsartikler, hvor begrepet brukes av artikkelforfattere eller siteres av intervjuobjekter, blir dermed å regne som primærkilder. Nasjonalbibliotekets digitaliserte avissamling, som inneholder 3 000 000 norskpubliserte aviser, er oppgavens korpus.⁸⁷ Det betyr at sammensetningen til denne samlingen påvirker mine funn, særlig de kvantitative.⁸⁸ Komplementerende søk i Atekst Retriver understøtter et av mine viktigste funn, om veksten i begrepsbruk fra midten av 1990-tallet og den påfølgende tilbakegangen etter 2011.⁸⁹

Det har vært krevende å avgrense denne oppgaven. Et søk i korpus på begrepet i ulike varianter avdekket i oktober 2020 tilsammen omtrent 23 700 treff.⁹⁰ Oppgaven følger i de store linjer 'hele historien' til begrepet, og analysen favner dermed et lengre tidsspenn og flere kontekster. Analysen starter med begrepets tilblivelse som nøytral minoritetsbeskrivelse i en norskamerikansk kontekst på 1970-tallet, og ender med kontroversene og begrepsdebatten i norsk offentlighet i siste halvdel av 2010-tallet. Hovedfokuset ligger på begrepsbruk i perioden etter 1990, hvor begrepet blir mer utbredt og øker i frekvens. Ved å vise til over 60 kilder forsøker jeg å løfte fram bredden i begrepsbruk, begrepsbrukere og kontekst.⁹¹

Selve kildearbeidet har foregått i Nasjonalbibliotekets nettbaserte avissamling. Digitaliserte og nettbaserte korpus muliggjør et kildearbeid som tidligere ikke lot seg gjøre. Søkefunksjonen til Nasjonalbibliotekets samling gjør det mulig å avdekke antall forekomster av et ord, et uttrykk eller en setning over tid i et relativt representativt utvalg. Søkefunksjonen avdekker altså ikke bare *hvor* begrepet brukes, men også *hvor ofte* det oppstår. Dermed kan jeg lese ut både

---

⁸⁷ Nasjonalbiblioteket, <https://www.nb.no/search?mediatype=aviser> (19.10.2020). Korpusøk gjøres på denne nettsiden. Med mindre annet er oppgitt, er søket gjort 9. september 2020. Jeg tar forbehold om samlingen stadig oppdateres av biblioteket, og at tallene dermed må leses ut fra da søket ble gjort.

⁸⁸ Publikumsstjenesten ved Nasjonalbiblioteket opplyser (personlig e-post, 9. september 2020) at biblioteket arbeider kontinuerlig med å gjøre den digitale samlingen mer komplett. Den trykte samlingen er tilnærmet komplett, og i enda høyere grad etter 1970. Biblioteket har et etterslep på digitalisering av enkelte aviser, men den digitale samlingen skal likevel være svært representativ for den fysiske samlingen. Ellers er det viktig å understreke at antallet aviser i samlingen per år ikke er konstant, og at dette kan få enkelte utslag på den registrerte økningen i begrepsbruk i 2008. Fra 1990 til 2007 ligger antallet jevnt på 20 000 aviser, men fra 2008 øker antallet til 40 000 (synker gradvis ned til 30 000 i 2016). Se vedlegg for tabell og graf.

⁸⁹ Se vedlegg for data fra søk i Atekst Retriver.

⁹⁰ Korpusøk, 19. oktober 2020 (med treff inntil 31.12.2018). 4498 treff på «etnisk norsk» (første forekomst 22.10.1979), 10440 på «etnisk norske» (første forekomst 12.05.1979), 1005 på «etnisk nordmann» (første forekomst 12.10.1993) og 8233 på «etniske nordmenn» (første forekomst 17.09.1982).

⁹¹ Et gjentakende mønster i oppgaven er at kilder og litteratur i noen tilfeller blir ett. Odd S. Lovoll, Thomas Hylland Eriksen, Iver B. Neumann og Marta Bivand Erdal 'medvirker' alle i fortellingen om begrepet etnisk norsk både som forfattere av kilder og litteratur.

kvalitative og kvantitative data fra samlingen.⁹² Slik har jeg kunnet avdekke den nevnte veksten og tilbakegangen i frekvens på henholdsvis 1990-tallet og 2010-tallet.

---

⁹² Se vedlegg for tabeller og grafer.

Kapittel 1: Et nytt begrep – etnisk norsk blant amerikanere og samer

Samme år som den norske sosialantropologen Fredrik Barth utga sitt standardverk innen etnisitetsforskningen, *Ethnic Groups and Boundaries* (1969),¹ hintet norskamerikaner og presseman Carl Søyland – trolig ganske utilsiktet og uvitende – om norskhetens etniske vending. I et portrettintervju med *Aftenposten* i mai 1969 viste Søyland, som den aller første, til nordmenn «som etnisk gruppe».² Riktignok var det ikke en referanse til norsktalende nordmenn i Norge, men til engelsktalende nordmenn i USA: norskamerikanerne. Gjennom det neste tiåret skulle interessen for det norske og for etnisk tilhørighet skyte fart blant norskamerikanere, også hos sjefsredaktør Søyland selv. På 1970-tallet skrev han en rekke lederartikler i den norskamerikanske New York-avisen *Nordisk Tidende*, ofte med henvisninger til etniske nordmenn og det etnisk norske Amerika.

Det er nettopp i omtalen av det norske USA tidlig på 1970-tallet, at koblingen mellom norskhet og etnisitet oppstod først. Begrepet ble ikke værende lenge i en utelukkende norskamerikansk kontekst. Mot slutten av 70-tallet og inn i neste tiår, hadde begrepet vandret videre til Norge og mer hjemlige debatter rundt forholdet mellom norskspråklige majoritetsnordmenn og den samiske minoriteten. Begrepet la dermed ut på en kontekstuell ferd – fra en omtale av norskamerikanske minnefelleskap, til premiss for samisk-norske relasjoner. Med tiden skulle riktignok norsk innvandringsdebatt bli en foreløpig endestasjon.³ Fra å oppstå i relasjon til det flerkulturelt amerikanske majoritetssamfunnet, oppstod begrepet igjen i relasjon til den samiske minoriteten i Norge. I ulike sammenhenger og med ulike brukere, endret begrepet betydningsinnhold og konnotasjoner.

Dette kapittelet tar for seg begrepets tidligste historie. I denne perioden er begrepsbruken svært lav sammenliknet med tiden etter 1990.⁴ Ofte er det variantene ‘norsk etnisk’ eller ‘etniske norske’ som dukker opp i korpus i den tidligste perioden på 1970- og 1980-tallet.⁵ Selv om

---

¹ Boken er fortsatt en av de mest siterte i samfunnsvitenskapelig forskning. Se Eriksen, Thomas Hylland, *Fredrik Barth* (Oslo: Universitetsforlaget, 2013), 129.

² Ramberg, Trygve, «Ingen nasjonale geitebukker på taket» i *Aftenposten* 16. mai 1969.

³ Se kapittel 2.

⁴ Korpussøk, 15. januar 2020: «etnisk norsk»: 1 i 1977 (første treff), 2 i 1979, 3 i 1990; «etnisk norske»: 1 i 1979 (første treff), 2 i 1990; «etnisk nordmann» 2 i 1993 (første treff); «etniske nordmenn»: 1 i 1982 (første treff), 1 i 1983, 2 i 1986, 2 i 1987, 2 i 1989, 5 i 1990.

⁵ Korpussøk, 15. januar 2020: «etniske norske»: 1 i 1974 (første treff), 1 i 1987, 5 i 1990; «norsk etnisk»: 1 i 1975 (første treff), 1 i 1976, 1 i 1979, 1 i 1983, 1 i 1989, 4 i 1990; «norsk etnisitet»: 1 i 1984 (første treff), 2 i 1991.

kapittelet favner om en periode på nesten tjue år, er det synkron analyse – med vekt på forskjellen i begrepsbruk og konnotasjon mellom en amerikansk og en samisk kontekst – som her vil være det overordnede analytiske perspektivet.

Så hvordan ble norskheten etnisk? Og hvorfor ble den det i USA? Hvem brukte begrepet i denne første perioden – og hvordan?

Disse spørsmålene er utgangspunktet for dette kapittelet. Jeg vil bruke de første tilfellene av begrepet, slik de forekommer i norske aviser mellom 1974 og 1990. Sammensetningene ‘etnisk norsk’, ‘etniske norske’, ‘etnisk norske’, ‘norsk etnisk’ og ‘etniske nordmenn’ er her ulike variasjoner av begrepet som opptrer i kildene. Disse sammensetningene finner jeg i Nasjonalbibliotekets digitaliserte utgaver av *Nordisk Tidende*, *Dagbladet*, *VG*, *Bergens Tidende*, *Ságat*, *Finnmark Dagblad*, *Dag og Tid*, *Finnmarken*, *Fædrelandsvennen*, *Stavanger Aftenblad* og *Klassekampen*.

Ettersom begrepet vokste fram omtrent samtidig i både en amerikansk og en samisk kontekst, er det nødvendig å trekke fram historiske omstendigheter for å kunne vise til mulige forklaringer bak hvorfor norskheten ble etnisk først i akkurat disse to kontekstene. Innledningsvis er det nødvendig å se på begrepet ‘etnisk’ i sammensetningen etnisk norsk.

Begrepet etnisk

Det er ordet *etnisk* i ‘etnisk norsk’ som gjør det sammensatte begrepet kvalitativt ulikt begrepet ‘norsk’. Da de to begrepene etnisk og norsk ble ført sammen første gang på 1970-tallet, oppstod det et helt nytt begrep. Adjektivet etnisk har sin egen begrepshistorie, men gjennomgangen her vil bare skissere opp denne historien i svært grove trekk.

Begrepet etnisk har ulik betydning i ulike sammenhenger. I sosialantropologisk forskning har det tradisjonelt eksistert to motstridende syn på etniske grupper eller etnisitet: primordialisme og instrumentalisme.⁶ Noe forenklet inneholder et primordialistisk holdning et biologisk og statisk syn på etnisitet som naturlig, mens instrumentalistiske perspektiver ser etnisitet som relasjonelt, dynamisk og konstruert.⁷ Selv om synet på etnisitet i forskningen i dag er gjennomgående instrumentalistisk, har det primordialistiske synet på etnisitet tradisjonelt vært

---

⁶ Eriksen, Thomas Hylland, *Ethnicity and Nationalism* (London: Pluto Press, 2010), 63.

⁷ Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 63-65.

dominerende både i historieforskning og sosialvitenskap.⁸ I arkeologien har dette synet har gitt grunnlaget til etniske gruppers skapelseshistorier, såkalte etnogenese-fortellinger.⁹

Selve ordet etnisk kan spores helt tilbake til antikken og til den greske formen *ethnos*, som betydde 'hedensk'.¹⁰ Denne betydningen beholdt det i stor grad helt fram til midten av 1800-tallet, da det i engelsk språk begynte å referere til det Thomas Hylland Eriksen kaller «'racial' characteristics».¹¹ Eriksen skriver at det engelske *ethnics* i amerikansk sammenheng på 1940-tallet viste til blant annet jøder, italienere og irer, som «a polite term referring to [...] people considered inferior to the dominant 'WASP' group».¹² Ordet *ethnicity* ble først brukt av en amerikansk sosiolog i 1953, og ble tilslutt tatt opp i engelske ordbøker på starten av 1970-tallet.¹³ Utgivelsen av Fredrik Barths verk i 1969 kom dermed på tampen av 1960-tallet, tiåret da etnisitet som begrep var blitt en sentral del av engelskspråklig sosialantropologi.¹⁴ I innledningskapittelet i boken understreker Barth betydningen av de dynamiske grensene mellom etniske grupper.¹⁵ Ved å vektlegge disse grensene mellom ulike grupper, skilte Barth seg fra tidligere forskning hvor det først og fremst handlet om å studere en gruppes forestilte kulturelle essens.¹⁶ At antropologer i stadig større grad begynte å se på tidligere statiske og ensartede 'folkegrupper' som mer dynamiske 'etniske grupper', et begrep som ifølge Eriksen kunne understreke gruppenes «flux and process, ambiguity and complexity», førte dermed til en økning i bruken av begrepet.¹⁷

Veksten i begrepsbruk fra 1960-tallet kan altså settes i sammenheng med sosialantropologiens etniske vending, men også med økt fokus i media og politikk på såkalte etniske forhold. Fra 1960-tallet økte bruken av begrepet etnisk norsk i norskspråklig presse.¹⁸ Veksten på 1990-

---

⁸ Coakley, John, «'Primordialism' in nationalism studies: theory or ideology?» i *Nations and Nationalism* 24/2, (2018), 327.

⁹ Kohl, Philip L., «Nationalism And Archaeology: On the Constructions of Nations and the Reconstructions of the Remote Past» i *Annual review of anthropology* 27/1 (1998).

¹⁰ Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 4.

¹¹ Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 4.

¹² Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 4. Forkortelsen WASP står for *White Anglo-Saxon Protestants*.

¹³ Hutchinson, John, og Smith, Anthony D. (red.), *Ethnicity* (Oxford: Oxford University Press, 1996), 28.

¹⁴ Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 5.

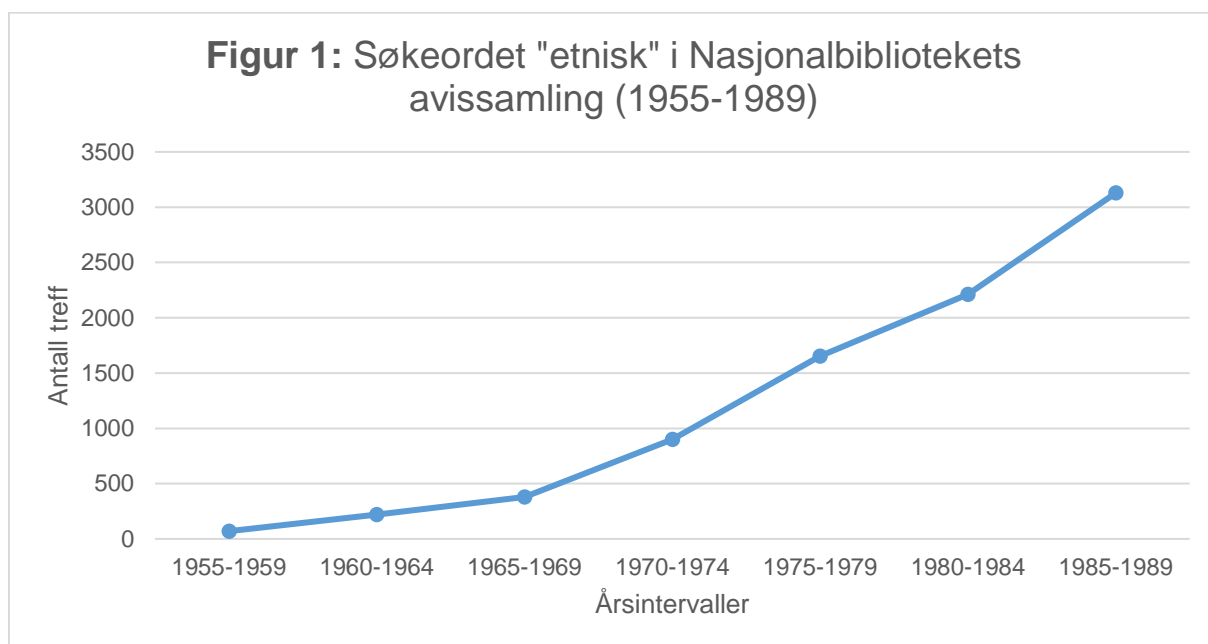
¹⁵ Barth, Fredrik (red.), *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference* (Oslo: Universitetsforlaget, 1969), 15-17.

¹⁶ Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 44-45.

¹⁷ Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 13.

¹⁸ Korpussøk, 22. oktober 2020. Søk på «etnisk» gir følgende treff. 1955-1959: 70 (100 864), 1960-1964: 221 (107 354), 1965-1969: 380 (100 067), 1970-1974: 900 (95 105), 1975-1979: 1652 (97 083), 1980-1984: 2213 (99 448), 1985-1989: 3128 (96 876). Tallet i buparentes er antallet aviser i samlingen i den angitte perioden.

tallet, som er tema for neste kapittel, er særlig sterk.¹⁹ Sovjetunionens oppløsning i nye etniske nasjonalstater, borgerkriger mellom etniske grupper i blant annet Rwanda og det tidligere Jugoslavia, bidro til et enda større fokus på etniske forhold på 1990-tallet.²⁰ Eriksen skriver at fokuset på etnisitet og etnisk egenart også ble større i Vest-Europa med framgangen til høyrepopulistiske og nasjonalistiske partier mot slutten av 2000-tallet, som igjen kom i forlengelse av økt motstand mot EU og europeisk integrasjon.²¹

Tabellen over viser veksten i bruken av begrepet etnisk i norske aviser i femårsperioder etter 1955. Fra perioden 1955-1959 til 1960-1964 ble begrepsbruken tredoblet, og på slutten av 1970-tallet (1975-1979) hadde bruken av begrepet blitt mer enn firedoblet sammenliknet med slutten av 1960-tallet (1965-1969). Omtrent samtidig med den kraftige veksten fra rundt 1970, skulle begrepet etnisk norsk se dagens lys. Med den amerikanske *ethnic revival*, skulle norskheten bli etnisk.

The ethnic revival – den etniske norskamerikaneren våkner

Det norskamerikanske USA er den etniske norskhetens fødested. 1970-tallets oppsving i interessen for etnisitet og etnisk opphav blant hvite amerikanere, kan gis rollen som

¹⁹ Korpussøk, 22. oktober 2020. Søk på «etnisk» gir følgende treff. 1990: 1344, 1991: 1305, 1992: 2356, 1993: 4264, 1994: 3933, 1995: 3324, 1996: 2869, 1997: 2844, 1998: 3064, 1999: 5887 (fra 1999 til 1999 ligger avisantallet konstant på omtrent 21 000).

²⁰ Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 2-3.

²¹ Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 3.

fødselshjelp. For å kunne forstå hvorfor etnisk norsk som sammensatt begrep oppstod i en norskamerikansk kontekst i denne perioden, er det nødvendig å se på det amerikanske 1970-tallets etniske vekkelser: *the ethnic revival*.

Den veldige stigning i medlems-tallet i Sons of Norway er ikke så lett å forklare. [...] Det faktum at det i Amerika er en etnisk oppvåkning eller renessanse gjør at folk av samme opphav søker hverandre. Det er dannet mange nye losjer i sydlige stater som Florida og California, som nå har en stor norsk-etnisk befolkning.²²

Utdraget er fra lederartikkelen i den norskspråklige New York-avisen *Nordisk Tidende*, 2. januar 1975. Sjefsredaktør Carl Søyland forsøkte å forklare de siste årenes «økede etniske bevissthet» blant sine samtidige norskamerikanere.²³ Norskfødte Søyland beskrev medlemsveksten i den norskamerikanske minneforeningen Sons of Norway, opprinnelig stiftet i Minneapolis i 1895 som hjelpeforening for norske innvandrere til USA.²⁴ Som mangeårig nestor i norskamerikansk organisasjonsliv i New York, tegnet Søyland i lederen sin et bilde av et betydelig oppsving i norskamerikaneres interesse for det norske og etnisk opphav. *The ethnic revival* hadde truffet norskamerikanere og Søyland med full styrke.

Matthew Frye Jacobson har i sin bok beskrevet bølgen av etniske festivaler og minneforeninger, som i løpet av 70-tallet slo inn over det hvite USA.²⁵ Omtrent samtidig ble som nevnt det engelske begrepet *ethnicity* ført opp i leksikon. Jacobson har beskrevet hvordan borgerrettighetsstridene i USA på 1960-tallet førte til at hvite amerikanere mobiliserte som identitetsfelleskap med stor virkning inn i neste tiår.²⁶ Også Jo Merton skriver om dette i sin artikkel.²⁷

Jacobson trekker blant annet fram Marcus Lee Hansons velkjente teorier fra 1930-tallet, om tredjegerasjonsinnvandreres nyvunne interesse for besteforeldrenes kultur, som en forutsetning for å diskutere «the ethnic revival of the 1960s and after».²⁸ I motsetning til første- og andregenerasjon, mente Hanson – som selv hadde skandinavisk bakgrunn – at tredjegerasjon ofte fikk et sterkt behov for å søke tilbake til førstegerasjonens kulturelle

---

²² Søyland, Carl, «Sons of Norway er nå i sin 'Heritage Phase'» i *Nordisk Tidende* 2. januar 1975.

²³ Søyland, «Sons of Norway er nå i sin 'Heritage Phase'».

²⁴ Lovoll, Odd S., *Norwegians on the Prairie* (St. Paul: Minnesota Historical Society Press, 2006), 168-169.

²⁵ Jacobson, Matthew Frye, *Roots Too: White Ethnic Revival in Post-Civil Rights America* (Cambridge: Harvard University Press, 2006).

²⁶ Jacobson, *Roots Too: White Ethnic Revival in Post-Civil Rights America*.

²⁷ Merton, Joe, «Rethinking the Politics of White Ethnicity in 1970s America», *The Historical Journal* 55/3 (2012), 731-756.

²⁸ Jacobson, *Roots Too: White Ethnic Revival in Post-Civil Rights America*, 2-3.

røtter.²⁹ Jacobson understreker at Hansons teori har vært en tradisjonell forklaring på den etniske bølgen i 1970-tallets USA, men fremhever samtidig at også kulturelle, politiske, og institusjonelle krefter har spilt sin rolle.³⁰

Nell Irvin Painter har skrevet om hvordan borgerrettighetsbevegelsen på 1960-tallet «spawned the ugly specter of black power, a source of alienation of white people» – og nettopp ved å ta avstand fra «the burden of white guilt that Malcom X laid on them, white Americans were morphing into Italian Americans and Jewish Americans and Irish Americans».³¹ Slik var norskamerikanerne bare en av flere nye bindestreksamerikanere, som på 1960-tallet fant ny identitet.

Norskamerikanere, irskamerikanere og hvithet

Forut for *the ethnic revival* ligger århundrer med amerikansk historie. Det er nødvendig å se nærmere på denne historien for å forstå bakgrunnen for oppblomstringen av hvit etnisk identitet på 1970-tallet, som omtrent samtidig også skulle gjøre norskamerikanere etnisk norske.

I sin behandling av irskamerikansk historie, kaller Kevin Kenny USAs historie «first and foremost a history of contestation and struggle over power, rather than neutral progress from bad to good to even better».³² Også Ashley Jardina vektlegger denne konflikten i sin bok fra 2019 om blant annet den nye hvite identitetspolitikken i det amerikanske samfunnet.³³ Jardina ser amerikansk rasehistorie som «an unsteady, often wavering, climb toward racial equality, with steps taken both forward and backward».³⁴ Som irene, var også norskamerikanerne en del av denne rivaliseringen og kampen for likestilling. Hvit etnisk mobilisering på 1970-tallet kan settes i sammenheng med den amerikanske historien om makt og rivalisering mellom ulike grupper i amerikansk samfunnsliv.

Som den norske, ble også irsk identitet mobilisert i USA på 1970-tallet. Noel Ignatiev har skrevet om irenes lange vei til 'hvithet' i sin bok fra 1995.³⁵ Ellers har Kenny i sin bok beskrevet «the changing meaning of Irishness», som igjen alltid er avhengig av sin kontekst.³⁶ Som

---

²⁹ Østrem, Nils Olav, *Norsk utvandringshistorie* (Oslo: Det norske samlaget, 2006), 39, 78.

³⁰ Jacobson, *Roots Too: White Ethnic Revival in Post-Civil Rights America*, 4.

³¹ Painter, Nell Irvin, *The History of White People* (New York: W.W. Norton, 2010), 382.

³² Kenny, Kevin, *The American Irish* (Harlow: Longman, 2000), 259.

³³ Jardina, Ashley, *White Identity Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 2019).

³⁴ Jardina, *White Identity Politics*, 5.

³⁵ Ignatiev, Noel, *How the Irish Became White* (New York: Routledge, 1995).

³⁶ Kenny, *The American Irish*, 4.

Painter, vektlegger også Kenny hvordan begrepene oppstår kontekstuellt. Fra å ha blitt sett på som en mindreverdige gruppe av det engelsk-protestantiske majoritetssamfunnet på 1800-tallet, begynte irene gradvis å rykke fram i status da innvandrere fra det sørlige og østlige Europa – mer fremmede for engelskættede protestanter enn irene – startet å komme til USA på 1880-tallet.³⁷ Italienerne og polakker fra sør og øst i Europa framstod mer truende enn de engelsktalende irene.³⁸ Selv om den negative rasefiseringen av irene nærmest hadde forsvunnet fra siste halvdel av 1800-tallet, ser Kenny valget av den katolske irskættede John F. Kennedy i 1960 som selve vendepunktet «in the history of the American Irish, marking their final acceptance as full Americans».³⁹

Både Kenny og Painter skiller mellom de protestantiske irene fra Ulster-området i Nord-Irland som kom før 1830-tallet, og de katolske irene fra resten av Irland som kom fra 1830.⁴⁰ Da katolikkene kom fra midten av 1800-tallet og utover, begynte tidligere innvandrede protestantiske irer å bli – både i egne og andres øyne – identifisert som *Scotch-Irish*, og de ble dermed integrert og assimilert i den engelsk-protestantiske majoritetsbefolkningen i større grad enn før.⁴¹ Da protestantiske irer på 1830- og 1840-tallet satte i verk en rekke antikatolske kampanjer gjennom ulike organisasjoner, kunne de nye «Scotch-Irish [...] assert their own Americanism [...] by condemning Catholic Irish newcomers as unfit for assimilation».⁴² Kenny beskriver prosessen hvor protestantiske irer ble *Scotch-Irish* i USA – og ikke i Irland, der begrepet aldri har eksistert – som «one of the classic patterns of American immigration history, whereby ethnicity is discovered or invented in the new homeland, rather than being carried across the ocean from the old».⁴³ Tilblivelsen av begrepet etnisk norsk på 1970-tallet føyer seg dermed på mange måter inn i dette mønsteret.

Irskamerikanernes historie fungerer også som et eksempel på hvor finjustert det amerikanske statushierarkiet var, noe også norske innvandrere og senere norskamerikanerne måtte manøvrere i. De katolske irene, som kom i andre halvdel av 1800-tallet, fikk i begynnelsen ofte et tøffere liv i USA enn det de protestantiske hadde fått. Til motsetning fra tyske innvandrere, var de irske katolikkene lite utdannet og ofte fattige ved ankomsten til Amerika, og de ble dermed gjerne billig arbeidskraft i særlig mange infrastrukturprosjekter.⁴⁴ Kenny beskriver

---

³⁷ Kenny, *The American Irish*, 181; Painter, *The History of White People*, 205.

³⁸ Kenny, *The American Irish*, 260.

³⁹ Kenny, *The American Irish*, 246.

⁴⁰ Kenny, *The American Irish*, 8; Painter, *The History of White People*, 132-133.

⁴¹ Kenny, *The American Irish*, 3, 45.

⁴² Kenny, *The American Irish*, 81.

⁴³ Kenny, *The American Irish*, 27.

⁴⁴ Kenny, *The American Irish*, 62-63.

hvordan manuelle yrker ofte ble forbundet med afroamerikanere av det hvite engelskdominerte storsamfunnet, og han trekker fram disse lavtlønnsyrkenes «racial connotations» som medvirkende til rasefiseringen av irskamerikanere på 1800-tallet.⁴⁵ I både populærvitenskap og forskning ble irer regnet som en del av en egen ‘keltisk rase’, og videre som underlegne de såkalte anglosaksiske, engelskættede amerikanerne.⁴⁶ Etter afroamerikanere og den amerikanske urbefolkningen, var irene rundt 1850 den tredje fattigste sosiale gruppen i USA.⁴⁷ Disse tre gruppene ble alle sett ned på av hvite, engelske protestanter, men irene selv så seg ikke nødvendigvis som spesielt underlegne majoritetsbefolkningen.⁴⁸ Rent hierarkisk – sett både av storsamfunnet, og med egne irske øyne – stod irene over afroamerikanerne.⁴⁹ Den irske rasismen mot afroamerikanere har tradisjonelt blitt forklart som konsekvens av den behandlingen de katolske irene fikk da de kom til USA.⁵⁰ Kenny hevder det derimot var naturlig for irske innvandrere å gi seg hen til amerikansk «racial politics», rett og slett som en følge deres egen «experience of a society riven by prejudice and conflict» i hjemlandet Irland, et land preget av religiøs sekterisme og konflikter mellom ulike kristne konfesjoner.⁵¹ Dermed ble irene ‘hvite’ og akseptert ikke bare som en følge av at nye innvandrere fra Sør- og Øst-Europa tok deres plass, men også «by measuring thier position in American society against that of African Americans».⁵² Painter beskriver hvordan irer brukte sin «new-found whiteness as a tool against others», som mot kinesere på den amerikanske vestkysten på 1880-tallet.⁵³

Forestillinger om hvithet spiller altså en sentral rolle i amerikansk historie, og dermed også i historien forut for *the ethnic revival*. Litteraturen om hvithet er forholdsvis ny. Painter trekker fram Ignatievs nevnte bok fra 1995 som et eksempel på «the critical study of white people», ifølge Painter en ny strømning i akademia på 1990-tallet hvor «whiteness was no longer the invisible norm».⁵⁴ I sin egen bok, *The History of White People*, har Painter beskrevet hvithet og hvite amerikanere som «a concept that lies within a history of events».⁵⁵ Den første folketellingen i 1790 inneholdt kategorien ‘frie hvite’ fordi enkelte hvite amerikanere reelt sett var på slavekontrakter – men da kontraktene etterhvert forsvant, ble begrepet ‘frie hvite’

---

⁴⁵ Kenny, *The American Irish*, 68.

⁴⁶ Painter, *The History of White People*, 134.

⁴⁷ Kenny, *The American Irish*, 61.

⁴⁸ Kenny, *The American Irish*, 70.

⁴⁹ Kenny, *The American Irish*, 66, 69.

⁵⁰ Kenny, *The American Irish*, 68.

⁵¹ Kenny, *The American Irish*, 71.

⁵² Kenny, *The American Irish*, 262.

⁵³ Painter, *The History of White People*, 204.

⁵⁴ Painter, *The History of White People*, 388.

⁵⁵ Painter, *The History of White People*, ix.

overflødig.⁵⁶ Senere ble dermed 'hvit' synonymt med 'fri'.⁵⁷ Painter trekker fram hvordan diskriminerte irske katolikker riktignok «were white, and, especially in the South, white enough to hold themselves above black and Chinese people in the name of whiteness».⁵⁸ Hvitheten utgjorde et hierarki, og allerede rundt 1850 stod engelskattede eller anglosaksiske protestanter på topp.⁵⁹ Ralph Waldo Emerson og hans bok *English Traits* fra 1856, blir av Painter trukket fram som svært viktig i dannelsen av hvit rasetenkning i USA.⁶⁰ Emersons bok tok for seg den 'engelske rase' og beslektede nordiske folkeslag, og det var særlig nordmenn og norske vikinger Emerson så på med stor beundring.⁶¹ Boken formulerte ifølge Painter den gjeldende tanken i samtidig amerikansk åndsliv, nemlig at en amerikaner «was the same as the Englishman, who was the same as the Saxon and the Norseman».⁶² For Emerson, som ellers ifølge Painter var kritisk til slavehandel og på mange måter svært progressiv, var en amerikaner først og fremst en hvit mann med en viss økonomisk tyngde.⁶³

Den amerikanske borgerkrigen, der mange europeiske innvandrere i tjeneste for både konføderasjonen og unionen fikk sin «baptism of blood», åpnet riktignok opp noe for hvem som kunne regnes som amerikaner.⁶⁴ Blant annet ble irer mer amerikaniserte enn tidligere.⁶⁵ Da den nye innvandringen Europas østlige og sørlige kant begynte på slutten av 1800-tallet, ble katolske irer til gamle innvandrere og til nordeuropeere i majoritetssamfunnets øyne.⁶⁶ Neste åpning til det amerikanske felleskapet tidfester Painter til 1930-tallet, da det amerikanske storsamfunnet – konfrontert med en forestående konflikt mot et statsrasistisk Tyskland – sakte begynte å regne også afroamerikanere og meksikanere som mer eller mindre verdige amerikanere.⁶⁷ Roosevelt og det demokratiske parti var i tiåret før andre verdenskrig drivende i prosessen der meksikanere, og også jøder, i større og større grad 'ble hvite'.⁶⁸ Karen Brodtkin har undersøkt jøders vei til hvithet i sin bok, der hun også setter dette opp mot rasesystemet i USA generelt.⁶⁹ Men i populærkulturen på 30- og 40-tallet var protagonisten i bøker og filmer

---

⁵⁶ Painter, *The History of White People*, 105-106.

⁵⁷ Painter, *The History of White People*, 106.

⁵⁸ Painter, *The History of White People*, 132-133.

⁵⁹ Painter, *The History of White People*, 132.

⁶⁰ Painter, *The History of White People*, 151, 165-166.

⁶¹ Painter, *The History of White People*, 166-168.

⁶² Painter, *The History of White People*, 183.

⁶³ Painter, *The History of White People*, 185.

⁶⁴ Painter, *The History of White People*, 202.

⁶⁵ Painter, *The History of White People*, 202-204.

⁶⁶ Painter, *The History of White People*, 205-206.

⁶⁷ Painter, *The History of White People*, 357, 359.

⁶⁸ Painter, *The History of White People*, 360-361.

⁶⁹ Brodtkin, Karen, *How Jews Became White Folks* (New Brunswick: Rutgers University Press, 1998).

nærmest alltid anglosaksiske.⁷⁰ Fra 1940-tallet ble riktignok ord som *Nordic* og arven etter Emerson mer problematisk.⁷¹ Ordet *ethnic* sporer Painter tilbake til 1920-tallet, selv om det først kom i mer allment bruk i tiden etter andre verdenskrig.⁷² Men, samtidig – «English, German, Scandinavian, and Irish Americans did not fall under the ‘ethnic’ rubric, which had become a new marker for the former ‘alien races’».⁷³ Norskamerikanerne var med andre ord ennå ikke ansett som *ethnic*, slik for eksempel østeuropeere ble det.

Det tok nemlig tid før de etniske norske amerikanerne skulle oppstå, både i egen og andres omtale. Painter beskriver hvordan *ethnicity* sameksisterte med «concepts of the white races» på 1970-tallet, og hun påpeker at forskjellen mellom de engelske ordene *race* og *ethnicity* «still remains unclear» i det tjueførste århundre.⁷⁴ Med Malcom X og svart nasjonalisme på 1960-tallet, ble svarthet en ny og interessant størrelse – «a flip certain to disturb those who had struggled so hard to measure up to Anglo-Saxon standards», altså både hvite arbeiderklassefolk, katolikker og jøder.⁷⁵ Painter trekker fram Michael Novaks bok fra 1972, *Rise of the Unmeltable Ethnics*, som «the national anthem of lower-middle-class whites».⁷⁶ Her skriver Novak om de usmeltbare polakkene, italienerne, grekerne og slaverne, sett ned på av det Novak beskriver som protestantiske og jødiske intellektuelle.⁷⁷ «Though they felt detested», gjengir Painter fra et av Novaks hovedpunkter, «the ethnics gloried in judging themselves smarter and harder-working than Negroes and tougher than the college crowd».⁷⁸ I sin første utgave (1963) av *Beyond the Melting Pot* beskriver Nathan Glazer og Daniel P. Moynihan hvordan både hvite og svarte grupper i New York samhandlet og rivaliserte seg imellom – uten å ha blitt «melted into a bland Americanness».⁷⁹ Men i forordet til den andre utgaven fra 1970, som et tilsvar på de senere årenes utvikling, beklager Glazer framveksten av «black militants who insisted on their uniqueness».⁸⁰

Painter forklarer dermed 70-tallets framvekst av «the ‘white ethnic’ identity» som en «direct response to Malcom X and his black power successors».⁸¹ Forbindelsen til Ku Klux Klan og

---

⁷⁰ Painter, *The History of White People*, 363.

⁷¹ Painter, *The History of White People*, 363-364.

⁷² Painter, *The History of White People*, 364.

⁷³ Painter, *The History of White People*, 364.

⁷⁴ Painter, *The History of White People*, 378.

⁷⁵ Painter, *The History of White People*, 377.

⁷⁶ Painter, *The History of White People*, 378-379.

⁷⁷ Painter, *The History of White People*, 378-379.

⁷⁸ Painter, *The History of White People*, 379.

⁷⁹ Painter, *The History of White People*, 381.

⁸⁰ Painter, *The History of White People*, 381.

⁸¹ Painter, *The History of White People*, 377.

hvit nasjonalisme bød på vansker for norskamerikanere og andre hvite europeiskættede innvandrere, men ved å distansere seg fra denne arven og ved å rette fokus på sine europeiske røtter forsøkte de heller å mobilisere et mer vennlig ikke-rasistisk hvithetsfelleskap.⁸² Den hvite etniske mobiliseringen på slutten av 1900-tallet var, ifølge Painter, «little more than a leisure activity, one that American entrepreneurs embraced», med blant annet t-skjorter og temareiser til Europa.⁸³ Og denne «‘symbolic ethnicity’ seemed to offer a warm, family-oriented middle ground between stereotypes of plastic, uptight, middle-class Protestant Anglo-Saxons and violent, disorganized impoverished blacks».⁸⁴ Slik fant også norskamerikanerne sin plass.

Etnisk norske minnefelleskap – USAs nordmenn feirer seg selv

Da stolte norskamerikanere på 1970-tallet begynte å heve stemmen, kom dette i forlengelse av *the ethnic reival* og bakenforliggende amerikansk historie, preget av statusforskjeller mellom ulike minoritetsgrupper med de anglosaksiske protestantene på toppen. Norskamerikanerne selv hadde en sterk identitetsfølelse, og minnekultur hadde stor betydning for norskamerikanerne ved inngangen til siste kvartal av 1900-tallet. Terje Hasle Joranger beskriver hvordan norskamerikanernes norske identitet hadde både lokal forankring til norske landsdeler og nasjonal forankring til Norge, men at de samtidig hadde en parallell amerikansk identitet til det nye hjemlandet.⁸⁵ I tiden før unionsoppløsningen i 1905 og norsk nasjonalisme, var det felleskap basert på opphav fra samme landsdel i gamlelandet som betydde mest for norske innvandrere.⁸⁶ Odd Lovoll beskriver perioden mellom 1895 og 1925 som en blomstringstid for en «stor og selvbevisst norsktalende befolkning» i USA.⁸⁷ Ifølge Lovoll hadde norskamerikanerne i denne perioden en rural og konservativ karakter, og ga ellers «i mindre grad enn andre skandinaver avkall på særegne kulturtrekk».⁸⁸

Da norskamerikaner Carl Søyland i 1974 for første gang knyttet etnisitet og norskhet sammen, her til «den etniske norske gruppe», var det vel femti år etter det Lovoll beskriver som norskamerikanernes gullalder i første kvartal av 1900-tallet. Under tittelen «Livlig sesong i

---

⁸² Painter, *The History of White People*, 377.

⁸³ Painter, *The History of White People*, 377.

⁸⁴ Painter, *The History of White People*, 377.

⁸⁵ Joranger, Terje Hasle, «Lokale eller nasjonale kollektive identiteter? Etnifisering og identitetsbygging blant norske immigranter i Amerika», *Historisk Tidsskrift* 89/2 (2010), 223-247.

⁸⁶ Østrem, Nils Olav, *Norsk utvandringshistorie* (Oslo: Samlaget, 2006), 75.

⁸⁷ Lovoll, Odd, *Det løfterike landet: en norskamerikansk historie*, revidert utgave (Oslo: Universitetsforlaget, 1997), 205.

⁸⁸ Lovoll, *Det løfterike landet*, 249.

kolonien», innledet Søyland sin lederartikkel i *Nordisk Tidende* i april 1974 om ulike kulturarrangementer i den forestående sesongen.⁸⁹

I storbyen New York er norskamerikanere en minoritets [sic] gruppe, og dertil kommer at de hverken bråker, demonstrerer og kommer på TV med høytlydende fordringer som flere andre såkalte minoritetsgrupper. Derfor blir den etniske norske gruppe i storbyen for helt stillferdig å regne. Det blir til daglig en skjult norsk koloni. Men den er der, og det er alltid noe som foregår, og denne norsk-amerikanske avisen gjenspeiler mye av dette.⁹⁰

Sammensetningen mellom etnisitet og norskhet ble brukt deskriptivt av Søyland – selv en del av «den etniske norske gruppe» i New York – om et stolt fellesskap. Norskamerikanerne skilte seg fra andre «såkalte minoritetsgrupper», som for Søyland kunne framstå bråkete og kravstore. Det etnisk norske var til sammenlikning «helt stillferdig». Norskamerikanerne syntes dermed for artikkelforfatteren å være mer ydmyke og kanskje bedre enn andre etniske grupper i byen.

Søyland plasserte tilsynelatende norskamerikanerne relativt høyt oppe i et amerikansk etnisk hierarki. Lederartikkelen i *Nordisk Tidende* er derfor et godt eksempel på strømningene i *the ethnic revival*, der også norskamerikanere ønsket å posisjonere seg. Teksten bar i seg et implisitt premiss om at norskamerikanerne var mer beskjedne, og kanskje også bedre amerikanere, enn andre mer krevende og vanskelige minoritetsgrupper. Søylands lederartikkel ble dermed også både en forsiktig identitetspolitisk mobilisering og motreaksjon – etnisk norske norskamerikanere fant sammen, men samtidig hevet de seg over andre mer synlige og høytlytte minoritetsgrupper.

En reisereportasje i *Dagbladets* lørdagsutgave 22. oktober 1977 skildret derimot et mer eksplisitt selvhevdende etnisk norsk fellesskap. Her ble begrepet brukt av en norsk journalist som betegnelse på teksanske norskamerikaneres etniske tilknytning. Også den betegnede ble sitert til å uttale at hun tilhørte «en etnisk gruppe».

– Vi tilhører en etnisk gruppe, og det er viktig for oss, sier en av dem. Hun har sterkt behov for en slik etnisk norsk tilknytning, i motsetning til sin mann som er av persisk avstamning og heller vil være bare texaner.⁹¹

Kvinnen som her uttalte seg, var medlem i den norskamerikanske minneforeningen Norwegian Society of Texas (NST). Det var *Dagbladets* journalist Jon-Hjalmar Smith som satt ord på

---

⁸⁹ Søyland, Carl, «Livlig sesong i kolonien» i *Nordisk Tidende* 11. april 1974.

⁹⁰ Søyland, «Livlig sesong i kolonien».

⁹¹ Smith, Jon-Hjalmar, «Et Norge som ikke finnes» i *Dagbladet* 22. oktober 1977.

kvinnens sterke behov for «etnisk norsk tilknytning». Ektemannen, som derimot var «av persisk avstamning», ble referert til som helst å ville være bare en såkalt helt vanlig teksaner. Det å være ‘etnisk persisk’ hadde tilsynelatende ikke den samme status som det å være såkalt ‘etnisk norsk’. Det etnisk norske og persisk tilknytning opptrår dermed i denne sammenhengen som typiske motbegreper i begrephistorisk forstand. Forestillinger om hvithet og etniske hierarkier virker også her å spille en rolle, der norskamerikanere syntes å bli oppfattet som å stå nærmere det protestantiske, engelske idealet enn det tilsvarende perseramerikanerne gjorde.

I artikkelen videre ble de teksanske norskamerikanerne – enkelte stolte over at forfedrenes gamleland «sa nei til EF», men også glade over at det kanskje ikke hadde «så mange svartinger heller» – skildret som svært lidenskapelige i sitt forhold med det eksotiske Norge.⁹² «Det må være et nokså uberørt operetteland i rødt, hvitt og blått, tilsatt sagahelter og lefser og rosemaling», bemerket *Dagbladets* Smith.⁹³ Den etnisk norske, sørstatlige minneforeningen syntes ikke å ha mye til overs for «svartinger», og den føyde seg dermed på mange måter inn i *the ethnic revivals* enkelte rasistiske nisjer.⁹⁴ Som et renere og tilsynelatende genuint frihetselskende vikingland, syntes Norge å bli satt opp mot Malcom Xs USA.

Medlemmene av Norwegian Society bor ikke i noen ghetto, og de tilhører ikke noen minoritet [sic]. De har levd seg inn i det texanske samfunnet, [...] og det virker ikke egentlig som om de trekker dets anerkjente verdier i tvil. På den annen side er de mer demonstrativt norske enn noen tilreisende nordmann, selv om de naturligvis ikke vil finne på å bosette seg i Norge.⁹⁵

Dagbladets journalist i Dallas bemerket at NSTs medlemmer ikke «bor i noen ghetto». Til tross for sitt beskjedne antall, ble ikke de teksanske norskamerikanerne i reportasjen beskrevet som en minoritet. De hadde integrert seg godt, og de framstod også som ekte amerikanere. Men samtidig, som nordmenn i USA, var norskamerikanerne tilsynelatende mer norske enn nordmenn i Norge. Etniske norske amerikanere hadde i NST funnet sammen som et etnisk identitetsfelleskap, igjen omsluttet av et mangfoldig og etnisk sammensatt USA.

Det var altså både som benevnelse av egen identitet, og som betraktning fra journalistens penn, at det etnisk norske oppstod i *Dagbladets* reportasje fra 1977. I sin amerikanske kontekst, var det viktig for kvinnen å være del av et eget etnisk identitetsfelleskap – et etnisk norsk felleskap. Med sine noe virkelighetsfjerne bilder av Norge og ellers manglende norskkunnskaper, kunne

---

⁹² Smith, «Et Norge som ikke finnes».

⁹³ Smith, «Et Norge som ikke finnes».

⁹⁴ Painter, *The History of White People*, 377.

⁹⁵ Smith, «Et Norge som ikke finnes».

de benevnende etnisk norske i denne sammenhengen se ut til å ha vært mer opptatt av en romantisk idé om det etniske norske, snarere enn det konkrete Norge og samtidige, norske forhold.

Den etniske norskheten i USA på 1970-tallet ble preget av *the ethnic revival*. I omtalen av norskamerikanske minnefelleskap oppstod etnisk norsk som begrep. De etnisk norske amerikanere var stolte amerikanere. Begrepet ble brukt av norskamerikanere selv, og av norske journalister. USAs etniske nordmenn flokket seg sammen i egne fellesskap, og de så seg som kanskje bedre enn – og i hvert fall annerledes fra – andre grupper i det amerikanske, multietniske samfunnet.

Den etniske nordmann vender hjem

I første halvdel av 1970-tallet var det etnisk norske, geografisk sett, stadig et rent amerikansk anliggende. Men på begynnelsen av 1980-tallet fikk amerikanske etniske nordmenn en invitasjon til Norge fra norsk turistnæring. Og i 1990 kom historiker og norskamerikaner Odd Lovoll⁹⁶ på besøk til Norge, hvor han blant annet holdt en foredragsrekke om de etniske nordmennene i USA og deres egenart.

Det var først reiseliv-sjef Tron Conradi og hans turistkontor som ønsket å invitere den etniske nordmann hjem til gamlelandet. I VG-reportasjen «Amerika oppdager Norge» fra september 1982, ble Conradi intervjuet om økningen av amerikanske turister til Norge.

Amerikanerne har gjenoppdaget Norge. 20 prosent av eksportturist-inntektene i Norge kommer fra USA. Vi har hatt en stigning i turistreiser fra USA til Norge i år på 10 prosent. [...] – Det rykes [sic] at turistkontoret i New York skal legges ned på grunn av manglende midler til Landslaget for reiselivet? – Det ville være rene galskapen, akkurat nå. [...] – Idiоти å nedlegge kontoret nå når turistantallet øker og vi så vidt har begynt å røre på det største markedet i USA: Etniske norskamerikanere.⁹⁷

Også for norsk turistnæring var det penger å hente fra *the ethnic revival*. Som nevnt, viser Painter til hvordan bindestreksamerikaneres nyvunnene etniske stolthet ble en god inntekt for driftige kommersielle interesser.⁹⁸ Conradi og det norske turistkontoret i New-York avviste

---

⁹⁶ Den samme Odd Lovoll er mannen bak det nevnte verket *Det løfterike landet* (1997). Han har også skrevet mye annen litteratur om norskamerikansk historie.

⁹⁷ Gram, Nina, «Amerika oppdager Norge» i VG 17. september 1982.

⁹⁸ Painter, *The History of White People*, 377.

rykter om nedleggelse av kontoret, som nå var i ferd med å koble seg på «det største markedet i USA». De amerikanske etniske nordmennene var nemlig en potensiell gullgruve.

I interjuet med VG pekte Conradi på nedgangstiden i amerikansk økonomi for å forklare hvorfor amerikanere i større grad enn tidligere hadde begynt å velge Norge som feriested. Det New York-baserte reisekontoret hadde tidligere iverksatt en rekke tiltak, som Conradi nå trodde hadde fått effekt.

Vi har satset målrettet på kampanjer i amerikansk presse, med fordobling av artikler om Norge. Vi har også begynt å satse på et helt nytt marked, som kan gi stor uttelling i framtiden: De etniske nordmenn. Turistkontoret har foretatt undersøkelser som viser at det er 12 millioner amerikanere med norske eller svenske aner i USA i dag. Halvparten har norske røtter. Et potensielt stort marked, med turister som sannsynligvis også vil være mer interessert i å reise flere ganger til Norge.⁹⁹

USAs flere millioner etniske nordmenn hadde med dette blitt en ressurs. Begrepet etniske nordmenn ble her brukt deskriptivt om en målgruppe av et sitert intervjuobjekt, nemlig lederen for det norske turistkontoret i New York. Begrepet var ellers preget av en forretningsmessig kontekst, og etnisitetsbegrepet var her knyttet opp mot «norske røtter» og slektskap. Conradi sammenliknet videre de etniske nordmennene med olje i Nordsjøen.

Turismen som ressurs kan med fordel sammenlignes med oljen. Turismen tar ikke inn like høy dagsinntekt. Men oljen kan ta slutt. Det gjør ikke turistene, dersom vi skikker oss riktig. Hovedproduktet er Mor Norge. Så får vi legge opp en profesjonell markedsføring av produktet og være villige til å gi turistene det de ønsker seg, ikke det vi ønsker dem.¹⁰⁰

Norskamerikanere og turister fra USA var en fornybar ressurs, men amerikanske turister måtte få «det de ønsker seg» når de skulle komme på besøk til Norge. Conradi utdypet ikke videre hva det skulle innebære, men det er nærliggende å tro at viking-estetikk og nasjonalromantikk var det USAs lidenskapelige etniske nordmenn skulle få servert når de reiste hjem.

Åtte år senere fikk lesere av *Bergens Tidende* en introduksjon om den amerikanske *etniske* nordmannen kontra den norske nordmannen. I januar 1990 ble den norskamerikanske historikeren Odd Lovoll, født og oppvokst i Volda, intervjuet i avisen. Han hadde hatt en foredragsrekke i byen om framveksten av den sterke norskamerikanske identiteten på 1920-

---

⁹⁹ Gram, «Amerika oppdager Norge».

¹⁰⁰ Gram, «Amerika oppdager Norge».

tallet, og ble her intervjuet om norskamerikanere, etnisitet og identitet. Journalist Gunnar Løtveit bemerket innledningsvis at 20-tallets storhetstid var forbi.

Det er naturlig å tro at den norske identiteten begynner å bli utvannet. Eksisterer den fremdeles?
– Det gjør den helt opplagt, svarer Lovoll og viser til at alle amerikanere i 1980 ble bedt om å oppgi hvilken etnisk gruppe – hvilket folkeslag – de hørte til. [...] Svarene viste at 3,5 millioner amerikanere identifiserte seg som etnisk norske.¹⁰¹

Begrepet etnisk norsk ble her lagt fram som en identifikasjon, og som en egen amerikansk befolkningsgruppe. Intervjuobjektet Lovoll viste til den amerikanske folketellingen fra 1980 som bevis på norskhetens stadige eksistens i USA. Norskhetens innhold hadde derimot vært vanskelig å definere for mange amerikanske etniske nordmenn.

– Det interessante er at når du har identifisert deg som norsk, må du gi den identiteten et innhold. Det har vært et paradoks for norsk-amerikanerne at det har vært viktig for dem å fortelle hvem de er, samtidig som de skulle finne sin plass i det amerikanske samfunn. [...] De norske innvandrerne måtte finne en identitet som kunne hjelpe dem til å hevde seg i konkurranse med mange andre folkeslag: – De idealiserte sin fortid i Norge og sin egen historie i grenselandet i Amerika, for å bevise at de var en bedre type mennesker.¹⁰²

Lovoll viste her både til assimileringspresset mange innvandrere til USA ble utsatt for, samt den konkurransedrevne amerikanske sosialhistorien Kevin Kenny har beskrevet.¹⁰³ Den norske identiteten fant norskamerikanerne omsider i en idealisert versjon av norsk historie og i den amerikanske innvandringserfaringen.

Samtidig hadde de aner til vikingetiden som fikk en ny betydning. De skapte bildet av at de kom fra trauste kår og hadde trauste og historiske forfedre. Dette var noe de kunne skryte av i den nye verden. De trauste pionerene ble vår tids vikinger. Dette bildet ble dyrket, feiret, skattet. Bildet gjelder fremdeles, og det har salgbare verdier i det amerikanske samfunn.¹⁰⁴

Vikinger hadde ifølge Lovoll fortsatt stor betydning og symbolverdi i norskamerikansk minnekultur. Det etnisk norske i USA ved inngangen til 1990-tallet var altså stadig koblet til vikingesymbolikk.

– De norske samfunn i Amerika har sin egen identitet. Derfor er det å være nordmann i Amerika noe helt annet enn å være nordmann i Norge. Vi kan ikke bruke samme målestokk på de to. De

---

¹⁰¹ Løtveit, Gunnar, «En norsk-amerikaner er ikke en nordmann» i *Bergens Tidende* 27. januar 1990.

¹⁰² Løtveit, «En norsk-amerikaner er ikke en nordmann».

¹⁰³ Kenny, *The American Irish*, 259.

¹⁰⁴ Løtveit, «En norsk-amerikaner er ikke en nordmann».

3,5 millioner amerikanere som oppgir norsk etnisk tilhørighet, går neppe til daglig rundt og tenker på at de er norske. Innvandrengenerasjonen, pionerene ligger stadig lenger tilbake i historien. Det opprinnelige vannes ut. – Men fortsatt finnes det en hard kjerne som slutter seg til norske foreninger, sier Lovoll.¹⁰⁵

De etnisk norske amerikanerne var altså ikke som nordmenn i Norge, men hadde tvert imot «sin egen identitet». Nordmenn i Amerika var et eget etnisk felleskap, og de eksisterte i en helt annen kontekst enn det nordmenn i Norge gjorde. Samtidig trodde Lovoll at norskamerikanere flest riktignok heller ikke tenkte spesielt mye på sin etniske norskhet. En «etnisk norsk tilhørighet» behøvde altså ikke å innebære en konstant etnisk norsk bevissthet. Den norske bevisstheten blant norskamerikanere syntes å ha vært større før, men Lovoll observerte at enkelte fortsatt søkte til de norskamerikanske minneforeningene. Ellers var han nokså optimistisk for norskhetens videre liv i USA.

Lovoll har en spådom for 90-årene: – Dette siste tiåret før år 2000 vil føre til en sterkere draging for alle hvite etniske grupper til deres europeiske bakgrunn. Det er så mange som føler seg historieløse. [...] Han har registret en merkbar økning i interessen for ut- og innvandring. Som i Amerika. – Men jeg er litt i tvil om hvilke uttrykk denne nye interessen vil komme til å få. Dette er rester av en engang blomstrende kultur. Jeg er ikke sikker på om de norsk-amerikanske organisasjonene vil trekke til seg det nye. Kanskje vil det i stedet gi seg uttrykk i sterkere reisevirksomhet mellom Amerika og Norge.¹⁰⁶

Lovoll spådde her en ny *ethnic revival*. Men denne gangen ville den trolig heller få utslag i mer turisme enn i norskamerikansk organisasjonsliv.

Intervjuene med turistkontor-sjef Conradi og historiker Lovoll innledet *norsk* norskhets etniske vending. Da etnisk norske amerikanere ble invitert til å feriere i Norge, mens forskjellene mellom de amerikanske nordmennene og de norske nordmennene ble tematisert, var begrepet i ferd med å overskride sin unike amerikanske kontekst. Etnisk norsk som begrep var dermed på vei inn i nye sammenhenger med et nytt betydningsinnhold.

Samisk etnisk mobilisering

Etter å oppstått i en amerikansk sammenheng tidlig på 1970-tallet, vandret begreper som etnisk norsk og etniske nordmenn på tampen av det samme tiåret over til en mer hjemlig nordnorsk

---

¹⁰⁵ Løtveit, «En norsk-amerikaner er ikke en nordmann».

¹⁰⁶ Løtveit, «En norsk-amerikaner er ikke en nordmann».

eller samisk kontekst, preget av samisk etnisk mobilisering. Den tidligere *amerikanske* etniske nordmannen hadde dermed blitt norsk.

Forholdet mellom majoritetsnordmenn og samer eller kvener er også en kontekst hvor etnisk norskhet oppstår relasjonelt. Trond Thuen beskriver i sin artikkel et historisk konstruert etnisitetsbegrep i stadig endring i nordnorske kyststrøk.¹⁰⁷ Einar Lie har beskrevet hvordan folketellinger mellom 1845 og 1930 fungerte som et fundament for den såkalte fornorskingspolitikken av den samiske befolkningen i Troms og Finnmark, og som et verktøy i oppbyggingen av forskjellene mellom nordmenn og ‘de andre’.¹⁰⁸

Fornorskingspolitikken fortsatte fram til etter andre verdenskrig, men selv på 1950-tallet ble både samer og kvener ansett som potensielle trusler – både som kulturelt fremmede og antakelig kommunistiske, og dermed også som sikkerhetspolitiske trusler – av Politiets overvåkningstjeneste og enkelte avdelinger i Forsvaret.¹⁰⁹ Før andre verdenskrig hadde kvener og samer blitt gitt en sentral rolle i den såkalte ‘finske fare’, en innbilt frykt for finsk dominering og invasjon av Finnmark, noe Knut Einar Eriksen og Einar Niemi har behandlet i sin bok fra 1981.¹¹⁰ Styrkingen av samisk språk og kultur fra slutten av 1940-tallet, Samekomiteens innstilling til Stortinget i 1959 og særlig den påfølgende stortingsmeldingen i 1962, utgjorde ifølge Anne Julie Semb et tydelig «brudd med den fornorskingspolitikken som hadde blitt ført overfor samene og kvenene fra ca. 1870, og som toppet seg i mellomkrigstiden».¹¹¹ Både i stortingsmeldingen og av regjeringen, ble samene på 1960-tallet stadig omtalt som «en samiskspråklig del av det norske folk».¹¹² Samene skulle formelt sett være *nordmenn*, like mye som alle andre nordmenn. Dette skulle endre seg i det neste tiåret. Da skulle de få lov til å være samer.

På 1970-tallet mobiliserte norske samer som urfolk og etnisk minoritet, noe som med tiden skulle gjøre majoritetsnordmenn til såkalte etniske nordmenn. I 1974 brukte deltakere på Nordisk sameråds konferanse begrepet urbefolkning om seg selv for første gang, og i første halvdel av 1970-tallet hadde samiske aktivister og organisasjoner koblet seg på «den gryende

---

¹⁰⁷ Thuen, Trond, «Variations of Ethnic Boundary Significance in North Norway», *Polar Record* 48/3 (2012), 239-49.

¹⁰⁸ Lie, Einar, «Numbering the Nationalities: Ethnic Minorities in Norwegian Population Censuses 1845-1930», *Ethnic and Racial Studies* 25/5 (2002), 802-822.

¹⁰⁹ Brochmann, Grete og Kjeldstadli, Knut, *Innvandringen til Norge* (Oslo: Pax Forlag, 2014), 215-218.

¹¹⁰ Eriksen, Knut Einar og Niemi, Einar, *Den finske fare: sikkerhetsproblemer og minoritetspolitikk i nord 1860-1940*, (Oslo: Universitetsforlaget, 1981).

¹¹¹ Semb, Anne Julie, «Ett folk? Samenes plass», i Narud, Hanne Marthe, Heidar, Knut og Grønlie, Tore (red.), *Stortingets historie 1964-2014* (Bergen: Fagbokforlaget, 2014), 260.

¹¹² Semb, «Ett folk? Samenes plass», 260.

globale urbefolkningsbevegelsen», noe som førte til at samer begynte å se «sin egen situasjon i et særskilt urbefolkningsperspektiv».¹¹³ Samiske interessegrupper så blant annet til USA og sammenliknet seg med amerikanske urfolks stilling.¹¹⁴ Norske samer ville ha samme behandling som urbefolkninger i andre deler av verden, få status som etnisk minoritetsgruppe og tilhørende politiske rettigheter.¹¹⁵

Norske Samers Riksforbund (NSR) og Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL) satte dermed i 1976 ned et utvalg for å «utrede spørsmålet om samenes offisielle status», samt undersøke mulighetene for et eget samisk folkevalgt organ.¹¹⁶ ILO-konvensjonen av 1957, om blant annet beskyttelse av urbefolkninger, ble aldri ratifisert i Norge fordi den norske ILO-komiteen mente at samene var integrert i det norske samfunnet i en så stor grad at de derfor ikke utgjorde en befolkningsgruppe med spesielle rettigheter.¹¹⁷ Ifølge Henry Minde var det striden om utbyggingen av Alta-Kautokeinovassdraget som for alvor skulle endre dette bildet og gjøre samene til et eget urfolk – både i norske myndigheters og samers egne øyne.¹¹⁸ Den historiske fornorskingspolitikken og ensrettingen hadde da blitt oppgitt, og et nytt, formelt mer likestilt, skille mellom norsk majoritetsbefolkning – de senere etnisk norske – og samer var da i ferd med å etablere seg.

Striden om Alta-kraftverket rundt 1980 fikk svært stor betydning for samisk rettighetskamp, og senere opprettelsen av Sametinget i 1989. Hanne Hagtvedt Vik og Anne Julie Semb skriver at striden satt «the political and legal status of the Sami as an indigenous population [...] firmly on the national political agenda», noe som etterhvert skulle få regjeringen til å sette ned det såkalte Samerettsutvalget i 1980.¹¹⁹ Arrestasjoner og statlig maktbruk vakte relativt stor oppsikt, også internasjonalt, og Minde skriver at det «norske sjølbildet som menneskerettighetenes fremste forsvarer» var blitt satt under press og gjorde det nødvendig for norske myndigheter å foreta seg noe.¹²⁰ I 1984 kom Samerettsutvalget fram til at norske samer kunne regnes som et urfolk med tilhørende rettigheter, hjemlet i internasjonal rett.¹²¹ I 1987 ble

---

¹¹³ Semb, «Ett folk? Samenes plass», 262.

¹¹⁴ Vik, Hanne Hagtvedt og Semb, Anne Julie, «Who Owns the Land? Norway, the Sami and the ILO Indigenous and Tribal Peoples Convention», *International Journal on Minority and Group Rights* 20/4 (2013), 522-523.

¹¹⁵ Semb, «Ett folk? Samenes plass», 262-266.

¹¹⁶ Semb, «Ett folk? Samenes plass», 262.

¹¹⁷ Minde, Henry, «Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise: kampen for en ny samepolitikk 1960-1990» i Bjerkli, Bjørn og Selle, Per (red.), *Samer, makt og demokrati: Sametinget og den nye samiske offentligheten* (Oslo: Gyldendal Akademisk, 2003), 106.

¹¹⁸ Minde, «Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise», 106.

¹¹⁹ Vik og Semb, «Who Owns the Land?», 524.

¹²⁰ Minde, «Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise», 116.

¹²¹ Vik og Semb, «Who Owns the Land?», 525-526.

Sametinget vedtatt opprettet etter anbefaling fra utvalget, og i oktober 1989 holdt tinget sitt første møte.¹²²

Minde viser til hvordan Alta-saken reiste spørsmål om «hva samenes status i Norge hadde vært, hva den faktisk var og hva den i framtida burde være».¹²³ Da unge selvhvedende samer mobiliserte mot utbyggingsvedtaket av kraftverket, førte ikke det nødvendigvis til stolthet hos foreldregenerasjonen – som siden fornorskningens tid hadde «bestrebet seg på å bli norske borgere og forsøkte å være mer norsk enn de norske» – men snarere en følelse av svik og sinne.¹²⁴ Minde skriver at Alta-saken hadde flere stadier: først som «kraftutbyggingssak, Masi-sak, miljøsak, samerettssak for til slutt å ende opp som urfolkssak».¹²⁵ Byggingen av kraftverket ble vedtatt i november 1978 med solid flertall fra Arbeiderpartiet og Høyre på Stortinget, og saken nådde ifølge Minde sin kulminasjon «med politiets rydding av sameleiren og fjerning av lenkegjengen i Stilla» i januar 1981.¹²⁶ Samiske aktivister, alliert med flere andre aktivister i miljøbevegelsen, hadde inntil da gjennomført en rekke demonstrasjoner, sivil ulydighet og sultestreiker.¹²⁷

Inn i en ny kontekst – samer og norske etniske nordmenn

Det var midt under Alta-saken – i januar 1979, to måneder etter Stortingets kontroversielle vedtak – at begrepet for første gang oppstod i en norsksamisk kontekst. Norske samer hadde da mobilisert som samer, og de stod i opposisjon til den norske majoritetsbefolkningen – til de kommende, såkalte etnisk norske. Den samisknorske avisen *Ságat* hadde 10. januar 1979 på trykk et intervju med en nylig innflyttet smed til Karasjok. Den sørnorske smeden uttalte til avisen at han følte seg diskriminert og uønsket i lokalsamfunnet.

Å være nordmann i Karasjok kan være noe av en belastning. Dette påstår den daglige eier av sølvsmia på stedet – Jan E. von Krogh overfor *Ságat*. Jeg er blitt sjikanert av enkeltpersoner, og mine barn er mobbet. De mennesker som står bak disse ugjerningene er ikke den vanlige Karasjokinnbygger, men det jeg velger å kalle visse samiske elementer. Jeg har det helt bestemte inntrykk at disse elementer ser det som sin oppgave å forsure tilværelsen så mye som mulig for

---

¹²² Semb, «Ett folk? Samenes plass», 270.

¹²³ Minde, «Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise», 87.

¹²⁴ Minde, «Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise», 109-110.

¹²⁵ Minde, «Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise», 106.

¹²⁶ Minde, «Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise», 108.

¹²⁷ Vik og Semb, «Who Owns the Land?», 523.

folk med norsk etnisk avstamning, og målet kan ikke være annet enn det å gjøre Karasjok til et raserent område.¹²⁸

Intervjuobjekt von Krogh trakk implisitt fram sitt eget etniske opphav, altså en «norsk etnisk avstamning». Det var «visse samiske elementer» som så ut til å stå bak diskrimineringen av den etnisk norske smeden og hans familie. Motivasjonen bak var et «raserent» Karasjok, ifølge en sitert von Krogh. Selv om det i hovedsak syntes å være problemer med kommunens tekniske etat som opptok smeden mest,¹²⁹ ble saken vinklet slik at det var tilsynelatende rasistisk motivert diskriminering som var innflytterens største problem.

Det etnisk norske oppstod i denne sammenhengen i en svært konfliktfylt kontekst. Striden mellom den etnisk norske smeden, kommunen og noen samiske enkeltpersoner framstod som en alvorlig etnisk konflikt – nærmest sammenlignbar med amerikanske forhold, med trusler om rasistisk vold. Von Krogh ble sitert videre i *Ságat* med voldsomme ord.

Slik jeg ser dette, kan det ikke være å betrakte som annet enn rasehat og ren terror. Jeg sitter derfor med et inntrykk av at disse mennesker ønsker et Karasjok som er etnisk rent – med samer. Hadde jeg hatt samisk blod i årene, hadde det neppe vært ført en slik aksjon mot meg.¹³⁰

Avisen malte et svært konfliktfylt bilde av intervjuobjektets nye liv i Karasjok. Henvisninger til «rasehat» og spissformuleringer om enkeltes ønsker om et «etnisk rent» Karasjok, vitner om en høy temperatur og kan settes i sammenheng med den samtidige striden om utbyggingen av Alta-kraftverket. Samtidig framstår bildet også paradoksalt med tanke på tidligere tiders fornorskning og kulturelle ensretting. Der det samiske tidligere hadde vært det underlegne og det diskriminerte, ble det norske – altså det etnisk norske – her framstilt som truet, og i hvert fall på defensiven. Bildet av konflikten mellom den etnisk norske smeden og det samiske lokalsamfunnet hadde sitt motstykke lenger nord i fylket, der den norske sentralmakten ved regjeringen i Oslo ønsket å bygge ut Alta-kraftverket i samiske kjerneområder.

Det etnisk norske syntes i *Ságats* intervju med von Krogh å være en fremmed og uønsket størrelse. Samtidig var det også en egenbenevnelse. Bortsett fra konfliktelementet, var denne første forekomsten av etnisk norsk som begrep i norsksamisk kontekst et tydelig unntak fra senere tilfeller, der det var den samiske befolkningen som fikk rollen som marginaliserte ofre for diskriminering.

---

¹²⁸ Wulff, Geir (red.), «Rasediskriminering mot sølvsmias innehaver?» i *Ságat* 10. januar 1979.

¹²⁹ I et leserinnlegg til *Finnmark Dagblad* («Karasjok-smia», 19. februar 1979) var von Krogh dessuten kritisk til hvordan intervjuet hadde blitt utformet. Han hevdet å ha blitt feilsitert, særlig på at barna ble mobbet.

¹³⁰ Wulff (red.), «Rasediskriminering mot sølvsmias innehaver?».

En kronikk fra mai 1979 er nemlig et mer typisk eksempel på hvordan etnisk norsk som begrep kom i bruk i den norsksamiske konteksten. Her brukte Magne Einejord – selv en samisk debattant og historiker – det sammensatte begrepet i en argumentativt sammenheng. I kronikken fra 11. mai, publisert i avisen *Dag og Tid*, listet Einejord opp femten punkter over eksempler fra historien på statlig diskriminering av samer og kvener. I løpet av våren og sommeren 1979 skulle temperaturen i den pågående Alta-striden øke, blant annet med aktivister som arrangerte demonstrasjoner og andre aksjoner. Historiker Einejord viste her til hvordan de ikke-etnisk norske hadde opplevd en rekke overtramp fra en fornorskende, kolonialistisk stat.

Den berømte jordlova som forbaud dyrkingsjord til den som ikkje tala norsk (underforstått: ikkje var etnisk norsk) er vel så tydeleg diskriminerande. Samen og kvenen måtte sjå til å fornekte seg sjølve! [...] Ein unngjekk samar i administrasjon. [...] Det kravst ikkje stort for å administrere, men det synest vere klårt at administratorar skulle kunne (!) norsk, (sjølv i samiske kjerneområde i dag skal det ikkje administrerast på samisk: språket er ikkje godkjent som jamstilt med norsk). Kravet var såleis: du skal *vere* – etnisk *norsk* [sic]. Eit typisk kolonialistisk trekk.¹³¹

Einejord viste her til lovverk som ikke tillot de som «ikkje var etnisk norsk» å eie jord. De etnisk norske syntes her å være synonymt med de norsktalende. Ved å snakke norsk, eventuelt ved å «fornekte seg sjølve» som same eller kven, kunne man tidligere nyte privileger ellers forbehold norsktalende nordmenn. Etnisitetsbegrepet framstod her mer situasjonelt enn fast, ettersom det å endre språk så ut til å åpne opp veien til et mer privilegert etnisk norsk fellesskap. Einejord trakk fram hvordan man bare som norsktalende historisk sett hadde fått tilgang til formannskap eller forvaltning på lokale nivåer i samiske områder – noe han anså som et «kolonialistisk trekk». Å vise til samene som ‘koloniserte’ var for øvrig ikke uvanlig blant kritiske pro-samiske stemmer tidlig på 1970-tallet.¹³² Avslutningsvis satt Einejord historien i et større perspektiv, med blick for maktrelasjonen mellom norsk majoritet og samisk minoritet.

– Kunne det bli annleis enn kva desse døma syner? Kan det bli det når eit majoritetsfolk har i si makt å definere andre som minoritetar [...]? Sjølv sagt kan det og kunne det bli annleis. Men fordomar tener visse føremål, også politiske. Fordomar har på sett og vis med maktkonstellasjonar – misbalanser – å gjere. Skal det utøvest ein eller annen for herredømme, sjølvbestalta eller ‘delegert’, over eit område og dets folk forskjellig frå ein sjølv, så – ser det ut til – må det sørgest for at desse gruppene er underlegne, *mindre verd*. [...] Ein

---

¹³¹ Einejord, Magne, «Forskjellsbehandling av samar?» i *Dag og Tid* 11. mai 1979.

¹³² Minde, «Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise», 99.

jambyrding ville ein ikkje kunne utbytte verken økonomisk eller på annan måte, [...]. – Fordomar derimot tener så til å oppretthalde skiljer som gjer det mogleg å utbytte.¹³³

Forholdet mellom de etnisk norske som «majoritetsfolk» med makt og fordommer, og det samiske eller kvenske som minoriteter, utgjorde en tydelig kontrast. I denne sammenhengen var ikke etnisk norsk en selverklært identitet, som tidligere i en amerikansk kontekst eller i intervjuet med den sørnorske smeden. Her var begrepet et analytisk redskap i en maktkritikk, der en oppfattet etnisk norskhet historisk sett hadde gitt privileger. Slik var denne begrepsbruken – som kritisk analysebegrep – et klart unntak fra annen bruk i norsksamisk kontekst i denne perioden, også fra bruk i amerikansk sammenheng.

Begrepet hadde ikke den samme kritiske dimensjonen i omtalen av et forskningsprosjekt i *Finnmark Dagblad* i mai 1983, men ble også her brukt som analyseverktøy. I kjølvannet av Alta-striden hadde interessen for samiske forhold økt betraktelig, og året etter skulle Samerettsutvalget legge fram sin anbefaling om å anerkjenne samene som lovfestet urfolk. I artikkelen i *Finnmark Dagblad* dannet forskning på samer og Finnmark rammen for begrepet etnisk norsk, og det var kystsameforskerne Jens H. Mosli og Arild Gjerde som i sitt forskningsprosjekt hadde sett på etniske forskjeller i fylket.

De to forskerne har undersøkt om samfunnsplanleggingen virker forskjellig overfor kyst og fjordsamfunn med samisk og norsk etnisk bakgrunn. Svaret så langt er et klart ja, [...]. Folk og samfunn med samisk bakgrunn utnytter de offentlige overføringssystemer langt mindre enn tilsvarende norske, pendlingen er større og det er færre ansatt i servicenæringer.¹³⁴

Det etnisk norske betegnet her kun en bakgrunn, og ikke maktforhold som i Einejords kronikk fra 1979. Etnisitetsbegrepet framstår dermed ikke like situasjonelt, men mer tilsynelatende essensialistisk og fast. Begrepet har ingen argumentativt rolle, og det betegner heller ikke eksplisitte maktstrukturer. Nøyaktig hvordan forskerne definerte en «norsk etnisk bakgrunn» kontra en «samisk», framkom ikke av nyhetsartikkelen.

Det var nettopp definisjonen av den samiske befolkningen, som ikke var «norsk etnisk sett», som opptok universitetsbibliotekar Jan Brodal i september 1987.¹³⁵ I sin kronikk i *Bergens Tidende* 8. september, drøftet Brodal problemer knyttet til registrering av samer, noe som ville få betydning for den kommende Sametinget. Fire måneder tidligere, i mai 1987, hadde

---

¹³³ Einejord, «Forskjellsbehandling av samar?».

¹³⁴ Amundsen, Hans, «Åpenbare etniske forskjeller» i *Finnmark Dagblad* 10. mai 1983.

¹³⁵ Brodal, Jan, «Et samisk dilemma» i *Bergens Tidende* 8. september 1987.

Stortinget vedtatt loven om opprettelse av den samiske folkeforsamlingen.¹³⁶ Brodal innledet med refleksjon rundt synet på etnisitet.

I Sør-Norge spiller spørsmål omkring etnisitet sjelden synderlig rolle. Det dreier seg om nordmenn, og dermed basta. Innvandringen i senere år har ikke forandret synderlig på dette, fordi det dreiser seg om lukkede og kulturelt svært forskjellige miljøer som minimalt trer i kulturell kommunikasjon med urbefolkningen. Annerledes i Nord-Norge, hvor faktisk urbefolkningen på mange steder ikke en gang er norsk etnisk sett; i de fleste samiske og finske bosetninger nordpå var disse etniske grupper etablert før fast norsk befolkning i noen større mengde kom til stede.¹³⁷

Bibliotekar Brodal skisserte et skille mellom nord og sør, hvor det strengt tatt bare var i den nordlige landsdelen det var relevant å snakke om etniske grupper og etnisitet overhodet. I sør var alle nordmenn, bortsett fra enkelte, få ubetydelige unntak. Dermed eksisterte ikke etnisk norskhet i sør. Men i nord var det annerledes, for «urbefolkningen» i Nord-Norge – ofte «etablert før fast norsk befolkning» – var strengt tatt ikke «norske etnisk sett». Landsdelens samer og kvener var samtidig norske og norske statsborgere, men de var likevel ikke etnisk norske.

Begrepet etnisk norsk viste igjen til bakgrunn, men var samtidig også noe fremmed i områder der samiske og kvenske befolkninger hadde holdt til i lengre tid. Samtidig viste begrepet også til tidligere maktstrukturer. Brodal viste til historien om diskriminering og undertrykkelse, og han reflekterte videre rundt valget samene nå stod i.

Mot de ikke-norske etniske grupper har det vært ført en energisk og resultatrik undertrykkelsespolitikk. [...] For første gang går norsk offentlighet ut med et registreringstilbud til samene som ikke impliserer nedvurdering og stigmatisering, men innebærer et tilbud om anerkjennelse og aktiv selvbestemmelsesrett. Det er i lys av dette de fornorskede og assimilasjonsinnstilte samene har det tunge valget: Å bestemme seg for om de fremdeles er same, eller om de definitivt har tatt skrittet over i den annen leir og er blitt nordmenn.¹³⁸

Norske samer stod nå fritt til å velge mellom samisk eller norsk identitet. Ved å ikke registrere seg i det nye samiske manntallet, kunne nå såkalte «ikke-norske etniske grupper» – hvis de ønsket det – bli nordmenn. Om de da samtidig ble etnisk norske, skrev Brodal ingenting om i sin kronikk.

---

¹³⁶ Semb, «Ett folk? Samenes plass», 270.

¹³⁷ Brodal, «Et samisk dilemma».

¹³⁸ Brodal, «Et samisk dilemma».

Historiedebatt og et nært forestående stortingsvalg var bakgrunnen for historiker Steinar Pedersens intervju med *Finnmarken* i september 1989. Pedersen, som selv hadde samisk bakgrunn, var kritisk til Arbeiderpartipolitiker Anders Aunes utspill om tidligere tiders skattepolitikk i Finnmark.

– Om stortingskandidat Anders Aune ikke har lest leksa si, eller om han driver bevisst historieforfalskning, skal være usagt. Men i hvert fall gjør han en kraftig historisk bommert når han henviser til danskekongens skattefritak på 1700-tallet som et eksempel for å kunne snu flyttestrømmen til Finnmark. [...] – Det er riktig at danskekongen innførte skattefritak fra slutten av 1600-tallet. Denne ordning varte fram til 1835. Men den gjaldt bare for etniske nordmenn, og omfattet ikke samer og kvener.¹³⁹

Som en tilleggsopplysning i sitatet, viste Pedersen til de etniske nordmenn som de historisk privilegerte, sett i forhold til den samiske og kvenske befolkningen. Omtalen av det etnisk norske hadde ingen spesiell rolle i intervjuet, men igjen var historiske forhold bakgrunnen for begrepsbruken.

Begrepet etnisk norsk i en nordnorsk, samisk kontekst oppstod i beskrivelser av fortidige og nåtidige maktrelasjoner, og i spenninger mellom minoritet og majoritet. Samisk etnisk oppvåkning på 1970-tallet og striden rundt Alta-kraftverket, var bakteppet for den første bruken av begrepet i denne konteksten. Det etnisk norske ble forbundet med det privilegerte, og som det foretrukne av et – til dels, kolonialistisk – offisielt Norge. Den etniske norske von Krogh ble skildret som minoritet i samiske Karasjok, men ellers var det samer som tok minoritetsperspektivet. Både samisk minoritet og majoritetsnordmenn brukte begrepet, som kritisk redskap og som nyttig befolkningskategori.

Sammenfatning

På 1970-tallet ble norskheten etnisk – først i forlengelse av amerikansk *ethnic revival*, og deretter som respons på samisk etnisk mobilisering. Etnisk norsk som begrep foretok en kontekstuell ferd fra fødelandet USA, og fant tilslutt veien hjem til gamlelandet Norge.

Med endringen i kontekst, endret også begrepet seg. Det var norske journalister og enkelte norskamerikanske stemmer som brukte begrepet først, men senere fikk også samer og majoritetsnordmenn nytte av begrepet i både kritikk og forskning. Begrepet fikk stolt valør i

---

¹³⁹ Arvola, Erling (red.), «– Anders Aune som historieforfalsker» i *Finnmarken* 4. september 1989.

sin opprinnelige amerikanske kontekst, og betegnet som regel en sterk norsk identitet hos norskfødte, engelsktalende amerikanere. I en hjemlig, samisk kontekst ble begrepet knyttet til forhold rundt språk, makt og majoritet, og betegnet da norsktalende – tidligere privilegerte og undertrykkende – nordmenn.

I denne første fasen var begrepet lite i bruk. Etableringen av begrepet kom senere. Det var den tredje konteksten som skulle bli den dominerende. Neste kapittel handler om begrepet etnisk norsk i kontekst av nyere innvandring til Norge.

Kapittel 2: Begrepets tredje vending – nyere innvandring og gjennombrudd

På slutten av 1990-tallet og inn i neste tiår opplevde det avislesende Norge en langsom, men likefullt kraftig etnisk norsk eksplosjon. Mellom 1990 og 1994 var begrepet etnisk norsk på trykk 7 ganger i norske aviser.¹ I andre halvdel av tiåret, mellom 1995 og 2000, var dette tallet blitt nidoblet til 62 ganger – og fra 2000 til 2005, nesten fem-doblet til 294.

Etter å ha oppstått i det norske Amerika, og deretter funnet veien til en samisk kontekst, ble begrepet i løpet av 1990-tallet et sentralt premiss – men senere også et selvstendig diskusjonstema – i en helt ny innvandringspolitisk kontekst. Dette ble begrepets tredje vending.

Med det fikk etnisk norsk som begrep igjen nytt betydningsinnhold utfra ulike aktørers bruk av det innenfor en innvandringspolitisk kontekst. Allerede på 1980-tallet ble begrepet brukt unntaksvis for å beskrive innvandringsforhold, men det var mot slutten av 1990-tallet at begrepsbruken eksploderte og fikk en tilnærmet eksponentiell vekstrate.²

Tre vesentlige endringer i begrepets historie fant sted i denne perioden: bruken av begrepet økte kraftig, det ble mer entydig knyttet til en kontekst av nyere innvandring til Norge, og det ble et stadig mer politisert begrep. I løpet av denne tredje vendingen fikk begrepet fire bruksområder: som beskrivende begrep, som metabegrep, og som sentralt begrep i innvandringspolitisk diskurs – både for innvandringskritikere, og for de som tok til motmæle mot kritikken.

Dette kapitlet tar for seg skiftet – en slags koselleckiansk *Sättelzeit* – mellom den tidlige norskamerikanske og samiske konteksten, der begrepet var objektivt og uten historie, og en ny kommende konfliktkontekst, hvor begrepet skulle få historie og bli et *contested concept*. Med et begrephistorisk perspektiv, ønsker jeg å se på hvordan begrepet ble brukt som politisk redskap og hvordan det endret betydning etter kontekst og over tid, fra slutten av 1980-tallet og fram til midten av 2000-tallet. En overordnet kontekst er innvandring, men også underkontekster løftes fram. Kapitlet inneholder dermed både synkron og diakron analyse.

Hvordan ble så begrepet etnisk norsk brukt i denne nye konteksten? Hvilke betydninger og konnotasjoner fikk det? Hvem brukte begrepet? Hvor mye økte bruken av begrepet? Og hva

---

¹ Korpus-søk, 15. januar 2020. Varianten 'etnisk norsk'. Se vedlegg.

² Fra 1990 til 2011 øker antall treff på «etniske nordmenn» i korpus (per 15. januar 2020) kraftig – fra cirka 5 i 1990, 50 i 1995, 100 i 2000, 400 i 2005, 500 i 2010 til 800 i 2011. Året 2011 har høyest antall treff, og i årene etter faller frekvensen. Se vedlegg.

kan ligge til grunn for den eksplosive veksten i begrepsbruk, fra slutten av 1990-tallet og inn i midten av 2000-tallet?

Ulike tekster i ulike norske aviser ligger igjen til grunn for å gi svar på disse spørsmålene. Både mindre lokalaviser og større riksaviser utgjør et sammensatt kildegrunnlag. Tekster i *Aftenposten*, *Arbeiderbladet/Dagsavisen*, *Dagbladet*, *Fædrelandsvennen*, *Grimstad Adressetidende*, *Haugesunds Avis*, *Klassekampen*, *Lofotposten*, *Morgenbladet*, *Nationen*, *Romsdals Budstikke*, *Stavanger Aftenblad*, *Trønder-avisa* og *Varden* illustrerer begrepsbruken på ulike vis.

I motsetning til kapittel 1, har jeg i dette kapittelet måttet foreta en sterkere avgrensning av kildematerialet. Det finnes omtrent 3500 treff på søkeordene «etnisk norsk», «etnisk norske» og «etniske nordmenn» i Nasjonalbibliotekets digitale materiale i denne perioden.³ Dette inkluderer også treff i artikler som har blitt trykket i flere aviser, som for eksempel NTB-telegrammer. Omfanget gjør det dermed særlig krevende å avgrense.

I arbeidet med dette kapittelet har jeg undersøkt en rekke ulike korpus-treff, i et tidsmessig tilfeldig utvalg. Slik har jeg kunnet avdekke bredden i begrepsbruk og brukere, men også antydninger til betydningsforskyvninger over tid. Tekstutdragene i kapittelet skal være en oversikt over dette, men de skal først og fremst bidra til å fortelle begrepets historie. Kildeutvalget er ikke fullstendig representativt, og har dermed lav statistisk verdi.⁴ De kildene jeg har benyttet meg av, gir først og fremst et kvalitativt innsyn i begrepshistorien til etnisk norsk som begrep. Innledningsvis vil jeg likevel ta for meg den kvantitative veksten i begrepets historie i perioden 1990 til omtrent 2005.

En kvantitativ *take off*

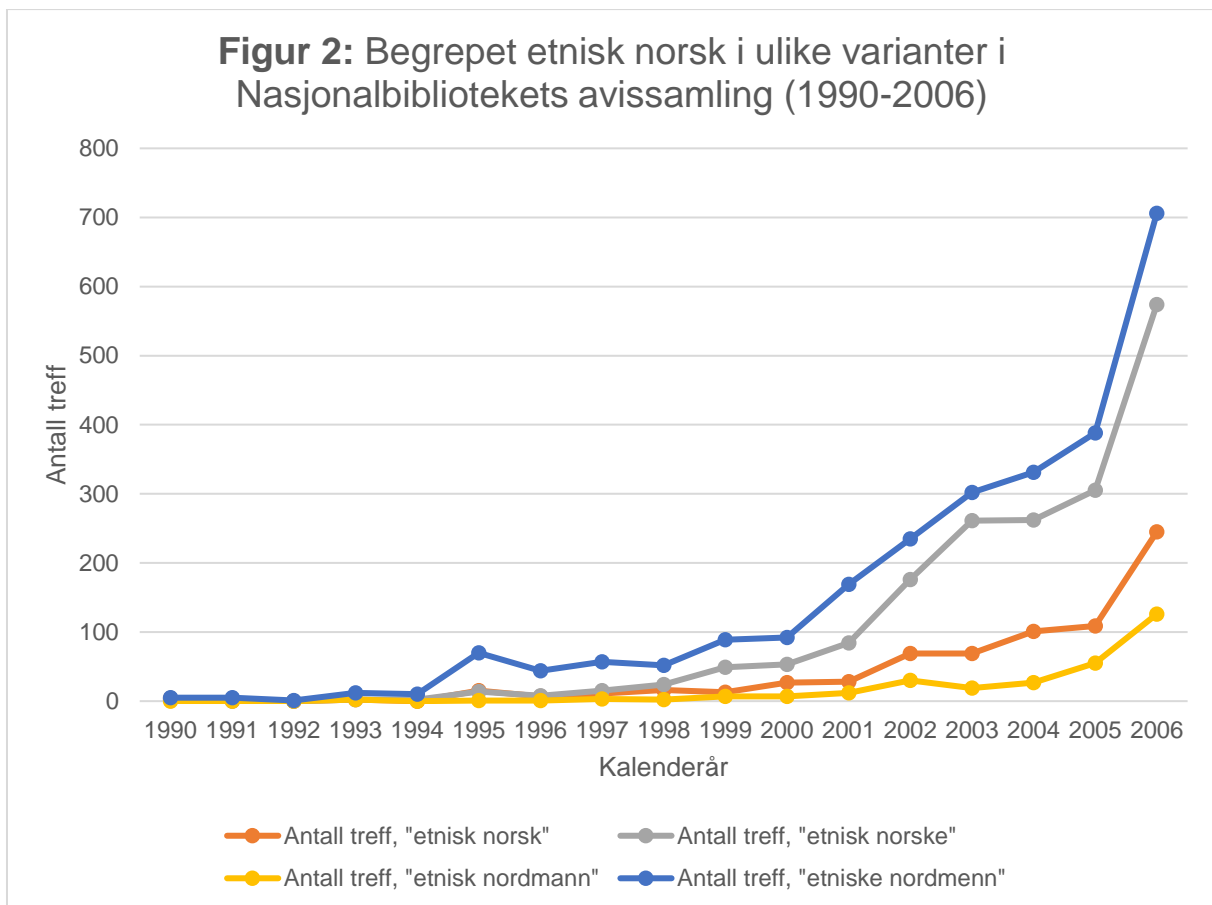
På 1990-tallet og inn i neste tiår økte bruken av begrepet etnisk norsk gradvis i norske aviser, og etterhvert ganske kraftig. I første halvdel av 2000-tallet eksploderte begrepsbruken. Det plutselige hoppet i begrepets økende bruk, som sammenfalt med introduksjonen av en ny innvandringskontekst, var et produkt av den nyere innvandringen til Norge og debatten som

---

³ Søkeordene «etnisk norsk» gir 463 treff, «etnisk norske» gir 1216 treff og «etniske nordmenn» gir 1811 treff i korpus (per 16.05.2020) mellom 01.01.1990 og 31.12.2005. Kapittel 1 tar derimot for seg en fase i begrepets historie hvor forekomstene er svært få («etnisk norsk» 3 treff, «etnisk norske» 1 treff, «etniske nordmenn» 8 treff inntil 01.01.1990, per 16.05.2020) satt opp mot kvantitative vekst-fasen som dette kapittelet tar for seg.

⁴ Utvalget er ikke representativt, men likevel ikke verdiløst. Se innledning om kilder og avgrensning.

oppstod parallelt og i etterkant. Innvandringen kan igjen ses i sammenheng med økt globalisering. Thomas Hylland Eriksen trekker fram blant annet framveksten av ny informasjons- og kommunikasjonsteknologi som internett og et nytt fokus på identitetspolitikk, som sentralt i hvordan globaliseringen etter 1990 skilte seg fra tidligere globaliseringsprosesser.⁵ Slik sammenfaller den nye teknologidrevne globaliseringen med framveksten av begrepet etnisk norsk.⁶ Veksten i begrepsbruk kan i denne perioden grovt deles inn i to faser: kvantitativ fødsel eller nydanning mellom 1995 til 2000 og kvantitativ *take off* rundt 2000 til 2005.

Tabellen over viser begrepsvekst fra 1990 til 2006.⁷ Før gjennombruddet i 1995 var begrepet svært marginalt. Med 4 treff i 1990, 1 i 1991, 0 i 1992, 2 i 1993 og 0 i 1994, gikk antall treff i korpus på «etnisk norsk» plutselig opp i 1995 til totalt 15 treff. Sammensetningen «etniske nordmenn» gikk tilsvarende fra 5 treff i 1990, 5 i 1991, 1 i 1992, 12 i 1993, 10 i 1994, til hele 70 treff i 1995. Etter dette stabiliserte antall treff per år seg for begge kombinasjoner av

⁵ Eriksen, Thomas Hylland, *Globalisering: åtte nøkkelbegreper* (Oslo: Universitetsforlaget, 2010), 15-16.

⁶ Eriksen, *Globalisering: åtte nøkkelbegreper*, 50.

⁷ Korpus-søk, 9. september 2020. Se vedlegg.

begrepet, men frekvensen økte sakte mot 2000.⁸ I 2000 ga «etnisk norsk» 27 treff og «etniske nordmenn» 92 treff. Søkeordet «etnisk norske» hadde lignende utvikling som «etnisk norsk», men økte kraftigere i siste halvdel av 1990-tallet til 53 treff i 2000. «Etnisk nordmann» beveget seg på 2000-tallet, med eksponentiell økning mot 2006 med 126 treff.⁹

Ved inngangen til 2000-tallet skjøt altså begrepsbruken fart og vokste eksponentielt. «Etnisk norsk» tok av i 2000 med 27 treff, for deretter å gi 28 treff i 2001, 69 i 2002, 69 i 2003, 101 i 2004, 109 i 2005 og 245 i 2006. «Etnisk norske» hadde en mer dramatisk utvikling med 24 treff i 1998, 49 i 1999, 53 i 2000, 84 i 2001, 176 i 2002, 261 i 2003, 262 i 2004, 305 i 2005 og 574 i 2006. Tilsvarende vokste også «etniske nordmenn» eksponentielt fra 52 treff i 1998, 89 i 1999, 92 i 2000, 169 i 2001, 235 i 2002, 302 i 2003, 331 i 2004, 388 i 2005 og første topp med 706 treff i 2006. Disse tallene illustrerer 2000-tallets etnisk norske eksplosjon.¹⁰

Et annet begrep som også kom til verden i denne perioden var betegnelsen på de såkalte ikke-etnisk norske. Dette ble, for følge Koselleck, et bokstavelig *Gegenbegriff* eller motbegrep til begrepet etnisk norsk. Det var først i andre halvdel av 2000-tallet at den negative formen av begrepet ble mer utbredt, men allerede på 1990-tallet kom det i bruk. Sammensetningen «ikke-etnisk norsk» oppstod først i 1999, men «ikke-etniske nordmenn» dukket opp første gang i 1994 med 1 treff – deretter med 2 treff i 1995, 2 i 1996, 3 i 1997, 7 i 1998 og 9 i 1999. Fra 2000 økte bruken av dem de begge. «Ikke-etnisk norsk» hadde 2 treff i 2000, 0 i 2001, 2 i 2002, 4 i 2004 i 6 i 2005 og 11 i 2006. Til sammenlikning hadde «ikke-etniske nordmenn» et større antall treff med 4 i 2000, 6 i 2001, 7 i 2002, 23 i 2003, 13 i 2004, 9 i 2005 og hele 39 i 2006. «Ikke-etnisk norske», som etter 2006 ble den mest utbredte formen, økte fra 1 treff i 2003, 8 treff i 2004, 12 i 2005 og til 27 i 2006.¹¹

---

⁸ Søkeordet «etnisk norsk» gir 7 treff i 1996, 11 i 1997, 16 i 1998, 13 i 1999, mens «etniske nordmenn» gir 44 treff i 1996, 57 i 1997, 52 i 1998, 89 i 1999 (korpus, 9. september 2020).

⁹ Tallene er fra søk i korpus 9. september 2020. En gjennomgang av et søk på antall artikler med 1 forekomst i norsk papir-kategorien til Atekst Retrifer (9. september 2020) viser en liknende tall: «etnisk norsk», 1 i 1990, 0 i 1991, 0 i 1992, 0 i 1993, 0 i 1994, 4 i 1995, 1 i 1996, 5 i 1997, 5 i 1998, 4 i 1999, 9 i 2000; «etniske nordmenn», 1 i 1990, 0 i 1991, 0 i 1992, 3 i 1993, 0 i 1994, 15 i 1995, 13 i 1996, 19 i 1997, 27 i 1998, 26 i 1999, 16 i 2000. Se vedlegg for tabell og graf.

¹⁰ Korpus-søk, 9. september 2020. Atekst Retrifer har følgende tall (9. september 2020): «etnisk norsk», 9 i 2000, 14 i 2001, 30 i 2002, 40 i 2003, 61 i 2004, 67 i 2005, 156 i 2006; «etniske nordmenn», 16 i 2000, 47 i 2001, 107 i 2002, 127 i 2003, 154 i 2004, 214 i 2005, 398 i 2006. Se vedlegg for tabell og graf.

¹¹ Korpus-søk, 9. september 2020. Atekst Retrifer har følgende tall (9. september 2020): «ikke-etnisk norsk», første i 2002 med 1 treff, 1 i 2003, 1 i 2004, 4 i 2005, 5 i 2006; «ikke-etniske nordmenn», første i 1996 med 1 treff, 2 i 1997, 2 i 1998, 1 i 1999, 2 i 2000, 2 i 2001, 3 i 2002, 9 i 2003, 7 i 2004, 4 i 2005, 24 i 2006. Se vedlegg for tabell og graf.

Såkalte nærhetssøk i Atekst på ord som «rasisme» og «hvit» avdekker noen tendenser.¹² Fram til 2006 er det omtrent ingen treff, men likevel noen få. «Rasisme» i nærheten av «etnisk norsk» gir 1 treff først i 2002, så 1 i 2003, mens «hvit» gir 1 treff i 1997, 1 treff i 2001, 2 treff i 2003 og 2 i 2006. Veksten i bruken av begreper som «integrering» og «rasisme» på 1990-tallet, viser hvordan det da hadde vokst fram en bredere innvandringspolitisk norsk offentlighet. Mens «integrering» opplevde en dempet og jevn vekst mot 2006, fikk «rasisme» sine topper i 1993, 1995 og 2001.¹³ På 1980-tallet hadde bruken av begrepet rasisme vokst kraftig. Mellom 1980 og 1982 ligger antall treff på omtrent 1000 årlig, så nærmere 2000 i perioden 1983-1986, mens det de siste fire siste årene ligger nærmere 4000 treff årlig.¹⁴

Den plutselige veksten til begrepet etnisk norsk speiler det Thomas Hylland Eriksen har beskrevet som «globaliseringens akselerasjon».¹⁵ Eriksen skriver at denne akselerasjonen, hvor alt særlig etter 1990 «synes å skje raskere og raskere», er et «vesentlig trekk ved globaliseringen».¹⁶ Også mobilitet trekker Eriksen fram som «et av globaliseringens nøkkelbegreper».¹⁷ Han beskriver hvordan globaliseringen kjennetegnes av «en rekke strømmer av mennesker», og at innvandringen fra sør til nord, som ifølge Eriksen har dominert europeiske lands offentlige ordskifter de siste tiår, bare er en av svært mange andre slike strømmer.¹⁸ Slik var norsk innvandringspolitikk og debatt på 1990-tallet en liten del av større globale prosesser.

Veksten i begrepsbruk fra midten av 1990-tallet og den nye innvandringskonteksten er et nytt lag i begrepshistorien til etnisk norsk som begrep. Helge Jordheim og Iver B. Neumann har skrevet om hvordan hovedtanken i begrepshistorisk teori handler om hvordan «concepts are aggregates of experiences».¹⁹ Selv om begreper synes å være det samme, kan de «absorb widely different historical experiences».²⁰ Jordheim og Neumann viser til hvordan begreper som nasjon og nasjonal i vestlig politisk kultur har endret seg «from positive concepts available for self-decoration to become much more suspect».²¹ Tilsvarende har også begrepet etnisk norsk

---

¹² Nærhetssøket er gjort i Atekst Retrifer 9. september 2020. Treffene viser antall artikler hvor et gitt søkeord har stått 15 ord før eller bak «etnisk norsk». Se vedlegg for søkeformell, tabell og graf.

¹³ Korpus-søk, 9. september 2020. Se vedlegg for tabell og graf.

¹⁴ Korpus-søk, 15. september 2020.

¹⁵ Eriksen, *Globalisering: åtte nøkkelbegreper*, 50-68.

¹⁶ Eriksen, *Globalisering: åtte nøkkelbegreper*, 52.

¹⁷ Eriksen, *Globalisering: åtte nøkkelbegreper*, 117.

¹⁸ Eriksen, *Globalisering: åtte nøkkelbegreper*, 118.

¹⁹ Jordheim, Helge og Neumann, Iver B., «Empire, imperialism and conceptual history», *Journal of International Relations and Development* 14/2 (2011), 157.

²⁰ Jordheim og Neumann, «Empire, imperialism and conceptual history», 157.

²¹ Jordheim og Neumann, «Empire, imperialism and conceptual history», 157

beveget seg. Ved å ta opp i seg flere lag med historie og erfaring beveget begrepet seg fra å være en nøytral beskrivelse på et stolt norskamerikansk minnefelleskap i en opprinnelig amerikansk kontekst på 1970-tallet, kom begrepet til å få en mer komplisert og politisert konnotasjon i sin nye innvandringspolitiske kontekst på 1990-tallet.

Den etnisk norske eksplosjonen tidlig på 2000-tallet, eller økningen i begrepsbruk på midten av 1990-tallet, er ikke starten på dette kapittelet. Begrepets aller første bruk i den store og etter hvert dominerende innvandringspolitiske konteksten kom allerede tidlig på 1980-tallet. Det hele startet i 1983.

Fremmede innvandrere, nye erfaringer

I mandagsutgaven av *Fædrelandsvennen* 18. april 1983 ble etnisk norsk som begrep brukt for første gang i den innvandringskonteksten som etterhvert ville bli en tilnærmet enerådende kontekst. Artikkelen handlet om tolketjenesten til Kristiansand kommune. De to tolkene i spansk ble nøkternt og objektivt konstatert av *Fædrelandsvennens* journalist å være «etniske nordmenn», mens urdu-tolkene derimot bare kunne regnes som «norske statsborgere av pakistansk opprinnelse».²² De var alle norske, men det var spansk-tolkene som var *etnisk* norske.

Kristiansand kommune vedtok i fjor høst å opprette Innvandrerafdelingen [...]. Seksjonen har 10 tolker, de fleste på times-engasjement. Det er tre tolker i vietnamesisk (én heldagsstilling), to i spansk (begge er etniske nordmenn), en polsk, en tyrker, en assyrer og to i urdu. Urdu er det mest talte språk i Pakistan, og tolkene er norske statsborgere av pakistansk opprinnelse.²³

Norge anno 1983 hadde vært et netto innvandringsland i bare seksten år. Først i 1967 flyttet flere mennesker til enn fra landet.²⁴ Det var da de aller første marokkanske, tyrkiske og pakistanske fremmedarbeiderne – som de gjerne ble kalt i pressen – begynte å komme til Norge.²⁵

På slutten av 1960-tallet ble Norge koblet på en ny innvandringsstrøm. Det er dette Grete Brochmann og Knut Kjeldstadli har beskrevet som «den globale sør-nord-migrasjonen», hvor

---

²² Jensen, Egil Remi (red.), «Stort behov for nye tolker» i *Fædrelandsvennen* 18. april 1983.

²³ Jensen, «Stort behov for nye tolker».

²⁴ Brochmann, Grete og Kjeldstadli, Knut, *Innvandringen til Norge* (Oslo: Pax Forlag, 2014), 202.

²⁵ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 217.

mennesker fra land i det globale sør emigrerte til land i det globale nord.²⁶ Denne nye innvandringen deler Brochmann og Kjeldstadli inn i tre faser: den første varte inntil den såkalte innvandringsstoppen i 1975 og bestod av enslig arbeidssøkende menn. Den andre bestod av de enslige mennenes familie, og den tredje av asylsøkere og flyktninger, som kom på 1980-tallet og inn i neste tiår.²⁷ Det er dermed i første omgang arbeidsinnvandringen som danner bakteppet for den nyere innvandringen til Norge, og som er mest sentral for å forstå hvordan et begrep som etnisk norsk begynte å sirkulere og ta til seg nytt innhold og nye lag med erfaring.

OECD-avtaler og amerikanske betingelser for Marshall-hjelp om mer åpne grenser førte til at vesteuropeiske land etter andre verdenskrig opplevde arbeidsinnvandring, særlig fra Sør-Europa de første årene.²⁸ Norge ønsket også komme kravene i møte. Fremmedloven av 1927 ble i 1956 revidert og oppmyknet i for å oppfylle OECDs krav om «fri mobilitet av arbeidskraft».²⁹ Men til tross for at Norge på 1950-tallet åpnet grensene, var det relativt få innvandrere som kom til Norge fra områder utenfor Norden før 1970.³⁰ Norge var altså lite lukrativt i denne første perioden. Med høyere lønninger, mer etablerte innvandrersamfunn, mer kjente språk og varmere vær gjorde andre vesteuropeiske land seg mer populære mellom 1950 og 1970.³¹ Men mot slutten av 1960-tallet gikk etterspørselen etter arbeidskraft ned i Vest-Europa, noe som gjorde at landene begynte å føre en strengere innvandringspolitikk.³² Det kjølige utkantlandet Norge – ifølge Brochmann og Kjeldstadli et land «sent inn i rekken av globale innvandrerland», og i tillegg «sent ute med å innføre strengere reguleringer» – ble dermed et mer aktuelt land å reise til.³³

Norge var derfor et av få land i Europa med relativt åpne grenser for arbeidsinnvandrere inn i 1970-tallet. Men i løpet av relativt kort tid begynte bekymringen å melde seg også i Norge, både fra presse og mer offentlig hold. LO (Landsorganisasjonen) var tidlig ute i 1967 med krav om at såkalte fremmedarbeidere – innvandrere fra 'mindre utviklede' land i Afrika, Asia og Latin-Amerika – skulle ha samme lønn som norske arbeidstakere ellers. Grunnen var først og fremst fordi LO fryktet at arbeidsinnvandringen kunne føre til lavere lønninger og sosial dumping.³⁴ Også i pressen ble det tidvis gitt uttrykk for bekymring over innvandringen, både for

---

²⁶ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 217.

²⁷ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 254.

²⁸ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 200-202.

²⁹ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 211.

³⁰ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 213-214.

³¹ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 217.

³² Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 218.

³³ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 218-219.

³⁴ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 219.

huseieres eller arbeidsgiveres utnyttning av innvandrere, men også for innvandreres utnyttning av norsk sosialhjelp.³⁵ Brochmann og Kjeldstadli beskriver hvordan bekymringen tilslutt nådde norske politikere, og i januar 1971 kom den første ordentlige innvandringsdebatten.³⁶ Her stod frontene mellom venstresiden som den restriktive og høyresiden som den liberale, kritisk mot nye reguleringer.³⁷

Bekymringen ble likere fordelt på begge politiske fløyer da 600 pakistanske arbeidsinnvandrere ankom Oslo og Norge våren 1971.³⁸ Danmark hadde nettopp innført strengere begrensninger for innvandring, og i Osloavisene kunne man lese rapporter om menneskesmugling og rasisme.³⁹ Selv om avisenes beskrivelser var ganske overdrevne, varslet de ifølge Brochmann og Kjeldstadli om en tydelig «holdningsendring i offentligheten».⁴⁰ Om sommeren 1971 ble det også i Norge iverksatt enkelte restriksjoner.⁴¹ Et offentlig utvalg leverte i 1972 sin innvandringspolitiske rapport, hvor mindretallet foreslo innføring av en midlertidig innvandringsstopp for arbeidsinnvandrere.⁴² Daværende Arbeiderparti-regjering gikk i 1974 for mindretallets forslag, og den såkalte innvandringsstoppen ble vedtatt med støtte i Stortinget fra både høyre og venstre.⁴³ De midlertidige begrensningene, som hadde sine unntak, fikk virkning fra 1. januar 1975, og ble tilslutt vedtatt som permanent i 1981.⁴⁴ Familiegjennforening var fortsatt tillatt, og flyktninger, studenter og etterspurte eksperter fikk stadig innpass.⁴⁵

Nye begreper oppstod relativt fort i kjølvannet av den nye innvandringen. Begrepet etnisk norsk var ikke det første. Det såkalte fremmedarbeiderproblemet oppstod som begrep i norsk presse i 1975 – samme år som iverksettelsen av innvandringsstoppen – og hadde ifølge Brochmann og Kjeldstadli fra starten av et tvetydig innhold som rommet både majoritetssamfunnets bekymring for innvandreres eller fremmedarbeidernes ve og vel, men også ubehag over «det ukjente kulturelle innslaget» og ellers bekymring for konkurranse i arbeidsmarkedet.⁴⁶

---

³⁵ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 220.

³⁶ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 221.

³⁷ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 221-222.

³⁸ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 222.

³⁹ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 222.

⁴⁰ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 223.

⁴¹ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 223.

⁴² Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 223-224.

⁴³ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 224-226.

⁴⁴ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 226, 229.

⁴⁵ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 242.

⁴⁶ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 230-231.

Ulike synspunkter på det såkalte fremmedarbeiderproblemet, skulle gjennom det neste tiåret bli til en politisk diskusjon om innvandring. Fremmedarbeiderne reiste ikke hjem. På 1980-tallet kom også flyktningene til det nye innvandringslandet Norge.

Innvandringslandet Norge – flyktninger og innvandringspolitikk

Etter Stortingets innvandringsstopp i 1975, kom tidligere byråkratiske spørsmål om innvandring til å bli løftet opp på et rikspolitisk nivå, som nytt partipolitisk område. Økningen i antall flyktninger på 1980-tallet førte med seg mer debatt. Valgkamper på slutten av 1980-tallet, preget av nye politiske innvandringsdebatter, ble innvandringskritiske Fremskrittspartiets gjennombrudd.

Grete Brochmann og Anniken Hagelund skriver at det var på 1980-tallet, med vekst i antall flyktninger, familiegjenforeninger og asylsøkere, at «norske myndigheter for alvor innså at Norge var blitt et innvandringsland».⁴⁷ Denne veksten bidro dermed til å sette innvandring på en politisk dagsorden, også som «et partipolitisk konfliktema [om] velferdsstatens bærekraft».⁴⁸ En kraftig økning i antall asylsøkere til Norge fra 1985, setter Brochmann og Hagelund som en foranledning til at Fremskrittspartiet fra midten av 1980-tallet løftet seg fram og etablerte seg som et parti med en tydelig innvandringspolitikk.⁴⁹ Før Fremskrittspartiets etablering som et kritisk innvandringspolitisk parti, var innvandringsdebatten liten og marginal.⁵⁰ Men ved 80-tallets siste kommune- og stortingsvalg, var ulike innvandrings spørsmål blitt en av hovedsakene. Valgene i 1987 og 1989 – sterkt preget av debatt om innvandring og innvandringspolitikk – ble gode valg for Fremskrittspartiet, men da partiet bestemte seg for å ikke bruke innvandring som valgkampsak i 1991, ble oppslutningen nærmest halvert.⁵¹ Etter partiets landsmøte ved Bolkesjø i 1994 – hvor de innvandringskritiske konservative tok et hardt oppgjør med den liberalistiske og innvandringsvennlige fløyen – ble innvandring igjen satt tydelig på partiets dagsorden. Ved neste valg i 1995 hadde partiet igjen gjort et svært godt valg.⁵² Omtrent samtidig ble debatten om innvandringspolitikken også en debatt om kriminalpolitikk.⁵³ Ifølge Sigurd Allern, markerte kommunevalget i 1995 denne nye

---

⁴⁷ Brochmann, Grete og Hagelund, Annikken, *Velferdens grenser* (Oslo: Universitetsforlaget, 2010), 240.

⁴⁸ Brochmann og Hagelund, *Velferdens grenser*, 240.

⁴⁹ Brochmann og Hagelund, *Velferdens grenser*, 244.

⁵⁰ Allern, Sigurd, *Fjernsynsvalgkampen* (Oslo: Pax Forlag, 2011), 219.

⁵¹ Brochmann og Hagelund, *Velferdens grenser*, 247.

⁵² Brochmann og Hagelund, *Velferdens grenser*, 247.

⁵³ Allern, *Fjernsynsvalgkampen*, 219.

utviklingen.⁵⁴ Mer europeisk samarbeid, ved blant annet EØS-avtalen og grensesamarbeidet i Schengen-avtalen, hadde gitt norsk innvandringspolitikk nye rammer.⁵⁵ Innføringen av EUs indre marked i 1993 førte til at innvandringspolitikk ble et nytt hovedtema i det europeiske samarbeidet.⁵⁶ Denne avtalen, om blant annet åpne indre grenser, gjorde innvandringspolitikken til land som Norge til også et europeisk anliggende.⁵⁷

Den norske innvandringspolitikken inngikk i en større europeisk sammenheng. Klaus Bade har i sin bok fra 2003 beskrevet blant annet 1980- og 1990-tallets europeiske innvandringspolitikk.⁵⁸ Bade trekker fram slutten av den kalde krigen som et stort skifte i europeisk innvandringsdebatt og den offentlige samtalen om migrasjon.⁵⁹ I løpet av 1980-tallet begynte restriktive og enkelte mer fremmedfiendtlige stemmer å gjøre seg gjeldende.⁶⁰ Diskusjoner om innvandring, «pushed by the rapidly rising immigration [...] from the ‘Third World’», ble dermed stadig mer «politicized and emotionalized» ifølge Bade.⁶¹ Bade identifiserer dessuten tre hovedendringer i medias og politikeres befatning med innvandring på 1980-tallet: den første, befestningen av idéen om begrensing av innvandring som «a prerequisite for integration of migrants and their acceptance by the receiving societies»; den andre, et skifte fra «intra-European to extra-European cultural definitions», hvor europeisk selvforståelse i større grad enn tidligere nå ble skapt i møte med innvandrere fra land utenfor verdensdelen; og den tredje, framveksten av en forskjell mellom populistisk «demonization of the migration issue in discourses of politics and media» på den ene siden, og «the pragmatic administration of immigration and integration processes» på den andre siden.⁶²

En økning i antall flyktninger, en ny innvandringspolitisk samtale og Fremskrittspartiets innvandringskritiske gjennombrudd ble dermed bakgrunnen for den nye og økende bruken av begrepet etnisk norsk. I denne nye sammenhengen skulle begrepsbruken – stadig tilsynelatende objektiv – oppstå først som et oppgjør med rasisme og kritikk av innvandringsfiendtlige holdninger.

---

⁵⁴ Allern, *Fjernsynsvalgkampen*, 220.

⁵⁵ Brochmann og Hagelund, *Velferdens grenser*, 255; Hatland, Aksel, «Velferdspolitik og innvandring» i Romøren, Tor Inge (red., m.fl.) *Den norske velferdsstaten* (Oslo: Gyldendal Akademisk, 2018), 227-229; Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 338-340.

⁵⁶ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 321.

⁵⁷ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 322-323.

⁵⁸ Bade, Klaus, *Migration in European History* (Malden: Blackwell, 2003).

⁵⁹ Bade, *Migration in European History*, 276.

⁶⁰ Bade, *Migration in European History*, 279.

⁶¹ Bade, *Migration in European History*, 279.

⁶² Bade, *Migration in European History*, 279-281.

Etniske nordmenn tar internt nasjonalismeoppgjør

På slutten av 1980-tallet forekom begrepet etnisk norsk svært sjeldent i norske aviser. Likevel var det da begrepet så smått fant veien til sin nye betydningskontekst, knyttet til nyere innvandring til Norge. Begrepet var – som i sin norskamerikanske og samiske kontekst – fortsatt brukt som en objektiv beskrivelse. Blant de første som tok begrepet i bruk i den nye konteksten, var nasjonalismekritikere. Noen av dem snakket ut fra et ‘oss’-perspektiv, og formante sine felles etniske nordmenn om å være mer inkluderende overfor de ikke-etniske norske. Etnisk norsk som begrep ble dermed brukt som et oppgjør mot nasjonalistisk tenkning, men samtidig uten problematisering av selve begrepet.

Allerede fra 1970-tallet fantes det innvandringsdebatter og diskusjoner rundt norsk nasjonalisme og rasisme, men på 1980-tallet ble disse debattene tydeligere og frembrakte mer oppmerksomhet i offentligheten enn i tiåret før. En rasistisk bombetrussel mot en Oslo-skole i 1983 utløste kraftige protester og demonstrasjoner.⁶³ Foreningen SOS Rasisme ble stiftet i 1985, og i 1987 arrangerte ulike organisasjoner fakkeltog mot rasisme i Oslo.⁶⁴

1987 ble også et viktig valgår. Det var i juli at Fremskrittspartiets leder Carl I. Hagen leste fra det såkalte Mustafa-brevet, senere av VG avdekket som et fabrikkert brev.⁶⁵ Mustafa-brevet ble dermed kommunevalgkampens store skandale.⁶⁶ Likevel ble valget en solid framgang for Fremskrittspartiet, som plutselig var blitt Norges tredje største parti.⁶⁷ Ifølge Brochmann og Hagelund ble valget i 1987 et tydelig «vendepunkt for den offentlige debatten om innvandring i Norge».⁶⁸ Valgkampen ble den første med innvandringspolitikk som et hovedtema.

Kommunevalgkampen var godt i gang da forsker Iver B. Neumann i juli 1987 hadde på trykk sin kronikk i *Morgenbladet*.⁶⁹ Her skrev han kritisk om nasjonalisme generelt og mer konkret om norsk innvandringsskepsis. Bruken av begrepet oppstod da Neumann viste til majoritetsbefolkningen i en norsk stat som eksempel. Helt innledningsvis advarte han mot krefter i nasjonalistiske prosesser.

---

⁶³ Andersson, Mette (m.fl.), *Kritiske hendelser – nye stemmer* (Oslo: Universitetsforlaget, 2012), 70.

⁶⁴ Andersson, *Kritiske hendelser – nye stemmer*, 70.

⁶⁵ Brochmann og Hagelund, *Velferdens grenser*, 246.

⁶⁶ Allern, *Fjernsynsvalgkampen*, 180.

⁶⁷ Brochmann og Hagelund, *Velferdens grenser*, 246-247.

⁶⁸ Brochmann og Hagelund, *Velferdens grenser*, 244.

⁶⁹ Den samme Neumann bak artikkelen til Jordheim, Helge og Neumann, Iver B., «Empire, imperialism and conceptual history», *Journal of International Relations and Development* 14/2 (2011).

Når en gruppe mennesker vil lave eller slutte seg til en politisk enhet fordi de påberoper seg en følelse av fellesskap, er det duket for trøbbel. [...] Når en gruppe griper den politiske makt i et samfunn, kan man være ganske sikker på at andre grupper vil mobilisere mot den nye truselen [sic]. Nasjonalisme møtes med motnasjonalisme.⁷⁰

Neumann beskrev her dynamikken som oppstod når en gruppe, som oppfattet seg som et unikt fellesskap, tok makten i et samfunn hvor det eksisterte andre grupper som også følte seg som egne fellesskap. Videre skrev han om det han opplevde som et nasjonalistisk paradigme – en ulempe for både «etniske nordmenn» og «undertrykkede minoriteter».

Javel, noen få tar avstand fra andre mennesker simpelthen fordi de er biologisk forskjellige og kan kalles rasister. [...] Alle vi andre er fanger av det *nasjonale*, fremmedhatets politiske uttrykk. Det gjelder dem som tilfeldigvis er i majoritet innen en politisk enhet, etniske nordmenn for eksempel, og det gjelder undertrykkede minoriteter. Det hevdes fra flere hold at det skal være mere 'progressivt' å være nasjonalist når man tilhører en undertrykket minoritet. Det er en kortsiktig analyse.⁷¹

Begrepet etnisk norsk ble her artikulert eksplisitt som en majoritetskonstruksjon, samtidig som det ble satt opp mot «undertrykkede minoriteter». I sin nasjonalismekritikk brukte Neumann dermed etniske nordmenn som et eksempel på en majoritet med politisk makt, men da uten å problematisere begrepets betydningsinnhold. Nasjonalismen ble følgelig beskrevet som like skadelig for minoritetene som for majoriteten. Neumann tok videre i kronikken en avstikker til norskamerikanere og deres «nisser, troll og lefse».

Nasjonalismen er totalitær. Hvem synes ikke det er rasende festlig at norsk-amerikanere har beholdt en diffus tilknytning til nisser, troll og lefse? Men når det så dreier seg om at man kan bo på den biten jord som tilfeldigvis for tiden heter 'Norge' og beherske to kulturer samtidig, da er det ikke så morsomt med flerkulturell virkelighet lenger. En populist bør ikke glemme at det store flertall nordmenn tenker om innvandrere som den aldrende kvinne i Ole Paus' sang: 'La dem være som de er, bare de ikke er det her'. Nasjonalismen åpner ikke for pluralitet; man må være norsk helt igjennom. [...] Nasjonalismen er noe vi opprettholder sammen ved å opptre og tenke på en bestemt måte. Kan man bevisstgjøres på hvordan dette foregår, står det også i vår makt å overskride nasjonalismen.⁷²

Neumann skrev i 1987 at nasjonalistisk tankegang var «totalitær», og at den ikke «åpner for pluralitet». Selv uten å problematisere det begrepet han tok i bruk, viste Neumann til paradokser

---

⁷⁰ Neumann, Iver B., «Nasjonalisme møtes med motnasjonalisme» i *Morgenbladet* 28. juli 1987.

⁷¹ Neumann, «Nasjonalisme møtes med motnasjonalisme».

⁷² Neumann, «Nasjonalisme møtes med motnasjonalisme».

ved norsk nasjonalisme, hvor man helst skulle være «norsk helt igjennom». Flerkulturelle norskamerikanerne var pussige og vittige på avstand, men flerkulturelle innvandrere i Norge, var ifølge forskeren en ganske annen sak for mange nordmenn.

Samme år, i september 1987, gjorde forfatter Odd Kvaal Pedersen seg noen tanker rundt norsk nasjonalisme og flyktninger i sin kronikk «Norge som kulturnasjon» i *Stavanger Aftenblad*. Tidlig på 1980-tallet var det først og fremst vært flyktninger, og ikke arbeidsinnvandrere, som søkte seg til Norge.⁷³ For artikkelforfatter Pedersen var det ikke bare «Ibsen-tradisjon» og «Munch-museum» som hadde betydning for et vedlikehold av Norge «som kulturnasjon».⁷⁴

Norge som kulturnasjon avhenger minst like meget av det opplysningsnivå som må til for å opprettholde en sivilisert forståelse av gjestevenskap, og motvirke primitiv hang til å se fremmede som trusler mot eksistens og identitet. [...] Norge som kulturnasjon avhenger med andre ord av om nasjonen og dens enkeltmennesker med sinnsro og positiv interesse kan se på at det lander eller strander noen tusen mennesker i vår midte – også slike som ser ut og ter seg litt forskjellig fra etniske nordmenn. Vi kan ikke være bekjent av at mennesker som kommer hit av nød eller søker hit av behov, villig til å gjøre ærlig arbeid, skal bli betegnet som en 'invasjon'.⁷⁵

Begrepet etnisk norsk ble her brukt i møte med de «som ser ut og ter seg litt forskjellig fra etniske nordmenn», og som en kritikk av fremmedfrykt. Begrepet hadde nøytral konnotasjon, og det syntes å betegne Pedersens eget perspektiv, som tilsynelatende etnisk norsk. Pedersen henvendte seg til sine felles etniske nordmenn, som han mente til toleranse og «sinnsro». Når det kom innvandrere eller flyktninger til landet, som «strander [...] i vår midte», måtte etniske nordmenn ta dem godt imot. De som kom til Norge syntes altså dermed også å være nordmenn, men likevel ikke *etniske* nordmenn.

En nasjon av fiendtlige blikk, mistenksom atferd, lukkede ansikter og stengte dører har opphørt å være en kulturnasjon. Norge som kulturnasjon ble til i ivrig og flittig samkvem med omverdenen [...]. Norge som kulturnasjon har likevel aldri tapt, men vunnet meget på å gi adgang til riket for folk utenfra. Det er nok å ta for seg telefonkatalogen: mange solide norske familier stammer fra innvandrere. [...] Norge som kulturnasjon er ikke bare et spørsmål om prestasjoner, men også holdninger.⁷⁶

---

⁷³ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 254.

⁷⁴ Pedersen, Odd Kvaal, «Norge som kulturnasjon» i *Stavanger Aftenblad* 12. september 1987.

⁷⁵ Pedersen, «Norge som kulturnasjon».

⁷⁶ Pedersen, «Norge som kulturnasjon».

Kronikkforfatteren var bekymret for Norges framtid «som kulturnasjon», «alltid først og fremst truet av oss selv». Pedersen var videre kritisk til en innvandringspolitikk med «fiendtlige blikk» og «stengte dører». Pedersen insisterte på at etniske nordmenn måtte være åpne for verden, og at toleransen for fremmede hadde avgjørende betydning for «Norge som kulturnasjon». Uten tidligere tiders åpenhet for verden, ville landet vært uten mange «solide norske familier» med innvandrerstamfedre. Om disse familiene inngikk i Pedersens etnisk norske 'oss' og hadde blitt til etniske nordmenn, syntes sannsynlig, men ikke åpenbart.

Da begrepet kom i bruk på 1980-tallet i en ny innvandringspolitisk kontekst, var det som en del av nasjonalismekritikers advarsel mot skadelig nasjonalisme og fremmedfiendtlighet. Bruken oppstod i selvkritiske øyeblikk og betegnet et felles majoritetsperspektiv. Det etnisk norske var riktignok en objektiv størrelse, men var samtidig et subjektivt perspektiv. Dette perspektivet ble ikke det enerådende. På starten av 1990-tallet skulle begrepet bli brukt av en ny gruppe: de nye innvandrerne – altså ikke-etnisk norske nordmenn, som samene tidligere hadde vært.

Innvandrere tar begrepet i egne hender

Tidlig i en ny innvandringskontekst, kom begrepet på nye hender. Innvandrerne selv, de som ifølge dem selv ikke var etniske nordmenn, begynte også å bruke det for å beskrive den norske majoritetsbefolkningen.

I et *Klassekampen*-intervju i februar 1990 ble begrepet for første gang brukt av en innvandrer, en selverklært ikke-etnisk norsk lærer med tyrkisk bakgrunn.⁷⁷ Emrullah Gürsel var den gang nestleder i Oslo-avdelingen til Skolenes landsforbund, og han ble intervjuet av *Klassekampens* Evylin Dyb om reduseringen av tospråklig undervisning i Oslo kommune.⁷⁸ I intervjuet uttalte Gürsel seg kritisk til kommunen, som han mente førte en segregeringspolitikk overfor tospråklige barn. Disse barna skulle nå bare få undervisning av lærere «med norsk etnisk opphav».

---

⁷⁷ Bortsett fra en indirekte henvisning til seg selv som uten «norsk etnisk opphav», framkommer det ikke av selve intervjuet i *Klassekampen* om Gürsel hadde tyrkisk bakgrunn. I et intervju med *Bergens Tidende* («Staten fremmer nordmenns rasisme», 17. august 1985) kommer det fram at han «er opprinnelig tyrkisk, men kom til Norge i 1975 for å studere ved Universitetet i Oslo». Gürsel utdyper til *Bergens Tidende*: «– Man har en generell oppfatning her i Norge som går ut på at man er enten nordmann eller utledning. Noen ganger møter jeg folk som kaller meg utlending, da sier jeg nei, jeg er ikke utlending. Da møter jeg følgende reaksjon: Du er vel ikke ekte nordmann. Vel, sier jeg. Jeg er ikke det. Jeg er tyrker».

⁷⁸ Dyb, Evelyn, «Apartheid-skole?» i *Klassekampen* 1. februar 1990.

Han meiner at ytterlegare nedskjeringar av undervisninga til innvandrarbarn vil føre til at mange vert samla i egne klasser og i verste fall må reise til andre skoler [...]. – Det vert sagt at timane ein sparer inn på tospråkleg undervisning skal brukast til å styrke norskopplæringa. Saka er at desse timane skal overførast til norske lærarar. Ikkje til innvandrarar med til dømes norsk lærarutdanning, dei skal forbeholdast lærarar med norsk etnisk opphav. Eg kan til dømes ikkje få desse timane, sjølv om eg har kompetanse til å undervise i norsk, seier Gürsell [sic].⁷⁹

Lærere med «norsk etnisk opphav» ble her kontrastert mot «innvandrarar med [...] norsk lærarutdanning». Gürsel uttalte til avisen at bare de etnisk norske lærerne skulle få lov til å undervise, og ikke han selv, til tross for at han hadde den nødvendige undervisningskompetansen. Begrepet etnisk norsk ble her et begrep som viste til en bakgrunn som ga en fordel eller et privilegium. Etnisk norskhet kunne tilsynelatende bare erverves gjennom et opprinnelig «opphav».

Både lærarar og elevar vert diskriminerte av skolepolitikken som Oslo kommune fører, meiner Emrullah Gürsell. Forslaget for neste skoleår om å legge ned dei omlag 30 tokulturelle klassene, vil føre til at mange elevar må ut av de vanlege klassene for å få undervisning. [...] Ynskjer skole-myndighetene i Oslo å få innvandrerbarna vekk frå klassene? Vil dei samle innvandrarene i egne klasser og i egne skoler. Det siste er ulovleg. Ein elev har rett til å gå på bustandskolen, seier Gürsell. Han karakteriserer Oslo kommunes skolepolitikk som rein apartheid.⁸⁰

Gürsels henvisning til Sør-Afrikas apartheidstyre – noe som i februar 1990 akkurat var i ferd med å bli historie, og dermed et kraftfullt, samtidig bilde for *Klassekampens* lesere – gjorde anklagen om segregeringsspolitikk overfor «innvandrerbarna», og kommunens prioritering av såkalte etnisk norske lærere, alvorlig. Bruken av begrepet etnisk norske fikk dermed i denne sammenhengen konnotasjoner til sørafrikansk apartheidpolitikk.

Etnisk norsk som begrep, i en gryende kontekst av nyere innvandring til Norge, oppstod i møte med innvandrere og i diskusjoner rundt norsk nasjonalisme på slutten av 1980-tallet. Både majoritetsnormmenn og innvandrere tok begrepet i bruk, som en ren objektiv størrelse. Allerede på slutten av 1980-tallet, hadde det nye begrepet blitt brukt argumentativt som redskap i ulike sammenhenger. Likevel var det svært sjeldent, og det var med det neste tiåret at begrepet skulle bli et mer etablert begrep.

---

⁷⁹ Dyb, «Apartheid-skole?».

⁸⁰ Dyb, «Apartheid-skole?».

Trusler mot det etnisk norske – målbærer av innvandringsmotstand

På starten av 1990-tallet, tiåret da bruken av begrepet etnisk norsk skulle få sin *take off*, hadde de sterkt innvandringskritiske stemmene funnet veien til enkelte norske lokalaviser. Her advarte de på forskjellig vis om hvordan innvandringen på sikt kunne true det etnisk norske, det vil si, det motstanderne oppfattet som den opprinnelige norske befolkningen. På et nytt meta-nivå kom debatten til å handle om befolkningssammensetning og etnisk norskhet i seg selv, men begrepet fungerte fortsatt som en implisitt gitt og ukontroversiell størrelse. I takt med økt begrepsbruk, ble det i økende grad benyttet til å målbære innvandringsmotstanderes meninger i den nye innvandringspolitiske debatten. Begrepet var fortsatt en sjeldenhet i avisspaltene, men den lokale innvandringsdebatten på begynnelsen av 1990-tallet, ble likevel en innledning til et etnisk norsk tiår.

Innvandringsmotstanden var fortsatt relativt sporadisk og uorganisert ved inngangen til 1990-tallet. Rene rasistiske organisasjoner kunne fort stiftes, for så etter relativt kort tid bukke under igjen. På slutten av 1980-tallet, og inn i det neste tiåret, oppstod det flere innvandringskritiske bevegelser i Europa, særlig i Tyskland og Frankrike.⁸¹ Slike mer eller mindre organiserte grupper ble også stiftet i Norge, og på 1990-tallet oppstod de i ulike former.⁸² Folkeaksjonen mot innvandring (FMI), stiftet i 1987 – som nevnt, Mustafa-brevets år, og ellers året da innvandringsdebatten ble mer nasjonal og allmenn – fikk under Arne Myrdals ledelse særlig stor oppmerksomhet.⁸³ Disse miljøene tilførte etnisk norsk som begrep ny mening og erfaring.

I mai 1990 ble begrepet brukt av innvandringskritiske Hege Søfteland i den nye høyrenasjonalistiske organisasjonen Nasjonaldemokratene, i sitt svar på kritikk fra Norsk Målungdoms innlegg i *Nationen* noen uker tidligere.⁸⁴ Sammen med innvandringskritiker Erik Gjems-Onstad hadde Søfteland dette året nettopp stiftet organisasjonen.⁸⁵ Gjems-Onstad og Søfteland hadde tidligere vært medlemmer av Jack Erik Kjus sitt kortvarige parti Stopp Innvandringen, som ved stortingsvalget i 1989 hadde fått 9000 stemmer.⁸⁶ I leserinnlegget

---

⁸¹ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 322.

⁸² Sørensen, Øystein og Brandal, Nik., *Det norske demokratiet og dets fiender* (Oslo: Dreyers Forlag, 2018), 234-241; Andersson, Mette (m.fl.), *Kritiske hendelser – nye stemmer* (Oslo: Universitetsforlaget, 2012), 67-71; Strømme, Øyvind, *Den sorte tråden* (Oslo: Cappelen Damm, 2014), 219-233; Strømme, Øyvind, *Det mørke nettet* (Oslo: Cappelen Damm, 2012).

⁸³ Sørensen og Brandal, *Det norske demokratiet og dets fiender*, 235. Brochmann og Hagelund, *Velferdens grenser*, 244.

⁸⁴ Søfteland, Hege, «Ærlig talt!» i *Nationen* 23. mai 1990.

⁸⁵ Sørensen og Brandal, *Det norske demokratiet og dets fiender*, 238.

⁸⁶ Sørensen og Brandal, *Det norske demokratiet og dets fiender*, 237.

beskyldte hun Norsk Målungdom for å tilhøre «hylekoret som hylder [sic] masseinnvandringen fra sør».⁸⁷ Denne innvandringen ville få alvorlige konsekvenser, mente Søfteland.

Dersom innvandringen fortsetter – slik den har pågått de siste 15-20 år, vil nordmenn som etnisk gruppe bli en minoritet i sitt eget land. [...] Jeg vil hevde at en klar majoritet av det norske folk nå er grundig lei av den ‘Norge for alle’-politikk som føres, og ønsker seg politikere som kan ivareta *det norske folks interesser* [sic].⁸⁸

Etnisk norskhet ble her beskrevet som noe truet av innvandring. Søfteland advarte mot «masseinnvandringen», som på sikt ville gjøre de etniske nordmennene til minoritet i «eget land». Politikerne hadde feilet å verne om «det norske folks interesser». Søfteland fortsatte innlegget sitt med kritikk av nynorskforeningen Norsk Målungdom.

Norsk Målungdom bidrar heller ikke til å minske fremmedfrykten innen våre grenser ved å hevde at ‘nasjonal solidaritet skal være solidaritet med nasjonale minoriteter’. De burde heller innse at dersom ikke norsk innvandringspolitikk endres radikalt, vil etniske nordmenn bli en minoritet i eget land om 50-60 år! [...] Det kan bli vanskelig i et framtidig samfunn med en majoritet av fremmede språk å få forståelse for at norsk folkemål, nynorsk, vil ha noen sjanse til å overleve. Så er det sagt!⁸⁹

Hvis innvandringspolitikken ikke ble endret, ville det ifølge Søfteland sette framtiden til «norsk folkemål» i fare – til skrekk og advarsel for målungdommen. Søfteland brukte ikke eksplisitte begreper om rase og slekt, men viste til språk. Etnisk norsk som begrep framstod dermed utydelig. Barn og barnebarn av innvandrere, slik det fulgte av Søftelands argumentasjon, syntes ikke å ha fått innpass som etnisk norske når de «etniske nordmenn» om et halvt århundre ville stå i fare for å bli en minoritet. Dermed virket det etnisk norske å likevel å være knyttet til familiebakgrunn og stamtavle i denne sammenhengen.

Det var den samme Hege Søfteland som med sitt leserinnlegg i *Romsdals Budstikke* i november 1990 kommenterte et radioinnslag om innvandring fra Sovjetunionen. Etter murens fall i 1989 oppstod det bekymring blant enkelte for en potensiell flyktningstrøm fra øst til vesteuropeiske land.⁹⁰ Ifølge Søfteland kunne hele 20 millioner mennesker flykte fra tidligere sovjetiske områder når nye regler ville trå i kraft fra første nyttårsdag 1991. For Nasjonaldemokrat Søfteland var dette en reell og alvorlig trussel.

---

⁸⁷ Søfteland, «Ærlig talt!».

⁸⁸ Søfteland, «Ærlig talt!».

⁸⁹ Søfteland, «Ærlig talt!».

⁹⁰ Brochmann og Kjeldstadli, *Innvandringen til Norge*, 318.

Vi har da virkelig råd til å åpne vårt land for disse 20 millionene, ikke sant? [...] Hundretusener av sovjetjøder ser seg også om etter et 'bedre liv' i Norden. Staten Israel – opprettet av FN for jøder – er allerede oversvømt av jødiske immigranter fra øst! Da kan vi si det endelige farvel til Norge som fortsatt fedreland for etniske nordmenn og samer. [...] Den totale immigrantbefolkning her i landet utgjør over 100.000 (inkludert dem som er blitt norske statsborgere). Er det noen som kan tenke seg hvordan det bli – la meg nå si – med en 3-4 millioner sovjetrussere her i landet? HJELP!!⁹¹

Med antisemittiske undertoner tegnet Sjøfteland her et bilde av hvordan «sovjetjøder», som en oversvømmende horde av lykkejegere, truet både «etniske nordmenn og samer». Igjen var etnisk norskhet truet utenfra av innvandring. Det etnisk norske «fedreland» syntes også å være fedreland for samer, ifølge Sjøfteland. Innvandrere med statsborgerskap virket derimot ikke å ha samme rang som samene. Begrepet framstod i Sjøftelands pen igjen som en henvisning til slektskap, med solide røtter i fedrelandet Norge.

I februar 1993 hadde lokalavisen *Varden* et innvandringskritisk leserinnlegg av lokalpolitikeren Lev B. Økland på trykk. Som Nasjonaldemokratenes Sjøfteland, advarte også Fedrelandspartiets Økland om hvordan etniske nordmenn kunne komme i mindretall i framtiden. Økland viste innledningsvis til sine egne tall, som viste hvordan antallet «utenlandske statsborgere» i Norge hadde fordoblet seg siden 1920.⁹²

Oslo-statistikken viser at kvinner fra den 3. verden føder nær 3 ganger så mange barn som norske kvinner. [...] Men uansett hva 'Ja til det fargerike fellesskap, stortingsrepresentanter, NOAS eller andre måtte mene vil de nåværende innvandringsbestemmelser gjøre det umulig å holde veksten i immigrantbefolkningen fra u-land under 3-5 prosent årlig. Det vil igjen bety at denne befolkningen vil passere 4 millioner innen en periode på 75-125 år. Den etnisk norske befolkning vil etter demografenes mening minke i samme tidsrom og vil dermed bli i mindretall før denne tid. [...] Når en mener at norsk innvandringspolitikk er restriktiv eller sogar for restriktiv, vil det si det samme som at en synes at utviklingen går for sakte mot et Norge hvor etniske nordmenn er en minoritet.⁹³

Den etnisk norske befolkningens majoritet var, ifølge Økland, truet av en for lite streng innvandringspolitikk, og av «kvinner fra den 3. verden» som fødte flere barn enn «norske kvinner». Økland nevnte ikke hudfarge, men det etnisk norske syntes å være hvitt, og som truet

---

⁹¹ Sjøfteland, Hege, «Tenker politikerne på konsekvensene?» i *Romsdals Budstikke* 24. november 1990.

⁹² Økland, Lev B., «Uvitenheten råder» i *Varden* 6. februar 1993.

⁹³ Økland, «Uvitenheten råder».

av innvandring – tilsynelatende spesielt av innvandring fra land i enten Sør-Amerika, Afrika eller Asia.

Kritikk mot styrende innvandringspolitikk og bekymring over det etnisk norske folks framtid fant også andre former tidlig på 1990-tallet. Aktivist og nasjonalist Norvald Aasen var kritisk til Arbeiderparti-regjeringens forhold til nasjonalisme i sitt leserinnlegg i *Haugesunds Avis* 26. mars 1993. Innledningsvis viste han til feiringen av den samiske nasjonaldagen i Finnmark, hvor kommunalminister Gunnar Berge hadde deltatt.⁹⁴

Samenes behov for å styrke sin identitet og fellesskapsfølelse med sitt eget folk, og et naturlig ønske om å verne om sitt eget, er nasjonalisme. [...] Som kjent er mange i Arbeiderpartiets ledelse, samt regjeringen, innbitte motstandere av nasjonalstaten og dens byggherre, nasjonalismen.

Aasen så nasjonalisme som et «naturlig ønske om å verne sitt eget». Han var derimot kritisk til Arbeiderpartiet som syntes å ha et annet nasjonalismebegrep. Aasen viste så til et sitat av Thorvald Stoltenberg, der Arbeiderparti-politikeren advarte mot skadelig nasjonalisme.⁹⁵

Gunnar Berge uttalte til Lørdagsrevyen etter nasjonaldagsfeiringen at han syntest dette var flott og at samenes nasjonale behov skulle styrkes. [...] Men dette er jo stikk i strid med Stoltenberg sin krigserklæring mot nasjonalismen. [...] Hvor langt kan hykleriet i så fall drives for å høste en tiltrengt applaus, selv i et valgår. Eller er nasjonal tankegang og nasjonalfølelse forbudt bare for et annet urfolk, etniske nordmenn.⁹⁶

Aasen opplevde det som urettferdig at bare samene, og ikke de etniske nordmennene, skulle få anerkjennelse for å ønske å «styrke sin identitet» og «verne om sitt eget». Denne gangen var det ikke innvandrere som truet det etnisk norske, men Arbeiderpartiet – som ifølge Aasen ikke tillot «nasjonal tankegang og nasjonalfølelse» for det etnisk norske «urfolk». Aasen så ikke ut til å reflektere rundt forholdet mellom majoritet og minoritet, og brukte begrepet objektivt og gitt.

Tidlig på 1990-tallet var begrepet etnisk norsk i ferd med å bli et viktig premiss for høyreekstreme innvandringsmotstandere. Disse opplevde det etnisk norske som en truet størrelse, både av innvandrere fra land utenfor Europa og av politikere i Norge. Begrepsbruken var objektiv, samtidig med et tidvis ullent innhold, men likevel med sterke konnotasjoner til

---

⁹⁴ Aasen, Norvald, «Ærlig manns tale, Gunnar Berge?» i *Haugesunds Avis* 26. mars 1993.

⁹⁵ Aasen, «Ærlig manns tale, Gunnar Berge?».

⁹⁶ Aasen, «Ærlig manns tale, Gunnar Berge?».

slekt, opphav og biologi. Med det mer etablerte Fremskrittspartiet og dets nasjonalkonservative og mer innvandringskritiske dreining etter landsmøtet ved Bolkesjø i 1994, lå alt klart for en etnisk norsk kommunevalgkamp i 1995.

Valgåret 1995 – en begrepshistorisk milepæl

I 1995 begynte bruken av etnisk norsk som begrep å skyte fart i norske aviser. Året kan derfor sies å markere begrepets etablering som et begrep i mer utstrakt og alminnelig bruk. Fra 2 treff i 1993 og 0 treff i 1994, går antall treff på ‘etnisk norsk’ i korpus til 15 i 1995.⁹⁷ Fra og med 1995, langt inn i 2000-tallet, økte frekvensen tilnærmet eksponentielt. Kommunevalget, uttalelser fra Fremskrittspartiet og den såkalte Kjuus-saken, skulle i 1995 løfte begrepet opp på et mer allment bruksnivå. Begrepet var da for alvor blitt skjøvet inn i sin nye innvandringskontekst. Samtidig var begrepet i ferd med å bli et sterkt politisert begrep.

Kommunevalget i 1995 ble viktig for Fremskrittspartiet. Dette var det første valget etter landsmøtet i 1994. Fremskrittspartiets landsmøte ved Bolkesjø i 1994, populært kjent i senere tid som ‘Dolkesjø’, ble et oppgjør mellom partileder Carl I. Hagens konservative og innvandringskritiske fløy og partiets liberalistiske og innvandringsvennlige stemmer.⁹⁸ Hagen vant, og partiet beveget seg i mer konservativ retning. Anders Ravik Jupskås har skrevet om Fremskrittspartiets historie.⁹⁹ Partiet ble stiftet av Anders Lange i 1973 – som Anders Langes Parti til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep – og fikk allerede ved første stortingsvalg 5 prosents oppslutning.¹⁰⁰ Bakgrunnen for det raske gjennombruddet kan knyttes til hvordan partiet fungerte som en protestaksjon mot skatt, men også til den karismatiske og fargerike grunnleggeren Anders Lange som person.¹⁰¹ Videre skriver Jupskås om den vedvarende striden om partiets ideologiske ståsted, mellom en liberalistisk og konservativ eller mer etnonasjonalistisk posisjon.¹⁰² Valget i 1987 ble det første innvandringsvalget i Norge, og Jupskås ser saken rundt det såkalte Mustafa-brevet som Fremskrittspartiets «gjennombrudd som et innvandringskritisk parti».¹⁰³ Ved det nevnte kommunevalget i 1995, oppga omtrent

---

⁹⁷ Korpus-søk, 31. august 2020.

⁹⁸ Brochmann og Hagelund, *Velferdens grenser*, 247.

⁹⁹ Jupskås, Anders Ravik, «Høyrepopulisme på norsk» i Simonsen, Tor Espen (red., m.fl.), *Høyrepopulisme i Vest-Europa* (Oslo: Unipub, 2009).

¹⁰⁰ Jupskås, «Høyrepopulisme på norsk», 28.

¹⁰¹ Jupskås, «Høyrepopulisme på norsk», 30.

¹⁰² Jupskås, «Høyrepopulisme på norsk», 45-46.

¹⁰³ Jupskås, «Høyrepopulisme på norsk», 72.

halvparten av Fremskrittspartiets velgere partiets innvandringspolitikk som årsaken til deres stemme.¹⁰⁴

Tor Espen Simonsen og Anders Granås Kjøstvedt skrev i 2009 om de siste tiårenes vesteuropeiske høyrepopulisme, ifølge forfatterne en større idéstrømning og politisk fenomen som også det norske Fremskrittspartiet inngikk i.¹⁰⁵ Høyrepopulismens grunnfortelling handler om at 'folket' og dets «indre enhet og harmoni trues av elitens kosmopolitiske hegemoni på den ene siden, og av fremmede kulturers tilstedeværelse og inkompatible karakter på den andre».¹⁰⁶ Høyrepopulistisk bruk av fiendebilder skal videre inngå «i et system der en setter grenser for hvem som er *vi*, og hvem som er *de andre*».¹⁰⁷

Simonsen og Kjøstvedt forklarer framveksten av høyrepopulistiske partier og bevegelser som «et resultat av grunnleggende samfunnsendringer» i den vestlige verden etter 1970.¹⁰⁸ Videre hevder de at det var økonomisk globalisering av et postindustrielt samfunn, blant annet med «svakkelsen av sosiale og klassebestemte politiske identitetsmarkører», som førte til høyrepopulismens vekst og mobilisering.¹⁰⁹ På slutten av 1980-tallet ble mange av de europeiske høyrepopulistiske partiene mer uttalte «nasjonalistiske, eller snarere etno-nasjonalistiske», som aktører i en «kulturell-etnisk kamp om hegemoniet i samfunnet der *den andre* var i ferd med å ta innersvingen på majoritetssamfunnet».¹¹⁰ Fra 1990-tallet og inn i 2000-tallet, fikk muslimer i stadig økende grad rollen som 'den andre'.¹¹¹

Trusler fra 'de andre' – de ikke-etnisk norske – dannet bakgrunnen for bruken av etnisk norsk som begrep i 1995. Den bekymrede stortingsrepresentanten Øystein Hedstrøm fra Fremskrittspartiet fikk en hovedrolle i diskusjonene.¹¹² Rett før valget i september ble det avholdt et møte på Godlia kino i Oslo, som senere fikk stor medieoppmerksomhet, med blant annet Hedstrøm og andre svært innvandringskritiske aktivister som Jack Erik Kjuus og Hege Søfteland.¹¹³ Til tross for kontroversen og kritikken som oppstod i kjølvannet av dette møtet, ble det påfølgende kommunevalget et godt valg for Fremskrittspartiet.¹¹⁴

---

¹⁰⁴ Jupskås, «Høyrepopulisme på norsk», 73.

¹⁰⁵ Simonsen, Tor Espen og Kjøstvedt, Anders Granås, «Innledning» i Simonsen, Tor Espen (red., m.fl.) *Høyrepopulisme i Vest-Europa* (Oslo: Unipub, 2009), 7.

¹⁰⁶ Simonsen og Kjøstvedt, «Innledning», 9.

¹⁰⁷ Simonsen og Kjøstvedt, «Innledning», 9. (Kursiv i originaltekst.)

¹⁰⁸ Simonsen og Kjøstvedt, «Innledning», 10.

¹⁰⁹ Simonsen og Kjøstvedt, «Innledning», 11, 22-23.

¹¹⁰ Simonsen og Kjøstvedt, «Innledning», 14-15. (Kursiv i originaltekst.)

¹¹¹ Simonsen og Kjøstvedt, «Innledning», 15-16.

¹¹² Rasmussen, Terje, *Offentlig parlamentarisme* (Oslo: Pax Forlag, 2015), 416-419.

¹¹³ Strømmen, *Den sorte tråden*, 231-233; Allern, Sigurd, *Fjernsynsvalgkampen* (Oslo: Pax Forlag, 2011), 221.

¹¹⁴ Allern, *Fjernsynsvalgkampen*, 218-246.

Det etnisk norske valgåret 1995, begynte på sett og vis allerede i mars da det oppstod debatt rundt Fremskrittspartiets bekymring for framtiden til et etnisk norsk Norge. Forskningssjefen i Statistisk sentralbyrå (SSB), Lars Østby, uttalte seg kritisk om stortingsrepresentant Øystein Hedstrøms befolkningsanalyse i *Dagbladets* nyhetssak 31. mars 1995. Innledningsvis i saken ble partileder Carl I. Hagen intervjuet. Ifølge Hagen kostet innvandringen norske skattebetalere hele 26 milliarder i året.¹¹⁵

Tallet har han fra partifelle Øystein Hedstrøm, som har 'analysert' norsk asyl-, flyktning- og innvandringspolitikk. Forskningssjef Lars Østby karakteriserer imidlertid regnestykket som 'bare tull'. [...] – Hedstrøm har eksempelvis et regnestykke som viser at det i løpet av 3-4 generasjoner vil være flere innvandrere fra u-land i Norge enn etniske nordmenn. Dette regnestykket er absurd. Hvis vi bruker samme regnemåte på våre naboland vil det føre til at mange land i den tredje verden ville være tømt – alle ville ha flyttet til Norden, sier Østby.¹¹⁶

SSBs forskningssjef Østby avviste Øystein Hedstrøms utregninger. I sitatet gjenga Østby Hedstrøm, og det var her etnisk norsk som begrep forekom først i debatten om befolkningsutvikling. De etniske nordmenn hadde dermed oppstått i kontrast med «innvandrere fra u-land». Om etnisk norskhet var kulturelt eller biologisk framkom ikke i gjengivelsen av Hedstrøms analyse.

Hedstrøm selv uttalte seg ytterligere om sine befolkningsutviklingsteorier til *Aftenposten* i april 1995. Her utdypet Fremskrittspartiets stortingsrepresentant hva han hadde kommet fram til i arbeidet med rapporten.

– Våre tall over befolkningsutviklingen er de mest sannsynlige med den flyktningepolitikken vi har i dag, og som et stort flertall mener vi fortsatt bør ha, sier stortingsrepresentant Øystein Hedstrøm [...]. I følge en rapport han står bak, vil Norge om hundre år være befolket av over fire ganger så mange innvandrere fra den tredje verden som nordmenn. Mer nøyaktig: 13,2 millioner mot 3,3. Dette scenariet gir fire ganger så mange med fremmed bakgrunn som det Hedstrøm kaller 'etnisk norsk befolkning' i år 2090.¹¹⁷

Aftenpostens journalist Thomas Spence gjenga rapportens hovedpunkt om at Norge i framtiden ville ha minst fire ganger «så mange innvandrere fra den tredje verden som nordmenn». Videre brukte journalisten anførselstegn da han henviste til «det Hedstrøm kaller 'etnisk norsk befolkning'». Slik ble begrepet etnisk norsk tydelig Hedstrøms begrep. I den samme artikkelen

---

¹¹⁵ Vogt-Kielland, Cato, «– Hagen-bløff» i *Dagbladet* 31. mars 1995.

¹¹⁶ Vogt-Kielland, «– Hagen-bløff».

¹¹⁷ Spence, Thomas, «– Kun en av fem blir nordmenn» i *Aftenposten* 27. april 1995.

meddelte også partileder Carl I. Hagen sin bekymring for den etnisk norske framtiden, i sitats form.

En gang mellom 2050 og 2070 kommer innvandrerne i flertall. – Det er dette som gjør meg bekymret. I et langsiktig perspektiv vil dette totalt forandre det norske samfunnet, sier Fr.p.s leder Carl I. Hagen. [...] – For å holde den etnisk norske befolkningen oppe, må norske kvinner føde 2,1 barn i gjennomsnitt. Det reelle tallet i dag er 1,7 barn. Hvis kvinner fra u-land fortsetter å føde tre ganger så mange barn som norske kvinner, over fem barn i gjennomsnitt, vil vi få en dramatisk vekst i innvandregruppene, sier Hedstrøm.¹¹⁸

For å «holde den etnisk norske befolkningen oppe», måtte de etnisk norske fødselstallene opp, ifølge Hedstrøm. Nok en gang var det «kvinner fra u-land» som utgjorde fare for et etnisk norsk Norge. Implisitt i Hedstrøms argumentasjon, lå det dermed tilsynelatende et prinsipp om slekt og arv som kjernen i etnisk norskhet. Igjen syntes det etnisk norske å gå i arv fra mor til barn. Utover dette, var det uklart hva begrepet egentlig betydde.

Hagen og Hedstrøm fikk ikke stå uimotsagt. Under overskriften «Norsk rasisme», skrev *Dagbladet* to dager senere en kritisk lederartikkel om Hedstrøms utspill. I motsetning fra Hedstrøm og andre begrepsbrukere, fokuserte *Dagbladet* på lederplass kritisk på begrepet etnisk norsk i seg selv. Avisen innledet med å vise til at en fjerdedel av velgermassen var «klart fremmedfiendtlige». Denne fjerdedelen mente at innvandrere var en trussel mot landets «nasjonale egenart» og ikke burde ha retten til å stemme ved valg, og at myndighetene ikke hadde en streng nok innvandringspolitikk, skrev *Dagbladet*.¹¹⁹

Ikke overraskende har Fremskrittspartiet kastet seg over forskernes funn og offentliggjort noe de kaller en rapport om innvandring, men som knapt kan kalles annet enn simpel skremselspropaganda: Om hundre år vil det bo vel 13 millioner innvandrere fra den tredje verden i Norge, mens antallet av det som kalles ‘etniske nordmenn’ vil være tre millioner. [...] Rent bortsett fra at tallene ifølge Statistisk Sentralbyrå er vilt overdrevet og meningsløse, minner uttrykket ‘etniske nordmenn’ i uhyggelig grad om nazistenes gradering av mennesker etter rase og herkomst.¹²⁰

Dagbladet var kritisk til Hedstrøms utspill, og satt det i sammenheng med ytterliggående innvandringskritiske stemmer og «simpel skremselspropaganda». Avisen var også sterkt kritisk

---

¹¹⁸ Spence, «– Kun en av fem blir nordmenn».

¹¹⁹ Simensen, Bjørn (red.), «Norsk rasisme» i *Dagbladet* 29. april 1995.

¹²⁰ Simensen, «Norsk rasisme».

til «uttrykket ‘etniske nordmenn’», som den knyttet til nazistisk vokabular. Etnisk norsk som begrep ble her dermed satt i tydelig sammenheng med biologi og rase-begreper.

Hedstrøms bekymring over de etniske nordmennenes framtid, vekket reaksjoner også utenfor avisredaksjonene. I et leserinnlegg i *Stavanger Aftenblad* i juni, var avisleseren Paul Merkesdal like skeptisk til begrepet etnisk norsk som *Dagbladet* på lederplass hadde vært. Innledningsvis viste han til Fremskrittspartiets landsmøte ved Bolkesjø i 1994 – ett år i tidligere – hvor partiets konservative fløy hadde beseiret den mer liberale og innvandringsvennlige siden.

Fremskrittspartiet forsøkte å bli et seriøst parti, og mistet tradisjonelle velgergrupper. [...] De mer seriøse delene av partiet svekket partilederens posisjon, og ble litt vanskelig å svelge. Så partiet kvittet seg med dem. Nå vil de ha tilbake velgertallet, og de er i gang på gamle spor igjen.¹²¹

Merkesdal observerte hvordan Fremskrittspartiet hadde endret seg de siste årene, og at partiet etter Bolkesjø-landsmøtet, etter hans skjønn, var i ferd med å komme inn på «gamle spor» for å overleve. Videre viste Merkesdal til det han opplevde som partiets fornyede innvandringspolitiske strategi, som i verste fall kunne være skadelig og «gjøre mennesker vondt».

Men det er noe panisk ved Frps nye angrep på nye landsmenn: De kjefter og smeller, hogger til alle kanter, usaklighetene når uante høyder. Å hvor de vrir seg. [...] Partiet har vist seg ute av stand til å overleve som et større, mer seriøst parti, og krampetrekningene på vei ned mot politikken 1ste-divisjon er harde. [...] Likevel, på veien ned klarer de fremdeles å gjøre noe skade. Fremdeles kan de gjøre mennesker vondt. Blant det siste jeg hørte fra dem var ordene ‘etniske nordmenn’. Så det holder ikke lenger med statsborgerskap og annet. Nå skal man være etnisk norsk for å godtas. Det er trist.¹²²

Begrepet ble her presentert av Merkesdal som en del av Fremskrittspartiets nye innvandringskritiske språkverktøy, som et ledd i å overleve som politisk parti. Han gjorde seg flere tanker rundt etnisk norskhet som et tilsynelatende krav «for å godtas» som norsk, og at ikke var nok å være statsborger. Også i denne sammenhengen ble etnisk norsk som begrep knyttet til eksklusivitet. Om begrepet viste til biologi eller kultur, var ikke åpenbart.

Debatten rundt begrepet ble tatt med videre inn i selve kommunevalgkampen. I en kommentarartikkel i *Aftenposten* 24. august kommenterte Aslak Bonde en partilederutspørring

---

¹²¹ Merkesdal, Paul, «Se hvor de vrir seg» i *Stavanger Aftenblad* 15. juni 1995.

¹²² Merkesdal, «Se hvor de vrir seg».

av Fremskrittspartiets Carl I. Hagen på TV kvelden før.¹²³ I utspørringen hadde Hagen blant annet svart på spørsmål om begreper som innvandrere og etnisk norsk. Bonde var kritisk i sin analyse av partilederen, og påpekte at partiets motstandere sannsynligvis var fornøyde med den vaklende retorikken til Hagen.¹²⁴

Men det spørs om ikke Hagens velgere og potensielle tilhengere fikk forsterket sin sympati for Fr.p. [...] Den observante seer kunne også observere at Hagen etterhvert begynte å motsi seg selv i sine definisjoner av innvandrere: Han avkreftet først at Jo Benkow var en innvandrer, for litt senere å si at man måtte være norsk i tre-fire generasjoner for å bli regnet som etnisk norsk.¹²⁵

Begrepet etnisk norsk ble her gjenstand for et kritisk blikk. Bonde viste til hvordan partileder Hagen så etnisk norskhet som noe man oppnådde først etter å ha vært «norsk i tre-fire generasjoner». *Aftenpostens* kommentator skrev videre at den da relativt nylige avgåtte stortingspresidenten Jo Benkow, født i Norge med jødisk bakgrunn,¹²⁶ ble frikjent av Hagen som innvandrer, men indirekte erklært som ikke-etnisk norsk. Bonde satt videre Fremskrittspartiets politikk og retorikk i sammenheng med rasistiske grupper.

De fleste seere fikk nok også et inntrykk av at Fr.p.s innvandringspolitikk er basert på dokumentasjon fra en eller annen rasistisk gruppering. Det ble aldri sagt hvilken. Carl I. Hagen gjorde et poeng av at han måtte beskytte sine kilder, fordi det er så utaknemlig å reise kritiske spørsmål om innvandringen. [...] Typisk var det at partilederen til slutt blåste av en omstendelig diskusjon om hvem som egentlig er innvandrere med å fastslå at ‘folket vet det’. Dette er kjernen; de velgerne Hagen håper å nå med sin innvandringspolitikk reagerer med mavefølelse – ikke intellekt.¹²⁷

Aftenpostens kommentator viste til hvordan Carl I. Hagen bevisst og taktisk var utydelig på hvem partiet anså som innvandrere, og tilsvarende som etnisk norske. Som med begrepet etnisk norsk, skulle også begrepet innvandrer være ullent og flertydig. Slik skulle partiet ifølge Bonde nå ut til velgere som «reagerer med mavefølelse».

Få uker senere flyttet offentlighetens fokus seg til det nye og sterkt innvandringskritiske partiet Hvit Valgallianse, som sammenliknet med Fremskrittspartiet og Hagen, hadde en svært tydelig retorikk. I en artikkel i *Arbeiderbladet* i september utalte ekstremismeforsker Tore Bjørge og jussprofessor Jon T. Johnsen seg om Hvit Valgallianses rase-partiprogram, hvor begrepet etnisk

---

¹²³ Se transkribert utdrag i innledning.

¹²⁴ Bonde, Aslak, «Hagen kan ha vunnet økt sympati» i *Aftenposten* 24. august 1995.

¹²⁵ Bonde, «Hagen kan ha vunnet økt sympati».

¹²⁶ Store norske leksikon, «Jo Benkow», 21. mai 2013, https://nbl.snl.no/Jo_Benkow (12.10.2020).

¹²⁷ Bonde, «Hagen kan ha vunnet økt sympati».

norsk spilte en avgjørende rolle. Jack Erik Kjuus og hans Hvit Valgallianse hadde vekket stor oppsikt under valgkampen i 1995 med partiprogrammet, og særlig med formuleringer i programmet til det kommende stortingsvalget for 1997.¹²⁸ Bjørge forklarte innledningsvis hvordan framgangen til Fremskrittspartiet fikk følger for høyreekstreme bevegelser, at de «nasjonalistiske miljøene» trakk Fremskrittspartiet og det nye Hvit Valgallianse «over i en mer ekstrem utgave enn hva vi har opplevd fra slike grupper tidligere».¹²⁹ Han forklarte videre til *Arbeiderbladets* journalist om Kjuus sitt nye parti, og satt det i sammenheng med Hedstrøm.

Det nystartede partiet, Hvit Valgallianse, er en sammenslutning av de tidligere partiene ‘Stopp Innvandringen’ og ‘Hjelp fremmede hjem’, og ledes av Jack Erik Kjuus som blant annet er en av Øystein Hedstrøms ‘rådgivere’. I programmet foran Stortingsvalget i 1997 skriver partiet at de vil sende alle utledninger i Norge hjem. [...] Stopp innvandringen mener at ‘bare en person som har minst 3 av 4 besteforeldre av etnisk norsk opprinnelse’ kan kalles nordmann.¹³⁰

I nyhetssaken i avisen ble det referert til tekst i Hvit Valgallianses nye partiprogram, hvor «etnisk norsk opprinnelse» hadde betydning for om partiet ønsket å sende mennesker ut av landet eller ikke. Begrepet etnisk norsk viste tydelig til rasebegreper og slektsbakgrunn. Uten de nødvendige «3 av 4 besteforeldre av etnisk norsk opprinnelse» – det vil si, uten den rette stamtavlen – var man ifølge Kjuus ikke norsk. Videre i intervjuet kommenterte jussprofessor Jon Johnsen selve partiprogrammet.

Det er tvilsomt om programmet til Hvit Valgallianse rammes av straffeloven, mener [...] Jon T. Johnsen ved Universitetet i Oslo. [...] – Det er slått fast i Grunnloven at den politiske ytringsfriheten skal være vid. Jeg oppfatter det politiske hovedbudskapet i Hvit Valgallianses program som om Norge skal forbeholdes etniske nordmenn, at Norge skal være for nordmenn, sier Johnsen.¹³¹

Johnsen siterte partiprogrammet, og forstod det slik at partiet ønsket «at Norge skal være for nordmenn». Jussprofessoren trodde ikke utsagnet var straffbart, men kommenterte heller ikke begrepet i seg selv. Kjuus uttalelser om utvisning og sterilisering av alle ikke-etnisk norske, endte tilslutt med en domfellelse for rasisme i 1997.¹³²

1995 ble året hvor begrepet etnisk norsk fikk testet rollen som politisert begrep. Begrepet syntes gjennomgående å vise til en biologisk og objektiv størrelse, og det ble brukt av

---

¹²⁸ Strømmen, *Den sorte tråden*, 226.

¹²⁹ Nakkim, Kyrre, «Frp-framgang gir ekstrem-rasisme» i *Arbeiderbladet* 16. september 1995.

¹³⁰ Nakkim, «Frp-framgang gir ekstrem-rasisme».

¹³¹ Nakkim, «Frp-framgang gir ekstrem-rasisme».

¹³² Heltne, Olav, «Dømt for rasisme» i *Aftenposten* 22. februar 1997.

innvandringskritiske som et premiss for en større debatt om innvandring og befolknings sammensetning. Selv om dette premisset og begrepet i seg selv ble gjenstand for kritikk, hadde det likevel fått feste i avisspaltene. Bekymring for den etnisk norske majoritetens framtid i Norge var ikke lenger bare å finne i mer eller mindre obskure leserinnlegg i ulike lokalaviser – med diskusjonene rundt uttalelsene til Fremskrittspartiets innvandringspolitiske talsmann Hedstrøm, ble spørsmålet om en etnisk norsk framtid løftet inn i rikspolitikken.

Et politisert begrep til debatt

Selv om begrepet etnisk norsk gikk i igjen i vokabularet til både innvandringskritikere og mer markerte høyreekstreme aktører på 1990-tallet, ble begrepet omtrent samtidig tatt i bruk av forskere og et økende antall såkalt ikke-etnisk norske nordmenn. Det ble også brukt i kritikk av etnonasjonalistisk tankegang – som på slutten av 1980-tallet – både av minoritetene selv og av akademia.

I sin kronikk i *Aftenposten* i mars 1993 gjorde sosialantropolog Thomas Hylland Eriksen seg noen tanker rundt Norge som et flerkulturelt samfunn, hvor stadig de «etniske nordmenn har en total overmakt».¹³³ Eriksen avviste tanken om at Norge noen gang kom til å bli et såkalt «etnisk 'rent' samfunn», og at innvandringsdebatten ikke kunne handle om at noen ønsket å ha «innbyggere uten norsk stamtavle i dette landet eller ikke».¹³⁴ Ifølge Eriksen måtte debatten heller handle om spørsmål rundt antallet nye innvandrere, og hvordan man kunne «løse kulturkonflikter og få bukt med diskrimineringen av minoriteter».¹³⁵

Enhver fornuftig debatt om kultur og etnisitet i Norge må ta utgangspunkt i det faktum at Norge hverken er eller vil bli kulturelt ensartet. Etterkrigstidens arbeidvandringer og flyktningsstrømmer har nådd oss også, såvidt, og vi kan ikke still klokken tilbake. I løpet av de siste årene har etniske minoriteter også gradvis fått anerkjennelse for sine krav om kulturell selvbestemmelse og politisk beskyttelse, blant annet i FN. [...] På den ene side har alle landets innbyggere rett til lik behandling, på den annen side har de rett til å være forskjellige [...].¹³⁶

Eriksen viste her til at Norge på ingen måte ikke var «kulturelt ensartet», blant annet på grunn av den nye innvandringen, og at minoriteter – som samene – i senere tid hadde blitt anerkjent

---

¹³³ Eriksen, Thomas Hylland, «Muligheter for det flerkulturelle Norge» i *Aftenposten* 12. mars 1993.

¹³⁴ Eriksen, «Muligheter for det flerkulturelle Norge».

¹³⁵ Eriksen, «Muligheter for det flerkulturelle Norge».

¹³⁶ Eriksen, «Muligheter for det flerkulturelle Norge».

med rett til for eksempel «kulturell selvbestemmelse». Videre forklarte sosialantropologen hvordan slike samfunn kunne utvikle seg. Å stenge grensene, som i det han kalte «festningsscenariet», avviste han som en mulighet. Også «konfrontasjonsscenariet», altså «innvandringshaternes skrekkevisjon», var Eriksen skeptisk til.

Denne typen av flerkulturelt samfunn er preget av dyp og bitter konkurranse om politisk og økonomisk makt. Grunnen til at der er lite sannsynlig her, er at etnisk nordmenn har en total overmakt overalt i samfunnet. [...] Hvilken retning går vi i? Det kan vi ikke vite, men der er verdt å merke seg at festningsscenariet og konfrontasjonsscenariet, som innvandringskritikerne setter opp som aktuelle motsetninger, faktisk er de minst sannsynlige i Norge.¹³⁷

Uten å definere begrepet nærmere for leserne, viste sosialantropolog Eriksen til hvordan «etniske nordmenn» hadde makten i samfunnet. Etnisk norskhet ble dermed i denne sammenhengen koblet opp til etablerte maktstrukturer i det norske samfunnet. Begrepet så ellers ut til å være knyttet til kultur. Eriksen problematiserte ikke begrepet etnisk norsk i seg selv, men brukte det som redskap i sin analytiske betraktning over utviklingen i den stadig mer innvandringskritiske debatten i Norge.

I et essayliknende leserinnlegg, trykt i *Klassekampen* i oktober 1995, reflekterte adopterte Vår Benum rundt den samtidige debatten rundt Fremskrittspartiet, innvandringspolitikk og etniske nordmenn. Her beskrev hun en busstur i Oslo, hvor hun hadde truffet en fem år gammel adoptert gutt på skoletur.¹³⁸

Jeg skottet ned, og så en liten sorthåret gutt på omtrent fem år. Indianergutt, tenkte jeg, men sikkert norsk, for det sto 'EVEN' med blå merketusj på begge joggeskoene hans, og så hadde han hjemmestrikket strømpebukse og mariusgenser på seg. [...] – Hvor kommer du fra?? Han stirret på meg med intenst brune øyne. Et øyeblikk tenkte jeg at jeg skulle svare 'Sinsen', men det var vel antakelig ikke det han ville vite, Even. – Jeg kommer fra Korea. Vet du hvor det er? spurte jeg pedagogisk. [...] – Jeg kommer fra Colombia, fortalte han stolt, det også veldig langt borte.¹³⁹

Benum fortsatte innlegget med å vise til den samtidige debatten om innvandrerbegrepet og norskhet. Hun skrev at Even «er norsk», og at Colombia, som var «veldig langt borte», måtte være temmelig fremmed for gutten.

---

¹³⁷ Eriksen, «Muligheter for det flerkulturelle Norge».

¹³⁸ Benum, Vår, «23-bussen og Even, 5 år fra Colombia» i *Klassekampen* 2. oktober 1995.

¹³⁹ Benum, «23-bussen og Even, 5 år fra Colombia».

Likevel er han, som jeg innvandrere juridisk og statistisk sett – og kanskje også i øynene til de lyshårede unge mennene som står og dytter hverandre i midtgangen. [...] Jeg lurte på hvor mange av disse guttene som hadde stemt Fremskrittspartiet og fikk en akutt trang til å ta med meg Even og forlate 23-bussen og alt dens vesen. Men da ville de jo ha vunnet, Carl Ivar og kameratene hans i Hvit Valgallianse. Heldigvis skulle Even og jeg av på neste. [...] Jeg vinket farvel til Even og så etter ham der han snublet av gårde sammen med vennene sine. De var et broket felleskap som ennå ikke ante betydningen av ord som ‘fremmedkulturell’, ‘etnisk norsk’ eller ‘sterilisering’. Jeg håpet de ville lære sent.¹⁴⁰

Avslutningsvis viste Benum til Hvit Valgallianses forslag om sterilisering av ikke-etnisk norske statsborgere. Det etnisk norske framstod her som en ekskluderende kategori – et høyreekstremt rasebegrep. Utover sin essayistiske tilnærming til begrepet, brukte ikke Benum begrepet direkte selv.

Innvandringskritiske Øystein Hedstrøm og Fremskrittspartiet var også utgangspunktet for et leserinnlegg til minoritetsnordmann Yousuf Gilani, lokalpolitiker for Arbeiderpartiet. I november 2001 hadde Gilani et leserinnlegg i *Aftenposten*, hvor han kommenterte en debatt om fordommer blant innvandrere.¹⁴¹

Etter å ha fulgt debatten angående innvandrere og flyktningers fordommer mot etnisk norske nordmenn og deres kultur, konkluderer to lærere fra Oslo med at Øystein Hedstrøms innvandringspolitikk er snillisme i sammenligning. Jeg kan ikke si meg helt uenig i denne påstanden, det er nå slik at det finnes ‘drittsekker’ blant alle folk, og all slags kultur er dessverre ikke like demokratisk som den norske kulturen.¹⁴²

Gilani skrev at det blant alle «finnes ‘drittsekker’», men at ikke alle kulturer var «like demokratisk» som den norske. Likevel mente han at alle kunne være «like gode» nordmenn som de etnisk norske.

De kan være like gode ‘nordmenn’ som den etnisk norske nordmannen samtidig som de beholder sin kultur og religion. Det er et urimelig krav at nye landsmenn forventes å oppgi sin identitet og egenart på bekostning av visse kriterier for å fylle rollen som en etnisk norsk nordmann. Vi må ikke glemme at det er forskjellene som gjør oss interessante som mennesker.¹⁴³

I sin bruk av begrepet «etnisk norske nordmenn», la Gilani inn en åpning for at nordmenn også kunne ha en annen etnisk tilhørighet enn en etnisk norsk. Han skrev at innvandrere kunne bli

---

¹⁴⁰ Benum, Vår, «23-bussen og Even, 5 år fra Colombia».

¹⁴¹ Gilani, Yousuf, «Vi har alle fordommer» i *Aftenposten* 26. november 2001.

¹⁴² Gilani, «Vi har alle fordommer».

¹⁴³ Gilani, «Vi har alle fordommer».

«like gode ‘nordmenn’ som den etnisk norske nordmannen». Om de «nye landsmenn» hadde blitt etnisk norske ved å «oppge sin identitet og egenart», og dermed fylt «rollen som en etnisk norsk nordmann», framkom ikke eksplisitt i Gilanis innlegg.

Begrepet etnisk norsk eksisterte altså også som premiss i argumentasjon hos både enkelte minoritetsnordmenn og i akademiske innspill til innvandringsdebatten. Det stadig mer politiserte begrepet var ikke bare et høyreekstremt innvandringspolitisk begrep, men også et begrep brukt i motmæle mot høyreekstrem innvandringsmotstand. Ved enkelte tilfeller, som i innlegget til Vår Benum i *Klassekampen*, ble det riktignok tilsynelatende tatt avstand fra begrepet. Ubehaget ved etnisk norsk som begrep skulle bli større, særlig inn i neste tiår.

Antirasistisk motmobilisering – nye spørsmål

I første halvdel av 2000-tallet skulle begrepet etnisk norsk selv bli gjenstand for offentlig debatt og problematisering i Norge. Drapet på Benjamin Hermansen i 2001 endret den offentlige samtalen om rasisme og innvandringsmotstand. Dette førte til at temperaturen steg i omtalen og bruken av begrepet, og en ytterligere politisering. Selv om det til tider fortsatt kunne bli brukt som en objektiv størrelse, var ikke begrepet lenger like ukontroversielt – betydningen av begrepet var ikke lenger gitt.

I januar 2001 ble Hermansen, med norskfødt mor og ghanesiskfødt far, knivdrept i Oslo av medlemmer i en liten høyreekstrem gruppering, og hele 40 000 mennesker deltok i et fakkeltog i byen noen uker senere.¹⁴⁴ Drapet fikk massiv oppmerksomhet, og ble et tydelig skifte i den offentlige samtalen om rasisme.¹⁴⁵ Rundt årtusenskiftet skjedde det dermed en endring i innleggene i avisspaltene som handler om innvandring og rasisme.

Stein Dølmo, en leser av *Lofotposten*, svarte på et leserinnlegg av sterkt innvandringskritiske Viktor Bäcklin, med overskriften «Norge for nordmenn», i sitt eget leserinnlegg «Fordummende fordommer» i *Lofotposten* i november 2001. Dølmo ble dermed en av de første som undersøkte og så kritisk på begrepet etnisk norsk i seg selv. Han innledet innlegget ved å se på motdebattantens bruk av sammensetningen etniske nordmenn.

---

¹⁴⁴ Strømme, Øyvind, *Det mørke nettet* (Oslo: Cappelen Damm, 2012), 43; Jupskås, Anders Ravik, *Ekstreme Europa* (Oslo: Cappelen Damm, 2012), 218

¹⁴⁵ Andersson, *Kritiske hendelser – nye stemmer*, 49-50.

Bäcklin bruker også begrepet 'etniske nordmenn', som om nordmenn var en egen rase. Det måtte i tilfellet bety at svensker og finner var en annen rase. Er du etnisk nordmann, Bäcklin, med ditt svensk-klingende navn? Du er i tilfelle i godt selskap, for svenskene er den største innvandrerguppen i Norge [...] (og ikke pakistanerne som du hevder). Er det svenskene som skal ødelegge landet vårt, og sende alle 'etniske nordmenn' til et liv i reservater?¹⁴⁶

Etnisk norsk som begrep ble her koblet direkte til begrepet rase. Dølmo beskrev kritisk det etnisk norske som en konstruksjon laget av motdebattanten.

Du mener at Norge kun skal være for 'etniske nordmenn'. Jeg er glad for at vi har et flerkulturelt samfunn, som gjør vårt land mer spennende, samtidig som det er noen innvandrere, gjerne ingeniører som tar på seg jobber vi 'etniske nordmenn' ikke vil ha [...].¹⁴⁷

Dølmo var kritisk til begrepet etniske nordmenn, og han satt sammensetningen konsekvent i anførselstegn. Samtidig viste han til hvordan «noen innvandrere» tok jobber som «vi 'etniske nordmenn'» ikke ville ta. Dølmo distanserte seg fra begrepet, men så seg tilsynelatende likevel som del av en hypotetisk etnisk norsk befolkning – ulik og motsatt innvandrerbefolkningen.

To år senere ble begrepsdiskusjonen – som etter det fornyede fokuset på rasisme hadde fått et nytt bakteppe – løftet opp på et høyere nasjonalt plan. Som Fremskrittsparti-politiker Øystein Hedstrøm utalte seg bekymret for de etniske nordmennenes framtid i 1995, gjorde partifelle Per Sandberg det samme i januar 2003. Denne gangen vekket uttalelsen betydelig sterke reaksjoner enn i 1995.

En rekke ungdomspolitikere raser mot Fremskrittspartiets innvandringspolitiske talsmann, Per Sandberg, etter at han onsdag gikk ut med påstanden om at 'etniske nordmenn' snart vil være i mindretall i Norge. [...] Sosialistisk ungdom, Senterungdommen og Unge venstre reagerer på samme måten. – Han bruker argumenter og et språk som er skikkelig skremmende. Han snakker om 'etniske nordmenn' som en ren rase.¹⁴⁸

Kritikken fra ungdomspartiene var sterk, og en talsmann opplevde språket som «skikkelig skremmende». Igjen ble etnisk norsk som begrepet koblet eksplisitt til rase, og debatten tok utgangspunkt i begrepet i seg selv.

Senere samme år var det Statistisk sentralbyrå (SSB) og innvandrerbegrepet som var bakgrunnen for omtalen av etnisk norskhet. SSB hadde innført en ny kategori i sine utregninger

---

¹⁴⁶ Dølmo, Stein, «Fordummende fordommer» i *Lofotposten* 9. november 2001.

¹⁴⁷ Dølmo, «Fordummende fordommer».

¹⁴⁸ Haukø, Jon Audun, «Raser mot Sandberg» i *Trønder-avisa* 27. januar 2003.

om innvandring. En norskpakistansk familie som følte seg rammet av dette, ble intervjuet i *Dagsavisen* i juli 2003. Nyhetssaken ble innledet med en forklaring fra SSBs Lars Østby.

– Vi har hatt en intern diskusjon og kommet til at det er nødvendig med en oversikt over hvor mange og hvordan det går med barnebarna til første generasjons innvandrere, sier forsker Lars Østby i Statistisk sentralbyrå (SSB). I dag har SSB allerede statistikk over første generasjons innvandrere og deres barn kjent som andre generasjon. Når den nye statistikken kommer [...] vil den også omfatte Aliyah og brødrene som har en etnisk norsk mor og en far som er andregenerasjons norskpakistaner.¹⁴⁹

Moren ble beskrevet som «etnisk norsk», mens barnas far som «andregenerasjons norskpakistaner». Faren var med andre ord ikke-etnisk norsk, men trolig født og oppvokst i Norge som «andregenerasjons norskpakistaner». Begrepet etnisk norsk framstod her som et begrep knyttet til slekt og biologi. SSB-forskeren utdypet videre til *Dagsavisen*.

– Kategorien vil gi en mer detaljerte [sic] beskrivelse av befolkningen med innvandrerbakgrunn. [...] Tidligere fikk vi reaksjoner på at vi kalte barn av innvandrere for ‘andregenerasjons innvandrere’, og da endret vi navnet til ‘barn av to utenlandsfødte foreldre’. [...] Moren til fem år gamle Aliyah og brødrene hennes Akeem (5) og Amin (10) er provosert selv om SSB vil vise hensyn til begrepsbruk. – Jeg synes det er latterlig at barna mine skal bli identifisert og registrert som innvandrere, sier Kari Anne Klungseth.¹⁵⁰

Klungseth var svært kritisk til de nye kategoriene, og hun ønsket ikke at barna skulle bli oppført i statistikken til SSB som «innvandrere». Om barna ble regnet av moren eller av *Dagsavisens* journalist som etnisk norske eller norskpakistanere – slik foreldres bakgrunn framstod begrepsliggjort – står åpent.

Diskusjoner rundt begrepene fortsatte, og begreper som innvandrer og etnisk ble også tatt opp som temaer. Journalist og skuespiller Asta Busingye Lydersen gjorde seg noen tanker rundt begrepet etnisk i sin kronikk i *Grimstad Adressetidende* i april 2006. Lydersen, som definerte seg innledningsvis som «ugandisk-norsk», og skrev at pressen hadde blitt mer språkbevisst de siste årene, og at de ikke lenger brukte begreper som «neger» eller «mulatt».¹⁵¹

Derimot er begreper som ‘innvandrer’, ‘etnisk minoritet’, ‘flerkulturell’, ‘etnisk’ og ‘av utenlandsk opprinnelse’ blitt dagligdagse. [...] Her om dagen leste jeg i Aftenposten at en

---

¹⁴⁹ Pham, Hong og Sandberg, Tor, «Blir snart innvandrere» i *Dagsavisen* 27. juli 2003.

¹⁵⁰ Pham og Sandberg, «Blir snart innvandrere».

¹⁵¹ Lydersen, Asta Busingye, «Men hva skal jeg kalle deg, da? Du er jo neger!» i *Grimstad Adressetidende* 1. april 2006.

‘etnisk kafe’ hadde blitt stengt – og før jul reklamerte min arbeidsgiver Østlandssendingen med ‘etnisk mat’ på julebords-menyen. Javel tenkte jeg: ‘I Etno-land bor det etniske folk og de spiser etnisk mat på etniske kafeer’. La meg si det en gang for alle: Mat og steder kan ikke være ‘etniske’! All mat kommer fra et sted – så hva er ‘etnisk mat’? [...] ‘Etnisk’ betyr ikke ‘brun’. Alle har en etnisitet – ikke bare de som kommer fra Asia og Afrika.¹⁵²

Lydersen kommenterte her kritisk bruken av begrepet etnisk, som hun mente ofte ble brukt feil i mange sammenhenger. Hun trakk fram en misforståelse rundt begrepet etnisk, som ifølge Lydersen av mange ofte ble forbundet med Asia og Afrika. Også begrepet etnisk norsk opplevde hun som misforstått og brukt feil.

For eksempel er en hvit nordmann ‘etnisk norsk’. En av mine afrikanske venner ble derfor lettere fnisete da en journalist i Kanal 24 lurte på hva man skulle kalle henne – ‘etnisk norsk’? Han tenkte vel at det betydde en brun nordmann. ‘Nei’, svarte min venninne – ‘det er du som er etnisk norsk’. Journalisten ble enda mer forvirret.¹⁵³

For Lydersen var hvit hudfarge knyttet til det å være etnisk norsk. Om det også fantes kulturelle komponenter i etnisk norskhet, skrev hun ikke. Hun problematiserte ikke selve begrepet etnisk norsk, men viste heller til slik hun oppfattet betydningen av det.

Videre i kronikken tok Lydersen for seg begrepet innvandrere, som hun syntes ofte ble brukt underlig. Hun viste til SSB daværende definisjon av «innvandrerbefolkningen», som mennesker med to utenlandsfødte foreldre.

I denne kategorien slår man altså 1. og 2. generasjon sammen, og tusenvis av mennesker som er født og oppvokst her i Norge faller dermed i kategorien ‘innvandrere’. [...] Siden jeg er født i utlandet, og min mann også er født i utlandet, så vil våre barn – som er født på henholdsvis Ullevaal Sykehus og ASA og ALDRI har bodd i utlandet – bli regnet som en del av ‘innvandrerbefolkningen’! Min tanke er at slik statistikk lett kan misbrukes til å skape et inntrykk av at det finnes mange flere innvandrere (les: folk med en fremmed kultur) i Norge enn det som egentlig er tilfellet. For hvor lenge skal man egentlig bo her før man blir regnet som norsk? Og hvor stor tilhørighet føler man til det norske samfunnet når man aldri får lov til å definere seg som norsk?¹⁵⁴

Avslutningsvis spurte Lydersen om hvordan man kunne oppnå en akseptert norskhet, og om hvilke konsekvenser dette kunne få for tilhørighet til samfunnet. Som den såkalte etnisk norske

---

¹⁵² Lydersen, «Men hva skal jeg kalle deg, da? Du er jo neger!».

¹⁵³ Lydersen, «Men hva skal jeg kalle deg, da? Du er jo neger!».

¹⁵⁴ Lydersen, «Men hva skal jeg kalle deg, da? Du er jo neger!».

moren i *Dagsavisen* tre år tidligere, var også Lydersen svært kritisk til hvordan SSB brukte innvandrere som begrep, og til at barna hennes ville bli registrert som «en del av 'innvandrebebefolkningen'».

Tidlig på 2000-tallet ble det altså stilt nye spørsmål rundt etnisk norsk som begrep og grensene for norskhet generelt. Begrepet ble kritisert og diskutert, men også anvendt og definert. Slik ble begrepet stadig mer konfliktfylt og politisert, men fortsatt ikke fullstendig kontroversielt. Det sammensatte begrepet var ikke lenger en gjennomgående objektiv beskrivelse av bakgrunn, slekt, kultur eller andre mer eller mindre diffuse forhold – ved midten av 2000-tallet var begrepsinnholdet ikke lenger gitt.

Sammenfatning

Fra slutten av 1980-tallet gikk begrepet etnisk norsk over i en ny fase: en tredje vending. Den nye innvandringspolitiske konteksten førte med seg en eksplosiv økning i begrepsbruk, og en økende grad av politisering av begrepet.

Etter å ha fått sin etablering innen en ny innvandringskontekst og vokst eksponentielt, fikk begrepet flere lag med koselleckiansk erfaring. Begrepet ble tidlig benyttet både av nasjonalismekritikere og nasjonalistisk-orienterte stemmer, og av den etnisk norske majoriteten og den ikke-etnisk norske minoriteten. Bekymring over fremtiden til et gjennomgående etnisk norsk Norge tilla begrepet et nytt erfaringslag, og gjorde det riktignok mer politisert og mer kontroversielt.

Tidlig på 2000-tallet hadde begrepet følgelig opparbeidet seg en erfaringshistorie. Begrepet var blitt mindre entydig og mer suspekt – det var i ferd med å bli et *contested concept*, på vei inn i en ny konfliktkontekst om norskhetens grenser. Etnisk norsk som konfliktbegrep er tema for neste kapittel.

Kapittel 3: Konfliktbegrepet – striden om norskhetens grenser

I oktober 2006 fikk Språkrådet et spørsmål fra avisen *Ny Tid* om det fantes et alternativ til begrepet etnisk nordmann. Svaret fra det offentlige organet overrasket mange – blant annet redaktør i *Aftenposten* Knut Olav Åmås. I sin kommentarartikkel 5. november samme år, uttalte Åmås at det ikke nødvendigvis var noe galt med etnisk norsk som begrep, men at det likevel ble problematisk når Språkrådet brukte det synonymt med nordmann, fordi «en slags rasetekning» da syntes å ligge til grunn. «Da skaper språket grenser: Nye norskinger kan bli en del av *staten*, men ikke av *folket*», skrev *Aftenpostens* redaktør.¹ En nordmann var nemlig, slik Språkrådet så det i første omgang, praktisk talt det samme som en etnisk nordmann. En pakistaner derimot, kunne rådgiveren i Språkrådet opplyse, ville for eksempel aldri kunne bli nordmann. Utspillet vakte stor debatt, og endte tilslutt med unnskyldning og delvis dementi fra rådets direktør Sylfest Lomheim.

Med striden rundt Språkrådet i 2006 var begrepet etnisk norsk blitt et begrep som skapte debatt og konflikt i seg selv, og ikke bare som følge av de innvandringspolitiske debattene og diskusjonene som begrepet ble benyttet i. Ut av de tidligere debattene rundt innvandring og nasjonalisme hadde det vokst fram en ny begrepsdebatt: en ny strid om norskhetens grenser.

Hvorfor ble det egentlig slik? Hvordan ble begrepet brukt og omtalt i tiden etter 2006, og av hvem? Og hva var årsaken til begrepets tilsynelatende fall, både i bruksantall og som nøytralt begrep, fram til i dag?

Dette kapittelet tar for seg siste fase i begrepets historie: fasen som *konfliktbegrep* i en mer tilspisset kontroverskontekst. Kapittelet tar for seg fortellingen om hvordan begrepet mistet sin uskyld, for deretter nærmest å kollapse etter at Fremskrittspartiets Inger-Marie Ytterhorn i 2018 uttalte at kun etnisk norske – eller de kronisk norske, slik hun formulerte det – kunne sitte i offentlige 17. mai-komitéer. Men allerede ved midten av 2000-tallet var begrepet etnisk norsk blitt et *contested concept*. Det fikk konsekvenser for sirkulasjonen av begrepet, og for hyppigheten i bruken av det i norsk offentlighet. Ved å opparbeide seg stadig flere lag med koselleckiansk erfaring, som hovedrolle i stadig mer kontroversielle sammenhenger, ble begrepet stadig mindre brukbart. Som bærer av det jeg vil kalle norskhetens ulne grenser, ble

---

¹ Åmås, Knut Olav, «Negeren og nordmannen» i *Aftenposten* 5. november 2006. (Kursiv i originalteksten.)

det brukt mindre og mindre etter 2011 – året da en høyreekstrem og såkalt etnisk norsk terrorist tok 77 liv. Kapittelet er dermed også en fortelling om begrepet nedgang fram til i dag.

I dette kapittelet er det igjen tekster fra *Aftenposten*, *Bergens Tidende*, *Dagbladet*, *Dagens Næringsliv*, *Dagsavisen*, *Fædrelandsvennen*, *Klassekampen*, *Ny Tid*, *VG* og *Vårt Land* som utgjør kildegrunnlaget. Særlig *Aftenposten*, *Dagbladet* og *Dagsavisen* er mye brukt. Ved å bla meg gjennom treffene på nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket, har jeg gjennom grensesnittet kunnet lese en kort tekst hvor begrepet etnisk norsk står oppført. Dermed har jeg, uten å lese selve artikkelen, vært i stand til å raskt avgjøre sammenhengen begrepet brukes i, hvem som bruker det, og lignende forhold.

Ved å undersøke treff i forkant og etterkant av tidspunkter der begrepet etnisk norsk har vært mye brukt, har jeg kunnet identifisere en rekke avgrensede debatter eller saker hvor det har hatt en sentral rolle. Som i kapittel 2, er kildeomfanget også i dette kapittelet, her i perioden mellom 2006 og 2018, svært omfattende.² I dette kapittelet vil jeg derfor i større grad enn tidligere begrense kildeutvalget til de største riksavisene og til meningsytringer – både avisenes lederartikler og kommentarartikler, og andres kronikker og leserinnlegg. De store redaktørstyrte riksavisene, som plattformer for egne og andres meninger, kan sies å være sentrale begrepsbrukere i den offentlige debatten.

Videre har jeg valgt å begrense kapittelet til fem sentrale hendelser eller erfaringer som fikk størst innvirkning på begrepets videre historie fram til dagens foreløpige sluttunkt, representert ved kritikken av Ytterhorn i 2018. Disse erfaringene er Språkrådets nordmannsdefinisjon i 2006, reaksjonene etter terrorangrepet 22. juli 2011, svenske Björn Lindahls kritikk av etnisk norsk som rasistisk begrep i 2014, debatten rundt Brochmann II-rapporten og utvalgsmedlem Asle Tojes bekymring for en framtidig etnisk norsk minoritetsbefolkning i 2017, og fordømmelsen av Ytterhorns krav om etnisk norsk ledelse av Oslos 17. mai-komité i 2018.

Vekst, topp og nedgang

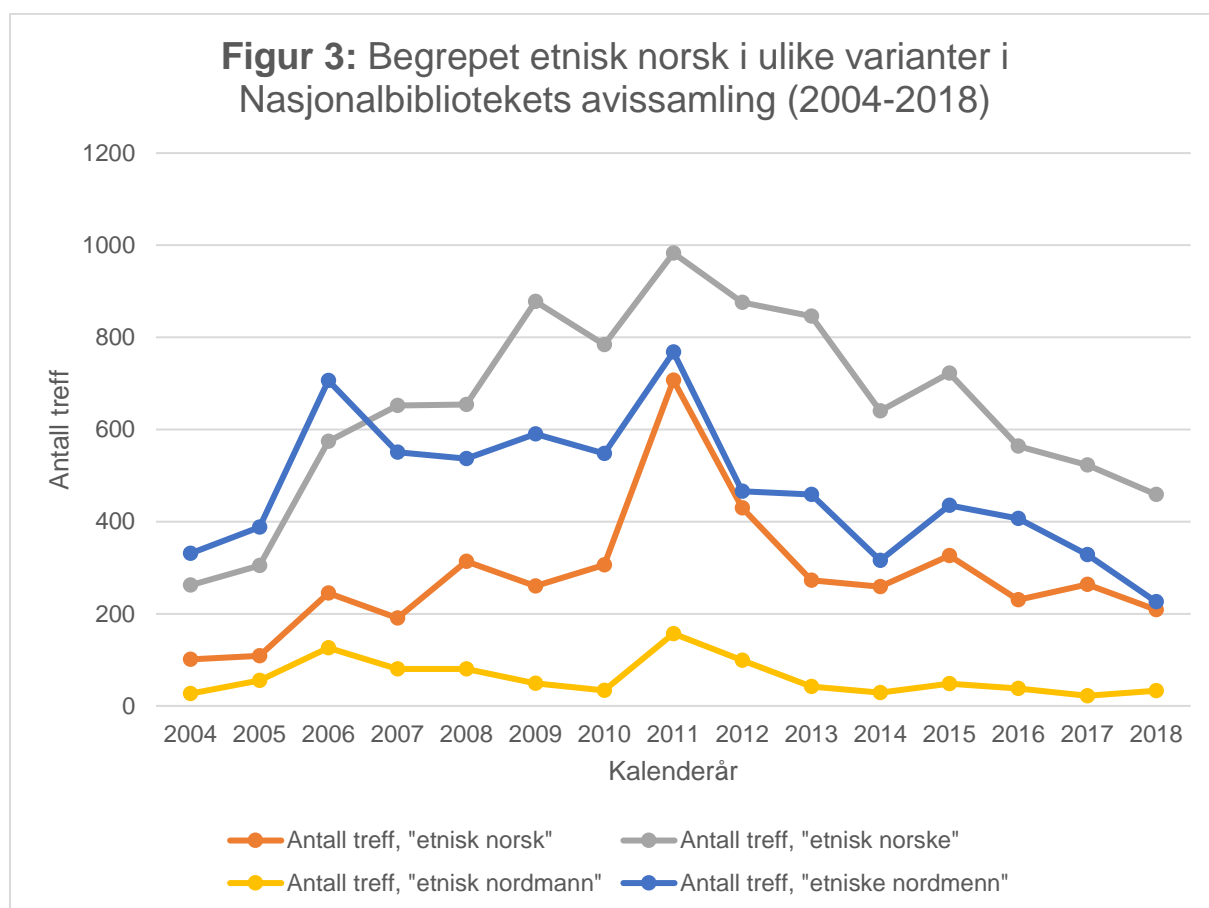
Det siste kapittelet til fortellingen om begrepet etnisk norsk handler om veien fra begrepsdebatten i 2006 til begrepshavariet i 2018 – henholdsvis striden rundt Språkrådets

---

² Søkeordene «etnisk norsk», «etnisk norske», «etniske nordmann» og «etniske nordmenn», ulike varianter av det jeg også her kaller begrepet etnisk norsk, gir en mengde treff i perioden.

definisjoner, og den massive kritikken av Inger-Marie Ytterhorns begrepsbruk. Parallelt med denne fortellingen følger begrepets kvantitative vekst, topp og nedgang.

I perioden mellom 2005 og 2011 økte bruken av begrepet i norske aviser. Tabellen under viser hvordan bruksantallet til sammensetningene ‘etnisk norsk’, ‘etnisk norske’, ‘etnisk nordmann’ og ‘etniske nordmenn’ endret seg mellom 2004 og 2018.³ Den første toppen kom i 2006 under Språkrådsstriden. Deretter økte antallet gradvis før det nådde sin øverste frekvenstopp i 2011, da Norge ble rammet av terror – begått av det mange viste til som en etnisk norsk gjerningsmann. Etter 22. juli og den påfølgende rettsaken i 2012 mot gjerningsmannen Anders Behring Breivik, sank begrepsbruken gradvis. Ved Ytterhorns utspill i 2018 var bruksantallet gått tilbake til nivået før 2006.

Nedgangen i begrepsbruken mellom 2011 og 2018 kom delvis som en følge av at det i perioden imellom ble utløst en metadebatt om begrepet i seg selv. Denne dreiningen kan knyttes til ulike

³ Tallene kommer fra korpus-søk, 9. september 2020. Atekst Retriever har følgende tall (9. september 2020): «etnisk norsk», 156 i 2006, 172 i 2007, 235 i 2008, 209 i 2009, 296 i 2010, 496 i 2011, 353 i 2012, 260 i 2013, 265 i 2014, 347 i 2015, 286 i 2016, 282 i 2017, 210 i 2018; «etniske nordmenn», 398 i 2006, 420 i 2007, 387 i 2008, 499 i 2009, 527 i 2010, 640 i 2011, 444 i 2012, 466 i 2013, 311 i 2014, 431 i 2015, 368 i 2016, 294 i 2017, 169 i 2018. Se vedlegg.

begrepsbrukeres voksende fokus på spørsmål rundt identitet og gruppeidentitet. Thomas Hylland Eriksen skriver at globaliseringen har ført med seg en «reforhandling av identiteten, dens grenser og dens symbolske innhold» – at det ikke lenger finnes en «utvetydig, ukontroversiell definisjon av hva det vil si å være en berliner, en malaysier eller en nordmann».⁴ Eriksen skriver videre at «som fisken er totalt uinteressert i vannet så lenge den svømmer omkring [...] tenker de færreste mennesker på identiteter de kan ta for gitt».⁵ Men tar man fisken ut av vannet, kan den – som mennesker, med hensyn til identitet – utvikle en plutselig interesse for vann og «vannets essensielle natur».⁶ Tilsvarende kan etnisk norsk som begrep sies å ha mistet sin objektivt gitte og rent beskrivende betydning som følge av den redefinering av identitet som følger i et globalisert samfunn. At begrepet etnisk norsk har blitt gjenstand for mer og mer fokus, må samtidig knyttes til noen konkrete historiske hendelser de siste femten årene. På ulike måter kom disse til å aktualisere den reforhandlingen av norsk nasjonal identitet som har funnet sted i Norge de senere årene, med betydelige konsekvenser for et begrep som fikk sitt gjennombrudd på midten av 1990-tallet for å sette ord på erfaringen av nyere innvandring til Norge.

Veien til begrepets tilsynelatende fall kan knyttes til hvordan det som beholder av erfaring, i begrepshistorisk forstand, ble fylt opp med mer og mer kontroversielle lag. Som Einar Wigen lettfattelig og pedagogisk viser til i sin begrepshistoriske analyse av begreper for tyrkisk identitet overfor Europa, anser Koselleck begreper som «'beholdere' av historisk erfaring, og at de formes gjennom kollektive historiske prosesser».⁷ De gjentakende begrepsdebattene og 22. juli kan være slike prosesser. Den høyreekstreme gjerningsmannen, som handlet ut fra en forestilling om hvordan en kristen etnisk norskhet var truet av en ikke-etnisk norsk muslimsk trussel, sjokkerte Norge og verden ved å være det begrepsbrukere beskrev nettopp som etnisk norsk – og *ikke* ikke-etnisk norsk, islamistisk terrorist. Wigen viser videre til hvordan Koselleck «fremholder at konstruksjonen av kollektive identiteter alltid involverer en asymmetrisk klassifikasjon», hvor identitet alltid innebærer «det asymmetriske forholdet mellom 'oss' og 'dem'».⁸ Denne asymmetrien eksisterer også i begrepet etnisk norsk, noe som ikke minst kom til uttrykk da Språkrådet utløste debatt med sitt forsøk på å oppklare uklarhetene rundt et begrep som mange etterhvert følte var vanskelig å benytte.

---

⁴ Eriksen, Thomas Hylland, *Globalisering: åtte nøkkelbegreper* (Oslo: Universitetsforlaget, 2010), 131.

⁵ Eriksen, *Globalisering: åtte nøkkelbegreper*, 131.

⁶ Eriksen, *Globalisering: åtte nøkkelbegreper*, 131.

⁷ Wigen, Einar, «Frengistan» i *Internasjonal Politikk* 70/2 (2012), 186.

⁸ Wigen, «Frengistan», 187.

Språkrådets etniske nordmann – kan innvandreren bli norsk?

Uttalelser fra Språkrådet i oktober 2006 om betydningen og bruken av begrepet etnisk norsk, ble møtt med høylytt kritikk på lederplass, i kronikker og gjennom leserinnlegg. Saken ble også fulgt opp med kritiske spørsmål fra Diskrimineringsombudet, og endte tilslutt med en unnskyldning fra Språkrådets direktør Sylfest Lomheim.

Det hele startet med en artikkel i *Ny Tid* 27. oktober om norskhet, blant annet med et intervju av Sylfest Lomheim, skrevet av journalistene Sigri Sandberg, Martine Aurdal og Gro Skorpen.⁹ Journalistene hadde i forkant av arbeidet med artikkelen bedt Språkrådet, det offentlige organet for rådgivning om språk i Norge, om et alternativ til begrepet etnisk nordmann. Grunnen var at de tre nevnte journalistene mente begrepet etnisk norsk var en begrensende betegnelse for norsk identitet. I den ferdigskrevne artikkelen kunne de derimot melde at rådgiver i Språkrådet, Svein Nestor, hadde besvart henvendelsen med at det ikke fantes «noe behov for å erstatte ‘etniske nordmenn’ med en annen betegnelse». Begrunnelsen han ga var at en «pakistaner som bosetter seg i Norge» uansett ikke vil bli nordmann – «heller ikke om han blir norsk statsborger».¹⁰ Journalistene gjenga mer fra Nestors e-post, der han tilslutt skrev at Språkrådet var «betenkt over at det som for oss ser ut som politisk korrekthet fra *Ny Tids* side, kan komme til å tilsløre faktiske forhold». Videre i artikkelen forsøkte Språkrådsdirektør Lomheim å utdype rådets standpunkt.

– Hva er galt med begrepet etnisk nordmann? spør Språkrådets direktør [...]. – Det betyr en nordmann som bor i Norge og tilhører den gruppa nordmenn som har tradisjon for å bo i Norge, historisk og tradisjonelt. Det er flertallet av dem som bor her, en såre saklig beskrivelse. Alle som bor her er ikke etniske nordmenn og ikke alle som bor her er norske statsborgere.¹¹

Lomheim utalte at en etnisk nordmann tilhørte flertallet av «dem som bor her», og var en nordmann «som bor i Norge», og hadde «tradisjon» for det. *Ny Tids* journalist spurte så om hva Lomheim kunne definere begrepet nordmann.

---

⁹ Sandberg, Sigri, Aurdal, Martine og Skorpen, Gro, «Norsk, norskere, nordmann» i *Ny Tid* 27. oktober 2006. Utgaven av *Ny Tid* 27. oktober 2006 er ikke tilgjengelig på Nasjonalbiblioteket, eller på *Ny Tids* nettside. Her bruker jeg derfor et PDF-dokument (<http://omod.info/pdfs/271006NyTid.pdf>) fra nettsiden (lest 14.10.2020) til rettighetscenteret Organisasjonen mot offentlig diskriminering (OMOD).

¹⁰ Sandberg, Aurdal, og Skorpen, «Norsk, norskere, nordmann».

¹¹ Sandberg, Aurdal, og Skorpen, «Norsk, norskere, nordmann».

– Det er et uklart begrep. [...] Enkelte tolker det som norsk statsborger, enkelte som etnisk nordmann. Derfor er det mer presist å skrive norsk statsborger, hvis det er det en mener, og etnisk nordmann, hvis det er det en mener. Du kan jo velge å bruke nordmann likevel, men da må du vite at en del vil misforstå. Ingen er pålagt å bruke ord, men du kan ikke forby andre å bruke sine ord heller.¹²

Lomheim fikk så spørsmål om Nestors e-post, og om andre- eller tredjegerasjons innvandrere egentlig kunne «bli etnisk norske og eller nordmenn» utfra det som stod i e-posten.

– Det skal ikke Språkrådet gi svar på og det skal ikke Ny Tid gjøre, heller. Jeg vil aldri presisere det skillet, for eksempel mellom andre og tredje generasjon. Språket er ikke matematikk. Dette må ikke gjøres til politikk. – Er ikke språk politikk? – Jo, det kan du banne på – men dette er ikke spesielt politisk.¹³

Til tross for Lomheims forsikring om at begrepet etnisk norsk ikke var «spesielt politisk», møtte både han og Språkrådet kritikk. *Aftenpostens* debattredaktør Knut Olav Åmås reagerte på Språkrådets kommentarer i sin kronikk, med undertittelen «Språk er politikk», 5. november i *Aftenposten*.¹⁴ Åmås skrev at utsagnet hadde utløst en debatt om «ulike syn på hvem som egentlig er norsk og hva som skal til for å kalles nordmann».

Det er ikke noen tøysedebatt om ord og språk som har gått denne uken. Den handler om ulike syn på hvem som egentlig er norsk og hva som skal til for å kalles nordmann i 2006. Når blir man norsk i et land der ‘tredjegerasjonsinnvandrere’ er en vanlig betegnelse på folk som er født og oppvokst i Norge? Språket skaper virkeligheten og former vårt forhold til den. [...] Nå står det om definisjonen av norskhet.¹⁵

Åmås viste deretter til da Lomheim noen uker tidligere hadde forsvart politiets bruk av begrepet neger som et nøytralt begrep i sine registreringssystemer. Debatten om begrepet neger var ikke ny, og hadde særlig blitt aktuell etter utgivelsen av sosialantropologen Marianne Gullestads kritiske bok i 2002.¹⁶ Åmås skrev videre i sin kronikk at slike «identitetsmerkelapper» ikke var «likegyldige», og konkluderte med at språkdirektør Lomheim var et «symbol på majoriteten som ikke ser seg selv».

---

¹² Sandberg, Aurdal, og Skorpen, «Norsk, norskere, nordmann».

¹³ Sandberg, Aurdal, og Skorpen, «Norsk, norskere, nordmann».

¹⁴ Åmås, Knut Olav, «Negeren og nordmannen» i *Aftenposten* 5. november 2006.

¹⁵ Åmås, «Negeren og nordmannen».

¹⁶ Marianne Gullestads bok *Det norske sett med nye øyne* (Oslo: Universitetsforlaget, 2002), hvor Gullestad problematiserte majoritetsbefolkningens forhold til neger-begrepet. Se Andersson, Mette (m.fl.), *Kritiske hendelser – nye stemmer* (Oslo: Universitetsforlaget, 2012), 49.

Åmås viste så til svaret fra Språkrådet, hvor det offentlige organet ifølge *Aftenposten*-redaktøren hadde slått «fast at en nordmann er en etnisk norsk person, og at det er slik folk flest bruker ordet». Åmås problematiserte deretter eksplisitt etnisk norsk som begrep.

Etnisk nordmann er altså den mer presise måten å si nordmann på. [...] Nordmannen tilhører sin gruppe – pakistaneren sin, skriver Språkrådet. Hvor lenge? Tre generasjoner på norsk jord er visst ikke nok. Ikke rart ut fra Lomheims definisjon av etnisk nordmann: 'En nordmann som bor i Norge og tilhører den gruppen nordmenn som har tradisjon for å bo i Norge.' Siden Harald Hårfagres tid?¹⁷

Åmås var kritisk til Språkrådets bruk og definisjon av begrepet etnisk nordmann. Videre skrev han ironisk at det «ikke nødvendigvis» var noe galt med etnisk norsk som begrep i seg selv, for man «skjønner hvordan det blir brukt».

Men en slags rasetenkning ligger til grunn, og den blir kinkig når Språkrådet bruker det synonymt med nordmann. Da skaper språket grenser: Nye norskinger kan bli en del av *staten* [sic], men ikke av *folket* [sic]. Det kreves at de skal bli så norske som overhodet mulig, likevel får de ikke kalle seg nordmenn.¹⁸

Ifølge Åmås var det er ikke selve begrepet selv som var problemet, men den ekskluderende bruken av det. Ved å sette likhetstegn mellom nordmann og etnisk nordmann – et tilsynelatende rasebegrep ifølge Åmås – satt Språkrådet tydelige grenser for norskhet. Slik ble Åmås en av de aller første som artikulerte en implisitt kritikk av begrepet etnisk norsk.

Aftenposten-kommentator Åmås innrømmet avslutningsvis at «Lomheim har rett i at ingen enkeltgruppe kan avgjøre hva ord skal bety», men at kritikken mot Språkrådet likevel ikke handlet om «politisk korrekthet». Avslutningsvis i kronikken ba Åmås om «begreper som gjenspeiler en kompleks virkelighet».

Lomheim beklaget etterhvert utspillet, men fastholdt nytten av begrepet etnisk nordmann i et intervju 10. november med *Dagsavisen*.¹⁹ At pakistanske innvandrere ikke kunne bli nordmenn, ble her dementert av Lomheim, som i intervjuet så seg nødt til å legge seg «helt flat».

– Når det gjelder spørsmålet om hva slags ord Språkrådet ville anbefale i stedet for etnisk nordmann, så fikk svaret vi ga en form som det ikke burde hatt og som lett kunne bli feiltolket.

---

¹⁷ Åmås, «Negeren og nordmannen».

¹⁸ Åmås, «Negeren og nordmannen».

¹⁹ Brække, Jonas, «Lomheim bedt om å legge seg flat» i *Dagsavisen* 10. november 2006.

[...] – Debatten kom skjevt ut, og det må jeg ta på min kappe. Men svaret i e-posten står fast: Det er ikke noe galt å bruke ‘etnisk nordmann’ [...].²⁰

Selve begrepet etnisk nordmann var ikke problematisk for Lomheim. Heller ikke for Noman Mubashir, «med bakgrunn fra utlandet», kunne *Dagsavisen* opplyse. Mubashir foretrakk riktignok for sin egen del «heller ‘norsk-pakistaner’». Dermed syntes begrepet etnisk norsk å være noe både Lomheim og Mubashir kunne stå inne for.

Sylfest Lomheim svarte selv i en kronikk i *Aftenposten* 11. november.²¹ Her viste han til kronikken av Knut Olav Åmås i *Aftenposten* en uke tidligere. Lomheim sa seg enig med Åmås i at ingen enkeltgruppe kunne bestemme hva ord skulle bety, men løftet fram at «Språkrådets primære oppgave er å forklara korleis ord blir brukte», og understreket følgelig det offisielle rådets ikke-normative, deskriptive rolle. Lomheim syntes dermed å nedvurdere Språkrådets stilling og påvirkningskraft som nettopp et offisielt rådgivningsorgan for språk.

Bruken av begrepet nordmann var ikke «eintydig», ifølge direktør Lomheim. Han viste blant annet til Arbeiderpartiets Torbjørn Jagland, som til *Aftenposten* tidligere hadde sagt at statsborgerskap måtte avgjøre norskhet. Svært mange kunne legge seg på «ei inkluderande linje à la Jagland», men likevel, «i vide krinsar», syntes dette å bli oppfattet «meir snevert, i samsvar med tradisjonell bruk», ifølge Lomheim.

Den sistnemnde gruppa tykkjer at ‘nordmann av utenlandsk opprinnelse’ kling litt rart, medan dei med inkluderande bruk av ordet tykkjer uttrykket verkar heilt greitt. Denne varierande bruken pliktar Språkrådet forklara, når me får spørsmål om korleis ‘nordmann’ blir brukt. At Åmås og andre kan kritisera ein slik flytande bruk og dermed freista å påverka utviklinga, er legitimt og ei heilt anna sak.²²

Som Språkrådets direktør, skrev Lomheim at rådets oppgave var å beskrive hvordan begreper ble brukt, og at enkelte riktignok forstod begrepet nordmann «meir snevet», men samtidig «i samsvar med tradisjonell bruk». Han skrev videre at man i noen sammenhenger kunne trenge et annet begrep enn det «noko sprikande ‘nordmann’». Slik kunne både «‘etnisk nordmann’ og ‘norsk statsborgar’» ha verdi som begreper om man ønsket «eit anna presisjonsnivå (og ei annan meining)» enn ved å bare bruke begrepet nordmann.

---

²⁰ Brække, «Lomheim bedt om å legge seg flat».

²¹ Lomheim, Sylfest, «Kven bestemmer over orda» i *Aftenposten* 11. november 2006

²² Lomheim, «Kven bestemmer over orda».

Kva så med til dømes danskar, samar, pakistanarar, amerikanarar og adoperte? Kva kan dei kalla seg? [...] Det korte svaret er: kvar og ein har rett til å velja sin omtale. Ein kan vera ‘same’ og ‘nordmann’, ein kan vera ‘pakistansk’ og ‘norsk’. (Orda tyder ikkje det same av den grunn). [...] Vedtektene seier at Språkrådet skal ‘observera og analysera’. Dei seier òg at me skal ‘fremja språkleg toleranse’. Me prøver på begge delar.²³

Ifølge Lomheim var det altså for presisjonens skyld, eller for å få «ei annen meining» enn det begrepet nordmann hadde, at begrepet etnisk norsk kunne være nyttig. En etnisk nordmann var noe kvalitativt annet enn det en enkel nordmann var. Språkrådets direktør forsikret samtidig at alle selv hadde «rett til å velja sin omtale», men syntes samtidig å understreke avslutningsvis at Språkrådet bare observerte hvordan begrepene ble brukt – at mange begrepsbrukere, med forankring i «tradisjonell bruk», ville reagere negativt på «ei inkluderande linje à la Jagland».

Reaksjoner på Språkrådets definisjon av nordmann fortsatte å komme, selv etter Lomheims kronikk. Litteraturprofessor Orm Øverland kommenterte begrepet på sitt vis i sin kronikk i *Bergens Tidende* 22. november.²⁴ Øverland var sterkt kritisk til etnisk norsk som begrep, men også til begrepet integrering.

Hva sier vi, hva uttrykker vi med begreper som ‘etnisk norsk’ og ‘integrering’? [...] Vi har et behov for å snakke om ‘vi’ og ‘de’ på måter som tidligere var ukjente. Ordet ‘vi’ brukes på måter som uttrykker et begrenset fellesskapsbegrep. ‘De’ er utenfor dette fellesskapet. Slikt språk varslar om mangelfull ‘integrering’ av ‘vi’ og ‘de’ – og om et ubevisst språkbruk.²⁵

Litteraturprofessoren rettet her kritikk til bruken av begrepet etnisk norsk i seg selv, og problematiserte fellesskapsrelasjoner og «ubevisst språkbruk». Øverland tematiserte forholdet mellom «‘vi’ og ‘de’», hvor det etnisk norske syntes å være et uttrykk for ‘oss’, mens integrering var noe som angikk ‘dem’. Ellers mente professoren at begrepene etnisk og integrering var relativt nye begreper i norsk språk. Særlig var det den ubeviste omgangen med begrepet etnisk norsk, som bekymret Øverland. Videre syntes han å ha observert hvordan «adjektivet ‘etnisk’» ofte utelates når «vi» – tilsynelatende et etnisk norsk ‘vi’ – beskriver de som «kaster glans over det å være norsk».

Men stilt overfor en ny befolkning av ‘andre’, har vi hatt behov for å markere noen som ‘etnisk norske’. Dette begrepet brukes om et biologisk fellesskap. Det er et grumset begrep og derfor farlig. [...] Alle som insisterer på norsk raserenhet ved å bruke begrepet ‘etnisk norsk’, deltar i

---

²³ Lomheim, «Kven bestemmer over orda».

²⁴ Øverland, Orm, «‘Etnisk’, ‘integrering’, og annet grums» i *Bergens Tidende* 22. november 2006.

²⁵ Øverland, «‘Etnisk’, ‘integrering’, og annet grums».

vedlikeholdet av [...] skiller mellom mennesker som i sin ytterste konsekvens fører til forsøk på utrydding av 'de' som ikke er som 'vi'.²⁶

Etnisk norskhet ble av Øverland koblet til begrepet rase, og til de som «insisterer på norsk raserenhet». Ved å fastholde på bruken av begrepet etnisk norsk, bidro man til å holde på «den typen skiller» som i verste fall kunne føre med seg «forsøk på utrydding av 'de' som ikke er som 'vi'». Øverland var sterk i sin kritikk av begrepet – et «grumset begrep og derfor farlig».

Med kritikken som fulgte i etterkant av definisjonen av nordmannen, mistet det offentlige rådgivingsorganet Språkrådet muligheten til å tre fram som en vokter av norskhetens språklige grenser. Kritikken og debatten rundt Språkrådets nordmannsdefinisjon markerte en ny implisitt begrepsdiskusjon om etnisk norskhet. Den nye begrepslige erfaringen debatten brakte med seg, tilla begrepet mer kontroversiell konnotasjon. Debatten om definisjonen av nordmannen endte ikke med noen begrepsavklaring, men innledet i stedet en mer tydelig og tilspisset begrepsdebatt. Terrorangrepet 22. juli 2011 skulle sette debatten om norskhet og dens betingelser og grenser i nytt lys.

22. juli – et nytt alvor

Terrorangrepet 22. juli 2011 ble en totalt omveltende erfaring i begrepshistorien til begrepet etnisk norsk. Bombeaksjonen mot Regjeringskvartalet i Oslo og massedrapene på AUFs sommerleir på Utøya tok 77 liv.

Gjerningsmannen som stod bak angrepet var ikke en 'utenfra' eller muslim, slik mange først trodde. Anders Behring Breivik var 'innenfra' og såkalt etnisk norsk – en av 'oss', som mange majoritetsnordmenn satte ord på det i sine avisinnlegg i dagene og tiden etter.²⁷ Den etniske norske nordmannen var høyreekstremist, og ville med terroraksjonen anspore sympatisører til forsvar for et europeisk eller norsk blodsfelleskap mot islamisering og nettopp et ikke-etnisk norsk 'dem'. I sitt hjemmesnekrede manifest, inspirert av konspirasjonsteorier om islamisering av Europa, hadde Breivik beskrevet hvordan angrepet var rettet mot muslimsk innvandring og Arbeiderpartiet, som han mente hadde latt innvandringen skje.²⁸ Da *Aftenposten* på lederplass

---

²⁶ Øverland, «'Etnisk', 'integrering', og annet grums».

²⁷ Åsne Seierstads boktittel *En av oss – en fortelling om Norge* (Oslo: Kagge, 2013) som et senere litterært eksempel.

²⁸ Sørensen, Øystein og Brandal, Nik., *Det norske demokratiet og dets fiender* (Oslo: Dreyers Forlag, 2018), 252-256.

Lørdag 23. juli kommenterte angrepet, som var den verste voldshandlingen i Norge siden andre verdenskrig, var gjerningsmann og motiv fortsatt helt ukjent.

I går skjedde det som vi har tenkt oss som en mulighet, men som de aller fleste av oss likevel ikke har tatt ordentlig inn over oss kunne skje, rett og slett fordi kontrasten til fredelig, norsk hverdag er så ufattelig stor.²⁹

Slik startet *Aftenpostens* lederartikkel om bomben i Regjeringskvartalet i Oslo og skytingen på sommerleiren til Arbeiderpartiets ungdomsorganisasjon (AUF) på Utøya i Tyrifjorden dagen før. Lørdagsutgaven hadde gått i trykken før nyhetene om gjerningsmannen hadde blitt bekreftet. Avisen skrev at politietterforskningen bare så vidt hadde kommet i gang, og at det dermed «selvsagt ikke» kunne vites hvem som stod bak angrepet.

Men målet var åpenbart å rette et anslag mot landets politiske sentrum. Derfor kan handlingen være utført av personer som fordømmer det norske engasjementet i blodige konflikter, [...] i Afghanistan eller Libya. Alt tyder på at det norske samfunnet nå for første gang er blitt rammet av internasjonal terror [...] som har slått til mot andre vestlige storbyer de siste årene.³⁰

«Alt tyder på» at Norge har blitt utsatt for «internasjonal terror», skrev *Aftenposten* – trolig som en følge av den militære innsatsen i Afghanistan eller Libya. Sannsynligvis var den av «samme type» som andre «vestlige storbyer» hadde blitt utsatt «de siste årene». *Aftenposten* henviste ikke direkte Al-Qaidas aksjoner i New York, Madrid og London, men det syntes å være disse aksjonene avisredaksjonen hadde i tankene.

Under tittelen «Norges 9/11», trakk *Dagsavisen* på lederplass samme dag direkte paralleller til terrorangrepet på USA i 2001.³¹ Innledningsvis skrev avisen at landet var under angrep for «første gang siden 9. april 1940». Som *Aftenposten*, meldte også *Dagsavisen* at det mest trolig måtte være et angrep fra noen utenfra, som i april 1940 – ellers et nasjonalt, samlende historisk minnested. Også *Dagsavisen* viste innledningsvis til at det fortsatt var mye usikkerhet, men holdt det likevel for sannsynlig at «omfanget og graden» på angrepet pekte «i retning av et internasjonalt terrornettverk».

Det er naturlig å spørre hvorfor vi er blitt rammet av folk som vil oss så vondt at de forsøker å ta livet av vanlige borgere og vår politiske ledelse. Det kan ha sammenheng med vårt styrkebidrag i Afghanistan og Libya, eller med karikaturstriden. Også Cappelen Damm, som

---

²⁹ Haugsgjerd, Hilde (red.), «Terrormålet Norge» i *Aftenposten* 23. juli 2011.

³⁰ Haugsgjerd (red.), «Terrormålet Norge».

³¹ Strand, Arne (red.), «Norges 9/11» i *Dagsavisen* 23. juli 2011.

nylig utga en bok med de omstridte tegningene ligger bare noen få meter fra bombens nullpunkt. Dette må vi nå bruke tid på å finne ut av.³²

Dagsavisen så også angrepet i sammenheng med innsatsen i Afghanistan og Libya. Her ble i tillegg striden rundt *Jyllands-Postens* publiseringer av Muhammed-tegninger i 2005 trukket fram. Videre advarte *Dagsavisen* mot at «følelser i en svært dramatisk situasjon» ikke måtte få «uheldige utslag overfor minoriteter» i den vanskelige tiden.

Terror og sikkerhet vil for første gang bli hovedtema i en norsk valgkamp. Dette er både forståelig og på sin plass. Samtidig vil vi oppfordre partiene til å stå samlet [...], og ikke slå politisk mynt på et drama som rammer alle nordmenn, uavhengig av politisk tilhørighet.³³

Ved å bruke formuleringen «minoriteter eller grupper i samfunnet», og ikke eksplisitt norske muslimer, beskrev *Dagsavisen* implisitt antakelsen om islamistiske gjerningsmenn. Samtidig ba avisen om at angrepet – tilsynelatende begått av al-Qaida eller lignende grupper – ikke skulle kunne misbrukes i det kommende valget av «partiene». Formodentlig var oppfordringen rettet mot det innvandrings- og islamkritiske Fremskrittspartiet, men som i lys av gjerningsmannens motivasjon selv skulle få kritikk for sin politiske retorikk, og til en viss grad bli mistenkeliggjort for Breiviks kortvarige medlemskap.³⁴ Medlemskapet vekket ellers stor internasjonal oppmerksomhet to år senere, i 2013 da Fremskrittspartiet inngikk i en Høyre-ledet regjering.³⁵

Kommentator i *VG*, Jon Magnus, skrev samme lørdag at «den grusomme virkeligheten [...] omsider innhentet oss», og at angrepet var «vel planlagt og kaldblodig uført».³⁶ *VG*-kommentatoren skrev at det var «farlig å spekulere i hvem som står bak», men hadde likevel flere teorier om islamistiske bakmenn, som kanskje til og med hadde hyret inn en medhjelper med et «‘nordisk’ utseende». Enkelte islamistgrupper hadde allerede tatt på seg skylden for angrepet, kunne Magnus fortelle.

Og at den antatte gjerningsmannen fra Utøya hadde er ‘nordisk’ utseende, er egnet til å forvirre. Hadde i så fall Ansar al-Jihad-al-Alami en lokal, norsk hjelper? Eller står andre bak? En gruppe

---

³² Strand (red.), «Norges 9/11».

³³ Strand (red.), «Norges 9/11».

³⁴ Fangen, Katrine og Vaage, Mari, «‘The Immigration Problem’ and Norwegian Right-Wing Politicians» i *New Political Science* 40/3 (2018), 460.

³⁵ Kolås, Åshild, «Forståelsen av 22. juli» i Syse, Henrik (red.), *Norge etter 22. juli. Forhandlinger om verdier, identiteter og et motstandsdyktig samfunn* (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2018), 110; Fangen og Vaage, «‘The Immigration Problem’ and Norwegian Right-Wing Politicians», 460.

³⁶ Magnus, Jon, «Innhentet av verden» i *VG* 23. juli 2011.

lokale gærninger som hater Arbeiderpartiet, kanskje, eller kanskje noen nye landsmenn som hater våre verdier?³⁷

Magnus spekulerte også i at bakmenn kunne være en «gruppe lokale gærninger» med hat mot Arbeiderpartiet, men skrev videre fra sitt 'vi'-perspektiv at det likegodt kunne være «nye landsmenn» som hater «våre verdier» – og 'oss' gamle landsmenn. VG-kommentatoren viste videre blant annet til karikaturstriden, mulla Krekar og Osama bin Laden.

Det er ingen grunn til at Norge skulle slippe unna den blodige virkeligheten der ute. For det finnes mange som hater oss: Vi bomber både skyldige og uskyldige i Libya, Gaddafi har sverget hevn mot sine fiender. Vi invaderer og kriger på muslimsk jord i Afghanistan, og mange der har sverget hevn opp gjennom årene.³⁸

På grunn av det norske engasjementet i Libya og Afghanistan var det mange der ute som «hater oss», skrev Magnus. 'Vi' hadde blitt angrepet av 'dem'. Hvem 'de' var, de som hadde angrepet 'oss', uttalte ikke VGs kommentator eksplisitt, men at det dreide seg om en muslimsk gjerningsmann syntes nærliggende.

Mistanken om et islamistisk angrep skulle tilslutt ble avløst av vantro og sjokk over meldinger om terroraksjonen som et høyreekstremistisk angrep begått av en etnisk nordmann. Søndag 24. juli hadde det blitt mer sikkerhet rundt hvem som hadde stått bak. Nyhetene om den etnisk norske terroristen overrasket, både i Norge og verden. *Dagbladets* kommentator Andreas Wiese oppsummerte reaksjonene på angrepet internasjonale medier.³⁹

For verdens medier var noe av det mest utrolige at dette kunne ramme nettopp fredelige Norge. Og forbløffelsen ble nesten ordløs vantro da den hovedmistenkte viste seg å være blond, blåøyd og etnisk norsk. Noen medier var så skråsikre i sine fordommer at de slo fast sin egen virkelighet. 'Al-Qaida massakre: Norges 9/11' var førstesideoppslaget til [...] 'The Sun' i går.⁴⁰

Verden hadde ifølge Wiese blitt sterkt overrasket av nyheten om et terrorangrep på Norge, men desto større ble overraskelsen over en «blond, blåøyd og etnisk norsk» gjerningsmann. Slik tegnet Wiese et bilde av høyreekstrem terrorist med et utseende ikke ulikt idealet i nazistiske propagandaplakater fra 1940-tallet. Den første mistanken om en terroraksjon fra Al-Qaida kunne – tilsvarende motsatt – henlede assosiasjonene til en mørkhåret, brunøyet, ikke-etnisk

---

³⁷ Magnus, «Innhentet av verden».

³⁸ Magnus, «Innhentet av verden».

³⁹ Wiese, Andreas, «I fredelige Norge» i *Dagbladet* 24. juli 2011.

⁴⁰ Wiese, «I fredelige Norge».

norsk gjerningsmann. Den islamistiske terroristen syntes dermed å ha fått sitt motstykke og motbegrep i den etnisk norske terroristen.

Vantroen over en etnisk norsk terrorist nådde også *Aftenpostens* kommentator Per Anders Madsen, som kommenterte den siste utviklingen søndag 24. juli.⁴¹ Madsen skrev, under overskriften «Han er ingen fremmed», at den etnisk norske gjerningsmannen «tvinger det norske samfunn til å stille nye, smertefulle spørsmål til seg selv». *Aftenposten*-kommentatoren viste til den første mistanken mot «ekstreme islamister», som den første tiden ble «holdt for det mest aktuelle».

I stedet er en 32 år gammel nordmann, Anders Behring Breivik, siktet både for bombeattentatet i Oslo og massakren på Utøya. Han er fra Oslo, bosatt på Skøyen. [...] Men til tross for alle ubesvarte spørsmål er det mulig å slå fast én ting: Terroren tilhører på sett og vis det norske samfunn selv. Den var ikke internasjonal, men nasjonal. [...] På en annen måte enn om terroren var 'importert', må vi spørre oss selv hvordan gjerningsmannen har vært i stand til å utvikle den ufattelige fanatismen som ligger til grunn for disse handlingene.⁴²

Terroren var «ikke internasjonal, men nasjonal». Hadde den ikke vært det «ville det norske samfunn, stadig mer flerkulturelt som det blir, vært kastet ut i en tillitskrise», skrev Madsen videre.

Midt oppe i den nasjonale tragedien som selvfølgelig har rammet norske muslimer like hardt som etniske nordmenn vil jeg tro mange muslimer puster lettet ut i dag. Og det har de grunn til. Nå står vi overfor en annen type krise [...]: Hvordan skal vi kunne forstå Anders Behring Breivik? Hvordan var han, midt blant oss, i stand til å utvikle sin dødelige og utspekulerte fanatisme?⁴³

Madsen skilte mellom «norske muslimer» og «etniske nordmenn», men understreket at begge grupper var like hardt rammet. At det var en «midt i blant oss», kunne muslimer i Norge puste lettet ut for – «det har de grunn til». Med disse pronomene ble muslimer konstruert som et 'dem', og de etniske nordmennene som et 'oss'.

I en nyhetssak i *Aftenposten* 27. juli kom det fram hvordan terrorangrepet ble opplevd for muslimer i Oslo. Journalist Emma Tollersrud siterte fra talen til Najeeb Naz, imam i World Islamic Mission-moskeen i Oslo.

---

⁴¹ Madsen, Per Anders, «Han er ingen fremmed» i *Aftenposten* 24. juli 2011.

⁴² Madsen, «Han er ingen fremmed».

⁴³ Madsen, «Han er ingen fremmed».

– Vi har vært vitne til et nøye kalkulert og planlagt angrep på det flerkulturelle, åpne samfunnet vi er så glade i. Et angrep på hele menneskeheten, [...]. Det er enkeltindividene vi må ta tak i, og det kan være både i de muslimske miljøene og blant etniske nordmenn, slik vi smertefullt har fått erfare. Og sårene etter 22. juli skal leges med fred og mangfold, mente imamen i sin tale.⁴⁴

Også «blant etniske nordmenn» fantes det de som kunne begå terrorhandlinger. I sitats form skilte også imamen tilsynelatende mellom «de muslimske miljøene» og «etniske nordmenn». Slik framstod igjen begrepene muslim og etnisk norsk som to ulike motsetninger. *Aftenpostens* journalist skrev videre om «timene før det ble kjent at gjerningsmannen var en etnisk nordmann fra beste vestkant i Oslo», og at dette var en «tid preget av uro og frykt for mange muslimer». Mawra Mahmood og venninnen Sumayya Javed, som ble intervjuet i nyhetssaken, hadde deltatt på minnestunden i moskeen.

– Det verste var det at jeg selv tenkte at det måtte være en muslim som sto bak. Det viser hva som har skjedd med verden, og hvordan terror etter hvert har splittet oss som mennesker, sier Mawra Mahmood. [...] Mange muslimer hørte skjellsord og ble overfalt i tiden før det ble kjent at gjerningsmannen kom innenfra. Mange var redde, bekrefter Javed.⁴⁵

Mahmood og Javed fortalte om tiden etter angrepet. Blant annet viste de til at flere muslimer ble sjikanert på åpen gate, noe det senere kom flere meldinger om.⁴⁶ Avslutningsvis understreket de at «siktete Anders Behring Breivik er like lite representativ for kristne som Al-Qaida er for muslimer».

Frykten de to fortalte om, gikk igjen i innlegg fra andre minoritetsnordmenn med muslimsk bakgrunn. *Dagbladet*-leser Saira Basit fortalte om sin egen uro etter angrepet i et leserinnlegg i avisen 27. juli.⁴⁷

Hjertet stoppet opp et øyeblikk etter terrorangrepet 22. juli. Ikke bare fordi Oslo og Norge hadde blitt utsatt for en grusom hatshandling og ren ondskap. Ikke bare grunnet redselen for hvor mange liv som hadde gått tapt, om familie og venner hadde blitt utsatt. Ikke bare på grunn av den uhyggelige følelsen av å ha blitt angrepet utenifra av islamistiske terrorister, som det på det

---

⁴⁴ Tollersrud, Emma, «– Vondt at muslimer fikk skylden» i *Aftenposten* 27. juli 2011.

⁴⁵ Tollersrud, «– Vondt at muslimer fikk skylden».

⁴⁶ Erdal, Marta Bivand, «Å våge å være norske sammen» i Syse, Henrik (red.), *Norge etter 22. juli. Forhandlinger om verdier, identiteter og et motstandsdyktig samfunn*. (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2018), 34; Andersson, «The debate about multicultural Norway before and after 22 July 2011», 418; Andersson (m.fl.), *Kritiske hendelser – nye stemmer*, 208.

⁴⁷ Basit, Saira, «Muslimhat i kjølvannet av terror» i *Dagbladet* 27. juli 2011.

tidspunktet var lett å tro. Men også fordi jeg som en nordmann med utenlandsk bakgrunn ble usikker på om min og mange andres framtid i Norge kom til å fortsette å være like fredelig.⁴⁸

Basit fortalte hvordan hun som «nordmann med utenlandsk bakgrunn» hadde uroet seg for sin egen framtid hvis det skulle vist seg å være et angrep «utenifra av islamistiske terrorister». Hun husket tilbake til tiden etter terrorangrepet i USA i 2001, da hun «ble kalt for ‘dattera te bin Laden’ og fikk stygge blikk». «Ikke overraskende», skrev Basit, fant det sted lignende trakassering og mishandling av muslimer etter angrepene i Oslo og på Utøya. Selv etter nyheten om arrestasjonen av Breivik, kunne man ifølge Basit høre «uttalelser som ‘han var sikkert muslim’ og ‘neste gang kommer det til å være muslimer’».

Denne gangen var det en høyreekstremistisk etnisk norsk mann. Dersom det skulle skje igjen og en islamistisk terrororganisasjon hadde stått bak, har det nå vist seg å være god grunn til å frykte konsekvensene for mennesker med innvandrerbakgrunn i det norske samfunnet.⁴⁹

Igjen syntes det å bli konstruert en motsetning mellom muslim og etnisk norsk. Selv om det hadde vært en «høyreekstremistisk etnisk norsk mann» denne gangen, var Basit urolig for hva som ville skje hvis det en neste gang skulle bli et islamistisk terrorangrep.

Fire uker etter terrorangrepet hadde *Aftenposten* på trykk et stort intervju med statsminister Jens Stoltenberg.⁵⁰ Journalist Thomas Boe Hornburg stilte flere spørsmål, blant annet om hvordan situasjonen ville blitt dersom gjerningsmannen hadde vært muslim.

– Flere har beskrevet hvordan norske innvandrere ble hetset i timene etter bomben i Regjeringskvartalet. Hva tenker du om det? – Mange muslimer har fortalt at de følte seg mistenkt og noen forfulgt den fredagen. Det er et varsku. Det er et stort tankekors. Det vitner om en gruppetenkning som vi må bekjempe.⁵¹

Statsminister Stoltenberg uttalte at det var «et varsku» at muslimer hadde opplevd trakassering rett etter bombeangrepet i Oslo. Stoltenberg fikk også spørsmål av *Aftenpostens* journalist om han ble lettet da han fikk vite at mannen som stod bak hadde vært «etnisk norsk».

– Mange har sagt at de følte en lettelse da det ble klart at gjerningsmannen var etnisk norsk. Følte du det også slik? – Den kvelden var jeg så dypt bekymret og preget av alt som skjedde, at lettelse ikke er riktig ord. Men jeg skjønnte da vi fikk vite at det mest sannsynlig var en etnisk

---

⁴⁸ Basit, «Muslimhat i kjølvannet av terror».

⁴⁹ Basit, «Muslimhat i kjølvannet av terror».

⁵⁰ Hornburg, Thomas Boe, «Etter katastrofen» i *Aftenposten* 20. august 2011.

⁵¹ Hornburg, «Etter katastrofen».

nordmann som var gjerningsmann, at vi ville unngå det som ellers ville blitt tilfelle, at vi fikk mer hat og konflikter mot den muslimske minoritetsbefolkningen i Norge.⁵²

Stoltenberg sa til *Aftenposten* at en muslimsk gjerningsmann, og ikke «en etnisk nordmann», ville ha bidratt til mer hat mot norske muslimer. Implisitt lå det dermed også i sitatet fra Stoltenberg et skille mellom en muslimsk nordmann og en etnisk nordmann.

Terrorangrepet 22. juli, begått av en såkalt etnisk nordmann, ble en sentral del av historien til begrepet etnisk norsk. Flere begrepsbrukere viste til en instinktiv mistenkeligjøring av muslimer, som ble forandret til vantro – og lettelse – over en etnisk nordmann som terrorist. Terrorismen kunne dermed tilsynelatende også være etnisk norsk – ikke bare islamistisk og såkalt ikke-etnisk norsk. Samtidig var det flere begrepsbrukere som skilte mellom muslimer og etniske nordmenn. Slik syntes det å være en motsetning mellom det å være muslim, eller det å være etnisk norsk – at det ene ville utelukke det andre.

Etnisk norsk terrorisme

Året 2011 ble året hvor begrepet etnisk norsk fikk sin høyeste bruksfrekvens.⁵³ At det stod en såkalt etnisk nordmann født i Norge bak angrepet – og ikke en islamistisk terrorist, med base og nettverk fra utlandet – kom svært overraskende på både norske og utenlandske avisredaksjoner og avislesere.

Den norskfødte gjerningsmannen Anders Behring Breivik, etterhvert angitt som etnisk norsk i media, offentliggjorde i forkant av aksjonen et hjemmelaget manifest med henvisninger til konspirasjonsteorier og høyreekstrem ideologi. Her kom det fram hvordan aksjonen skulle være et angrep på Arbeiderpartiet, muslimsk innvandring og det flerkulturelle Norge.⁵⁴ Statsminister Jens Stoltenberg uttalte at landet skulle svare med «mer demokrati, mer åpenhet og mer humanitet».⁵⁵ Mange tok oppfordringen, og i Oslo møtte 200 000 mennesker opp 25. juli til rosetog og minnemarkering.⁵⁶ Mette Andersson (m.fl.) kaller angrepet i sin bok *Kritiske hendelser – nye stemmer* fra 2012 for nettopp en «kritisk hendelse» som bidro til å «redefinere virkelighetsforståelsen», og til å påvirke offentlighetens «refleksjon omkring samhold, trygghet

---

⁵² Hornburg, «Etter katastrofen».

⁵³ Korpus-søk, 9. september 2020.

⁵⁴ Sørensen, Øystein og Brandal, Nik., *Det norske demokratiet og dets fiender* (Oslo: Dreyers Forlag, 2018), 252-256; Jupskås, Anders Ravik (red.), *Akademiske perspektiver på 22. juli* (Oslo: Akademika forlag, 2013).

⁵⁵ Stoltenberg, Jens, «Stillhet og død» i *Aftenposten* 24. juli 2011.

⁵⁶ Lekve, Maria, «Norge æret de døde» i *VG* 26. juli 2011.

og relasjoner mellom grupper med ulik bakgrunn».⁵⁷ Unge med minoritetsbakgrunn eller med muslimsk bakgrunn, som ifølge Andersson ofte opplever å ikke bli «ansett som norske nok», opplevde dette i enda større grad rett etter angrepet da det i en periode var mistanke om et islamistisk angrep.⁵⁸

Med 22. juli-terrorangrepet, som Øystein Sørensen og Nik. Brandal blant annet skriver i sin bok fra 2018, ble «internettideologi blodig alvor».⁵⁹ På slutten av 1990-tallet flyttet den høyreekstremistiske aktiviteten over til internett.⁶⁰ Sørensen og Brandal skriver at «mer generelle innvandringskritikk» også i Norge ble «til et stadig mer ensidig fokus på islam», særlig etter terrorangrepet i USA 11. september 2001.⁶¹ Også Katrine Fangen har beskrevet veksten i islamhat etter 11. september.⁶² I sin artikkel fra 2012 argumenterer hun for at 22. juli må ses som et resultat både av høyreekstremer konspirasjonsteorier og psykososiale faktorer.⁶³

PRIO-forsker Marta Erdal gjorde i 2018 en sosiologisk undersøkelse av hvordan elever i videregående skole knyttet norskhet til 22. juli, og hvordan dette innvirket på «selvforståelsen til det norske 'vi-et'».⁶⁴ Innledningsvis skriver Erdal at elevene totalt sett opplevde det å snakke norsk, være født i Norge, og å føle seg som norsk, som det viktigste i det å være norsk.⁶⁵ Enkelte knyttet hvit hudfarge til norskhet, mens de aller fleste satte «kultur, tradisjoner og verdier» øverst.⁶⁶ Samtidig opplevde elever med muslimsk bakgrunn at det ikke var «rom for muslimske identiteter i forestillingen om det norske» i det offentlige ordskiftet, og at deres norskhet hele tiden ble satt på prøve.⁶⁷ Erdal skriver at elevene trakk fram 22. juli og den første tidens antakelser om et islamistisk angrep i en kontekst hvor «forholdet mellom norskhet og islam representerer noe uavklart».⁶⁸ Elevene opplevde under minnemarkeringene at det «ikke ble gjort noen forskjell på folk basert på deres religiøse identitet», som en «kontrast» til det de ellers leste ut av mediebildet.⁶⁹

---

⁵⁷ Andersson (m.fl.), *Kritiske hendelser – nye stemmer*, 15, 49.

⁵⁸ Andersson (m.fl.), *Kritiske hendelser – nye stemmer*, 208-209.

⁵⁹ Øystein og Brandal, *Det norske demokratiet og dets fiender*, 252.

⁶⁰ Sørensen, og Brandal, *Det norske demokratiet og dets fiender*, 257.

⁶¹ Sørensen, og Brandal, *Det norske demokratiet og dets fiender*, 257

⁶² Fangen, Katrine, «Mellom konspirasjonsteori og galskap» i Østerud, Svein (red.), *22. juli: Forstå, forklare, forebygge* (Oslo: Abstrakt forlag, 2012), 179.

⁶³ Fangen, «Mellom konspirasjonsteori og galskap», 178.

⁶⁴ Erdal, Marta Bivand, «Å våge å være norske sammen» i Syse, Henrik (red.), *Norge etter 22. juli.*

Forhandlinger om verdier, identiteter og et motstandsdyktig samfunn (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2018), 28.

⁶⁵ Erdal, «Å våge å være norske sammen», 33.

⁶⁶ Erdal, «Å våge å være norske sammen», 40.

⁶⁷ Erdal, «Å våge å være norske sammen», 35.

⁶⁸ Erdal, «Å våge å være norske sammen», 34.

⁶⁹ Erdal, «Å våge å være norske sammen», 38.

I sin artikkel fra 2018, har sosiolog Rojan Ezzati, med utgangspunkt i en rekke dybdeintervjuer, skrevet om hvordan uttrykk for «det kollektive ‘vi’» oppstod på tvers av etnisitet, religion og politisk tilhørighet i Norge etter 22. juli.⁷⁰ Her beskriver hun hvordan en ‘oss og dem’-dikotomi, som av og til virker splittende, fungerte samlende i befolkningen etter terroren.⁷¹ Samtidig skriver Ezzati at lettelsen over at gjerningsmannen «var den han var», kunne være «en indikasjon på de flyttbare grensene for nasjonen», og videre at «felleskapsreaksjonene [dermed] var betinget».⁷² At gjerningsmannen ikke var del av en organisert terrorgruppe, fikk flere til å se han som «et enkeltindivid, på utsiden av felleskapet».⁷³ Ezzati trekker ellers fram motsetningen mellom dem som så gjerningsmannen som psykisk syk, og dermed som en som hadde «lite med ‘oss’ å gjøre», kontra de som så han som «en etnisk norsk mann fra Oslo vest som ble inspirert av, og delte tankegods med, andre som fremdeles [var] del av samfunnet».⁷⁴ Avslutningsvis identifiserer Ezzati to hovedsyn på årsakene til terrorangrepet, hvor noen så det som «et resultat av mangelen på rom for meningsmangfold» for de innvandringskritiske, mens andre «som et resultat av mangelen på håndtering av eksisterende rasisme og en etnisk nasjonalisme».⁷⁵

Den offentlige debatten før og etter 22. juli har blitt behandlet av flere forskere. I 2018 beskrev PRIO-forsker Åshild Kolås debatten i sin artikkel, og her trekker hun fram debatter rundt politiets responstid og Breiviks tilregnelighet og straffeansvar som de fremste i norske avisers lederartikler, kommentarartikler og leserinnlegg mellom 2011 og 2014.⁷⁶ Mette Andersson har i sin artikkel fra 2012 beskrevet hvordan debatten om innvandring, rasisme og islam endret seg før og etter 22. juli.⁷⁷ Ifølge Andersson hadde debatten blant forskere og politikere gjennomgått en tydelig polarisering fra midten av 1990-tallet. Etter 11. september 2001 var islamkritikken blitt mer framtrødende i media, og samtidig mer normalisert. Dødsfallet til Eugene Obiora under en arrestasjon i Trondheim i september 2006, og kontroversene rundt at en ambulanse forlot Ali Farah i august 2007, førte riktignok til en ny diskusjon om institusjonell rasisme.⁷⁸ Andersson skriver at 22. juli-terrorangrepet «suspended the belief in Norwegian innocence and

---

⁷⁰ Ezzati, Rojan Tordhol, «Grenser for felleskap» i Syse, Henrik (red.), *Norge etter 22. juli. Forhandlinger om verdier, identiteter og et motstandsdyktig samfunn* (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2018), 48.

⁷¹ Ezzati, «Grenser for felleskap», 51.

⁷² Ezzati, «Grenser for felleskap», 55-56.

⁷³ Ezzati, «Grenser for felleskap», 56.

⁷⁴ Ezzati, «Grenser for felleskap», 56-57.

⁷⁵ Ezzati, «Grenser for felleskap», 63.

⁷⁶ Kolås, «Forståelsen av 22. juli», 112.

⁷⁷ Andersson, Mette, «The debate about multicultural Norway before and after 22 July 2011» i *Identities* 19/4 (2012).

⁷⁸ Andersson (m.fl.), *Kritiske hendelser – nye stemmer*, 48-50.

exceptionalism».⁷⁹ Terrorangrepet ble av media og offentligheten sett «as homegrown and thus requiring national introspection».⁸⁰ Enkelte kritiserte Fremskrittspartiet og media for å løfte fram eller normalisere negative holdninger rundt islam og innvandring.⁸¹ De som tidligere hadde kritisert islam, ble opptatt av å distansere seg fra Breivik, og samtidig å advare mot en innskrenkning av ytringsfriheten. Selv om debatten om innvandring en stund syntes å ligge brakk – kommunevalgkampen ble satt på vent i måned etter angrepet – fortsatte tonen å være hard. Ifølge Andersson, var det etter 22. juli likevel blitt mer oppmerksomhet i offentligheten rundt islamhat, rasisme og hatytringer.⁸²

Den etnisk norske terroren var et angrep på det ikke-etnisk norske. Angrepet førte til et nytt fokus på rasisme og islamhat, og endret synet på terror i det etnisk norske majoritets-‘vi’. Samtidig ble det store ‘vi’ et større vi, som i tiden etter 22. juli rommet muslimer i større grad enn tidligere.

Svensk korrekthet – et rasistisk begrep

Tre år etter terrorangrepet 22. juli, fikk begrepet hovedrollen i en svensk kritikk av norsk nasjonalisme. Under grunnlovsjubileumsåret 2014 – et år som skulle bli preget av nasjonal feiring – vekket utenrikskorrespondent Björn Lindahl, fra den forhenværende unionspartneren Sverige, stor debatt med sitt utspill om begrepet etnisk norsk.

På et frokostmøte i januar 2014, arrangert av tenketanken Civita, kritiserte den svenske Lindahl norske mediers bruk av begrepet etnisk norsk – et rasistisk begrep, slik Lindahl så det. På nettstedet Nettavisen uttalte han 21. januar at utbredelsen av begrepet kunne skyldes at nordmenn var «mer nasjonalistiske» enn andre.⁸³ Med Lindahls kritikk av begrepet som rasistisk, ble begrepsdebatten mer tilspisset.

Kommentator i *Vårt Land*, Jon Magne Lund, gjorde seg 31. januar noen tanker rundt Lindahls utspill.⁸⁴ «Når kan man kalle seg etnisk norsk i Norge», spurte Lund. Innledningsvis beskrev

---

⁷⁹ Andersson, «The debate about multicultural Norway before and after 22 July 2011», 424.

⁸⁰ Andersson, «The debate about multicultural Norway before and after 22 July 2011», 424.

⁸¹ Fangen, Katrine og Vaage, Mari, «‘The Immigration Problem’ and Norwegian Right-Wing Politicians» i *New Political Science* 40/3 (2018).

⁸² Andersson, «The debate about multicultural Norway before and after 22 July 2011», 422-424.

⁸³ Nettavisen, «← ‘Etnisk norsk’ er rasistisk», 21. januar 2014, <https://www.nettavisen.no/na24/--etnisk-norsk-er-rasistisk/3742995.html> (14.10.2020).

⁸⁴ Lund, Jon Magne, «‘Etnisk norsk’ fra vugge til grav» i *Vårt Land* 31. januar 2014.

han sin egen og kong Haralds familiebakgrunn – begge med utenlandske røtter. Han viste så til frokostmøtet i Civita hvor Björn Lindahl hadde deltatt to uker før.

Han poengterte at hos oss er uttrykket ‘etnisk norsk’ vanlig, men ‘etnisk svensk’ sjelden høres i Sverige, der det oppfattes som et rasistisk uttrykk. Lindahl mente at dette skyldes at nordmenn er mer nasjonalistiske. [...] Jeg mener at norsk nasjonalisme langt fra er så negativ som enkelte av våre kritikere vil ha det til. Men Lindahl har mye rett i at det knapt er mulig å bli regnet som ‘etnisk norsk’ i Norge.⁸⁵

Kommentator Lund var enig med Lindahl i at det kunne være vanskelig «å bli regnet som ‘etnisk norsk’». For å finne ut nærmere hva begrepet egentlig kunne bety, hadde Lund undersøkt saken og fort kommet over Språkrådsstriden fra 2006. Videre skrev Lund om den uheldige virkningen bruken av begrepen kunne ha.

Vi må vel være ærlige og si at innvandrere som utseendemessig ikke skiller seg stort fra Ola og Kari Nordmann, sjelden møter noen belastning eller forskjellsbehandling ved uttrykket ‘etnisk norsk’. Hvem tenkte på kong Olav som noe annet enn en vaskeekte nordmann, selv om hans far var dansk og moren engelsk?⁸⁶

Lund trakk implisitt fram hudfarge som en del av begrepet etnisk norsk, ved at de som «utseendemessig ikke skiller seg stort fra Ola og Kari Nordmann», som for eksempel kong Olav, lettere fikk passere som etnisk norsk. Selv syntes Lund at begrepet hadde lite relevans og nytte «i vår tid», og foreslo i stedet å snakke om «nær tilknytning til norsk kultur og Norge».

For en gangs skyld får vi bite i det sure eplet og lære av Sverige, der ‘etnisk svensk’ oppleves som en uting, gjerne med en rasistisk undertone. Selv vi som opplever den norske nasjonalismen som flere hakk bedre enn den svenske, behøver [vi] ikke ty til ‘etnisk norsk’ for å karakterisere våre landsmenn. Gode nordmenn er ikke lenger bare hvite, [...]. Og dette betyr altså ikke at en nordmann er uten norsk identitet og kultur og tilknytning til Norge.⁸⁷

Vårt Lands kommentator sluttet opp om Lindahls kritikk av sammensetningen etnisk norsk som et begrep med «en rasistisk undertone», med implisitte krav om de rette blodsband eller hvithet. Skikkelige nordmenn var «ikke lenger bare hvite», ifølge Lund.

Først i februar, i sin kommentarartikkel på trykk i *Ny Tid*, uttalte den svenske norgeskorrespondenten Björn Lindahl seg nærmere om sitt utspill.⁸⁸ Innledningsvis viste han

---

⁸⁵ Lund, «‘Etnisk norsk’ fra vugge til grav».

⁸⁶ Lund, «‘Etnisk norsk’ fra vugge til grav».

⁸⁷ Lund, «‘Etnisk norsk’ fra vugge til grav».

⁸⁸ Lindahl, Björn, «Norska tabu» i *Ny Tid* 7. februar 2014.

til artikkelen nettstedet Nettavisen hadde skrevet, hvor han hadde fått massiv kritikk i kommentarfeltet. Også i svenske nettavisers kommentarfelter hadde han blitt kraftig kritisert og hetset. Lindahl skrev videre at han måtte ha «hittat en öm tå i den innvandringskritiske delen av befolkningen i bägge länderna». Videre skrev Lindahl at han etter å ha flyttet til Norge tidlig lærte seg «att det var känsligt att kritisera landet – speciellt om man är svensk». Lindahl gikk så inn på sin kritikk av begrepet etnisk norsk.

Vad är det då jag har emot uttrycket ‘etnisk norsk’? Ingenting alls, om det används för att till exempel beskriva norskamerikaner i USA. Men när det används om majoriteten i ett land blir det mer problematiskt, eftersom det inte finns någon klar definition på vad som krävs för att få kalla sig etnisk norsk. Ofta används uttrycket på ett sätt som gör att jag får associationer till George Orwells roman Djurfarmen [...], med de bevingade orden: ‘Alla djur är lika, men en del djur är mer lika än andra.’⁸⁹

Det var som ullent majoritetsbegrep, at Lindahl kritiserte sammensetningen etnisk norsk. Ved å vise til sitatet fra George Orwells roman, understreket Lindahl hvordan begrepet i mange sammenhenger ga uttrykk for en dobbelkommunikasjon der alle kunne være norske, men at noen likevel kunne være ‘norskere’. Ved å se hvordan en slik begrepsbruk ville artet seg i et annet land, «ser man tydeligere det problematiske», mente Lindahl.

Kan man tala om ‘etniske amerikaner’ eller ‘etniske israeler’? Jag är inte den ende som är skeptisk. Statistisk Sentralbyrå i Norge använder inte uttrycket eftersom det inte finns någon klar definition. SSB har bare information om medborgarskap og fødselsland. ‘Etnisk norsk’ handlar om modersmål, kultur, utseende og genetisk bakgrund.⁹⁰

For Lindahl syntes etnisk norskhet å være knyttet til både kultur og genetikk. Lindahl skrev så at «uttrycket ‘etnisk norsk’» tilsynelatende «lanserades» i 1995 av Fremskrittspartiets Øystein Hedstrøm i hans innvandringsrapport.⁹¹

Under en TV-debatt om rapporten vecklade Carl I [sic] Hagen in sig i motsägelser. Han sa først att Jo Benkow (tidligere partiledare i Høyre och stortingspresident) var etnisk norsk. Lite senere i debatten sa Hagen att man måste bo i Norge minst tre-fyra generationer för att räknas som etnisk norsk.⁹²

---

⁸⁹ Lindahl, «Norska tabu».

⁹⁰ Lindahl, «Norska tabu».

⁹¹ Se kapittel 2.

⁹² Lindahl, «Norska tabu».

Lindhahl viste til partileder Carl I. Hagens utspill om Jo Benkow, med jødiske foreldre født utenfor Norge,⁹³ som både etnisk norsk og ikke-etnisk norsk. Videre skrev Lindahl om *Aftenpostens* kommentarartikkel til TV-utspørringen av Hagen.⁹⁴ Den svenske korrespondenten ble «nästen nostalgisk» av det han hadde lest, for her «stalls alle de kritiska frågorna som så ofta fattas idag». Selv om svensker ofte ble beskyldt for «vara allt för politisk korrekta» i ulike innvandringspolitiske spørsmål, mente Lindahl at det uansett var viktig å være bevisst på språkbruken. For hva man «inte passar på, smyer sig uttryck in som färgar hela debatten».

I Sverige talar till exempel Sverigedemokraterna inte om invandring, utan använder konsekvent ordet ‘massinvandring’. *Aftenpostens* förre debattredaktör Knut Olav Åmås hör till dem som skrivit att det ligger ett slags rastänkande som grund för begreppet etnisk norsk. Men sakta håller det på att glida in i tidningsspråket och uppfattas inte längre som värdeladdat.⁹⁵

Som i tilfellet med den økte bruken av «ordet ‘massinvandring’» i Sverige, var det også i Norge fare for en utglidning i «tidningsspråket». Lindahl viste til kommentarartikkelen av Knut Olav Åmås i etterkant av Språkrådsstriden i 2006, som en tid da det fortsatt hersket en kritisk distanse til begrepet. Men siden den gang syntes det å ha blitt mer allment og mindre «värdeladdat», mente Lindahl.

Den svenske begrepskritikken fra Björn Lindahl var dermed hardere enn det kritikken hadde vært tidligere. For første gang ble begrepet beskrevet som åpent rasistisk. Begrepsdebatten var med dette blitt mer høylytt. Lindahls kritiske bemerkning var likevel ikke slutten til begrepet etnisk norsk. Selv om bruksantallet fortsatte å synke, ble begrepet fortsatt brukt. Rapporten til Brochmann II-utvalget og utvalgsmedlem Asle Tojes dissens skulle i 2017 blåse nytt liv i en stadig mer tilspisset begrepsdiskusjon.

Velferdsstaten i framtiden – etniske nordmenn som ny minoritet?

I februar 2017 utløste Fremskrittspartipolitiker Asle Toje en større debatt med sin merknad i Brochmann II-utvalgets rapport om innvandringens bærekraft. I en kort bemerkning i rapporten,

---

⁹³ Store norske leksikon, «Jo Benkow», 21. mai 2013, https://nbl.snl.no/Jo_Benkow (12.10.2020).

⁹⁴ Artikkelen Lindahl henviser til er Aslak Bondes kommentarartikkel i *Aftenposten* 24. august 1995, «Hagen kan ha vunnet økt sympati». Se kapittel 2. For transkripsjon av deler av TV-utspørringen som ble sendt på NRK 23. august 1995, se innledning.

⁹⁵ Lindahl, «Norska tabu».

uttalte Toje sin bekymring for hvordan de etniske nordmennene kunne havne i mindretall i framtiden, og hvilke følger dette ville få for norsk kultur, tillitt og velferdsstat.

Det regjeringsoppnevnte Brochmann II-utvalget, ledet av sosiolog Grete Brochmann, var det andre utvalget som skulle behandle konsekvensene av innvandring til Norge. Det første Brochmann-utvalget, oppnevnt av Stoltenberg-regjeringen i mai 2009, hadde undersøkt velferdsstatens bærekraft og innvandringens økonomiske konsekvenser.⁹⁶ Brochmann II, oppnevnt i desember 2015, fikk i oppdrag å også undersøke problemstillinger rundt kultur og tillitt. I konklusjonen skrev utvalget at en kombinasjon av økt ulikhet og innvandring i framtiden kunne være skadelig for nivået av tillitt i det norske samfunnet, og at det måtte stilles tydelige krav til innvandrere.⁹⁷ Statsviter og utvalgsmedlem Asle Toje tok i vedlegget til rapporten dissens fra utvalgets konklusjon. Toje skrev at utvalget ikke hadde tatt hensyn til «at etniske nordmenn [...] vil komme i mindretall, noe som er interessant siden dette er en nødvendig konsekvens dersom dagens innvandringspolitikk videreføres».⁹⁸

Slik var Toje dermed bare en i rekken av bekymrede Fremskrittspartipolitikere som Øystein Hedstrøm og Per Sandberg, som altså ytret den samme bekymringen i henholdsvis 1995 og 2003.⁹⁹ I 2017 var det Tojes tur. Nok en gang bekymret en politiker fra Fremskrittspartiet seg for de etniske nordmenns framtid, men denne gangen ble debatten i større grad en tidligere en debatt om begrepet i seg selv.

Allerede dagen etter offentligjøringen av rapporten 1. februar, hadde *Dagens Næringsliv* et intervju med Toje på trykk.¹⁰⁰ Toje, som ble introdusert som forskningsdirektør ved Nobelinstituttet, meddelte til *Dagens Næringsliv* at utvalget «tar feil når det gjelder framskrivninger av antall innvandrere», og igjen at «etniske nordmenn vil havne i mindretall i fremtiden». Avisen viste innledningsvis til Tojes merknad i NOU-dokumentet, hvor utvalget ifølge Toje «simpelthen stipulerer at innvandringen vil avta». Toje mente at innvandringen ikke ville minske og at dette ville føre til at etniske nordmenn ville komme i mindretall på sikt. Han

---

⁹⁶ NOU 2011:7 (2011), *Velferd og migrasjon – Den norske modellens framtid*, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

⁹⁷ NOU 2017: 2 (2017), *Integrasjon og tillit: Langsiktige konsekvenser av høy innvandring*, Justis- og beredskapsdepartementet.

⁹⁸ NOU 2017: 2 (2017), 187.

⁹⁹ Se kapittel 2.

¹⁰⁰ Gjerstad, Tore, Skard, Kristian og Buanes, Frode, «Hevder etniske nordmenn blir en minoritet» i *Dagens Næringsliv* 2. februar 2017.

fortalte videre til *Dagens Næringsliv* at dette i sin tur ville føre til en svekkelse av «den norske kulturen».¹⁰¹

– Kombinasjonen av gode velferdsordninger og en ganske snill flyktningpolitikk vil ha en konsekvens for norsk kultur. Norge vil ikke være det samme dersom etniske nordmenn i fremtiden vil være den største minoriteten, sier Toje. Han mener at utvalget på dette punktet rett og slett ikke har gjort jobben sin [...].¹⁰²

I intervjuet advarte Toje mot at Norge ikke lenger ville «være det samme» hvis de etniske nordmennene kom i mindretall, og dermed bli «den største minoriteten». Hvem de etniske nordmennene var, bortsett fra at de var en nåværende majoritet, syntes ikke klart. Toje uttalte seg videre til *Dagens Næringsliv* om begrepet kultur.

– I mandatet [fra Solberg-regjeringen] så nevnes ordet kultur tre ganger, mens vi velger å ta den akademisk og politisk skoleflinke holdningen at man liksom later som at Norge ikke er et land med kultur. Norge har kultur på lik måte som russere har kultur eller somaliere har kultur. Og hva med denne kulturen? Hvordan skal den kunne videreføres? Nasjonalstaten er et hjem for den norske kulturen og for det norske folk, sier Toje.¹⁰³

Uten å presisere sin egen definisjon av begrepet kultur, uttalte Toje til *Dagens Næringsliv* at utvalget «later som at Norge ikke er et land med kultur». Videre mente Toje at staten skulle være et hjem for norsk kultur og «det norske folk».

Tojes dissens vekket både oppmerksomhet og kritiske innvendinger. Kommentator i *Dagsavisen*, Hanne Mauno, gjorde seg sine tanker rundt Tojes utsagn om etnisk norske nordmenn. Med ironisk brodd dekonstruerte hun begrepet. Mauno spurte seg selv om hun egentlig var «norsk nok», og trakk først fram sin eget etternavn.

Allerede der blir man jo straks mistenksom. Det høres jo ikke etnisk norsk ut i det hele tatt. [...] Jeg har også en samisk tippoldemor, og hvordan er det med samene – regnes egentlig de som etnisk norske? De tilhører en urbefolkning som har levd på norsk territorium i tusenvis av år, men likevel?

Mauno berørte her forholdet mellom det samiske og det norske. Selv om samene «har levd på norsk territorium i tusenvis av år», var det trolig ikke nok for å bli regnet som etnisk norsk,

---

¹⁰¹ Gjerstad, Skard og Buanes, «Hevder etniske nordmenn blir en minoritet».

¹⁰² Gjerstad, Skard og Buanes, «Hevder etniske nordmenn blir en minoritet».

¹⁰³ Gjerstad, Skard og Buanes, «Hevder etniske nordmenn blir en minoritet».

trodde hun. Men Mauno hadde også andre slektninger, som kanskje kunne gjøre slektstreet etnisk norsk nok.

Så har jeg heldigvis også en oldefar fra ei traust bygd i Telemark, der de sikkert har vært etnisk norske siden jernalderen. Dessverre gikk han hen og giftet seg med datteren til en rufsete, lett alkoholisert svensk sjømann, [...]. For å oppsummere: Mitt etniske regnskap ser slett ikke bra ut: Alt virker så rotete, og jeg tviler sterkt på at jeg kan kalle meg selv etnisk norsk. Er det flere som meg, kan det jo se ut til at de etnisk norske er i klart mindretall i Norge allerede.¹⁰⁴

Etter å ha gjort sitt «etniske regnskap», kom Mauno fram til at etnisk norskhet i hennes tilfelle sannsynligvis var utenfor rekkevidde. Ved å løfte fram sine egne slektsbånd, understreket Mauno de konstruerte aspektene ved etnisk norsk som begrep eller som biologisk størrelse. Slik syntes begrepet i beste fall å være upresist, eller til og med meningsløst.

Noen uker senere fortsatte debatten om begrepet. I en kommentarartikkel i *Dagbladet* kommenterte forfatter Cathrine Sandnes merknaden til Toje om at etniske nordmenn kunne bli en minoritet i framtiden. Stilen her var mer personlig enn humoristisk. Sandnes mente det var mye «man kan stusse på» med Tojes utsagn, blant annet «ideen om kultur som statisk». Ellers var «begrepet 'etniske nordmenn'» noe Sandnes, født i Sør-Korea,¹⁰⁵ syntes virket underlig og upresist.

Det er vanskelig å vite hva Toje selv legger i begrepet, siden han ikke tar seg bryet med å definere det nærmere. Men det er ikke urimelig å anta at det ligger en forestilling om tre til fire besteforeldre som er først i Norge, til nød i Sverige eller andre land som kjennes nært nok.¹⁰⁶

Sandnes skrev at begrepet etnisk nordmann ofte ble forstått «som en penere måte å ordlegge seg på når man vil skille hvite nordmenn fra brune nordmenn».

'Ekte nordmenn' som man kalte det da jeg var liten, og selv om de ikke sa det eksplisitt, så skjønnte jeg jo at det var en måte å fortelle meg at jeg var 'fake' eller annenrangs. Hvis vi nå er enige om at jeg er en ikke-etnisk nordmann, mens mannen min (blond, blåøyd, pen) er det, kan det godt tenkes at barna våre heller ikke passerer som etniske nordmenn. Jeg må innrømme at jeg aldri har tenkt på det som et problem [...]. Og jeg har i hvert fall ikke tenkt at vi, døtrene mine og jeg, vil kunne oppleves som en trussel – eller 'akutt utfordring' for norsk kultur.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ Mauno, Hanne, «Norsk nok?» i *Dagsavisen* 4. februar 2017.

¹⁰⁵ VG, «Tilbake til sitt Korea», 23. februar 2003, <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/wEE51d/tilbake-til-sitt-korea> (12.10.2020).

¹⁰⁶ Sandnes, Cathrine, «Født norsk eller blitt norsk» i *Dagbladet* 18. februar 2017.

¹⁰⁷ Sandnes, «Født norsk eller blitt norsk».

Som «ikke-etnisk nordmann» og mor, understreket Sandnes det absurde ved at hun og døtrene kunne «oppleves som en trussel» av enkelte, eller for Toje – som kommentarartikkelen syntes å være adressert til – som en «‘akutt utfordring’ for norsk kultur», slik hun forstod Toje.

Jeg skjønner at vi, med våre dominante gener for mørkt hår og brune øyne, på sikt kan bidra til færre naturlig blonde skjønnheter. Men er det kulturen man er redd for, er det lite å frykte fra denne kanten – for å si det sånn. Jeg trodde vi hadde en avtale om at vi kan bli norske, selv om vi ikke er født norske, og at den norske identiteten ikke kan tas fra deg med et pennestrøk, et regjeringsskifte eller et fall i oljeprisen.¹⁰⁸

Sandnes skrev at hun ikke tenkte at Toje «har noe i mot sånne som meg, altså fargede nordmenn», og trodde heller det hele skyldtes «språklig slurv eller akademisk sleiv». Likevel stusset hun over at Toje fortsatt ikke hadde presisert «hvem han snakker om», eller forklart nærmere hvorfor det var «kritisk i seg selv om ‘etniske nordmenn’ skulle komme i mindretall».

Hvis [Toje] mener at vi undervurderer etnisitetens betydning i dagens Norge – at det ikke er nok å lære språket, tilegne seg kulturen, delta i samfunnet og føle tilhørighet til landet – bør han være redelig nok til å si det, begrunne det og diskutere det. Forhåpentlig vil han også være villig til å høre på hvorfor dette er en svært ubehagelig og dypt personlig kategorisering for mange av oss: Vi som er norske, som ikke har noe alternativ til det norske, har ikke noe annet ‘hjem’ å dra tilbake til når etniske nordmenn oppfordrer oss til det. Og hadde vi kunnet, så hadde vi ikke villet. For der er vi enige, vi som har blitt norske og de som syns man bør være født norsk: Det finnes ikke et sted vi heller vil være enn akkurat her.¹⁰⁹

Sandnes ba Toje forklare hvorfor han hadde benyttet begrepet etnisk norsk, «en svært ubehagelig og dypt personlig kategorisering». Begrepet framstod her som et rasebegrep med svært ekskluderende effekt. Kritikken av begrepet hadde videre en personlig vinkling.

Selv om kritikken av Tojes utspill var omfattende, var det også de som rykket ut i forsvar for Toje, eller hadde andre synspunkter. Et av medlemmene i Brochmann II-utvalget, forfatter Sylo Taraku, hadde på trykk en kronikk i VG 26. februar.¹¹⁰ Taraku bemerket innledningsvis at «bruken av begrepet ‘etniske nordmenn’» hadde vekket stor debatt, og at mange som regnet seg som norske kunne føle seg ekskludert. Brochmann II-medlemmet skrev videre at hvilke

---

¹⁰⁸ Sandnes, «Født norsk eller blitt norsk».

¹⁰⁹ Sandnes, «Født norsk eller blitt norsk».

¹¹⁰ Taraku, Sylo, «Kommer det egentlig noe godt ut av å forsøke å definere hvem som er ‘etnisk norsk?’» i VG 26. februar 2017.

befolkningsgrupper «som kommer i flertall», og når «det eventuelt skjer», ikke bare handlet om «innvandringstempoet», men også om «definisjoner».

Teknisk sett er det bare de som har innvandret til Norge, for eksempel en som meg, som er innvandrere. Etterkommere er personer som er født i Norge med innvandrerforeldre, slik som mine barn. Hva med deres etterkommere, vil mine barnebarn være etnisk norske? Det avhenger kanskje av graden av assimilasjon. Blandingsekteskap er et tegn på assimilasjon, men det er ikke trenden nå.¹¹¹

Om Tarakus barnebarn ville «være etnisk norske», syntes å være et åpent spørsmål. Taraku trakk fram såkalte blandingsekteskap som «et tegn på assimilasjon», og som en inngang til etnisk norskhet. Om dette var en biologisk eller kulturell norskhet, framkom ikke eksplisitt. Taraku skrev videre at begrepet etnisk var ganske nytt i norsk sammenheng og veldig lite brukt for tretti år siden, og at det vanligvis var «minoriteter som er opptatt av etnisk identitet».

Majoritetsbefolkninger representerer den dominerende kulturen og har ikke behov for etnisk identifisering. [...] Det norske flagget, nasjonaldagen, de nasjonale heltene og så videre er automatisk symboler for hele nasjonen, også for minoritetsgrupper. Et etnisk mangfold endrer ikke på det. Hva er det man så bekymrer seg for? Selvsagt er da heller ikke Toje opptatt av hudfarge og utseende, hans poeng er at norsk kultur er mye mer enn noen frihetsverdier. For å redusere spenningene og øke samfunnets absorberingsevne i møte med innvandring, argumenterer han blant annet for tydeligere forventninger om at innvandrere tilpasser seg norsk kultur og norske verdier. Resten av utvalget deler bekymringen over at større kulturelt mangfold kan svekke tilliten, og at samfunnets absorberingskapasitet er begrenset.¹¹²

Taraku framla et forsvar for Toje, som ifølge Taraku ikke opptok seg med «hudfarge og utseende», men «norsk kultur og norske verdier». Taraku så dermed ut til å tolke Tojes etniske nordmenn som 'kulturelle nordmenn' uten spesielle krav til blodsband. Videre i kronikken advarte Taraku mot en overdreven debatt om etnisitet og grenser.

Debatten i seg selv kan også ha en stor betydning. For eksempel kan en diskusjon om etnisitet virke mot sin hensikt. Det er bedre å diskutere hva man er redd for å miste, og hva man ønsker å ta vare på og eventuelt hvordan, enn å forsøke å trekke en klar grense mellom den opprinnelige befolkningen og de med røtter fra utlandet. [...] Solidaritet og patriotisme forutsetter ikke etnisk

---

¹¹¹ Taraku, «Kommer det egentlig noe godt ut av å forsøke å definere hvem som er 'etnisk norsk'?».

¹¹² Taraku, «Kommer det egentlig noe godt ut av å forsøke å definere hvem som er 'etnisk norsk'?».

likhet. Begrepet norsk kan ikke i dag forutsette norsk avstamning, det å være hvit eller kristen. Det mest avgjørende bør være tilknytningen til landet, lojaliteten og tilhørighetsfølelsen.¹¹³

Ifølge Taraku var ikke norskhet biologisk eller religiøst fundert, som han implisitt viste til at enkelte ville mene. Det tidligere medlemmet i Brochmann II-utvalget, mente heller at norskhet måtte handle om tilknytning og tilhørighet.

Sosialantropolog Thorgeir Kolshus engasjerte seg også i debatten, og kommenterte Tojes merknad i sin kronikk i *Aftenposten* 6. mars.¹¹⁴ Han bemerket at Tojes fravær i debatten hadde gitt «altfor fritt spillerom for assosiasjoner hos både leg og lærd» for hva budskapet i Tojes merknad kunne ha vært. Kolshus var skeptisk til Tojes kulturbegrep, og syntes det var rart at Toje hadde en «mytisk forståelse av kultur og nasjon» – ulikt moderne faghistorikere ellers, ifølge Kolshus. Sosialantropologen skrev så om begrepet etniske nordmenn, som han mente hadde utløst en «påfallende konkretiseringsangst, for alle aktører».

De mange som anser at de er enige med ham, har stort sett nøydt seg med å si at ‘alle vet hva vi mener med etniske nordmenn’, mens kritikerne gjennomgående har forholdt seg til begrepet som om de hadde fått en brennmanet i fanget. Elefanten i rommet for begge parter virker å være hudfarge.¹¹⁵

Kolshus skrev at begge sider i debatten om begrepet hadde unnlatt å snakke om hudfarge. For å illustrere hvordan dette, tok han opp adopsjon. En hvit adoptert ville ha lettere for å passere som etnisk norsk enn en ikke-hvit, mente Kolshus.

Og hvis det er slik at en asiaadoptert nordmann kan trekke i bunad to ganger i året, nesten beherske sidemålsformen og kongerekken, ha gårdsbruksetternavn, syv av åtte oldeforeldre fra bygda, et nærmest religiøst forhold til 2. pinsedag som helligdag og dårlig samvittighet for å sitte inne en solskinsdag, uten at personen, og kanskje ikke engang dennes barn eller enda senere etterkommere, regnes som ‘etnisk norsk’ – ja, da er det sannelig ikke rart vi møter flakkende blikk når noen blir bedt om å klargjøre hva de legger i begrepet.¹¹⁶

Kolshus skrev at elefanten i rommet «virker å være hudfarge», og understreket dette med sitt eksempel på en ikke-hvit «asiaadoptert nordmann», som til tross for å oppfylle en rekke ‘norskhetsparametere’ ikke ville få lov til å passere som etnisk norsk av kritikere. Forvirringen rundt etnisitetsbegrepet var ifølge sosialantropologen ganske stort. Men heldigvis, mente

---

¹¹³ Taraku, «Kommer det egentlig noe godt ut av å forsøke å definere hvem som er ‘etnisk norsk?’».

¹¹⁴ Kolshus, Thorgeir, «Hudfarge er elefanten i rommet» i *Aftenposten* 6. mars 2017.

¹¹⁵ Kolshus, «Hudfarge er elefanten i rommet»

¹¹⁶ Kolshus, «Hudfarge er elefanten i rommet».

Kolshus, kunne samfunnsvitenskapen «by på klare svar», for Fredrik Barths etnisitetsteorier viste nemlig hvordan en etnisk gruppe eksisterte «kun gjennom den kontrasten medlemmene opplever og uttrykker i møte med andre». Kolshus skrev videre at det å bli fortalt som ikke-etnisk norsk at man utgjør en trussel for tilliten i samfunnet, ville ødelegge den samme tillitten og samtidig Tojes ønske «om å bevare ‘tykk norsk kultur’»

Det er her antropologisk etnisitetsteori kan berolige både Toje og kritikerne: Med vår forkjærlighet for forskjellsdannelse, vil kategorien ‘etnisk nordmann’ etter alle solemerker være like sosialt relevant ved neste århundreskifte; og det er nesten like sikkert at hvithet ikke vil være en forutsetning for å bli regnet som etnisk norsk. Så min anbefaling til Toje er at han legger sin intellektuelle tyngde inn i kampen for de mange umistelige kvalitetene ved norsk kultur.¹¹⁷

Kolshus trodde etnisk norsk som begrep ville leve videre, men spådde samtidig at et kriterium om hvithet med tiden ville falle fra. Sosialantropolog Kolshus var også kritisk til begreper som minoritetsspråklig og flerkulturell, «begreper som i utgangspunktet var ment beskrivende, men som lett får et eget liv som betegnelse på egenskaper ved individer».

Debatten om Tojes utspill fortsatte. Forsker Marta Bivand Erdal hadde en kronikk i *Dagbladet* 9. mars.¹¹⁸ I sin forskning på forestillinger om norskhet blant elever i den videregående skolen, hadde hun funnet «usikkerhet om hva det etnisk norske er», og frustrasjon over en ullen begrepsbruk «med ekskluderende effekt». Elevene hadde blant annet diskutert om etnisk norskhet kunne være «genetisk definert».

Elevene beskrev ikke seg selv som etnisk norske, men som norske. [...] Oppslutningen om en genetisk definert etnisk norskhet, som en meningsfylt størrelse, var veldig lav blant de nesten 300 elevene i vår studie, selv om den også finnes. Det politiske landskapet, med et uavklart forhold mellom det (etnisk) norske som foranderlig, og som en absolutt størrelse basert på avstamning, preger også dagens unge.

Erdal løftet her fram hvordan «et uavklart forhold» mellom en dynamisk og en biologisk forståelse av «det (etnisk) norske», gjorde inntrykk på elevene i forskningsprosjektet. Erdal viste også til den siste debatten om begrepet etnisk norsk, hvor enkelte, som Cathrine Sandnes, hadde etterspurt en begrepsoppklaring, mens andre – de som mente «at ‘etniske nordmenn’ trues av innvandring» – som Asle Toje, hadde brukt det uten noen definisjon. Erdal skrev videre

---

¹¹⁷ Kolshus, «Hudfarge er elefanten i rommet».

¹¹⁸ Erdal, Marta Bivand, «Sammensatt norskhet» i *Dagbladet* 9. mars 2017. Den samme Erdal som skrev «Å våge å være norske sammen» i Syse, Henrik (red.), *Norge etter 22. juli. Forhandlinger om verdier, identiteter og et motstandsdyktig samfunn* (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2018).

at mange feilaktig omtalte framtidige innvandrere, eller barnebarn av 1970-tallets arbeidsinnvandrere, «som om dette var én meningsfylt gruppe».

Ethvert forsøk på å definere etnisitet ut ifra avstamning over generasjoner, [...] må nødvendigvis bære galt av sted. [...] For vi vet fra genetisk forskning at folkegrupper ikke kan skilles absolutt fra hverandre. Gjennom historien har mennesker flyttet, [...]. Mennesker har også fått barn med hverandre, slik at spørsmål om avstamning fort blir veldig kompliserte, straks man beveger seg tre-fire-fem generasjoner bak i tid. Mange her til lands kan finne fram til sine slektstrær, men like mange møter hull og mysterier i kirkebøkene, [...]. Det 'etnisk norske' – som andre etniske grupper – er foranderlig, og ingen absolutt størrelse.¹¹⁹

Forskeren Erdal viste til hvordan mange ville få problemer med å bevise en ren etnisk norsk avstamning. Etnisk norskhet var dessuten «foranderlig, og ingen absolutt størrelse». Erdal skrev videre om selve begrepsdebatten.

Kampen for å forsvare det 'etnisk norske' er i dag betent, aller mest fordi spørsmål om avstamning og hudfarge blir sauset sammen med spørsmål om kultur og religion. Et ønske om å beskytte det nasjonale fellesskap, [...] framstår som legitimt. Men budskapet utfordres av en uklar definisjon av 'mindretallet av etniske nordmenn' det henvises til. Denne følger av en forståelse av nasjoner som statisk og uforanderlig over tid: kulturelt, verdimessig, men også med tanke på hudfarger. Sånn vet vi at det ikke er.¹²⁰

Erdal trakk fram likestilling som et eksempel på slik verdimessig endring. Tojes bruk av begrepet etniske nordmenn, ble av Erdal opplevd som både upresis, og som forbundet med hudfarge. Videre pekte hun på hvordan debatten om etnisk norskhet, og en parallell sak hvor en hel familie hadde mistet sine norske statsborgerskap,¹²¹ kunne få mange innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre til å føle «at tilhørigheten til Norge settes mer på prøve i dag enn før».

Forvirringen som råder om det etnisk norske er ikke konstruktiv. Imidlertid kan fellesskapets kraft mobiliseres konstruktivt. Dette fordrer et oppgjør med hva slags forestillinger om fellesskapet den enkelte vil stille seg bak.¹²²

---

¹¹⁹ Erdal, «Sammensatt norskhet».

¹²⁰ Erdal, «Sammensatt norskhet».

¹²¹ Aftenposten, «Familie på 12 mister statsborgerskapet etter 27 år i Norge», 22. februar 2017, <https://www.aftenposten.no/norge/i/zo7Qw/familie-paa-12-mister-statsborgerskapet-etter-27-aar-i-norge> (14.10.2020).

¹²² Erdal, «Sammensatt norskhet».

Usikkerheten rundt etnisk norskhet var «ikke konstruktiv», mente Erdal. For å styrke et større norsk fellesskap, måtte man ha mer bevissthet rundt begrepsbruken, ifølge forskeren.

Et nødvendig skritt er kritisk refleksjon over bruken av ‘etnisk norsk’: Mener man en norskfødt person, eller en med fire norskfødte besteforeldre, eller mener man hvit? Når og hvordan er dette relevant? [...] Etnisitet er ikke en absolutt størrelse, men menneskers erfarte samhold i grupper er viktig og reelt. Dette er mobiliseringskraften nasjonalstater trekker på.¹²³

Erdal ba om «kritisk refleksjon over bruken av ‘etnisk norsk’». Hun understreket flertydigheten i begrepet, og advarte implisitt mot hvordan dette kunne skade samholdet og «mobiliseringskraften» i nasjonalstaten Norge. En søken etter etnisk norskhet syntes ikke bare å være nytteløs, men også direkte skadelig for det norske samfunnet.

Etter å ha holdt en lav profil i en måneds tid, svarte Asle Toje tilslutt på kritikken i sin kronikk i *Aftenposten* 11. mars.¹²⁴ Toje skrev her at mange kunne ha «spart seg møye ved å slå opp fremmedord de ikke er helt sikre på». For kritikken hadde dreid seg om bruken hans av «ordet etnisitet, et begrep enkelte forveksler med rase», mente Toje. Definisjonen fra Oxford-ordboken, om etnisitet som «‘tilhørighet til en sosial gruppe som har en felles nasjonal eller kulturell tradisjon’», var krystallklar.

Dette med at innvandrere i tredje og fjerde generasjon ikke skal regnes som etnisk norske, er simpelthen tillagt meg. Det står ikke noe slikt i merknaden eller i Dagens Næringsliv, det eneste intervjuet jeg har gitt om rapporten. [...] Vil en mye større innvandrerbefolkning være problematisk? Ikke om vi lykkes med integreringen.¹²⁵

Toje skrev videre at han var utsatt for en «kronikkversjon av hviskeleken», og tok avstand fra påstanden om at «innvandrere i tredje og fjerde generasjon» ikke var etnisk norske. Utover å definere etnisitet som «tilhørighet til en sosial gruppe» med felles tradisjoner, utypet ikke Toje videre hvordan en slik tilhørighet ville arte seg konkret.

Etter Tojes svar på kritikken, avtok selve begrepsdebatten en del. I april hadde *Aftenposten* på trykk et intervju med fysiker og NRK-programleder Selda Ekiz.¹²⁶ Her fortalte hun blant annet om hvordan hun, som barn av tyrkiske innvandrere som hadde kommet til Norge på 1970-tallet, hadde opplevd debatten om begrepet.

---

¹²³ Erdal, «Sammensatt norskhet».

¹²⁴ Toje, Asle, «Gjennom å behandle norsk kultur som et ikke-tema, kan vi komme i den situasjon vi ser i Sverige» i *Aftenposten* 11. mars 2017.

¹²⁵ Toje, «Gjennom å behandle norsk kultur som et ikke-tema, kan vi komme i den situasjon vi ser i Sverige».

¹²⁶ Fossen, Erik, «Norsk nok for påsken» i *Aftenposten* 7. april 2017.

Når samfunnsdebattanter så trekker skillelinjer mellom barn av innvandrere og det de kaller 'etnisk norske', blir det ekstra ubehagelig mellom barken og veden. – Det treffer meg veldig. Jeg føler meg norsk, men skjønner ikke hva jeg skal gjøre for å være mer norsk. Jeg står på ski og formidler TV til norske barn og minoritetsbarn – som i mine øyne alle er norske barn, sier Ekiz.¹²⁷

Ekiz beskrev her hvordan etnisk norsk som begrep kunne virke ekskluderende. Både «norske barn og minoritetsbarn» var like norske, mente hun. Videre i intervjuet med *Aftenposten*, viste Ekiz til Statistisk sentralbyrås kategorier og begreper.

– Men når Statistisk sentralbyrå driver med sine statistikker, så kommer jeg inn under 'innvandrere'-kategorien. Selv om jeg aldri har innvandret, jeg er førstegenerasjons nordmann. Det føles urettferdig, ikke sant? Da blir jeg veldig sinna, sitter hjemme og hytter med neven. [...] – Jeg skjønner ikke hvor grensen går, liksom. Det er forvirrende – og så splitter det folk. Jeg er norsk, men jeg er ikke *bare* [sic] norsk. Dere er jo ikke bare nordmenn, dere heller. Hver familie har sin greie, min har tilfeldigvis røtter fra et annet land.¹²⁸

Ekiz uttalte at hun var «norsk», men samtidig «ikke *bare* norsk». Hun definerte seg som «førstegenerasjons nordmann», og ønsket ikke å bli ansett som innvandrere. Grensene for norskhet var «forvirrende» og splittende, sa NRK-programlederen til *Aftenposten*, og understreket dermed tvetydigheten og konfliktaspektet ved etnisk norsk som begrep.

Brochmann II-medlem Tojes dissens satt for alvor usikkerheten rundt begrepet etnisk norsk og grensene for norskhet i fokus. Den fornyede begrepsdebatten var mer dyptgående enn tidligere, og flere aktører hadde kritiske innvendinger til begrepet som de opplevde som ekskluderende og upresist. Slik syntes begrepet å ha blitt tilført nye erfaringslag, med mer kontroversielt innhold. Ett og et halvt år senere, i 2018, skulle bruken av begrepet etnisk norsk endte i et tilsynelatende havari.

Kronisk norsk – mot et begrepshavari

Med kritikken av begrepsbruken til Inger-Marie Ytterhorn, tidligere stortingsrepresentant for Fremskrittspartiet og medlem i Nobel-komiteén, så historien om begrepet etnisk norsk ut til å ende i et kollaps. På sosiale medier i november 2018 hadde Ytterhorn etterlyst en etnisk norsk leder «med kronisk norsk bakgrunn» til ledervervet av Oslos 17. mai-komiteen for feiringen i

---

¹²⁷ Fossen, «Norsk nok for påsken».

¹²⁸ Fossen, «Norsk nok for påsken».

2019 – framfor srilankiskfødte Kamzy Gunaratnam, varaordfører i Oslo og overlevende fra Utøya.

Mandag 5. november skrev *Aftenposten* om utnevnelsen av Gunaratnam, og at hun lørdag selv hadde delt nyheten på sin egen Facebook-side.¹²⁹ Avisen dro parallellen til pakistanskfødte Rubina Rana, som i 1999 hadde mottatt drapstrusler for å gjøre det samme. Det hadde vært mange som gratulerte varaordføreren på Facebook, men «én person ønsket ikke å gratulere».

Frps tidligere stortingsrepresentant og medlem av Nobelkomiteen frem til siste årsskifte, Inger-Marie Ytterhorn, hadde følgende hilsen: ‘Litt spesielt at det stadig er innvandrere som skal lede 17-mai komiteen. Skulle tro at etnisk norske, med kronisk norsk bakgrunn, ville være bedre skikket til akkurat dette vervet?’¹³⁰

Aftenposten gjenga her Ytterhorns etterlysning av «etnisk norske, med kronisk norsk bakgrunn», som Ytterhorn mente var mer passende kandidater til ledelsen av Oslos 17. mai-komité. Det etnisk norske var også her en uklar størrelse, men likevel det motsatte av «innvandrere», uten en «kronisk norsk bakgrunn». Begrepet etnisk norsk framstod, gjennom Ytterhorns bruk, som en slags konstant norskhet ‘over tid’, men også som en kvalitativt bedre norskhet – en bakgrunn mer «skikket» til ledere av norske 17. mai-komiteer.

Reaksjonene på Ytterhorns kommentar lot ikke vente på seg. Særlig sammensetningen «kronisk norsk» fikk mye oppmerksomhet. Ifølge *Aftenposten* mente flere at kommentaren var rasistisk.

Flere mente uttalelsen var rasistisk og ba Ytterhorn forklare hva hun legger i uttrykket ‘kronisk norsk’. Etter et døgn svarte Ytterhorn [...] på Facebook: ‘Hva er rasistisk, ‘kronisk’ eller ‘norsk’? Kamzy er helt sikkert en dyktig og flott dame, men for meg virker det mere naturlig at en etnisk nordmann – og aller helst en Osloborger – leder 17. mai komiteen i Oslo. Hvis det er rasistisk – så ok.’ *Aftenposten* har [...] ikke lyktes med å få en kommentar fra Ytterhorn.¹³¹

Ytterhorns etterlysning etter «etnisk norske» 17. mai-komiteledere, og at det ville vært mer naturlig med «en etnisk nordmann» som leder, møtte massiv kritikk. Varaordfører Gunaratnam, som kom fra Sri Lanka til Norge da hun var tre år gammel,¹³² svarte til *Aftenposten* at kommentaren var rasistisk.

---

¹²⁹ Lundgaard, Hilde og Spence, Thomas, «‘Skulle tro at etnisk norske ville være bedre skikket’» i *Aftenposten* 5. november 2018.

¹³⁰ Lundgaard og Spence, «‘Skulle tro at etnisk norske ville være bedre skikket’».

¹³¹ Lundgaard og Spence, «‘Skulle tro at etnisk norske ville være bedre skikket’».

¹³² Oslo kommune, «Varaordfører Kamzy Gunaratnam», ukjent dato, <https://www.oslo.kommune.no/politikk/bystyret/ordforeren/varaordforeren/> (18.09.2020).

– Hun sier rett ut at en med etnisk norsk bakgrunn er bedre skikket enn meg til å lede en komité. Det er rasisme. Varaordføreren understreker at hun personlig ikke blir såret. – Men jeg blir provosert. Hun gjør ungdom som ønsker å ta roller i Oslo, usikre. Dette handler ikke bare om meg, men at hun sprer holdninger som ikke kan aksepteres.¹³³

Gunaratnam uttalte til avisen at hun var glad for «den massive støtten» hun hadde fått, men ba samtidig om svar på hva Fremskrittspartiet sentralt mente om det Ytterhorn hadde skrevet på Facebook. Budskapet i uttalelsen «rammer flere enn meg», mente varaordføreren. Siv Jensen tok avstand fra kommentaren.

– Jeg tar avstand fra denne kommentaren og er sterkt uenig med Inger-Marie Ytterhorn. Kommentaren er grov og langt over streken. Jeg synes ikke den representerer Inger-Marie Ytterhorn slik jeg har kjent henne i mange år, sier Frp-leder Siv Jensen [...].¹³⁴

Som partileder Siv Jensen, reagerte også andre på kommentaren til Ytterhorn. Lederartikkelen til *VG* 6. november var svært kritisk.¹³⁵

At en erfaren parlamentariker og nåværende bydelspolitiker i Oslo uttrykker grums som dette i et offentlig innlegg i 2018, burde bekymre oss alle. [...] I den grad noe er 'litt spesielt' i dette, er det helst at et mangeårig medlem i Den norske Nobelkomité mener at etnisitet er grunnlag for skikkethet i et folkevalgt verv.¹³⁶

På lederplass skrev *VG* videre at mange ikke tok kommentaren særlig seriøst fordi den bar på åpenbare «antikverte holdninger», og fikk Ytterhorn til å fremstå med «et marginalt menneskesyn», som ellers bare fant støtte på det høyreorienterte nettstedet Resett og blant andre «ytterliggående». Selv om både Siv Jensen og partifelle Sylvi Listhaug hadde tatt avstand fra utspillet til Ytterhorn, stod hun selv fast på det hun hadde sagt. Videre i lederartikkelen viste *VG* til et intervju med *Akersposten* der Ytterhorn hadde uttalt at innlegget var blitt oppfattet galt, og at det ikke var ment rasistisk.

Hvordan det egentlig var ment, vet hun vel bare selv. Vi registrerer imidlertid at Siv Jensen og andre profilerte partifeller av Ytterhorn har reagert raskt, tydelig og forbilledlig uforbeholdent på den nedlatende meldingen. I så måte markerer det nær samstemte oppgjøret med Ytterhorns brunskvetting at en gjerdestolpe er satt ned i det offentlige ordskiftet. Saklig uenighet og politisk debatt er én ting. Å desavuere mennesker på bakgrunn av etnisitet er noe helt annet.¹³⁷

---

¹³³ Lundgaard og Spence, «'Skulle tro at etnisk norske ville være bedre skikket'».

¹³⁴ Lundgaard og Spence, «'Skulle tro at etnisk norske ville være bedre skikket'».

¹³⁵ Steiro, Gard (red.), «'Kronisk norsk'» i *VG* 6. november 2018.

¹³⁶ Steiro (red.), «'Kronisk norsk'».

¹³⁷ Steiro (red.), «'Kronisk norsk'».

VG skrev at den voldsomme kritikken av Ytterhorn markerte at det var satt ned «en gjerdestolpe» mellom «politisk debatt» og nedvurdering av «mennesker på bakgrunn av etnisitet». Etter å ha blitt benyttet som et premiss i det VG på lederplass kalte «brunskvetting», syntes begrepet å ha fått en svært negativ begrepserfaring.

Også utenfor avisredaksjonene, var kritikken av Ytterhorn sterk. Samme dag som VG skrev om saken på lederplass, hadde forfatter Erik Fosnes Hansen et leserinnlegg i *Vårt Land* om Ytterhorns kommentar.¹³⁸ Hansen forstod Ytterhorn slik at sønnen hans, som hadde norsk morsmål og var født i Norge, ikke burde lede en 17. mai-komite «fordi det er noe unorsk med halvparten av hans DNA» – fordi han ikke var «kronisk norsk».

Jeg synes vi skal følge fru Ytterhorns prinsipp konsekvent, bare så vi er på den sikre siden: Hva med alle [...] etterkommere av etniske dansker, for ikke å snakke om hollendere og tyskere som fremdeles lever friskt videre midt blant oss kronikere? [...] Alene navnene deres røper deres mistenkelige mangel på ekte norsk etnisitet: Wandrup, Geelmuyden, Schiøtz, Michelet osv. Ikke bare fremmede gener, men unorske c-er og z-er og w-er hele veien. Ut med dem av syttendemaikomiteene.¹³⁹

Hansen understreket med ironisk brodd hvordan en søken etter «ekte norsk etnisitet» ville strande temmelig raskt. Hansen viste også til kong Harald, «selveste 17. mai personlig», ifølge forfatteren. Som *Vårt Lands* kommentator Jon Magne Lund hadde gjort det etter svenske Lindahls kommentar i 2014, viste også Hansen til kongen som eksempel på manglene ved etnisk norsk som begrep.

Ta for eksempel [...] Harald Schleswig-Holstein-Sonderburg-Glücksburg [...] – ikke en dråpe etnisk norsk blod i hele mannen, tross syttendemaisløyfe og upåklagelig ski-interesse. Bort med ham fra slottsbalkongen på en sådan dag. Det skjærer i norske øyne å se ham der. Og nå som vi først er så godt i gang, hvorfor ikke utvide dette prinsippet til også å gjelde personer med for eksempel jødisk etnisitet og etternavn, som Levin, Steinfeld og Koritzinsky?¹⁴⁰

Ved å ironisk foreslå å utvide «dette prinsippet» til de med «jødisk etnisitet og etternavn», ledet Hansen lesernes tanker til det nazistiske folkemordet, med flere millioner av drepte. Koblingen til det historiske Holocaust tilførte et alvor til det Hansen beskrev som «fru Ytterhorns prinsipp».

---

¹³⁸ Hansen, Erik Fosnes, «Oss kronikere imellom» i *Vårt Land* 6. november 2018.

¹³⁹ Hansen, «Oss kronikere imellom».

¹⁴⁰ Hansen, «Oss kronikere imellom».

Reaksjonene på Ytterhorns kommentar fortsatte i dagene etter, og svært mange gjorde et humoristisk poeng av begrepet kronisk. I sitt leserinnlegg 7. november, skrev *Fædrelandsvennen*-leser Maryam Dehghan en satirisk betraktning over Ytterhorns kroniske norskhet.¹⁴¹ Dehghan, som selv presenterte seg som innvandrer i innlegget, ønsket å oppklare forvirringen rundt «denne diagnosen». Hun kunne melde både gode og dårlige nyheter. En av de dårlige var at diagnosen syntes å være uhelbredelig. Men å være «vanlig medlem» i 17. mai-komiteer kunne alle være – også de ‘ikke-kronisk norske’, for det hadde hun selv vært.

Den andre dårlig nyheten er det at flere millioner i Norge har den diagnosen. Den er ‘genetisk’, og du må være etnisk norsk i flere generasjoner for å få den diagnosen. Den gode nyheten er det at vi innvandrere ikke har noe med diagnosen å gjøre, og ingen kan beskyldes oss at det var vi som tok den med oss [...]. En annen god nyhet er at den er ikke smittsom.¹⁴²

I sitt leserinnlegg så også Dehghan ut til å forstå begrepet som en biologisk størrelse, noe som eventuelt måtte gå i arv. Kronisk norskhet, betinget av etnisk norskhet, var genetisk og ikke smittsom. Selv «vi innvandrere» ikke kunne beskyldes for å ha tatt med «diagnosen» utenfra, var de likevel årsaken til at den hadde blitt oppdaget, mente Dehghan.

Men vi innvandrere var faktisk grunnen til denne diagnosen. På grunn av oss fant plutselig en viss person ut at alle etnisk norske bærer denne diagnosen, og ikke oss innvandrere. Så for en gangs skyld skal vi være stolte, siden det var på grunn av oss at en alvorlig og genetisk diagnose ble oppdaget som millioner i Norge må takle.¹⁴³

Dehghan skrev at det var «vi innvandrere» som hadde gjort at «en viss person ut at alle etnisk norske bærer denne diagnosen». *Fædrelandsvennen*-leseren understreket dermed at en forestilling om ikke-etniske nordmenn var en forutsetning for eksistensen av såkalte etniske nordmenn. Det etnisk norske syntes dermed å være uløselig knyttet til det ikke-etnisk norske.

Det fins fortsatt ikke noen annen behandling for denne diagnosen enn å skape barn med andre nasjoner. Dette må ikke gi falske forhåpninger til dem som har diagnosen. Det eneste som skjer er det at barna deres slipper å ha diagnosen siden barnet er ikke lenger etnisk norsk.¹⁴⁴

Avslutningsvis ba Dehghan *Fædrelandsvennens* lesere om å be for «et tryggere samfunn hvor kroniske, genetiske diagnoser» ikke kunne skremme noen. Ved bruken av sykdomsmetaforen

---

¹⁴¹ Dehghan, Maryam, «Kronisk norsk bakgrunn» i *Fædrelandsvennen* 7. november 2018

¹⁴² Dehghan, «Kronisk norsk bakgrunn».

¹⁴³ Dehghan, «Kronisk norsk bakgrunn».

¹⁴⁴ Dehghan, «Kronisk norsk bakgrunn».

og ironi, understreket Dehghan begrepsbrukens ekskluderende effekt. Ved å vise til genetik og arv syntes hun å poengtere hvordan begrepet i seg selv hadde en rasistisk konnotasjon.

Den massive fordømmelsen og tidvise latterliggjøringen av Ytterhorns retorikk og begrepsbruk tilførte etnisk norsk som begrep dermed en gjennomgående kontroversiell konnotasjon. Mange opplevde dessuten begrepet og begrepsbruken som rasistisk. Begrepet syntes følgelig å kollapse som begrep og beholder av et stadig mer bestridt betydningsinnhold.

Sammenfatning

Fra midten av 2000-tallet gikk det sammensatte begrepet etnisk norsk over i en ny fase i en ny kontroverskontekst. Nye lag av stadig mer konfliktfylte erfaringer gjorde begrepet til et utstrakt konfliktbegrep – som bærer av en strid om norskhetens ulne grenser.

Ved å bli tillagt stadig flere lag med kontroversiell koselleckiansk erfaring, mistet begrepet sin tidligere mer nøytrale bruksverdi. Begrepet var ikke lenger bare et språklig verktøy i diskusjoner om innvandringspolitikk og rasisme. Fra og med striden rundt Språkrådet i 2006 ble begrepet i seg selv til sentrum for mer hyppige og mer tilspissede diskusjoner om norskhetens bestridte og uklare grenser. Terroranslaget mot Oslo og Utøya i 2011 tilførte denne debatten et nytt alvor.

Etter den kvantitative toppen i 2011, sank dermed bruken av det da allerede stadig mer omdiskuterte og ladde begrepet. En økende bevisstgjøring av begrepets ekskluderende effekt og tvetydige innhold – som enten en biologisk eller kulturell kollektivbetegnelse – tilførte begrepet ytterligere tvilsomme konnotasjoner. Da begrepsdebatten nok en gang blusset opp i 2018 etter Ytterhorns mislykkede begrepsbruk, var det sammensatte begrepet blitt støtt ut i kulden av en rekke aktører i norsk offentlighet.

Avslutning

Den smilende Carl I. Hagen, daværende partileder i Fremskrittspartiet, nølte da NRKs programledere en auguskveld i 1995 ba han definere etniske nordmenn.

Hagens nøling var verken begynnelsen eller slutten til historien om det sammensatte begrepet etnisk norsk. Begrepet oppstod opprinnelig et annet sted i en annen tid, men vandret videre. Slik endret det også mening. Da begrepet på midten av 1990-tallet nådde Hagen og Fremskrittspartiet, var det fortsatt på vandring, og enda ikke framme. Men allerede den gang var begrepet blitt utydelig og ullent, og på god vei til å bli politisert, som bærer og beholder av ulik historisk erfaring.

Denne oppgaven har vært et tilbakeblikk på denne vandringen. Avslutningsvis vil jeg oppsummere med noen konkluderende innsikter om begrepets historie: om hvordan begrepet etnisk norsk først oppstod som et resultat av etnisk vending i USA på 1970-tallet, om hvordan det senere inntok norsk jord og ble en begrepsliggjøring av nye erfaringer, om begrepets kontekstuelle og innholdsmessige reise og om dets kvantitative utvikling og framtid.

Et resultat av etnisk vending

Begrepet etnisk norsk oppstod som et resultat av en større etnisk vending, først i en norskamerikansk kontekst i USA, deretter i en samisk kontekst i Norge. Den nye interessen for etnisitet og etniske grupper i sosialantropologisk forskning på 1960-tallet gjorde begrepet etnisk kjent, og bidro på sikt til en større sirkulering av det.

Det var i USA på 1970-tallet at norskheten ble etnisk aller først. Norskhetens etniske vending fulgte av en amerikansk etnisk vending: amerikansk *ethnic revival* og sosialhistorie. Etter borgerrettighetskampene og afroamerikansk identitetspolitikk mobilisering på 1960-tallet, mobiliserte hvite amerikanere på 1970-tallet. Også norskamerikanere ble revet med i denne nye strømmingen, og var blant de som gjenoppdaget sine forfedres fødeland. De amerikanske nordmennene ble ikke norske, slik de norskspråklige nordmennene i Norge var. De ble derimot *etniske* – noe nordmennene i Norge på samme tidspunkt enda ikke var.

De norskspråklige nordmennene i Norge ble nemlig etniske først ved inngangen til 1980-tallet, da den tidligere marginaliserte og fornorskede samiske minoriteten ble etniske samer – mens

de fortsatt kunne være nordmenn – gjennom *sin* identitetspolitiske mobilisering. Slik ble også den norskspråklige majoritetsbefolkningen i Norge etnisk norske. De nye etniske nordmennene hadde dermed eksistert i noen få år før den nye innvandringen til Norge løftet begrepet inn i en helt ny erfaringskontekst.

En begrepsliggjøring av nye erfaringer

Begrepet etnisk norsk var først et resultat av etnisk vending i USA, men ble senere i like stor grad en begrepsliggjøring av nye erfaringer i Norge. Reinhart Kosellecks klassiske flerbindsverk var som allerede nevnt en studie av begrepsliggjøringen av skiftet mellom en moderne og førmoderne verden. Tilsvarende kan en studie av begrepet etnisk norsk være en studie av begrepsliggjøringen av skiftet mellom en verden med relativt homogene og avgrensede samfunn til mer heterogene og globaliserte samfunn.

Begrepet oppstod først da utvandrede nordmenn, eller strengt tatt deres etterkommere, i en globalisert verden på 1970-tallet ville være norske – men uten å være norske statsborgere, uten å bo og leve i Norge, og uten å beherske norsk språk. Som barn av *the ethnic revival*, ble de nettopp *etnisk* norske – tilsynelatende ‘mer norske’ enn norskfødte og norsktalende nordmenn i Norge. I møte med andre etniske minoritetsgrupper i det multietniske USA, oppdaget etterkommerne av norske innvandrere sin etniske norskhet.

Norskheten ble etnisk på 1970-tallet fordi den var i ferd med å bevege seg inn i en ny globalisert verden. Fenomener som amerikansk *ethnic revival*, samisk oppvåkning og nyere innvandring til Norge er alle uttrykk for en verden i endring. I møte med denne stadig mer globaliserte verdenen oppstod koblingen mellom etnisitet og norskhet. Ulike møter med ‘den andre’ – enten det var amerikanere, samer eller innvandrere – gjorde norskheten etnisk. Slik ble begrepet en begrepsliggjøring av nye erfaringer og nye møter med nye mennesker. Da begrepet senere ble mer tvetydig, politisert og i økende grad kontroversielt, hadde flere lag med erfaring kommet til.

Begrepets kontekstuelle reise

En begrepshistorie om begrepet etnisk norsk er også en fortelling om begrepets kontekstuelle reise. Ved å endre kontekst, endret begrepet også innhold og betydning. Begrepet startet sin

reise i omtalen av norskamerikanere i USA på midten av 1970-tallet. Ved utgangen av 2010-tallet var begrepet for lengst kommet til Norge, men eksisterte da som selvstendig diskusjonstema i en tiltagende begrepsdebatt om norskhet og dens grenser.

Da begrepet opererte alene i en amerikansk kontekst, først i en omtale av norskamerikanske minneforeninger, var det som en minoritetsbetegnelse på amerikanere med røtter i Norge. De etnisk norske amerikanerne var få, men stolte. Dessuten snakket de engelsk. Etnisitetsbegrepet syntes da å ha vært både kulturelt og biologisk definert. USAs etniske nordmenn kunne vise til slekt fra Norge, men om de hadde røtter fra andre land i tillegg syntes ikke det å stoppe dem fra å kalle seg eller å bli omtalt som etniske nordmenn. Da begrepet ankom sin samiske kontekst, var det derimot blitt til et majoritetsbegrep, innledningsvis benyttet i maktkritikk. Det betegnet de norsktalende nordmennene som tidligere hadde hatt makt, og tidvis brukt denne i en fornorskingspolitikk. Det etnisk norske 'hjemme' i Norge, i en samisk kontekst, var i motsetning til den amerikanske derfor mer knyttet til språk. Det etniske framstod slik mer kulturelt enn biologisk.

Da begrepet etnisk norsk tilslutt nådde en norsk innvandringspolitisk kontekst i løpet av 1980- og 1990-tallet, endret det seg igjen. Begrepet var fortsatt en majoritetsbetegnelse, men fikk nye konnotasjoner og nytt innhold. Mens samer i større grad syntes å ha hatt muligheten til å bli etniske nordmenn gjennom å tilegne seg norsk språk og kultur, var det vanskeligere for innvandrere som kom fra land i Asia og Afrika. Dermed så hudfarge ut til å bli en del av det nye etnisitetsbegrepet på et vis det ikke hadde vært før.

Etter å ha sirkulert i politikken en tid, og gjennomgått en økende politisering, oppstod det mer kontrovers, forvirring og strid rundt det sammensatte begrepet etnisk norsk. Det oppstod strid hvorvidt begrepet siktet til dynamisk kulturforståelse eller essensiell biologi, men også om begrepsbruken og hva den hadde av implikasjoner for 'innenforskap', 'utenforskap' og norsk identitet. På den måten ble begrepet en mer konfliktfylt størrelse, med et bestridt innhold.

Begrepets vekst og fall – og framtid

Fortellingen om begrepet etnisk norsk er også en kvantitativ fortelling om begrepsbruk i endring, fra vekst til fall. Bruken av begrepet var svært marginal på 1970- og 1980-tallet, tok av under valgåret 1995 og sank etter 22. juli-terroren i 2011. Begrepet fortsetter å bli brukt i dag. Hvordan det vil utvikle seg i framtiden, er et åpent spørsmål.

Det var svært få som brukte begrepet etnisk norsk eller etnisk nordmann i perioden da det utelukkende syntes å betegne engelskspråklige etniske nordmenn i USA på 1970-tallet. Heller ikke da det på starten av 1980-tallet ble introdusert for en samisk og senere en ny innvandringskontekst, kom begrepet i ustrakt bruk. Parallelt med utviklingen i veksten til begrepet etnisk, økte riktignok bruken av begrepet noe utover 1990-tallet.

Den eksplosive veksten kom først med lokalvalget i 1995, og med Fremskrittspartiets første advarsel – blant de flere som skulle komme – om at etniske nordmenn ville komme i mindretall i framtiden hvis innvandringen til landet fortsatte som før. Begrepsbruken fortsatte å stige i årene fram til den første toppen i 2006, under striden om Språkrådets nordmannsdefinisjon. Debatten som oppstod i etterkant av dette tilførte begrepet mer kontroversiell erfaring, men bruken av begrepet fortsatte likevel å øke i årene etter. Først etter terrorangrepet i 2011 – året da begrepet ble brukt aller mest i hele sin historie – begynte bruken å synke gradvis. Stadige nye kontroversielle erfaringer, med tiltagende debatter om begrepet i seg selv, bidro til å føre bruken av det nedover. I 2018, da begrepet etnisk norsk tok en hovedrolle i Ytterhorns kritikk av sammensetningen av 17. mai-komiteén i Oslo, var begrepet tilbake på et nivå før den første toppen i 2006.

Selv om begrepet i dag brukes mindre og i noen sammenhenger framstår kontroversielt, blir det fortsatt benyttet. Hva slags framtid det sammensatte begrepet går i møte, er derfor et åpent spørsmål. Ut fra et koselleckiansk begrep om erfaringsrom, har begrepets historie vist at det historisk sett allerede har vært på vandring i både kontekst og konnotasjon. Det er dermed grunn til å tro at begrepet vil fortsette sin vandring. Hvor det går videre, er usikkert. Likevel er det nærliggende å tro at det vil leve videre, men kanskje i en noe annen betydning

Forventingshorisonten, for å bruke enda et av Kosellecks begreper, er uvisst og åpen. Begrepet etnisk norsk kan fortsette som konfliktbegrep, eller normaliseres og vende tilbake til en mer objektiv og beskrivende form. Men det kan også på sikt forsvinne fullstendig eller oppstå i en helt annen form. Behovet for å identifisere, kategorisere og begrepsfeste sosiale grupper eller tilknytning til slike grupper – med opplevde ulikheter – vil sannsynligvis fortsette å eksistere.

Konklusjon

Min tilnærming til å skrive historisk om begrepet etnisk norsk har hatt et grunnleggende begrephistorisk perspektiv, og fokusert særlig mye på kvalitative data. Mer inngående

kvantitative analyser og mer komparative perspektiver kan tilføre et mer utfyllende bilde av en fortelling om begrepet etnisk norsk. Kvantitative analyser med koding eller mer avansert programvare kan tilføre en analyse av begrepet et statistisk materiale som i seg selv vil gi interessante funn. Slik vil analysen kunne få en mer induktiv form, med større etterprøvbarehet enn det min gjennomgang har, som bare tentativt og komplimenterende har vist til tall og kvantitative data. I tillegg vil forskning på begrepssektninger som for eksempel etnisk svensk, etnisk tysk eller etnisk russer kunne gi analysen av etnisk norsk som begrep et sammenlikningsgrunnlag. Begrepet etnisk norsk har sin særegne historie, men en studie av for eksempel etnisk svensk – med en historie trolig preget av både svenskamerikanere, samiske erfaringer og den samme nyere innvandringen – vil kanskje avdekke lignende fortellinger. En studie av sammensetningen etnisk russisk ville derimot hatt helt andre erfaringsrammer. Det samme ville vært tydelig i en begrepshistorisk analyse av etnisk tysk, for eksempel med henvisninger til begreper som *Volksdeutsche*.¹

Denne oppgaven har handlet om begrepshistorien til begrepet etnisk norsk, med vekt på hvilke kontekster begrepet oppstod i, når disse vokste fram, og hvordan begrepets meningsinnhold og konnotasjoner har endret seg over tid i tråd med disse.

Mine undersøkelser i Nasjonalbibliotekets digitaliserte avissamling har avdekket at etnisk norsk som begrep først oppstod i sin norskamerikanske urkontekst på 1970-tallet, for deretter å vandre inn i en samisk rettighetskontekst ved inngangen til 1980-tallet, og videre inn i en ny innvandringspolitisk kontekst på 1990-tallet. Fra midten av 2000-tallet tilhørte begrepet fortsatt i stor grad den innvandringspolitiske konteksten, men syntes samtidig å ha blitt del av en kontekst preget av mer kontrovers og mer tilspisset begrepsdebatt.

I den tidlige amerikanske konteksten hadde begrepet etnisk norsk stolt og kuriøs valør, og betegnet en sterk norsk identitet hos norskættede, engelsktalende amerikanere. De etnisk norske amerikanerne var en minoritetsbefolkning – plassert i et etnisk hierarki i det stadig mer etnisk bevisste og mangfoldige USA. Da begrepet fant veien til norske, hjemlige forhold ble det først forbundet med språk, makt og majoritet i en samisk identitetspolitisk kontekst. Her stod det for norsktalende nordmenn – tidligere privilegerte kolonister, til dels fortsatt undertrykkende. I møte med nyere innvandring til Norge var begrepet fortsatt en majoritetsbetegnelse, men syntes å betegne en opprinnelig befolkning. Samtidig var det tilsynelatende knyttet til både kultur og

---

¹ Bergen, Doris L., «The Nazi Concept of ‘Volksdeutsche’ and the Exacerbation of Anti-Semitism in Eastern Europe, 1939-45» i *Journal of Contemporary History* 29/4 (1994).

biologi, men i takt med økt politisering økte også usikkerheten rundt betydning. Gjennom 2010-tallet ble begrepet et tvetydig konfliktbegrep, som arena for en strid om norskhetens grenser, og med tiltagende kontroversiell konnotasjon. Det er her det sammensatte begrepet etnisk norsk står i dag.

Litteraturliste

Hovedlitteratur

Allern, Sigurd, *Fjernsynsvalgkampen*.

Oslo: Pax Forlag, 2011.

Andersson, Mette (m.fl.), *Kritiske hendelser – nye stemmer*.

Oslo: Universitetsforlaget, 2012.

Andersson, Mette, «The debate about multicultural Norway before and after 22 July 2011».

Identities 19/4 (2012).

Bade, Klaus, *Migration in European History*.

Malden: Blackwell, 2003.

Barth, Fredrik (red.), *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*.

Oslo: Universitetsforlaget, 1969.

Brochmann, Grete og Hagelund, Annikken, *Velferdens grenser*.

Oslo: Universitetsforlaget, 2010.

Brochmann, Grete og Kjeldstadli, Knut, *Innvandringen til Norge*.

Oslo: Pax Forlag, 2014.

Brodkin, Karen, *How Jews Became White Folks*.

New Brunswick: Rutgers University Press, 1998.

Coakley, John, «'Primordialism' in nationalism studies: theory or ideology?».

Nations and Nationalism 24/2 (2018).

Erdal, Marta Bivand, «Å våge å være norske sammen» i Syse, Henrik (red.), *Norge etter 22. juli. Forhandlinger om verdier, identiteter og et motstandsdyktig samfunn*.

Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2018.

Eriksen, Knut Einar og Niemi, Einar, *Den finske fare: sikkerhetsproblemer og minoritetspolitikk i nord 1860-1940*.

Oslo: Universitetsforlaget, 1981.

Eriksen, Thomas Hylland, *Ethnicity and Nationalism*.

London: Pluto Press, 2010.

Eriksen, Thomas Hylland, *Fredrik Barth*.

Oslo: Universitetsforlaget, 2013.

Eriksen, Thomas Hylland, *Globalisering: åtte nøkkelbegreper*.

Oslo: Universitetsforlaget, 2010.

- Ezzati, Rojan Tordhol, «Grenser for felleskap» i Syse, Henrik (red.), *Norge etter 22. juli. Forhandlinger om verdier, identiteter og et motstandsdyktig samfunn*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2018.
- Fangen, Katrine og Vaage, Mari, «‘The Immigration Problem’ and Norwegian Right-Wing Politicians». *New Political Science* 40/3 (2018).
- Fangen, Katrine, «Mellom konspirasjonsteori og galskap» i Østerud, Svein (red.), *22. juli: Forstå, forklare, forebygge*. Oslo: Abstrakt forlag, 2012.
- Hatland, Aksel, «Velferdspolitik og innvandring» i Romøren, Tor Inge (red., m.fl.) *Den norske velferdsstaten*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2018.
- Hutchinson, John, og Smith, Anthony D. (red.), *Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Ignatiev, Noel, *How the Irish Became White*. New York: Routledge, 1995.
- Jacobson, Matthew Frye, *Roots Too: White Ethnic Revival in Post-Civil Rights America*. Cambridge: Harvard University Press, 2006.
- Jardina, Ashley, *White Identity Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
- Joranger, Terje Hasle, «Lokale eller nasjonale kollektive identiteter? Etnifisering og identitetsbygging blant norske immigranter i Amerika». *Historisk Tidsskrift* 89/2 (2010).
- Jordheim, Helge og Neumann, Iver B., «Empire, imperialism and conceptual history». *Journal of International Relations and Development* 14/2 (2011).
- Jordheim, Helge, *Lesningens vitenskap: utkast til en ny filologi*. Oslo: Universitetsforlaget, 2001.
- Jupskås, Anders Ravik (red.), *Akademiske perspektiver på 22. juli*. Oslo: Akademika forlag, 2013.
- Jupskås, Anders Ravik, «Høyrepopulisme på norsk» i Simonsen, Tor Espen (red., m.fl.) *Høyrepopulisme i Vest-Europa*. Oslo: Unipub, 2009.
- Jupskås, Anders Ravik, «Mangfoldig mobilisering og velsmurt valgkampmaskineri: Fremskrittspartiet runder 40 år». *Nytt Norsk Tidsskrift* 1/30 (2013).
- Jupskås, Anders Ravik, *Ekstreme Europa*. Oslo: Cappelen Damm, 2012.

- Kenny, Kevin, *The American Irish*.
Harlow: Longman, 2000.
- Koch, Lene, «Past Futures: On the Conceptual History of Eugenics – a Social Technology of the Past».
Technology Analysis & Strategic Management 18/3-4 (2006).
- Kohl, Philip L., «Nationalism And Archaeology: On the Constructions of Nations and the Reconstructions of the Remote Past».
Annual review of anthropology 27/1 (1998).
- Kolås, Åshild, «Forståelsen av 22. juli» i Syse, Henrik (red.), *Norge etter 22. juli. Forhandlinger om verdier, identiteter og et motstandsdyktig samfunn*.
Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2018.
- Koselleck, Reinhardt og Richter, Michaela, «Introduction and Prefaces to the ‘Geschichtliche Grundbegriffe’».
Contributions to the History of Concepts 6/1 (2011).
- Koselleck, Reinhart, *The practice of conceptual history: timing history, spacing concepts*.
Stanford: Stanford University Press, 2002.
- Lie, Einar, «Numbering the Nationalities: Ethnic Minorities in Norwegian Population Censuses 1845-1930».
Ethnic and Racial Studies 25/5 (2002).
- Lovoll, Odd S., *Det løfterike landet: en norskamerikansk historie*, revidert utgave.
Oslo: Universitetsforlaget, 1997.
- Lovoll, Odd S., *Norwegians on the Prairie*.
St. Paul: Minnesota Historical Society Press, 2006.
- Merton, Joe, «Rethinking the Politics of White Ethnicity in 1970s America»,
The Historical Journal 55/3 (2012).
- Midtbøen, Arnfinn, «Innvandringshistorie som faghistorie; kontroverser i norsk migrasjonsforskning».
Nytt Norsk Tidsskrift 34/2 (2017).
- Minde, Henry, «Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise: kampen for en ny samepolitikk 1960-1990» i Bjerkli, Bjørn og Selle, Per (red.), *Samet, makt og demokrati: Sametinget og den nye samiske offentligheten*.
Oslo: Gyldendal Akademisk, 2003.
- Painter, Nell Irvin, *The History of White People*.
New York: W.W. Norton, 2010.
- Petrov, Kristian, «Construction, reconstruction, deconstruction: The fall of the Soviet Union from the point of view of conceptual history».
Studies in East European Thought 60/3 (2008).

- Rasmussen, Terje, *Offentlig parlamentarisme*.
Oslo: Pax Forlag, 2015.
- Semb, Anne Julie, «Ett folk? Samenes plass» i Narud, Hanne Marthe, Heidar, Knut og Grønlie, Tore (red.), *Stortingets historie 1964-2014*.
Bergen: Fagbokforlaget, 2014.
- Simonsen, Tor Espen og Kjøstvedt, Anders Granås, «Innledning» i Simonsen, Tor Espen (red., m.fl.), *Høyrepopulisme i Vest- Europa*.
Oslo: Unipub, 2009.
- Strømmen, Øyvind, *Den sorte tråden*.
Oslo: Cappelen Damm, 2014.
- Strømmen, Øyvind, *Det mørke nettet*.
Oslo: Cappelen Damm, 2012.
- Sørensen, Øystein og Brandal, Nik., *Det norske demokratiet og dets fiender*.
Oslo: Dreyers Forlag, 2018.
- Thuen, Trond, «Variations of Ethnic Boundary Significance in North Norway».
Polar Record 48/3 (2012).
- Vik, Hanne Hagtvedt og Semb, Anne Julie, «Who Owns the Land? Norway, the Sami and the ILO Indigenous and Tribal Peoples Convention».
International Journal on Minority and Group Rights 20/4 (2013).
- Wigen, Einar, «Fregistan».
Internasjonal Politikk 70/2 (2012).
- Østrem, Nils Olav, *Norsk utvandringshistorie*.
Oslo: Samlaget, 2006.

Tilleggs litteratur

- Bromark, Stian og Herbjørnsrud, Dag, *Blanke løgner, skitne sannheter*.
Oslo, Tiden Norsk Forlag, 2003.
- Dahl, Hans Fredrik (red.), *Norsk presses historie 1-4*.
Oslo: Universitetsforlaget, 2010.
- Eide, Elisabeth og Simonsen, Anne Hege, *Å se verden fra et annet sted: medier, norskhet og fremmedhet*.
Oslo: Cappelens Forlag, 2005.
- Eide, Elisabeth, «Diskurser om de andre, identitet og norskhet».
Sakprosa 10/1 (2018).

- Eide, Elisabeth, Alghasi, Sharam, Simonsen, Anne Hege, *Hvem er 'vi' nå? Medier og minoriteter i Norge*.
Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2020.
- Eriksen, Thomas Hylland (red.) og Jakoubek, Marek (red.), *Ethnic Groups and Boundaries Today*.
London: Taylor & Francis, 2019.
- Eriksen, Thomas Hylland (red.) og Næs, Hans Erik (red.), *Kulturell kompleksitet i det nye Norge*.
Oslo: Unipub forlag, 2011.
- Eriksen, Thomas Hylland, *Røtter og føtter: identitet i en omskiftelig tid*.
Oslo: Aschehoug, 2004.
- Fukuyama, Francis, *Identity: Contemporary Identity Politics and the Struggle for Recognition*.
London: Profile Books, 2018.
- Gullestad, Marianne, *Det norske sett med nye øyne: kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*.
Oslo: Universitetsforlaget, 2002.
- Johansson, Lotta, «Frykten for svenske tilstander».
Norsk Medietidsskrift 25/3 (2018).
- Jordheim, Helge og Wigen, Einar, «Conceptual Synchronisation: From Progress to Crisis».
Millennium: Journal of International Studies 46/3 (2018).
- Jordheim, Helge, «Does Conceptual History Really Need a Theory of Historical Times?».
Contributions to the History of Concepts 6/2 (2011).
- Jordheim, Helge, Sandmo, Erling og Braun, Hermann, *Verden*.
Oslo: Unipub, 2011.
- Korbøl, Aud og Midtbøen, Arnfinn, *Den kritiske fase: innvandring til Norge fra Pakistan 1970-1973*.
Oslo: Universitetsforlaget, 2018.
- Leira, Håvard, «Utenrikspolitikk – en begrepshistorie».
Skandinavisk Tidsskrift for Internasjonale Studier 1/76 (2018).
- Leseth, Anne Birgitte, «Hvite person, hvor går du? Om forskerposisjon og norskhet».
Sosiologi i dag 41/3-4 (2011).
- Lindstad, Merete og Fjeldstad, Øivind, *Av utenlandsk opprinnelse*.
Kristiansand: IJ-forlaget, 2005.
- Lynnebakke, Brit og Fangen, Katrine, «Tre oppfatninger av norskhet: opphav, kulturell praksis og statsborgerskap».
Sosiologi i dag 41/3-4 (2011).

- Løvgren, Mette og Orupabo, Julia, «Norskhet».
Sosiologi i dag 41/3-4 (2011).
- Neumann, Iver B., *Norge – en kritikk: Begrepsmakt i Europa-debatten*.
Oslo: Pax Forlag, 2001.
- Niemi, Einar og Fagertun, Fredrik, *Veiviser i det mangfoldige nord: utvalgte artikler av Einar Niemi*.
Stamsund: Orkana forlag, 2014.
- Olsen, Kjell, *Identities, Ethnicities and Borderzones*.
Stamsund: Orkana forlag, 2010.
- Olson, Daron, «Norwegian-American Historians and the Creation of an Ethnic Identity».
Scandinavian Studies 79/1 (2007).
- Palonen, Kari, *Quentin Skinner. History, Politics, Rhetoric*.
Cambridge: Polity Press, 2003.
- Schultz, April, *Ethnicity on Parade: Inventing the Norwegian American through Celebration*.
Amherst: University of Massachusetts Press, 1994.
- Sverdljuk, Jana (m.fl.), *Nordic Whiteness and Migration to the USA: A Historical Exploration of Identity*.
London: Routledge, 2020.
- Thaler, Peter, «Concepts of Ethnicity in Early Twentieth-Century Norwegian America».
Scandinavian Studies 69/1 (1997).
- Vassenden, Anders, «Hvorfor en sosiologi om norskhet må holde norskheter fra hverandre».
Sosiologi i dag 41/3-4 (2011).
- Åtland, Kristian, «Hva er sikkerhet? En drøfting av sikkerhetsbegrepets innhold og utvikling fra Antikken til det 21. århundre».
Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift 24/1-2 (2008).

Kilder, avisartikler

- Aasen, Norvald, «Ærlig manns tale, Gunnar Berge?».
Haugesunds Avis, 26. mars 1993.
- Amundsen, Hans, «Åpenbare etniske forskjeller».
Finnmark Dagblad, 10. mai 1983.
- Arvola, Erling (red.), «← Anders Aune som historieforsker».
Finnmarken, 4. september 1989.
- Basit, Saira, «Muslimhat i kjølvannet av terror».
Dagbladet, 27. juli 2011.

- Benum, Vår, «23-bussen og Even, 5 år fra Colombia».
Klassekampen, 2. oktober 1995.
- Bonde, Aslak, «Hagen kan ha vunnet økt sympati».
Aftenposten, 24. august 1995.
- Brodal, Jan, «Et samisk dilemma».
Bergens Tidende, 8. september 1987.
- Brække, Jonas, «Lomheim bedt om å legge seg flat».
Dagsavisen, 10. november 2006.
- Dehghan, Maryam, «Kronisk norsk bakgrunn».
Fædrelandsvennen, 7. november 2018.
- Dyb, Evelyn, «Apartheid-skole?».
Klassekampen, 1. februar 1990.
- Dølmo, Stein, «Fordummende fordommer».
Lofotposten, 9. november 2001.
- Einejord, Magne, «Forskjellsbehandling av samar?».
Dag og Tid, 11. mai 1979.
- Erdal, Marta Bivand, «Sammensatt norskhet».
Dagbladet, 9. mars 2017.
- Eriksen, Thomas Hylland, «Muligheter for det flerkulturelle Norge».
Aftenposten, 12. mars 1993.
- Fossen, Erik, «Norsk nok for påsken».
Aftenposten, 7. april 2017.
- Gilani, Yousuf, «Vi har alle fordommer».
Aftenposten, 26. november 2001.
- Gjerstad, Tore, Skard, Kristian og Buanes, Frode, «Hevder etniske nordmenn blir en minoritet».
Dagens Næringsliv, 2. februar 2017.
- Gram, Nina, «Amerika oppdager Norge».
VG, 17. september 1982.
- Hansen, Erik Fosnes, «Oss kronikere imellom».
Vårt Land, 6. november 2018.
- Haugsgjerd, Hilde (red.), «Terrormålet Norge».
Aftenposten, 23. juli 2011.
- Haukø, Jon Audun, «Raser mot Sandberg».
Trønder-avisa, 27. januar 2003.

- Heltne, Olav, «Dømt for rasisme».
Aftenposten, 22. februar 1997.
- Hornburg, Thomas Boe, «Etter katastrofen».
Aftenposten, 20. august 2011.
- Jensen, Egil Remi (red.), «Stort behov for nye tolker».
Fædrelandsvennen, 18. april 1983.
- Kolshus, Thorgeir, «Hudfarge er elefanten i rommet».
Aftenposten, 6. mars 2017.
- Lindahl, Björn, «Norska tabu».
Ny Tid, 7. februar 2014.
- Lomheim, Sylfest, «Kven bestemmer over orda».
Aftenposten, 11. november 2006.
- Lund, Jon Magne, «'Etnisk norsk' fra vugge til grav».
Vårt Land, 31. januar 2014.
- Lundgaard, Hilde og Spence, Thomas, «'Skulle tro at etnisk norske ville være bedre skikket'».
Aftenposten, 5. november 2018.
- Lydersen, Asta Busingye, «Men hva skal jeg kalle deg, da? Du er jo neger!».
Grimstad Adressetidende, 1. april 2006.
- Løtveit, Gunnar, «En norsk-amerikaner er ikke en nordmann».
Bergens Tidende, 27. januar 1990.
- Madsen, Per Anders, «Han er ingen fremmed».
Aftenposten, 24. juli 2011.
- Magnus, Jon, «Innhentet av verden».
VG, 23. juli 2011.
- Mauno, Hanne, «Norsk nok?».
Dagsavisen, 4. februar 2017.
- Merkesdal, Paul, «Se hvor de vrir seg».
Stavanger Aftenblad, 15. juni 1995.
- Nakkim, Kyrre, «Frp-framgang gir ekstrem-rasisme».
Arbeiderbladet, 16. september 1995.
- Neumann, Iver B., «Nasjonalisme møtes med motnasjonalisme».
Morgenbladet, 28. juli 1987.
- Pedersen, Odd Kvaal, «Norge som kulturnasjon».
Stavanger Aftenblad, 12. september 1987.

- Pham, Hong og Sandberg, Tor, «Blir snart innvandrere».
Dagsavisen, 27. juli 2003.
- Ramberg, Trygve, «Ingen nasjonale geitebukker på taket».
Aftenposten, 16. mai 1969.
- Sandnes, Cathrine, «Født norsk eller blitt norsk».
Dagbladet, 18. februar 2017.
- Simensen, Bjørn (red.), «Norsk rasisme».
Dagbladet, 29. april 1995.
- Smith, Jon-Hjalmar, «Et Norge som ikke finnes».
Dagbladet, 22. oktober 1977.
- Solberg, Thomas, «Renser terroren vekk».
Dagsavisen, 2. august 2011.
- Spence, Thomas, «– Kun en av fem blir nordmenn».
Aftenposten, 27. april 1995.
- Steiro, Gard (red.), «‘Kronisk norsk’».
VG, 6. november 2018.
- Strand, Arne (red.), «Norges 9/11».
Dagsavisen, 23. juli 2011.
- Søfteland, Hege, «Tenker politikerne på konsekvensene?».
Romsdals Budstikke, 24. november 1990.
- Søfteland, Hege, «Ærlig talt!».
Nationen, 23. mai 1990.
- Søyland, Carl, «Livlig sesong i kolonien».
Nordisk Tidende, 11. april 1974
- Søyland, Carl, «Sons of Norway er nå i sin ‘Heritage Phase’».
Nordisk Tidende 2. januar 1975.
- Taraku, Sylo, «Kommer det egentlig noe godt ut av å forsøke å definere hvem som er ‘etnisk norsk’?».
VG, 26. februar 2017.
- Toje, Asle, «Gjennom å behandle norsk kultur som et ikke-tema, kan vi komme i den situasjon vi ser i Sverige».
Aftenposten, 11. mars 2017.
- Tollersrud, Emma, «– Vondt at muslimer fikk skylden».
Aftenposten, 27. juli 2011.
- Vogt-Kielland, Cato, «– Hagen-bløff».
Dagbladet, 31. mars 1995.

Wiese, Andreas, «I fredelige Norge».

Dagbladet, 24. juli 2011.

Wulff, Geir (red.), «Rasediskriminering mot sølvsmias innehaver?».

Sågat, 10. januar 1979.

Økland, Lev B., «Uvitenheten råder».

Varden, 6. februar 1993.

Øverland, Orm, «‘Etnisk’, ‘integrering’, og annet grums».

Bergens Tidende, 22. november 2006.

Åmås, Knut Olav, «Negeren og nordmannen».

Aftenposten, 5. november 2006.

Kilder, diverse

NOU 2011:7 (2011), *Velferd og migrasjon – Den norske modellens framtid*, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

NOU 2017: 2 (2017), *Integrasjon og tillit: Langsiktige konsekvenser av høy innvandring*, Justis- og beredskapsdepartementet.

VG, «Tilbake til sitt Korea», 23. februar 2003,

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/wEE51d/tilbake-til-sitt-korea> (12.10.2020).

Aftenposten, «Familie på 12 mister statsborgerskapet etter 27 år i Norge», 22. februar 2017,

<https://www.aftenposten.no/norge/i/zo7Qw/familie-paa-12-mister-statsborgerskapet-etter-27-aar-i-norge> (14.10.2020).

Oslo kommune, «Varaordfører Kamzy Gunaratnam», ukjent dato,

<https://www.oslo.kommune.no/politikk/bystyret/ordforeren/varaordforeren/> (18.09.2020).

Nettavisen, «– ‘Etnisk norsk’ er rasistisk», 21. januar 2014, <https://www.nettavisen.no/na24/--etnisk-norsk-er-rasistisk/3742995.html> (14.10.2020).

Organisasjonen mot offentlig diskriminering, «Norsk, norskere, nordmann», PDF-fil,

<http://omod.info/pdfs/271006NyTid.pdf> (14.10.2020).

Store norske leksikon, «Jo Benkow», 21. mai 2013, https://nbl.snl.no/Jo_Benkow (12.10.2020).

Store norske leksikon, «etnisk norsk», 6. desember 2017, https://snl.no/etnisk_norsk (07.11.2020).

NRK, «Partlederutspørring – Fremskrittspartiet», TV-sending, 23. august 1995,

<https://tv.nrk.no/serie/kommune-og-fylkestingsvalg-tv/1995/FAKP70006195/avspiller> (20.10.2020).

Vedlegg

Under følger tabeller fra flere korpussøk i de digitaliserte samlingene til Nasjonalbiblioteket og Atekst Retrivers. Korpussøkene ble gjort 15. januar 2020, 9. september 2020 og 22. oktober 2020. Linjediagrammer av tabellene følger avslutningsvis.

Nasjonalbiblioteket

Tabell 1. Tall fra korpussøk i kategorien *aviser* i Nasjonalbiblioteket, 15. januar 2020 (tilgjengelig fra <https://www.nb.no/search>). Antall treff er antall begreper.

<i>Tabell 1: Antall treff på «etnisk norsk», «etnisk norske», «etnisk nordmann» og «etniske nordmenn» i kategorien aviser mellom 1977 og 1995</i>				
Hele kalenderår	Antall treff, «etnisk norsk»	Antall treff, «etnisk norske»	Antall treff, «etnisk nordmann»	Antall treff, «etniske nordmenn»
1977	1	0	0	0
1978	0	0	0	0
1979	2	1	0	0
1980	0	0	0	0
1981	0	0	0	0
1982	0	0	0	1
1983	0	0	0	1
1984	0	0	0	0
1985	0	0	0	0
1986	0	0	0	2
1987	0	0	0	2
1988	0	0	0	0
1989	0	0	0	2
1990	3	2	0	5
1991	1	0	0	5
1992	0	0	0	1
1993	2	2	2	12
1994	0	2	0	10
1995	15	14	1	67

Tabell 2. Tall fra korpusøk i kategorien *aviser* i Nasjonalbiblioteket, 15. januar 2020 (tilgjengelig fra <https://www.nb.no/search>). Antall treff er antall begreper.

<i>Tabell 2: Antall treff på «etniske norske», «norsk etnisk», «norsk etnisitet» og «etnisk norskhet» i kategorien aviser mellom 1974 og 1995</i>			
Hele kalenderår	Antall treff, «etniske norske»	Antall treff, «norsk etnisk»	Antall treff, «norsk etnisitet»
1974	1	0	0
1975	0	1	0
1976	0	1	0
1977	0	0	0
1978	0	0	0
1979	0	1	0
1980	0	0	0
1981	0	0	0
1982	0	0	0
1983	0	1	0
1984	0	0	1
1985	0	0	0
1986	0	0	0
1987	1	1	0
1988	0	0	0
1989	0	1	0
1990	5	4	0
1991	0	3	2
1992	0	6	1
1993	2	6	0
1994	0	6	3
1995	12	6	0

Tabell 3. Tall fra korpussøk i kategorien *aviser* i Nasjonalbiblioteket, 9. september 2020 (tilgjengelig fra <https://www.nb.no/search>). Antall treff er antall begreper.

<i>Tabell 3: Antall treff på «etnisk norsk», «etnisk norske», «etnisk nordmann» og «etniske nordmenn» i kategorien aviser mellom 1990 og 2018</i>				
Hele kalenderår	Antall treff, «etnisk norsk»	Antall treff, «etnisk norske»	Antall treff, «etnisk nordmann»	Antall treff, «etniske nordmenn»
1990	4	2	0	5
1991	1	0	0	5
1992	0	0	0	1
1993	2	2	2	12
1994	0	2	0	10
1995	15	14	1	70
1996	7	8	1	44
1997	11	15	3	57
1998	16	24	2	52
1999	13	49	7	89
2000	27	53	7	92
2001	28	84	12	169
2002	69	176	30	235
2003	69	261	19	302
2004	101	262	27	331
2005	109	305	55	388
2006	245	574	126	706
2007	191	652	80	551
2008	314	654	80	537
2009	260	878	49	590
2010	306	784	34	548
2011	707	983	157	768
2012	430	876	99	466
2013	273	846	42	459
2014	259	640	29	316
2015	326	722	48	435
2016	230	564	38	407
2017	264	523	22	328
2018	209	459	33	226

Tabell 4. Tall fra korpussøk i kategorien *aviser* i Nasjonalbiblioteket, 9. september 2020 (tilgjengelig fra <https://www.nb.no/search>). Antall treff er antall begreper.

<i>Tabell 4: Antall treff på «ikke-etnisk norsk», «ikke-etnisk norske», «ikke-etnisk nordmann», «ikke-etniske nordmenn» i kategorien aviser mellom 1990 og 2018</i>				
Hele kalenderår	Antall treff, «ikke-etnisk norsk»	Antall treff, «ikke-etnisk norske»	Antall treff, «ikke-etnisk nordmann»	Antall treff, «ikke-etniske nordmenn»
1990	0	0	0	0
1991	0	0	0	0
1992	0	0	0	0
1993	0	0	0	0
1994	0	0	0	1
1995	0	0	0	2
1996	0	0	0	2
1997	0	0	0	3
1998	0	0	0	7
1999	1	0	1	9
2000	2	3	0	4
2001	0	0	0	6
2002	2	2	0	7
2003	4	1	2	23
2004	4	8	1	13
2005	6	12	1	9
2006	11	27	2	39
2007	14	32	4	33
2008	23	59	6	26
2009	21	98	7	36
2010	15	48	1	27
2011	39	80	5	50
2012	35	68	2	31
2013	33	50	3	12
2014	24	47	0	14
2015	25	44	1	28
2016	21	31	1	15
2017	30	32	1	18
2018	14	25	0	8

Tabell 5 og 6. Tall fra korpusøk i kategorien *aviser* i Nasjonalbiblioteket, 9. september 2020 [aviser] / 22. oktober 2020 [«etnisk»] (tilgjengelig fra <https://www.nb.no/search>). Antall treff er antall objekter eller begreper.

<i>Tabell 5A: Antall aviser i Nasjonalbibliotekets digitale samling mellom 1990 og 2018</i>	
Hele kalenderår	Antall aviser
1990	21649
1991	21801
1992	21932
1993	21820
1994	21927
1995	21621
1996	21843
1997	21927
1998	21734
1999	21743
2000	21622
2001	20468
2002	20367
2003	19937
2004	19872
2005	19804
2006	19362
2007	19981
2008	38954
2009	38425
2010	37810
2011	38023
2012	36614
2013	36216
2014	36403
2015	34719
2016	30959
2017	32351
2018	31764

<i>Tabell 5B: Antall aviser i Nasjonalbibliotekets digitale samling mellom 1955 og 1989</i>	
Hele kalenderår (intervaller)	Antall aviser
1955-1959	101 000
1960-1964	107 000
1965-1969	100 000
1970-1974	95 000
1975-1979	97 000
1980-1984	99 000
1985-1989	97 000

<i>Tabell 6A: Antall treff på «etnisk» i kategorien aviser mellom 1955 og 1989</i>	
Hele kalenderår (intervaller)	Antall treff, «etnisk»
1955-1959	70
1960-1964	221
1965-1969	380
1970-1974	900
1975-1979	1652
1980-1984	2213
1985-1989	3128

<i>Tabell 6B: Antall treff på «etnisk» i kategorien aviser mellom 1990 og 1999</i>	
Hele kalenderår	Antall treff, «etnisk»
1990	1344
1991	1305
1992	2356
1993	4264
1994	3933
1995	3324
1996	2869
1997	2844
1998	3064
1999	5887

Tabell 7. Tall fra korpussøk i kategorien *aviser* i Nasjonalbiblioteket, 9. september 2020 (tilgjengelig fra <https://www.nb.no/search>). Antall treff er antall begreper.

<i>Tabell 7: Antall treff på «innvandring», «innvandrere», «integrering» og «rasisme» i kategorien aviser mellom 1990 og 2018</i>				
Hele kalenderår	Antall treff, «innvandring»	Antall treff, «innvandrere»	Antall treff, «integrering»	Antall treff, «rasisme»
1990	1915	4205	1719	3176
1991	2211	4996	1787	3093
1992	2272	4907	1859	3942
1993	2508	5279	1755	5230
1994	1336	3746	1908	4632
1995	2335	5869	1838	5223
1996	1542	5285	1949	3674
1997	2102	5104	2056	4165
1998	1551	4681	1607	2700
1999	2272	5728	2061	3511
2000	2036	5765	1981	3117
2001	1773	5245	2021	5721
2002	2048	5088	2145	3547
2003	1747	4731	1890	2609
2004	1672	4305	2073	2625
2005	1901	4985	2128	2717
2006	1981	4902	2756	3179
2007	2075	5301	2904	2954
2008	3129	7032	4369	3857
2009	3295	6843	4807	3881
2010	2938	5932	4580	2797
2011	3547	7097	5558	3348
2012	3286	5575	3832	3095
2013	3867	5759	4084	2527
2014	2822	4679	3666	2246
2015	3821	5560	6307	2547
2016	4143	5429	6945	2380
2017	4493	5437	5120	2084
2018	3966	4927	4902	2560

Tabell 8. Tall fra korpusøk i kategorien *norsk papir* i Atekst, 9. september 2020 (tilgjengelig fra <https://www.retriever.no/>). Antall treff er antall artikler.

<i>Tabell 8: Antall treff på «etnisk norsk», «etnisk norske», «etnisk nordmann» og «etniske nordmenn» i kategorien norsk papir mellom 1990 og 2018</i>				
Hele kalenderår	Antall treff, «etnisk norsk»	Antall treff, «etnisk norske»	Antall treff, «etnisk nordmann»	Antall treff, «etniske nordmenn»
1990	1	0	0	1
1991	0	0	0	0
1992	0	0	0	0
1993	0	0	0	3
1994	0	0	0	0
1995	4	2	0	15
1996	1	3	1	13
1997	5	7	2	19
1998	5	6	0	27
1999	4	10	2	26
2000	9	15	2	16
2001	14	41	6	47
2002	30	101	16	107
2003	40	110	10	127
2004	61	163	12	154
2005	67	184	24	214
2006	156	377	84	398
2007	172	504	65	420
2008	235	472	52	387
2009	209	725	37	499
2010	296	805	31	527
2011	496	848	128	640
2012	353	802	86	444
2013	260	779	48	466
2014	265	683	27	311
2015	347	742	45	431
2016	286	665	46	368
2017	282	581	23	294
2018	210	476	35	169
På topp mellom jan. 1990 og sep. 2020	Aftenposten (509), NTB (268) og Dagbladet (232)	Aftenposten (1254), Dagsavisen (583), Klassekampen (496)	Aftenposten (110), VG (56), Dagbladet (51)	Aftenposten (900), VG (326), Dagbladet (320)

Tabell 9. Tall fra korpusøk i kategorien *norsk papir* i Atekst, 9. september 2020 (tilgjengelig fra <https://www.retriever.no/>). Antall treff er antall artikler.

<i>Tabell 9: Antall treff på «ikke-etnisk norsk», «ikke-etnisk norske», «ikke-etnisk nordmann», «ikke-etniske nordmenn» i kategorien norsk papir mellom 1990 og 2018</i>				
Hele kalenderår	Antall treff, «ikke-etnisk norsk»	Antall treff, «ikke-etnisk norske»	Antall treff, «ikke-etnisk nordmann»	Antall treff, «ikke-etniske nordmenn»
1990	0	0	0	0
1991	0	0	0	0
1992	0	0	0	0
1993	0	0	0	0
1994	0	0	0	0
1995	0	0	0	0
1996	0	0	0	1
1997	0	0	0	2
1998	0	0	0	2
1999	0	0	0	1
2000	0	0	0	2
2001	0	0	0	2
2002	1	1	0	3
2003	1	0	0	9
2004	1	4	1	7
2005	4	6	2	4
2006	5	13	0	24
2007	13	16	2	20
2008	15	33	5	33
2009	16	51	6	26
2010	16	49	1	23
2011	26	51	3	39
2012	26	45	3	36
2013	32	48	3	17
2014	23	42	1	14
2015	26	39	0	28
2016	25	40	1	15
2017	26	37	1	15
2018	14	28	0	8
På topp mellom jan. 1990 og sep. 2020	Aftenposten (30), NTB (22), VG (17)	Aftenposten (57), Dagsavisen (37), VG (29)	Aftenposten (4), Dagsavisen (3), Dagbladet (2)	Aftenposten (33), VG (26), Romerikes Blad (21)

Tabell 10. Tall fra korpusøk i kategorien *alle norske* i Atekst, 9. september 2020 (tilgjengelig fra <https://www.retriever.no/>). Kategorien inneholder nettaviser, TV, radio og blogg, i tillegg til papiraviser. Antall treff er antall artikler.

<i>Tabell 10: Antall treff på «etnisk norsk», «etnisk norske», «etnisk nordmann», «etniske nordmenn» i kategorien alle norske mellom 1990 og 2018</i>				
Hele kalenderår	Antall treff, «etnisk norsk»	Antall treff, «etnisk norske»	Antall treff, «etnisk nordmann»	Antall treff, «etniske nordmenn»
1990	1	0	0	1
1991	0	0	0	0
1992	0	0	0	0
1993	0	0	0	3
1994	0	0	0	0
1995	4	2	0	15
1996	1	3	1	13
1997	5	7	2	19
1998	5	7	0	28
1999	4	10	2	26
2000	9	18	2	18
2001	15	70	6	68
2002	60	213	28	211
2003	99	252	17	254
2004	162	454	71	543
2005	185	626	139	695
2006	637	1337	230	1231
2007	650	1822	231	1376
2008	937	1563	335	1089
2009	601	2112	61	1112
2010	924	2037	53	1104
2011	1313	2173	217	1524
2012	1112	2166	250	1191
2013	750	1933	147	950
2014	866	1919	55	563
2015	1016	1528	130	878
2016	881	1552	102	752
2017	809	1413	69	750
2018	683	1285	109	441
Fordeling mellom jan. 1990 og sep. 2020	4243 i papir, 60 i TV/radio, 8800 i web	9791 i papir, 120 i TV/radio, 16352 i web	819 i papir, 7 i TV/radio, 1525 i web	6379 i papir, 35 i TV/radio, 9259 i web

Tabell 11. Tall fra korpussøk i kategorien *norsk papir* i Atekst, 9. september 2020 (tilgjengelig fra <https://www.retriever.no/>). Antall treff er antall artikler. Søk gjort med formelen «"etnisk norsk" AND (integrering)». Viser treff på artikler som inneholder begge begreper.

<i>Tabell 11: Antall treff på «etnisk norsk» med «integrering» og «rasisme» i kategorien norsk papir mellom 1990 og 2018</i>		
Hele kalenderår	Antall treff, «etnisk norsk» med "integrering"	Antall treff, «etnisk norsk» med «rasisme»
1990	0	0
1991	0	0
1992	0	0
1993	0	0
1994	0	0
1995	0	0
1996	0	0
1997	1	2
1998	0	2
1999	0	0
2000	1	1
2001	0	3
2002	6	8
2003	4	6
2004	7	1
2005	10	2
2006	32	20
2007	18	17
2008	23	44
2009	27	21
2010	57	21
2011	69	34
2012	23	16
2013	24	14
2014	22	13
2015	37	22
2016	30	18
2017	26	23
2018	22	32

Tabell 12. Tall fra korpussøk i kategorien *norsk papir* i Atekst, 9. september 2020 (tilgjengelig fra <https://www.retriever.no/>). Antall treff er antall artikler.

<i>Tabell 12: Antall treff på «innvandrere», «innvandrer», «muslimer», «muslim», «rasisme» i kategorien norsk papir mellom 1990 og 2018</i>					
Hele kalenderår	Antall treff, «innvandrere»	Antall treff, «innvandrer»	Antall treff, «muslimer»	Antall treff, «muslim»	Antall treff, «rasisme»
1990	542	92	415	55	289
1991	787	137	498	109	303
1992	942	163	992	149	536
1993	1066	186	1696	194	827
1994	728	156	1196	178	592
1995	1389	333	1245	226	833
1996	1479	383	1209	274	844
1997	1419	238	897	224	844
1998	1377	268	763	215	605
1999	1709	350	827	171	917
2000	1801	323	930	182	911
2001	2024	366	1599	505	2189
2002	2315	425	1535	450	1237
2003	2075	407	1725	566	1002
2004	2210	363	2423	704	1181
2005	3036	512	2496	705	1459
2006	3854	709	4588	1096	1921
2007	5002	838	3210	1029	2489
2008	5532	1003	3383	1324	2906
2009	6177	950	4768	1532	2804
2010	6241	952	6417	1909	2437
2011	7432	1104	6411	1855	3196
2012	6031	977	5840	1657	3408
2013	6443	1167	4378	1314	2760
2014	5179	735	4919	1496	2599
2015	6803	1013	7312	2157	2946
2016	7154	926	5782	1789	2975
2017	6581	811	5246	1462	2620
2018	5620	791	2908	1136	2814

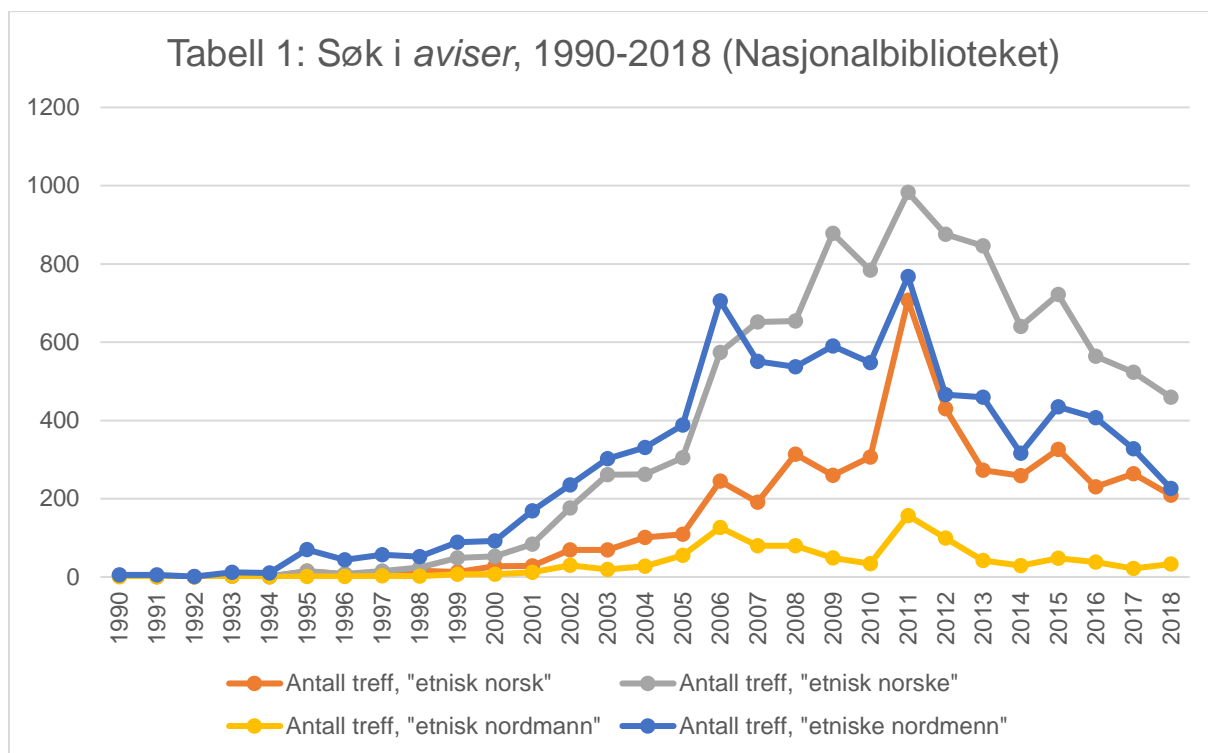

Tabell 13. Tall fra korpussøk i kategorien *norsk papir* i Atekst, 9. september 2020 (tilgjengelig fra <https://www.retriever.no/>). Antall treff er antall artikler. Søk gjort med formelen «"etnisk norsk" NEAR/15 rasisme». Viser treff på artikler hvor begge begreper har maksimum 15 ord mellom hverandre.

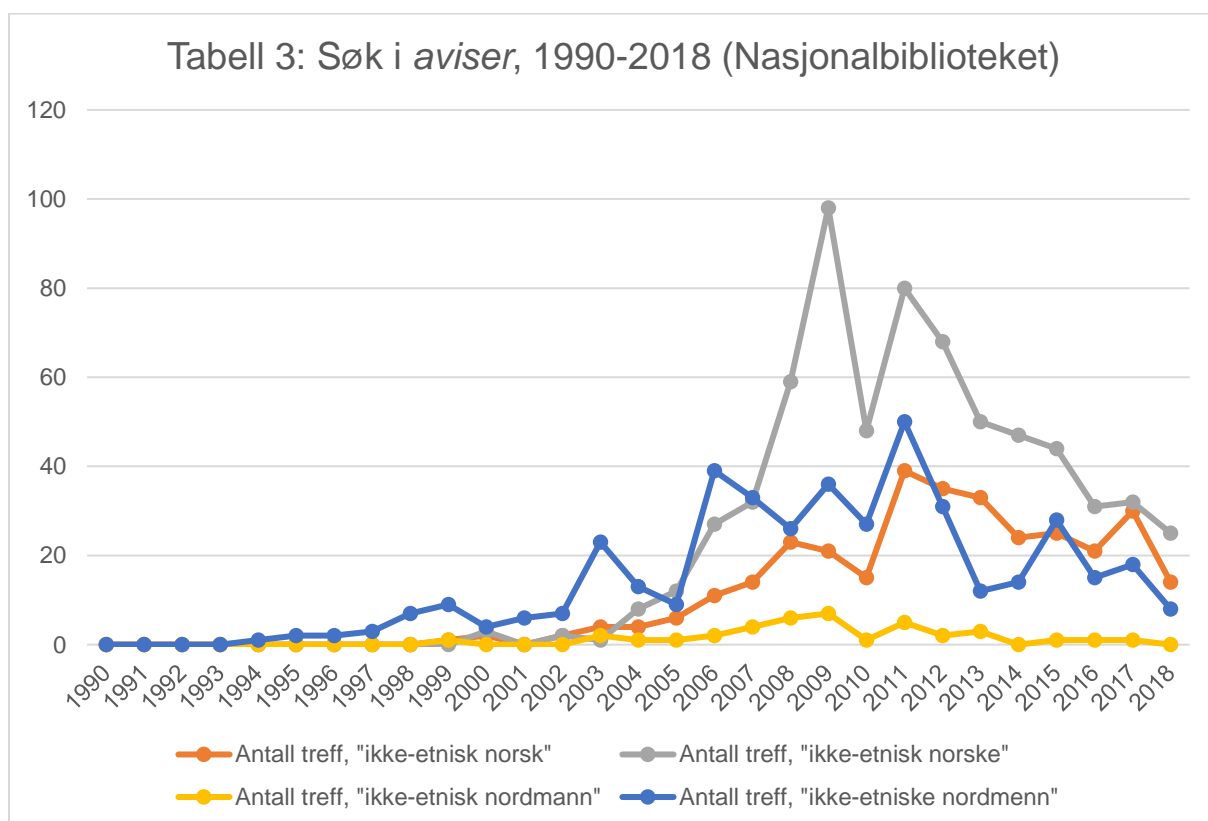
Tabell 13: Antall treff på «rasisme», «rasistisk», «integrering», «innvandrere», «hvit», «muslim», «kristen» nær «etnisk norsk» i kategorien norsk papir mellom 1990 og 2018							
Hele kalenderår	Antall treff, «rasisme»	Antall treff, «rasistisk»	Antall treff, «integrering»	Antall treff, «innvandrere»	Antall treff, «hvit»	Antall treff, «muslim»	Antall treff, «kristen»
1990-1996	0	0	0	0	0	0	0
1997	0	0	0	0	1	0	0
1998	0	0	0	0	0	0	0
1999	0	0	0	0	0	0	0
2000	0	0	0	0	0	0	0
2001	0	0	0	0	1	1	0
2002	1	0	0	0	0	1	0
2003	1	0	0	0	2	1	1
2004	0	0	0	1	0	2	1
2005	0	0	0	1	0	1	0
2006	0	0	3	2	2	2	2
2007	2	3	2	3	3	1	1
2008	11	1	4	13	3	1	0
2009	0	0	0	7	3	6	2
2010	2	0	2	3	5	7	1
2011	4	4	9	11	5	12	35
2012	2	0	2	3	4	11	3
2013	4	0	1	7	0	10	1
2014	2	2	2	13	5	1	3
2015	5	3	3	2	6	9	6
2016	0	0	4	0	1	10	4
2017	0	2	2	4	10	3	1
2018	14	17	4	2	1	5	0

Diagrammer

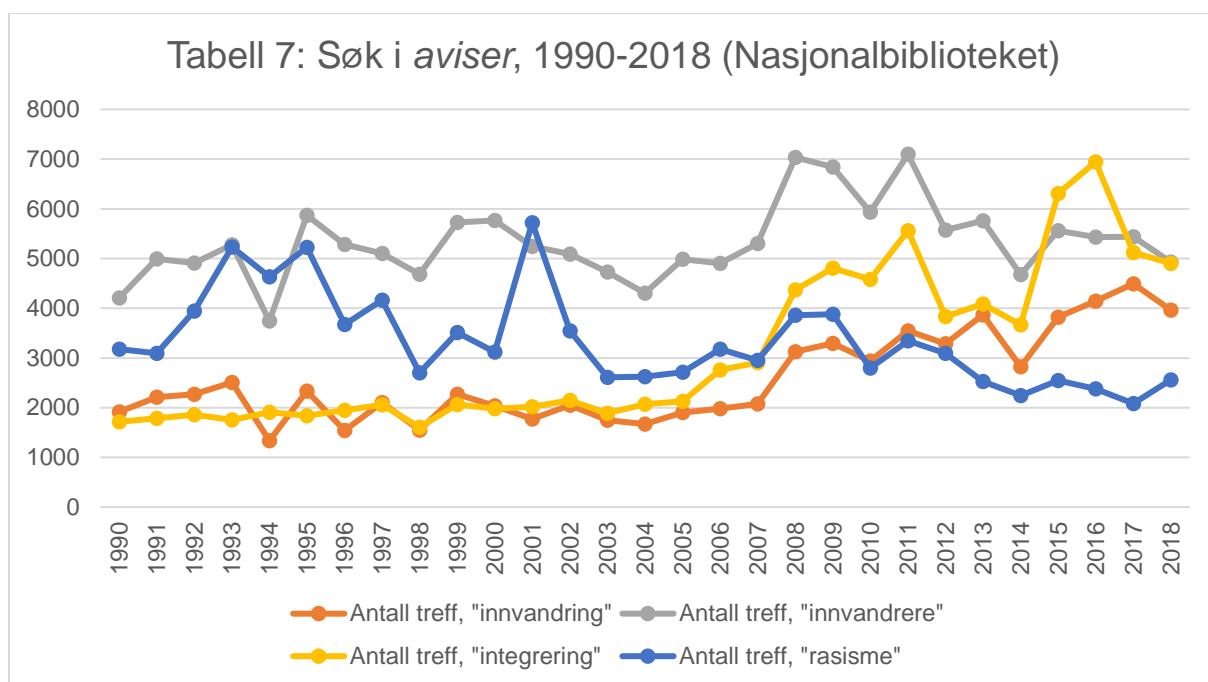
Linjediagram av tabell 2.

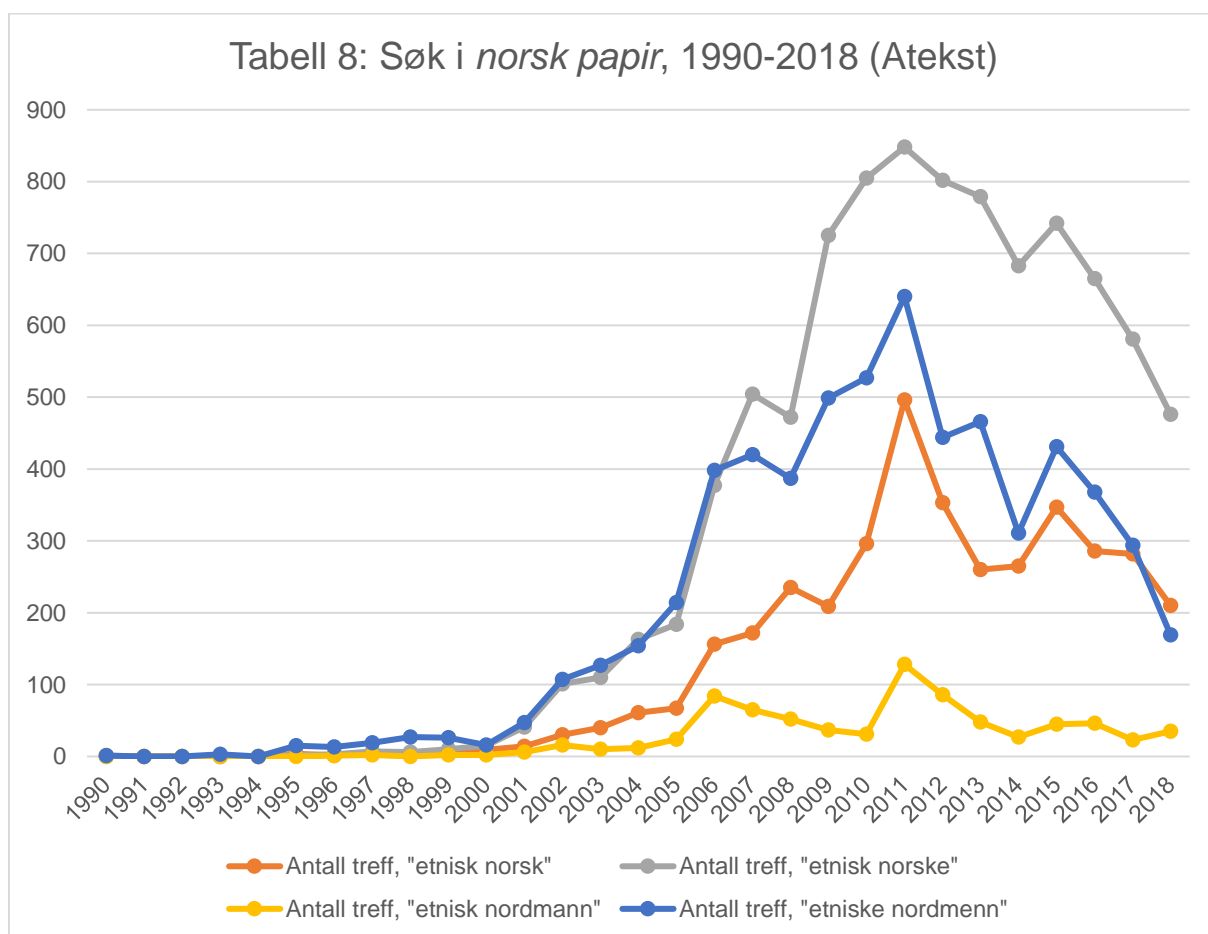
Linjediagram av tabell 3.

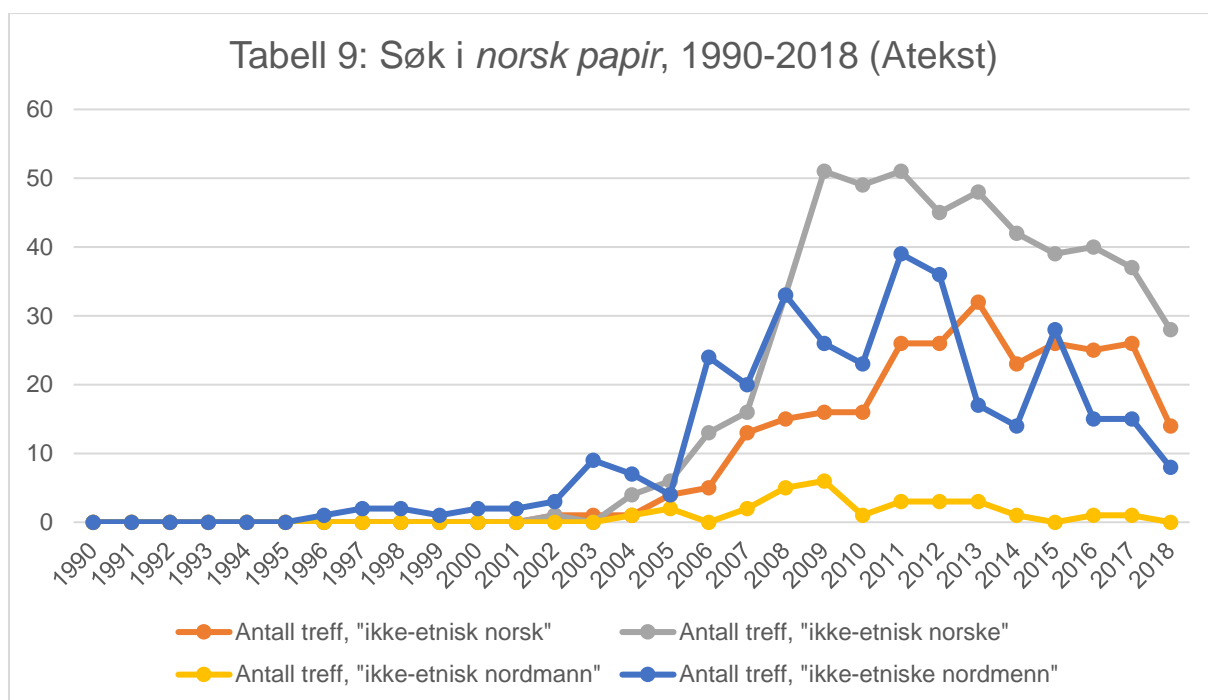
Linjediagram av tabell 7.

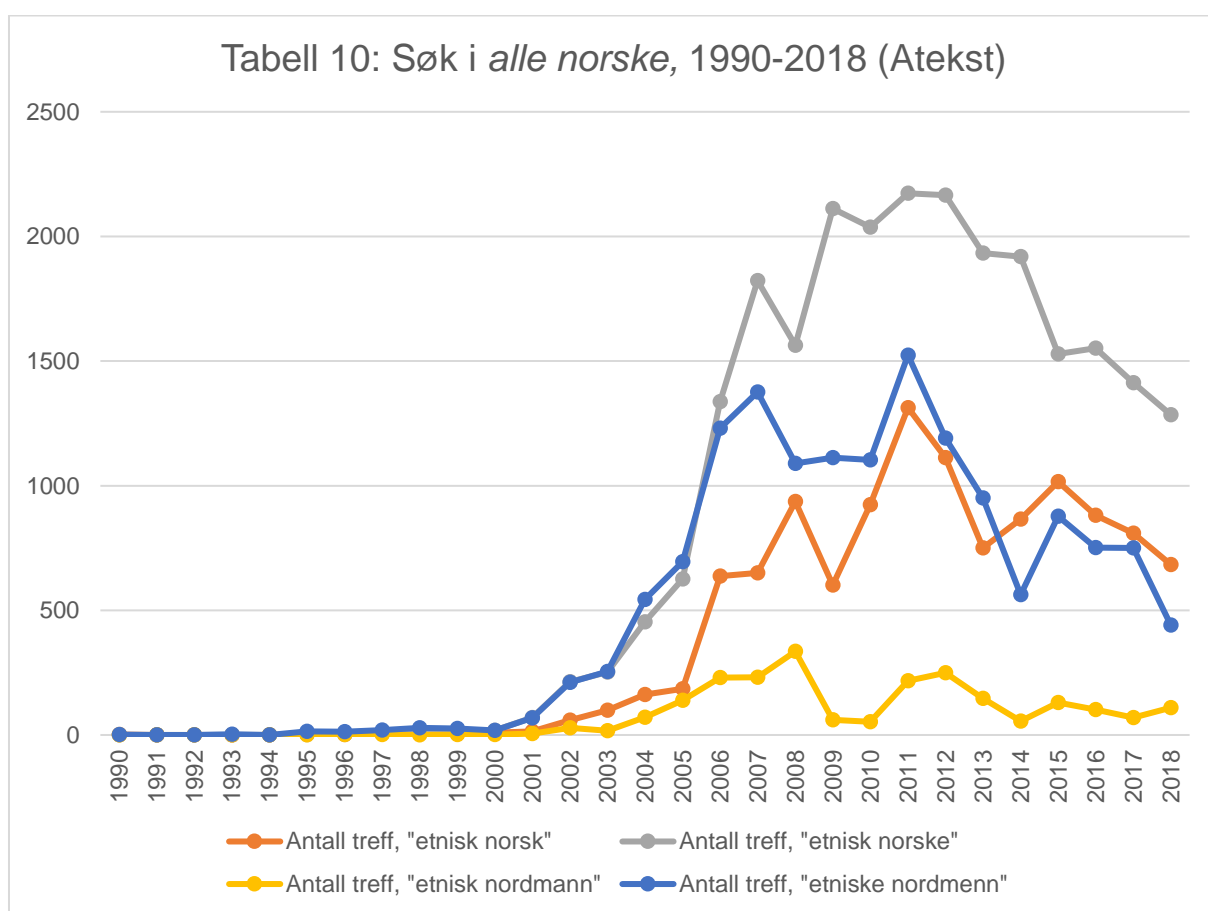
Linjediagram av tabell 8.

Linjediagram av tabell 9.

Linjediagram av tabell 10.

Linjediagram av tabell 11.

